

BETÆNKNING

FRA

GRØNLANDSUDVALGET AF 1960

BETÆNKNING NR. 363

1964

INDHOLD

	Side
Indledning	9
I Udviklingen efter 1950 i hovedtræk	12
A. Grønlandskommissionen af 1948	12
B. Investeringerne	13
C. Statens løbende udgifter	15
D. Den økonomiske fremgang	17
E. Befolkningstilvæksten	20
F. Stigningen i levestandarden	21
II Målsætninger i grønlandspolitikken	23
III Udviklingsplan for tiåret 1966-75	25
A. Hovedsynspunkter bag udviklingsplanen	25
B. Lokaliseringen af investeringerne	26
C. De befolkningsmæssige forudsætninger for opgørelse af kapitalbehovet	29
D. Investeringsbehovet i perioden 1966-75	35
E. Beskæftigelsen	36
F. Den tekniske kapacitet	41
G. Investeringsprogrammerne	43
H. Driftsudgifterne i perioden 1966-75	54
I. Finansieringen	54
IV Politiske og administrative forhold	59
A. Udviklingen siden 1950	59
Politiske forhold	59
Grønlands landsråd	59
Kommunalbestyrelserne	61
Folketinget	61
Administrative forhold	63
Ministeriet for Grønland	63
Administrationen i Grønland	63
Den kgl. grønlandske Handel	64
B. Udvalgets overvejelser og forslag	65
Det lokale selvstyre	65
Det grønlandske lokale styres særlige forhold	65
Det fremtidige lokale selvstyre	65
Formandsposten i Grønlands landsråd	66
Landsrådets indflydelse med hensyn til anvendelsen af statsbevillinger	66

	Side
Forholdet til statsforvaltningen	66
Større beføjelser til kommunalbestyrelserne	67
Samarbejde mellem kommunale og statslige myndigheder	69
Øst- og Nordgrønland	69
Central planlægning og koordinering	71
Grønlandsrådet	72
Forvaltningen	76
Principielle betragtninger	76
Gennemgang af enkelte fagområder under Ministeriet for Grønland	78
Grønlands tekniske Organisation (GTO)	82
GTOs arbejdsområde	83
Omfanget af de tekniske opgaver i de kommende år	83
Private firmaers medvirken	83
GTOs fremtidige organisation	84
Den kgl. grønlandske Handel (KGH)	86
Den kgl. grønlandske Handels organisationsform	87
Udvalg og råd	88
Udvalget for Samfundsforskning i Grønland	89
Lovudvalget	89
Pris- og lønnævnet	90
Erhvervspolitikken	91
A. Opgaverne på arbejdsmarkedet	91
B. Fiskeripolitikken	92
Baggrund og forudsætninger	92
Naturgrundlaget	92
Grønlandernes fiskeri	94
Fremtidens grønlandsfiskeri	95
Store linebåde	96
Trawlere	96
Mindre kuttere	97
Økonomiske forudsætninger for indførelse af store fartøjer i Grønland	97
Uddannelsen	99
Fiskeriets hjælpeorganisationer i land	99
Samarbejde imellem fiskerflåde og fabriksanlæg	100
Behovet for en søgående fiskerflåde	101
Eksisterende og projekterede industrianlægs råvarebehov	101
Køb af råvarer fra ikke-grønlandske fiskere	101
Statskøb af linebåde	102
Behovet for linebåde og trawlere	102
Behovet for udvidelse af kapaciteten i fiskeindustrien i perioden frem til 1975	103
Afsætningsmulighederne	104
Støtteforanstaltninger	104
Fiskerikonsulent	104
Eksperimentelle fiskeriforsøg	104
Støtte til KNAPP	105
C. Erhvervspolitikken i fangerdistrikterne	105
Erhvervsudviklingen 1950-62	106
Produktionsfremmende midler	108
D. Fåreavl	112

	Side
Fåreavlens udvikling	112
Fåreavlens problemer	113
Udviklingsmulighederne	114
Statens støtte til fåreavlens fremme	114
E. Grønlandsk kunsthåndværk og husflid	115
VI De næringsretlige regler og spørgsmålet om overdragelse af statens erhvervsvirksomheder til private	117
A. Den historiske baggrund	117
B. De gældende næringsretlige regler	118
Særlige regler om eksportvirksomhed	119
Begrænsninger i næringsudøvelsen	121
C. Udviklingen siden 1950	121
Hjemmemarkeds erhvervene	121
Eksporter erhvervene	125
D. Den forventede udvikling	126
E. De fremtidige vilkår for udøvelse af erhverv	128
Almindelige betragtninger	128
Til hvilke former for erhvervsvirksomhed skal kræves næringsbrev?	129
Betingelser for etablering af næringsvirksomhed	130
Eksportvirksomheder	132
Nødvendighed af centralisering	132
Grønlands Eksportorganisation	133
Konjunkturudligningsfonden og afgiftssystemet	135
Begrænsninger i næringsudøvelsen	135
F. Spørgsmålet om overdragelse af statens erhvervsvirksomheder til private	136
G. Støtte til fremme af det grønlandske erhvervsliv (bortset fra låneordninger)	137
VII Penge- og kreditvæsenet	138
A. Låneordningerne og deres anvendelse	138
B. Er låneordningerne tilstrækkelige og hensigtsmæssige?	139
C. Det grønlandske pengevæsen	140
D. Etablering af et privat pengeinstitut i Grønland?	141
E. Gennemførelse af en tinglysningsordning	143
F. Statsbevillingerne og lånebehovet	145
G. Udlån af de grønlandske sparekassamidler	145
H. Udvidelse af kreditordningernes udlånsområde	146
Driftskreditter	146
Forbrugerkredit	146
Långivning til landskasse og kommuner	147
I. Nye kreditmuligheder	147
Udlån fra fiskeribanken	147
Oprettelse af en investeringsfond	147
J. Lånevilkårene	147
VIII Indkomspolitikken	149
A. Kritikken mod den gældende lønordning	149
1. Reduktionsprocenten for tjenestemænd	149
2. Hjemstavnskriteriet (tiårsreglen)	150
3. Organiserede grønlandske lønmodtagere, uddannede i Danmark, kan ikke ansættes	150

	Side
B. Ligelønsproblemet	150
C. Indførelse af indkomstskat	151
D. Hvem bør lønnes som udsendte?	152
1. Hjemstavnskriteriet	153
2. Uddannelseskriteriet	154
3. Fødestedskriteriet	155
E. Grønlandsudvalgets forslag vedrørende lønninger og indhandlingspriser.	157
1. Begrundelsen for øjeblikkelige indkomstforbedringer.	157
2. Forslag om indkomstforbedringer	157
3. Fremtidige forhøjelser af reallønninger og indhandlingspriser.	159
4. Spørgsmål i forbindelse med lønordningen for udsendte.	160
5. Grønlandske lønmodtagere uddannet her i landet	160
6. Samlet finansiell vurdering af forslaget	160
7. Den samlede indkomstfremgang	161
8. Forslagets gennemførelse.	162
IX Pris- og takstpolitikken	163
A. Prispolitikken for forsyningstjenesten	163
B. GTOs takstpolitik	164
Den hidtidige takstpolitik	165
Bygge- og værkstedstjenesten	165
Elværker og installationsvirksomhed	166
Vandværkerne	167
Kulbruuddet i Qutdligssat	167
Teletjenesten	167
Retningslinier for GTOs fremtidige takstpolitik	168
X Trafikforholdene	170
Indledning	170
A. Den hidtidige afvikling af grønlandstrafikken	170
B. Forudsætningerne for den fremtidige trafik på Grønland	170
C. Ansvar for trafikken til og fra Grønland	171
Skibstrafikken	171
Flytrafikken	172
D. Ansvar for den interne trafik i Grønland	173
Kysttrafikken og anskaffelse af nyt kystskib	173
Den interne flyvning	173
Lokal distriktstrafik	174
E. Takstprincipper	175
»Atlantrederiet«	175
Kysttrafikken	175
Togtning mellem byer, udsteder og bopladser	176
XI Jordpolitikken	177
Indførelse af afgift for brug af jord i Grønland	177
A. Problemstilling	177
B. Ejendomsretten til Grønlands jord	177
C. Jordrenten og dens eventuelle inddragelse	178
XII Sammenfatning af udvalgets forslag	181

BILAG

	side
1. Udvalgets kommissorium	191
2. Udvalgets medlemmer og medarbejdere	194
3. Underudvalg	196
4. Opgørelse over investeringsbehovet 1966-75	198
5. Beretning til Grønlandsudvalget af 1960 fra Uddannelsesrådet for Grønland vedrørende rådets virksomhed og investeringsplaner	200
6. Nogle udviklingsproblemer i Grønlands fangerdistrikter	214
7. Finanslov for 1964 vedrørende Grønland	223
8. Fiskeforekomsterne ved Grønland og deres udnyttelse	224
9. Kalkulation over driftsudgifter og forventet fangst for to linebåde	236
10. Kalkulation over driftsudgifter og forventet fangst for en hæktrawler	240
11. Redegørelse for et uddannelsesprogram for fiskerne i Grønland	242
12. Forenklet model af fabriksanlæg med tilhørende linebåde	244
13. Forenklet model af fabriksanlæg med tilførsler fra mindre kuttere og 3 linebåde	247
14. De tekniske virksomheders driftsresultat 1961 og 1962 samt budget for 1963 og 1964	248
15. Foreløbig redegørelse for en praktisk fremgangsmåde ved indførelse af afgift for brug af jord i Grønland	249

Indledning

UDVALGETS NEDSÆTTELSE OG KOMMISSORIUM

På det ordinære landsrådsmøde i sommeren 1959 drøftede Grønlands landsråd forskellige politiske, økonomiske og administrative spørgsmål.¹⁾

Resultatet af disse drøftelser blev, at landsrådet vedtog en udtalelse, hvori det som et hovedpunkt henstillede til folketinget at søge fastlagt en langsigtet målsætning for opbygningen i Grønland og for det dansk-grønlandske samarbejde.

Landsrådets udtalelse havde følgende ordlyd:

»Landsrådet finder det rigtigt over for regering og folketing at give udtryk for, at der i Grønland i kraft af hastigt voksende politisk interesse og aktivitet eksisterer et stærkt ønske om, at de politiske instanser i Danmark er opmærksom på behovet for en klarlægning af de bestående og mere og mere påtrængende problemer i Grønland.

Landsrådet henstiller til folketinget, at det tager de grønlandske problemer, der i følge deres natur er egenartede og vanskelige, op på langt sigt og søger udvej for en afklaring af behov og muligheder, sådan at der kan fastsættes en langsigtet målsætning for opbygningen i Grønland og for det dansk-grønlandske samarbejde i overensstemmelse med landsrådets udtalelser og med de politiske og økonomiske muligheder.

Landsrådet anser det navnlig for afgørende, at statens vilje og evne til økonomisk

at sikre Grønlands udbygning, herunder ikke mindst erhvervsudbygningen i takt med befolkningstilvæksten, klares. Endvidere bør mulighederne for det private initiativ, herunder andelsbevægelsens, friere udfoldelse undersøges. Landsrådet er af den opfattelse, at det for tiden ikke vil være muligt uden væsentlige ulemper for befolkningen at afvikle f. eks. GTO og KGH, men at det vil være rigtigt at slå fast, at bl. a. disse institutioner efterhånden bør søges afviklet i det omfang og tempo, det er hensigtsmæssigt og gørligt. Man bør særlig sikre, at spirende privat indsats ikke stilles for vanskeligt, ligesom man i det hele taget ved en afvejning af de fremtidige økonomiske muligheder må tage hensyn til befolkningens egne muligheder for at deltage aktivt i et frit erhvervsliv.

Landsrådet er klar over, at grønlandske spørgsmål hidtil er blevet behandlet stort set uden partipolitiske hensyn, hvilket man har set med tilfredshed og med håb om, at denne tendens kan bevares. Med forbehold heraf finder landsrådet, at kompetencefordelingen mellem myndighederne, specielt grønlandsministeriet, landsrådet og folketinget, bør trækkes klart op - alt sigtende imod administrativt og politisk at normalisere forholdene i Grønland og mellem Grønland og Danmark, således at Grønlands placering som en ligeberettiget dansk landsdel - hverken mere eller mindre - fastslås og efterleves med den tilpasning, som landets natur og fjerne beliggenhed må nødvendiggøre.«

Med udgangspunkt i denne udtalelse førte

¹⁾ Jfr. Grønlands Landsråds forhandlinger 1963, side 96, 106 og 126.

ministeren for Grønland i efteråret 1959 en række forhandlinger med Folketingets Grønlandsudvalg. I disse drøftelser blev landsrådets forretningsudvalg også inddraget. Der opnåedes herefter enighed om det ønskelige i, at de af landsrådet påpegede problemer tillige med en del andre principielle spørgsmål blev gjort til genstand for en indgående behandling i et særligt udvalg.

Ministeren for Grønland nedsatte herefter den 18. februar 1960 Grønlandsudvalget af 1960. Som udvalgets første formand blev udpeget folketingsmand, nuværende forsvarsminister, Victor Gram. Ministerens skrivelse af 18. februar 1960 til folketingsmand Victor Gram er optaget som bilag 1 og indeholder udvalgets kommissorium.

En fortegnelse over udvalgets medlemmer og medarbejdere findes i bilag 2.

I kommissoriet blev det pålagt udvalget at foretage en gennemgang af de politiske, økonomiske og administrative forhold vedrørende Grønland og derefter fremkomme med en udtalelse om, hvorvidt der måtte være anledning til inden for disse områder at søge det grønlandske samfunds udvikling tilrettelagt efter andre synspunkter end de hidtil gældende og i bekræftende fald fremkomme med forslag herom.

Endvidere blev der specielt pålagt udvalget følgende opgaver:

Det politiske område.

Spørgsmålet om landsrådets indflydelse med hensyn til anvendelsen af de midler, som statskassen stiller til rådighed for grønlandske formål.

Spørgsmålet om Nord- og Østgrønlands politiske forhold.

Det økonomiske og erhvervmæssige område.

Gennemgang af udviklingen i Grønland siden Grønlandskommissionen afgav sin betænkning i 1950.

Vurdering af den stedfundne udvikling inden for produktionen.

Gennemgang af Grønlands erhvervmæssige muligheder, herunder spørgsmålet om investeringer i det grønlandske erhvervsliv under hensyn til bl. a. den store befolkningstilvækst.

Endvidere blev det i tilknytning til de erhvervmæssige forhold pålagt udvalget at tage stilling til spørgsmålet om evt. overgang fra statsdrift til privatdrift (herunder andelsdrift) af såvel produktions- som forsyningsvirksomhederne som af de tekniske virksomheder under Grønlands tekniske Organisation.

Gennemgang af den prispolitik, det offentlige hidtil havde fulgt, ved tilvejebringelse af forsyninger og tjenesteydelser såvel fra Den kgl. grønlandske Handel som fra Grønlands tekniske Organisation til den grønlandske befolkning og herved tage spørgsmålet om fastsættelse af priser og takster på et mere omkostningsbetonet grundlag under overvejelse.

Spørgsmålet om indførelse af skatter i Grønland.

Lønpolitikken i Grønland, herunder særligt forholdet mellem dansk og grønlandsk lønniveau.

De administrative problemer.

Spørgsmålet om mulighederne for evt. at henlægge en del af de af Ministeriet for Grønland hidtil varetagne opgaver under fagministeriernes ressort.

Henlæggelse af yderligere opgaver til administrationen i Grønland.

Overvejelse af hvorvidt det vil være hensigtsmæssigt og muligt at tilvejebringe en ny organisationsform for Den kgl. grønlandske Handel og i tilknytning hertil at drøfte forholdet mellem administrationen i Ministeriet

for Grønland og Den kgl. grønlandske Handel.

Endelig blev det pålagt udvalget at behandle de grønlandske trafikproblemer.

Umiddelbart efter udvalgets nedsættelse blev cand. polit. Mogens Boserup ansat som udvalgets økonomiske konsulent, og udval-

gets behandling af de økonomiske problemer er foretaget på grundlag af en række rapporter fra den økonomiske konsulent. Rapporterne er offentliggjort i en bog: »Økonomisk politik i Grønland«, som er udgivet på udvalgets foranstaltning, og bogen må betragtes som bilag til denne betænkning.

I.

UDVIKLINGEN EFTER 1950 I HOVEDTRÆK

A. Grønlandskommissionen af 1948.

Nedsættelsen af Grønlandskommissionen betød på flere måder en radikal ændring af den hidtidige grønlandspolitik.

Medens den grønlandske befolknings levestandard indtil midten af dette århundrede i det store og hele havde været bestemt af værdien af produktionen i Grønland og statens aktieudbytte fra kryolitbruddet, foreslog kommissionen, at der fremover skulle ske en indtægtsoverførsel fra det øvrige Danmark. Staten skulle overtage udgifterne til det offentlige konsum, først og fremmest skole- og sundhedsvæsenet. Da disse udgifter tidligere var blevet afpasset med det i forhold til behovet beskudte overskud på eksporten tillagt det nævnte aktieudbytte, blev der ved ændringen i den økonomiske politik skabt basis for en større indsats for forbedret uddannelse og mere intensiv sygdomsbekæmpelse m. v. Det offentlige konsums omfang blev herefter afhængigt af, hvad de bevilgende myndigheder fandt rimeligt. Når der ikke længere skulle oparbejdes et overskud på eksportvirksomheden, blev der ligeledes skabt basis for en øjeblikkelig forhøjelse af lønninger og priser på grønlandske produkter, men der skulle principielt ikke ydes tilskud til erhvervsvirksomhedernes drift. Den økonomiske politik måtte derfor føres således, at lønninger og råvarepriser blev fastsat ud fra virksomhedernes økonomiske bæreevne, og ind-

komstfremgangen var derved kædet sammen med den erhvervsmæssige indsats.

Kommissionen koncentrerede sig dernæst om at opstille et program, der kunne øge produktionsudbyttet. En af årsagerne til, at den økonomiske udvikling havde været så langsom, at der fandtes en udbredt fattigdom, var, at den kapital, der havde stået til rådighed for investeringer, havde været meget knap, og kommissionen foreslog da, at der også skulle stilles betydelige midler til rådighed for erhvervsinvesteringer og for etablering af en række anlæg, der er en forudsætning for et industrialiseret erhvervsliv. Landet måtte elektrificeres, og der måtte anlægges havne, veje o.s.v. Indsatsen på det erhvervsmæssige område skulle først og fremmest samles om torskefiskeriet, der skulle udvides til at omfatte bankerne.

Den anden principielle ændring i grønlandspolitikken var åbningen af landet. Statsmonopolet stod for mange som en hindring for en hurtig økonomisk fremgang, idet erhvervslivet blev afskåret fra gunstige impulser udefra, og kommissionen mente, at en privatisering ville tilføre landet teknisk og kommerciel sagkundskab med interesse for stor produktion. Dannelsen af private erhvervsforetagender skulle give den grønlandske befolkning mulighed for at opnå en højere levestandard.

I de følgende afsnit gives der herefter i hovedtræk en oversigt over indsatsen siden

1950 og nogle hovedtal for resultaterne heraf.

B. Investeringerne.

Investeringerne nåede i årene før verdenskrigen sjældent op over 1 mill. kr. årligt, og det var en af årsagerne til, at behovet for investeringer målt efter europæiske forhold var enormt omkring 1950.

Der er i årene 1950-64 investeret godt 800 mill. kr. af staten eller ca. 55 mill. kr. i årligt gennemsnit, jfr. tabel 1. I de forløbne år er investeringsomfanget vokset stærkt år for år. Investeringerne er steget fra knap 25

mill. kr. i begyndelsen af 1950'erne til 135 mill. kr. i 1964. Stigningen har været særlig kraftig i årene efter 1960.

Med hensyn til investeringernes fordeling efter art viser tabellen, at 28 pct. eller 235 mill. kr. af de samlede investeringer er anvendt til tekniske anlæg m. v., såsom havne, el- og vandværker, veje, værksteder, idet landet i begyndelsen af perioden var meget sparsomt forsynet med sådanne anlæg. Der fandtes eksempelvis ikke egentlige elværker, men nu er praktisk taget alle byer elektrificerede. Der er også opnået ganske betydelige forbedringer af vandforsyningsforholdene.

TABEL 1.
Statens bruttoinvesteringer 1950—64.
Mill. kr.

	1950- 1953	1954- 1957	1958- 1961	1962	Budget		Ialt	Pct. vis forde- ling
					1963	1964		
I. Ministeriet.								
Sygehuse	9	21	13	3	0	1	47	6
Skoler og radiofoni	3	14	14	6	6	8	51	6
Tekniske anlæg (havne, el- og vandværker, veje, værksteder m. v.)	26	36	61	29	41	42	235	28
Boliger til udsendte	14	9	27	10	11	15	86	10
Andet	3	8	12	17	3	3	46	6
Ialt	55	88	127	65	61	69	465	56
II. KGH.								
Fabriksanlæg	4	1	15	10	11	10	51	7
Salterier	1	4	4	1	1	0	11	1
Butikker, tankanlæg m.v.	8	8	13	12	5	8	54	7
Transport	8	8	17	2	9	17	61	7
Boliger til udsendte	4	5	4	3	4	3	23	3
Andet	3	2	3	1	3	6	18	2
Ialt	28	28	56	29	33	44	218	27
III. Udlån.								
Boliger	7	27	33	10	12	15	104	13
Erhverv: Fiskerfartøjer . .	3	3	7	5	4 ¹⁾	7 ¹⁾	29	3
Andet	1	1	2	0	1 ¹⁾	1 ¹⁾	6	1
Ialt	11	31	42	15	17	23	139	17
Samlede bruttoinvesteringer . .	94	147	225	109	111	136	822	100
Gennemsnitlig pr. år	24	37	56				55	.

¹⁾ Anslået.

Til opførelse af sygehuse, skoler m. v. er der anvendt ca. 100 mill. kr. eller ca. 12 pct. af det samlede investeringsbeløb. Sygehusbyggeriet var særligt omfattende i den første del af perioden, men efter denne første sanering har investeringerne været små. Derimod er investeringerne i uddannelsen voksende.

Ca. $\frac{1}{4}$ af investeringsmidlerne er anvendt inden for de områder, der forvaltes af KGH. Medtages udlånene til erhvervsformål - ca. 35 mill. kr. - bliver de samlede investeringer i erhvervsvirksomheder ca. 250 mill. kr. eller ca. 30 pct. af de samlede investeringer.

Der var også et stort behov for boligbyggeri ved periodens begyndelse, og der er til opførelse af boliger til den fastboende befolkning udlånt ca. 105 mill. kr. Da reformprogrammerne kun har kunnet gennemføres ved udsendelse af et stadigt voksende personale, har det været nødvendigt at opføre tjenesteboliger og indkvarteringslejre for ialt 110 mill. kr., således at det samlede boligprogram kommer op på ca. 26 pct. af de samlede investeringer.

Investeringer i fiskerierhvervet.

Indtil 1950 omfattede tilvirkningen af fiskeprodukter hovedsageligt saltning og tørring, men straks derefter tog man de første skridt til en industrialisering. Det var i første række rejehermetikproduktionen i Christianshåb og slagteriet i Nassaq, interessen samlede sig om.

I Sukkertoppen og i Tovqussaq etableredes fryserier til fremstilling af bl.a. frosne fiskeprodukter, og der blev senere oprettet fryserier enkelte andre steder.

Tabel 1 viser investeringernes størrelse år for år fordelt på fabriksanlæg, salterier m. v. samt investeringer i fiskerfartøjer. Som det fremgår af tallene, har investeringer i tilvirkningsanlæg i de angivne 15 år udgjort 62

mill. kr., fordelt med 51 mill. kr. til egentlige fabriksanlæg og 11 mill. kr. til salterier. Til anskaffelse af fiskerfartøjer blev anvendt 29 mill. kr. Tallene for fabriksanlæggene omfatter ikke Det grønlandske Fiskerikompanis fabriksanlæg, der er overtaget af KGH på forpagtningsbasis.

Fra 1958 har interessen hovedsagelig været koncentreret om udbygning af industrieanlæg, og med industriloven af 5. juni 1959 skabtes der baggrund for en hurtig udvikling af industrikapaciteten. Der blev i første omgang sat ind på en udbygning af rejehermetikfabrikken i Christianshåb samt etablering af en fabrik med fryseri i Jakobs-havn til behandling af rejer og hellefisk. Som led i samme program er filetfabrikken i Godthåb blevet færdig i 1963, og i 1966 forventes et anlæg af tilsvarende karakter at blive driftsklar i Frederikshåb.

Fra 1959 er der etableret en filetfabrik i tilslutning til den øvrige fabrikationsvirksomhed i Narssaq, og der er indrettet filetfabrik i nyere bygningsanlæg i Holsteinsborg. Fabrikken er driftsklar i 1964.

De industrielle forudsætninger for en yderligere og større ekspansion skulle hermed være opfyldt. I 1964 er der 4 filetfabrikker i gang, hver med en døgnkapacitet på omkring 40.000 lbs. færdigvarer, til rådhed for det grønlandske fiskerierhverv. Disse fabrikker kan behandle ca. 200 tons råfisk pr. døgn. Endvidere findes en mindre filetfabrik i Egedesminde og to rejehermetikfabrikker — Christianshåb og Narssaq — samt anlæg for tilvirkning af frosne rejer i Jakobs-havn, Egedesminde og Godhavn (m/s »Sværdfisken«).

Investeringerne i fiskerfartøjer er vokset samtidig med de forøgede investeringer i industrieanlæg, og interessen har samlet sig om udbygning af rejefiskerflåden. I de senere år er der udsendt omkring 20 rejekuttere pr. år, hvilket viser, at de øgede afsæt-

ningsmuligheder på dette område spontant udnyttes af de grønlandske fiskere.

Boligbyggeriet.

I 1950 var bolignøden meget udbredt, og det stod klart, at boligbyggeriet måtte forøges. Om boligstandarden viser en i 1955 foretaget boligtælling, at det gennemsnitlige antal beboere pr. bolig var 5,5, hvoraf 2,4

var børn under 15 år. Over halvdelen af befolkningen boede i huse med kun eet beboelsesrum. I 75 pct. af boligerne i byerne og i 90 pct. af boligerne på udsteder og bolpladser boede der mere end 2 personer pr. beboelsesrum.

Antallet af færdiggjorte boligenheder i perioden 1952-63 fremgår af nedenstående tabel.

TABEL 2.

Antal færdiggjorte boligenheder 1952-63.

	Byer	Øvrige steder	Ialt	Gennemsnit pr. år
1952—55	671	355	1026	256
1956—59	535	343	878	220
1960—63	805	241	1046	262
Ialt	2011	939	2950	245

Der er i perioden opført ca. 3.000 boliger, der udgør ca. halvdelen af den nuværende boligmasse. Omkring halvdelen af befolkningen bor således i boliger opført efter 1952. Godt og vel $\frac{2}{3}$ af boligerne er opført i byerne. Boligbyggeriet uden for byerne er aftagende. I de sidste to år er der således ialt kun opført 56 boliger på de små steder.

Går man ud fra, at boligbehovet kan udtrykkes ved, at hvert ægtepar, hver anden forhen gift og hver fjerde ugift over 20 år bør have selvstændig bolig, har boligbyggeriet i byerne udover at kunne dække behovet som følge af befolkningstilvæksten (inkl. tilflytninger) givet mulighed for sanering af ca. 500 boliger i perioden 1952-63.

Selv om der er sket en betydelig forbedring af den gennemsnitlige boligstandard, er der dog langt igen, før boligforholdene kan betegnes som tilfredsstillende. Hovedparten af de boliger, der er opført før 1959 eller ca. 40 pct. af den samlede boligmasse, må således efter en gennemgang af husenes kvalitet foretaget af Grønlands tekniske

Organisation i 1960 anses for at være saneringsmodne.

C. Statens løbende udgifter.

Foruden tilførsel af kapital til investeringer har ønsket om at forbedre befolkningens levevilkår givet sig udtryk i en stigning i statens løbende nettoudgifter. I begyndelsen af 1950'erne var statens årlige udgifter ca. 30 mill. kr. i gennemsnit, og på finansloven for 1964 er der opført ca. 140 mill. kr.

Godt halvdelen af udgifterne anvendes til sundheds- og skolevæsenet, retsvæsenet og administrationen, medens resten stort set er afholdt til nedsættelse af omkostningerne for husholdningerne og erhvervsvirksomhederne.

Der er til billiggørelse af varer i butikkerne således ydet et årligt tilskud, der har varieret fra 6 til 10 mill. kr. Der ydes tillige tilskud på ca. 5 mill. kr. til billiggørelse af grønlandske kul, vandforsyning og elektricitet, jfr. afsnit IX. Efter den særlige grønlandske boligstøtteordning nedsættes boligudgifterne afhængig af familiernes børnean-

tal, og udgiften hertil udgør nu 3 mill. kr. årligt, hvortil kommer, at der ikke beregnes udgifter til projektering og forundersøgelser vedrørende dette byggeri.

Udgifterne til teletjenesten og siden 1959 til isrekognosceringen er steget til 17 mill. kr. i 1964, hvoraf 7,6 mill. kr. vedrører isrekognosceringen.

Fra 1952 blev eksporterhvervenes driftsresultat opgjort for sig, og der blev i de første år herefter overført et overskud til konjunkturudligningsfonden, men på grund af stigende omkostninger har der i de seneste år været tale om underskud for eksporterhvervene som helhed. Der er for 1964 foreløbigt regnet med et underskud på 6 mill. kr.

TABEL 3.
Statens driftsudgifter (netto) 1950-64.

	Mill. kr.		1962	1963 (finans- lov)	1964 (finans- lov)
	Årligt gennemsnit 1950-53	1954-57 i 1958-61			
1. Administration, retsvæsen, kirke, skole, sundhedsvæsen m. v. (inkl. tjenesteboliger)	26	39	57	60	74
2. Grønlands tekniske Organisation, København			2	5	6
3. Bygge- og værkstedstjenesten (inkl. Holsteinsborg skibsværft)	24	7	5	4	0
4. Elværker, kulbrud, vandforsyning			3	3	6
5. Vejanlæg, havneanlæg, brandværn m. v.			3	3	4
6. Radio- og vejrtenesten (inkl. isrekognosceringstjenesten)	2	6	11	14	17
7. Produktionsvirksomhed (KGH)i	- 1	2	2	3	6
8. Forsyningstjenesten (KGH)	9	8	8	6	11
9. Trafik (KGH)		2	4	6	8
10. Bolig- og erhvervsstøtte (tilskud)		0	2	3	4
11. Andet (Min. + KGH)	-	3	9	6	11
12. Diverse indtægter	5	5	5	5	5
lait	28	42	78	101	121

Anm.: For KGH.s vedkommende er medtaget afskrivning og forrentning, hvilket ikke er tilfældet for udgifter under ministeriet.

¹⁾ Omfatter de til konjunkturudligningsfonden overførte beløb. Et tilskud til konjunkturudligningsfonden på 2,5 mill. kr. i 1962 og 1963 til køb af aktier i A/S Godthåb Fiskeindustri er medregnet under pkt. 11.

D. Den økonomiske fremgang.

Investeringerne og reformprogrammerne i øvrigt har resulteret i en ganske væsentlig stigning i den samlede produktion i Grønland.

Eksporterhvervene.

Tabel 4 viser således, at der mængdemæssigt for alle produkter under eet er tale om en fordobling af tilførslen af grønlandske produkter til eksportvirksomhederne.

TABEL 4.
*Produktion af de vigtigste varer i perioden 1950-63.
(Indhandlingen).*

		Årligt gennemsnit			1962	1963
		1950-53	1954-57	1958-61		
A. Fiskeri						
torsk (helfisk)	tons	19.650	21.536	29.765	36.300	24.800
rejer	—	210	538	1.500	3.460	3.340
havkat (helfisk)	—	857 ¹⁾	3.228	2.950	1.700	2.520
hellefisk	—	271	844	1.440	1.300	2.360
laks	—	—	—	90 ²⁾	300	400
Ialt	tons	20.988	26.146	35.745	43.060 ³⁾	33.420 ⁴⁾
B. Fåreavl						
får og lam	tons	256	318	419	556	492
C. Fangst						
sælskind	stk.	26.213	33.230	45.029	38.322	41.260
ræveskind	—	4.652	4.457	5.858	5.080	5.213

1) Produktionen i 1952.

2) Produktionen i 1960 og 1961 i gennemsnit.

3) Inkl. 180 tons indhandlet til private eksportører.

4) Inkl. 1700 tons indhandlet til private eksportører.

Fiskeriets udvikling viser flere positive træk. Efter at vægtudbyttet i det grønlandske fiskeri havde været konstant i perioden 1930-40, skete der i perioden 1940-47 en fordobling, og i perioden 1950-62 fordobledes vægtudbyttet endnu engang. I 1963 blev torskefiskeriet ca. 35 pct. lavere end året før, bl. a. som følge af et unormalt koldt forår.

Selv om fremgangen for torsk har været mindre end de øvrige fiskearters, er torsken dog stadig det dominerende produkt i det grønlandske fiskerierhverv. Væksten i torskefiskeriet skyldes bl. a. øget anvendelse af bundgarn. Udviklingen viser yderligere to opmuntrende træk i form af reje- og lakse-

fiskeriets resultater. Rejeforekomsterne er i perioden blevet udnyttet i Diskobugten og fjordområderne omkring Narssaq, og såvidt vides er rejeforekomsterne i disse områder de rigeste og mest udstrakte. Der findes imidlertid også forekomster på begrænsede felter ved Holsteinsborg, Sukkertoppen og ved Godthåb og andre steder på vestkysten.

Laksefiskeriet foregik tidligere fortrinsvis omkring Sukkertoppen, men er i de senere år udvidet til at omfatte områderne omkring Holsteinsborg, Fiskerøen og Frederikshåb distrikt. Da laksens værdi er ca. 15-20 gange torskens, er laksefiskeriets udvikling en betydelig økonomisk gevinst for fiskerne.

Af andre fiskearter med stigende betydning kan nævnes hellefisken. Fangsten har hidtil været koncentreret omkring Diskobugten og i Umanak distrikt, hvor der de sidste år er sket en kraftig vækst i indhandlingen. I den seneste tid er fiskeriet i Godthåbsfjorden også vokset, og der synes her at være en større råvarereserve end hidtil antaget.

Af fiskearter, der må antages at få voksende betydning, kan nævnes rødfisk og

angmagssatter, der anvendes til fremstilling af fiskemel.

Derimod er fangsten af havkat efter en mærkbar stigning i midten af 1950'erne i de senere år faldet væsentligt. I 1963 er der dog igen tale om fremgang.

Som et resultat af investeringerne i fiskeindustrien er der sket en ændring i færdigproduktionens karakter, jfr. nedenstående tabel.

TABEL 5.
*Færdigproduktionen fordelt efter
tilvirkningsform.*

	1953-55 gennem- snit	1962
	tons	tons
saltfisk	5.000	8.200
tørfisk	290	600
torskefilet, frossen	600	1.820
havkatfilet, frossen	540	354
hellefisk, saltet . . .	160	165
hellefisk, frossen .	58	306
skællaks, frossen .	—	250
rejer, frosne	6	260
rejer, hermetik (80 g enheder)	0,85 mill.	4,6 mill.

Det fremgår heraf, at torskefiletproduktionen er tredoblet i tidsrummet, medens produktionen af frossen hellefisk og rejerhermetik er femdoblet. Tilvirkning af frossen skællaks og rejer spiller nu også en rolle i eksporten.

Der er således, som det var at vente, sket en forøgelse i den samlede industriproduktion, men også produktionen af de traditionelle produkter saltfisk og tørfisk er steget, fordi det ikke er muligt - inden for rammerne af rentabel drift - at udvide filetfabrikernes kapacitet til at tage et helt distrikts sommerfangst af fisk. Med den samme stigning i fiskeriet, men med en mere jævn sæsonfordeling, ville industriproduktionen være steget langt stærkere.

I torskefiskeriets højsæson udnyttes filetfabrikernes kapacitet godt, men i årets øvrige 7 måneder er anlæggenes udnyttelse meget beskedent.

Den fabrikskapacitet på 200 tons råfisk pr. døgn, der nu er skabt i Grønland, er tilstrækkelig baggrund for udbygning af en søgående fiskerflåde, jfr. afsnit V. B.

Imod de antagelser, som bl. a. Grønlandskommissionen havde omkring 1950, er der sket en stærk stigning i indhandlingen af *sælskind*. Efter at der i mange år var konstateret fald, kom der omkring 1950 nogle år med en forholdsvis stabil fangst på 20-25.000 skind, og derefter steg fangsten med det resultat, at indhandlingen af sælskind er fordoblet i perioden, idet der i 1962 blev

TABEL 6.
Produktionen af eksportvarer 1950-1962.

Mill. kr.

	Årligt gennemsnit			1962
	1950-53	1954-57	1958-61	
A. Forbrug af råvarer.				
torsk	2,4	4,2	7,0	9,1
andre fiskeriprodukter	0,6	1,8	3,3	5,1
fåreavlsprodukter	0,3	0,4	0,6	0,9
sælprodukter m. v.	0,8	1,2	2,0	1,8
Forbrug af råvarer ialt	4,1	7,6	12,9	16,9
B. Lønninger				
grønlandsk personale	4,8	7,4	9,8
udsendt personale	1,5	2,2	3,2
Lønninger ialt	6,3	9,6	13,0
C. Afskrivning og forrentning	1,3	1,6	2,3	3,0
D. Andre omkostninger	7,5	12,5	19,1
A-D Produktionsværdien	ca. 13,4	23,0	37,3	52,0

indhandlet ca. 41.000 skind, jfr. i øvrigt V. C.

Indkomsterne i eksporterhvervene er imidlertid øget mere, end stigningen i mængdeudbyttet viser. Erhvervenes bruttoindtægter ved salg til KGH er steget fra ca. 4 mill. kr. i begyndelsen af 1950'erne til knap 18 mill. kr. i 1962. Beregninger viser, at indhandlingspriserne groft taget gennemsnitlig er fordoblet.

Den samlede produktionsværdi er steget fra 13 mill. kr. til ca. 52 mill. kr. i den samme periode. Af dette beløb vedrører 10 mill. kr. lønninger til grønlandsk personale.

Hjemmemarkedserhvervene.

Den økonomiske aktivitet er også steget kraftigt uden for eksporterhvervene, jfr. tabel 7, hvor befolkningens samlede arbejdsindkomster er opført.

Det ses heraf, at befolkningens indkom-

ster ved andre erhverv er steget relativt mest, med det resultat, at ca. halvdelen af befolkningens indkomster indtjenes i andre erhverv end eksporterhvervene mod godt $\frac{1}{3}$ i 1947. Der er i den forløbne periode blevet skabt en arbejder- og funktionærgruppe af betydeligt omfang.

Tabellen viser, at en stærkt voksende del af befolkningens arbejdsindkomster stammer fra beskæftigelse i skole- og sundhedsvæsenet og andre offentlige institutioner. Medens 10 pct. af indkomsterne i 1947 stammede fra denne art af beskæftigelse, er andelen nu 16 pct. Investeringsarbejderne og driften af de tekniske virksomheder har øget efterspørgslen efter arbejdskraft, således at 13 pct. af befolkningens indkomster tjenes ved denne virksomhed.

Den væsentligste del af indkomsterne stammer stadig fra arbejde for staten, men der er, efter at de nye næringsretlige regler blev indført i 1950, dannet en del private

TABEL 7.
Indkomsterne i Grønland
Mill. kr.

	1947	1955	1960	1961	1962	1962 Pct. vis andel
A. Den grønlandske befolkning						
1. Fiskeri, fangst og fåreavl ¹⁾	5,1	17,9	28,6	32,3	36,1	49
<i>Lønindkomster ved</i>						
2. Bygge- og anlægsvirksomhed samt offentlige værker og værksteder m.m.	0,5 ²⁾	4,0	7,2	8,2	9,8	13
3. Statens forsyningstjeneste	1,5	5,1	9,3	9,0	9,5	13
4. Private næringsdrivende (inkl. medhjælp) samt husgerning (anslået) . .	—	1,7	3,0	3,7	4,3	6
5. Skole- og sundhedsvæsen og andre offentlige institutioner	0,8	4,0	8,0	8,8	11,3	16
6. Anden offentlig virksomhed	0,2	0,3	0,9	1,8	2,3	3
2—6 ialt	3,0	15,1	28,4	31,5	37,2	51
Den grønlandske befolkning ialt	8,1	33,0	57,0	63,8	73,3	100
B. Udsendte m. fl.³⁾	20,7	41,1	52,1	60,4	.
A. + B. ialt	8,1	53,7	98,1	115,9	133,7	.

¹⁾ Inkl. naturalforbrug, salg af produkter til private og lønninger.

²⁾ Anslået.

³⁾ Ekskl. håndværkere ansat hos danske entreprenørfirmaer, der udfører anlægsarbejder i Grønland.

virksomheder, der tegner sig for ca. 20 pct. af omsætningen inden for såvel detailhandelen som anlægsvirksomheden, jfr. nærmere afsnit VI.

Den økonomiske, kulturelle og sociale fremgang, der har fundet sted, har krævet udsendelse af stadig mere uddannet arbejdskraft, og i 1964 vil der være ansat ca. 1700 funktionærer og arbejdere på udsendte vilkår.

E. Befolkningstilvæksten.

Mulighederne for at forbedre den grønlandske befolknings levevilkår er i den forløbne periode blevet forringet af, at den produktionsforøgelse, som den aktive del af befolkningen har præsteret, har skullet strække til til flere personer.

Befolkningstilvæksten i Grønland var i 1940'erne betydeligt større end tilvæksten

i den øvrige del af landet, nemlig knap 2 pct. årligt mod godt 1 pct. i det øvrige Danmark. Tilvæksten blev imidlertid som et udslag af forbedringen af levevilkårene i vid forstand væsentligt større fra midten af 1950'erne. Det skyldes for det første, at den energiske indsats i sygdomsbekæmpelsen har ført til en halvering af dødeligheden. Tuberkulose er ikke længere den vigtigste dødsårsag, og spædbørnsdødeligheden er reduceret, men er dog stadig 3 gange så stor som i Danmark i øvrigt. Samtidig med faldet i dødeligheden er fødselshyppigheden steget i et omfang, der vist ikke kendes fra andre samfund. Målt som forholdet mellem antallet af fødsler og antallet af kvinder i alderen 15—49 år er fødselshyppigheden steget fra 173 % i 1951-52 til 227 % i 1961 eller med ca. 30 pct. Undersøgelser har vist, at det først og fremmest er de yngre, ugifte kvinders fødselshyppighed, der er steget.

Det samlede resultat af denne udvikling er, at fødselsoverskuddet nu er nået op på 4 pct. årligt, og tilvækstprocenten er 5 gange større end i det øvrige Danmark.

I tiåret 1945-1955 steg folketallet (personer født i Grønland) fra knap 20.800 til 25.200 eller med 21 pct. Herefter steg tilvæksten kraftigt, og i femåret 1955-60 har stigningen procentvis været den samme som i det forudgående tiår. I 1962 var folketallet 30.200, en størrelse som Grønlandskommissionen spåede først ville blive nået i 1970.

Økonomisk set har den store stigning i børnetallet været en belastning for familierne. Ca. 45 pct. af befolkningen er børn under 15 år.

Samtidig med at investeringspolitikken har måttet tilpasses denne tilvækst, har den været influeret af det store antal vandringer til byerne¹⁾. Disse har i perioden 1952—62 opsuget størsteparten af tilvæksten. Medens folketallet i den nævnte periode steg med knap 40 pct., er indbyggertallet i byerne vokset med 70 pct. Folketallet på udsteder og bopladser i Vestgrønland faldt som helhed ganske lidt i begyndelsen af 1950'erne, men fra 1956 opsugede byerne ikke længere fødselsoverskuddet. Folketallet på de små pladser steg derefter således, at resultatet for perioden som helhed er en stigning på 8 pct. Bag dette tal skjuler der sig imidlertid en ret kraftig koncentration, der kort kan karakteriseres således:

af de 150 pladser, der fandtes i 1952, er der nedlagt 35, hvor der i 1952 boede 1000 personer,

34 pladser har haft faldende folketal. Antallet af personer er gået ned med 800 til 1600,

1) En indgående beskrivelse af vandringerne m.m. i Grønland i perioden 1949-60 er givet i samfundsforskningsudvalgets rapport: »Befolkningssituationen i Grønland«.

på de resterende pladser er tilvæksten 36 pct., hvilket så nogenlunde svarer til stigningen for Grønland som helhed,

på de 10 største udsteder (1962) er folketallet steget med 50 pct.

Samtidig med at byerne har formået at opsuge den største del af fødselsoverskuddet på udsteder og bopladser, er der således sket en samling af befolkningen på færre steder med det resultat, at nogle udsteder procentvis har haft samme vækst som flere af byerne.

F. Stigningen i levestandarden.

Endemålet for den økonomiske politik er, som det klart blev understreget af Grønlandskommissionen, at hæve den grønlandske befolknings levestandard, og efter at produktionsstigningen og udviklingen i kapitaltilførslerne er omtalt, søges der nedenfor givet et fællesudtryk for, i hvilket omfang målet er nået.

I tabel 8 har man som udtryk for levestandarden opgjort de samlede indtægter, som befolkningen råder over, og hertil lagt værdien af ydelserne fra de offentlige institutioner (det kollektive konsum)¹⁾.

Ser man det private og kollektive konsum under eet, viser tabellen, at befolkningens levestandard reelt pr. indbygger er tredoblet i perioden 1947—62. Realværdien af den købekraft, der står til rådighed pr. indbygger, er fordoblet, medens det kollektive konsum er godt og vel seksdoblet.

Gennemsnitsindkomsten pr. indbygger udgjorde i 1962 2.400 kr. Der er stor variation omkring dette gennemsnit fra landsdel til landsdel, og i fiskeridistrikterne navnlig mellem byer og de små pladser. I disse områder ligger indkomstniveauet i byerne groft taget 50 pct. over de øvrige steder.

1) Der er i bilag 6 til »Økonomisk politik i Grønland« nærmere redegjort for beregningen.

TABEL 8.
Den grønlandske befolknings indkomster og
kollektive konsum.

Mill. kr.

	1947	1955	1960	1961	1962
Private indkomster.					
Løn	3,8	19,6	35,8	40,2	47,0
Indhandling m. v. (netto)	1,5	6,4	11,5	13,5	14,7
Sociale udgifter	0,2	1,5	3,0	2,9	3,3
Naturalforbrug	2,8	7,0	9,7	10,1	11,6
Ialt	8,3	34,5	60,0	66,7	76,6
Kollektivt konsum	2,7	20,6	35,7	41,3	49,1
Ialt	11,0	55,1	95,7	108,0	125,7
Indeks.					
Private indkomster	100	416	724	804	923
Kollektivt konsum	100	763	1321	1530	1819
Samlet konsum	100	501	871	982	1143
Korrigeret for prisstigning	100	249	369	401	432
Korrigeret for prisstigning og befolkningstilvækst	100	215	266	280	293
heraf:					
Privat konsum	100	139	176	189	191
— — 1955 = 100		100	127	136	137
Kollektivt konsum	100	440	544	559	612
— — 1955 = 100		100	124	127	139

Til trods for, at den betydelige fremgang i levestandarden, det er lykkedes at gennemføre efter 2. verdenskrig, har ført til en tilnærmelse mellem Grønland og det øvrige Danmark, er den grønlandske befolknings levestandard dog fortsat væsentligt lavere. Beregninger viser således - med den usikkerhed der nødvendigvis må være forbundet med

en sammenligning af denne art — at realværdien af det private konsum pr. indbygger i Grønland skulle udgøre ca. $\frac{1}{3}$ af konsumet her i landet; medregnes værdien af det offentlige konsum, må man groft taget antage, at levestandarden gennemsnitligt i 1962 udgjorde omkring halvdelen.

II

MÅLSÆTNINGER I GRØNLANDSPOLITIKKEN

Målet for enhver grønlandspolitik må være at højne den grønlandske befolknings politiske, sociale og kulturelle status og at forøge levedoden. Dette mål må nås i samarbejde mellem befolkningen i Grønland og i det øvrige Danmark.

Den grønlandske befolknings medbestemelsesret og medansvar for udviklingen i Grønland bør stadig øges. Grønlands stilling som en ligeberettiget del af det danske rige må - med fuld respekt for de grønlandske problemers egenart - styrkes. En sådan målsætning for den grønlandske befolknings politiske medvirken indebærer ikke, at man under alle forhold skal tilstræbe ordninger svarende til dem, der gælder i det øvrige land. De grønlandske problemers egenart er en følge af landets geografiske beliggenhed, udstrækning og klima samt af, at den grønlandske befolkning har sit eget sprog, egne kulturelle forudsætninger og egen historisk baggrund.

Landsrådets og kommunalbestyrelsernes selvstændige dispositionsret bør udvides, efterhånden som udviklingen gør det muligt og ønskeligt.

Det må sikres, at planlægningen af det offentlige virksomhed foregår under landsrådets medvirken, og at repræsentanter for landsrådet inddrages i planlægningen på et så tidligt tidspunkt som muligt, således at landsrådet får større indflydelse på anvendelsen af de midler, der af statskassen stilles til rådighed for grønlandske formål. Dette ar-

bejde må udføres i nært samarbejde mellem grønlandske og danske politikere.

Det grønlandske erhvervslivs udbygning og den deraf følgende udvikling af det grønlandske samfund er den nødvendige forudsætning for at nå det givne mål. Udbygningen af de grønlandske erhverv må ske gennem hjælp til selvhjælp.

Den sammenhæng, der findes i alle samfund, hvad enten de er mere eller mindre udviklede, mellem befolkningens egen økonomiske aktivitet og fremgangen i indkomsterne er nu også anerkendt i Grønland. Dette princip er en betingelse for, at den grønlandske befolkning kan bevare initiativ, arbejdsglæde og selvrespekt.

Med denne målsætning har udvalget taget afstand fra tanken om, at den grønlandske befolknings personlige indkomster ved hjælp af et permanent tilskud fra statskassen skulle hæves til og opretholdes på et niveau svarende til det øvrige riges. Selvom en sådan politik skulle vise sig gennemførlig, ville den ikke være i overensstemmelse med det grønlandske samfunds interesser i det lange løb, idet den økonomiske udvikling da ikke ville blive bestemt af egen indsats, men langt mere af stadige tilskud udefra.

Derimod finder udvalget, at befolkningen har et behov for og en ret til en offentlig indsats i form af uddannelse, sygdomsbekæmpelse, boligstøtte m. v., der er større i Grønland end i det øvrige Danmark.

Grønlandsudvalgets målsætning går klart

imod en grønlandspolitik, der går ud på at skaffe den grønlandske befolkning økonomisk ligestilling med befolkningen i det øvrige Danmark ved at hjælpe den grønlandske befolkning til gradvis at flytte til Danmark, så den optages i den danske befolkning.

En sådan politik ville medføre, at selvom Danmark anerkender sit ansvar med hensyn til, at befolkningens mest elementære livsforhold dækkes, måtte de grønlandere, der ønsker at få del i den moderne civilisations goder og højere levestandard, flytte fra Grønland til Danmark.

Ingen talsmand for det grønlandske eller danske samfund har imidlertid hidtil offentligt taget til orde for en sådan afvikling af de grønlandske problemer, og dette har heller ikke været tilfældet i Grønlandsudvalget. En sådan politik ville medføre en delvis affolkning af Grønland og ophøret af den grønlandske befolknings liv som en enhed inden for det danske rige med eget sprog, egen kultur og egne traditioner. Det ville ikke være at løse de grønlandske problemer, men at opgive at løse dem.

III.

UDVIKLINGSPLAN FOR TIÅRET 1966–1975

Foruden at skabe klarhed over de generelle målsætninger for grønlandspolitikken har udvalget anset det for nødvendigt at opføre behovene for en længere periode i form af en udviklingsplan for tiåret 1966–75. Selvom det ville have været ønskeligt, har udvalget ikke ment at burde gå længere frem i tiden, da planlægningen i så fald ville blive behæftet med for store usikkerhedsmomenter.

Planen må betragtes som et indledende skridt til opstilling af en egentlig og detaljeret udviklingsplan. Hensigten har i første række været at foretage en bedømmelse af, hvor store opgaver der melder sig i perioden indtil 1975, og opstille et overslag over størrelsesordenen af behovet for kapitaltilførsler.

Der er imidlertid også andre fordele forbundet med en langtidsplanlægning.

Udarbejdelsen af planen nødvendiggør en mere konkret stillingtagen til, efter hvilke langsigtede linier udviklingen bør formes, for at man kan nå frem til det ønskede samfund. Et sådant udsyn har også betydning for beslutninger om investeringer og andre økonomiske dispositioner på kort sigt.

Der skabes samtidig et mere sikkert grundlag for at bedømme, hvor langt man under hensyn til de økonomiske og tekniske muligheder kan komme fremad mod målet inden for den valgte periode. Når alle ønsker ikke kan opfyldes inden for tiårsperioden, må der vælges mellem de forskellige muligheder, således at den størst mulige nytte af investeringerne opnås. En opstilling af en samlet plan for alle grønlandsadministrationens

grene giver desuden mulighed for en koordination af udviklingen inden for de forskellige sektorer.

En langsigtet plan har også stor værdi for de myndigheder, der skal gennemføre den, fordi de får mere tid til at forberede gennemførelsen. Dette har navnlig betydning for investeringsvirksomheden; der kan tilrettelægges mere rationelt, når arbejdsopgaverne i længere tid fremover er kendte.

Før udarbejdelsen af planen har man opstillet visse forudsætninger om befolkningsudviklingen og vandringerne til byerne. GTOs ledelse har derefter samlet planer og ønsker for den videre udvikling inden for de forskellige grene af grønlandsadministrationen, hvorefter der er sket en bearbejdelse for at opnå en afstemning mellem sektorerne. Repræsentanter for udvalget har bl. a. under rejser i Grønland drøftet programmerne med institutionsledere og andre sagkyndige og iøvrigt bearbejdet planerne, hvorved der er sket en reduktion af det oprindelige beløb på 15 pct. Dette har været nødvendigt for bl. a. at bringe investeringerne ned på et omfang, som det teknisk skulle være muligt at få udført.

For at få en samlet vurdering af kapitalbehovet har man også forsøgt at beregne driftsudgifterne i perioden.

A. Hovedsynspunkter bag udviklingsplanen.

Det er den økonomiske politiks opgave at anvise de bedst egnede veje til udnyttelse af

landets ressourcer og til anvendelse af de midler, der ivotrigt er til rådighed for det grønlandske samfunds udvikling.

1. Beskæftigelsen må øges.

Der bør gennemføres investeringer i et sådant omfang, at den nuværende underbeskæftigelse, der vel er sæsonmæssigt og lokalt begrænset, men dog af betydning, kan reduceres, og således at den stærkt voksende arbejdsstyrke kan blive beskæftiget. Endvidere må der sættes ind for at øge arbejdskraftens stedlige bevægelighed og løse andre tilpasningsproblemer på arbejdsmarkedet, jfr. afsnit III. E og V.

2. Stærkere koncentration om de bedst egnede byer.

Investeringerne må i første række gennemføres i de områder af Grønland, der har de bedste erhvervsøkonomiske muligheder for forbedring af indkomsterne, og disse udviklingsbyer må udbygges, så der skabes rum for tilvandringer i et større omfang end i det sidste tiår, jfr. III. B.

3. Effektivisering af erhvervene.

Erhvervsudviklingen må først og fremmest baseres på en effektivisering af fiskeriet ved udvidelse af helårsdrift på bankerne med større fiskerfartøjer. Grønlands store beliggenhedsfordel i forhold til fiskefelterne må udnyttes i den kommende periode, jfr. V. B.

4. Uddannelsen må have høj prioritet.

Det er tillige en forudsætning for en kraftig økonomisk og social fremgang for den grønlandske befolkning, at uddannelsen fortsat udvides og forbedres, så den grønlandske befolkning i et voksende omfang kan dække det moderne samfunds efterspørgsel efter forskellige kategorier af arbejdskraft. En optimal udnyttelse af de menneskelige res-

sourcer gennem uddannelsen kan begrundes med såvel økonomiske som kulturelle og politiske hensyn. Uddannelsen må derfor have en fremtrædende plads i investeringsplanen.

Der må ikke alene investeres i skoler til det hurtigt voksende børnetal, men skolegangen må udvides ved forhøjelse af den skolepligtige alder, og der må skabes rammer for en erhvervmæssig undervisning af unge og voksne. Indsatsen inden for folkeoplysningen må endvidere øges.

5. Boligbyggeriet må øges.

Boligbyggeriet bør af flere grunde også have en høj prioritet i udviklingsplanen. Det er almindelig anerkendt, at boligforholdene har en stærk indflydelse på befolkningens sundhedstilstand, arbejdsmæssige indsats og kulturelle udvikling. Hertil kommer, at først og fremmest et udvidet boligbyggeri er nødvendigt for at skabe mulighed for vandringer til udviklingsbyerne, hvilket for mange familier er en nødvendig betingelse for at forbedre deres nuværende lave indkomster. Desuden betyder vandringer til byerne, at familierne får adgang til en række sociale goder, som det ikke af økonomiske grunde er muligt at yde på de små pladser. Den grønlandske befolknings samlede velfærd vil derfor øges mest, dersom en del af boligproduktionen forbeholdes tilflyttere.

Boligbyggeriet må derfor spille en vigtig rolle i en konstruktiv lokaliseringspolitik. Boligefterspørgslen må først dækkes i de byer, hvor der forventes en kraftig økonomisk ekspansion, og boligbyggeriet bør på disse steder så vidt muligt være større, end den til enhver tid registrerede efterspørgsel fra tilflyttere, se nærmere side 48.

B. Lokaliseringen af investeringerne.

Den udviklingslinie, som det grønlandske erhvervsliv vil følge fremover, synes klart afstukket:

Efter i første halvdel af dette århundrede at have gennemløbet en udvikling, hvor sælfangstens relative betydning har været stærkt faldende og fiskeriets stigende, er der i midten af århundredet indledt en fase, hvor der inden for fisketilvirkningen sker en strukturændring med overgang fra saltfiskproduktion til produktion af frosne produkter samtidig med, at der er opstået en betydelig rejhermetikindustri. Forude ligger en overgang til benyttelse af større fartøjer for at opnå helårsfiskeri ved bankerne.

Hver af disse faser stiller sine specielle krav til befolkningens lokalisering, for at der kan opnås et optimalt udbytte. Medens befolkningen, da sælfangsten var hovederhvervet, måtte bo spredt for at udnytte fangstmulighederne i de vidtstrakte områder, må befolkningen, når eksistensen skal bygges på moderne industriproduktion, samles i få byer, for at fordelene ved produktion i store enheder og en rimelig udnyttelse af de tekniske anlæg kan opnås.

En koncentration af befolkningen er også en betingelse for, at det kan blive økonomisk overkommeligt at forsyne befolkningen med kollektive goder i et omfang og af en kvalitet, der anses for rimelig.

Det er imidlertid ikke blot af hensyn til udnyttelsen af anlæg, at en samling af en stor del af befolkningen i få byer er at foretrække. En anden årsag er, at gennemførelse af arbejdssparende foranstaltninger og en mere intensiv udnyttelse af arbejdskraften er lettere opnåelig i større byer end i de nuværende på 500—4.000 indbyggere. Denne samling er, som det senere skal omtales, en betingelse for, at Grønland kan blive selvforsynende med arbejdskraft, hvilket må anses for ønskeligt af såvel økonomiske som socialpsykologiske grunde.

Fremover må man forudse en voksende stigningstakt i vandringerne fra land til by i overensstemmelse med erfaringerne fra

mange lande, hvor erhvervsbetingelserne skifter til fordel for byerhvervene, eller hvor ønsket om en højere levestandard og en lettere og mere tryk tilværelse stadig vokser. Udviklingen i det sidste tiår har i fiskeridistrikterne gjort forskellen i levevilkår mellem byerne og de øvrige steder større, og denne forskelligartede udvikling må antages at fortsætte. Dette udelukker ikke, at levevilkårene på udsteder og bopladser fremover forbedres, men fremgangen vil blive størst i åbentvandsbyerne bl. a. som følge af bedre beskæftigelsesmuligheder.

I familiernes overvejelser om at flytte til byerne er der mange faktorer, der spiller ind, men de bedre indkomstmuligheder og adgangen til uddannelse og andre samfundsgoder, som findes i byerne, vil utvivlsomt få større og større vægt, vel at mærke, hvis befolkningen får tilstrækkeligt kendskab til de økonomiske fordele, der er forbundet med at bo i de store byer. Det vil formentlig navnlig være de unge, der tiltrækkes af de vilkår, som industribyerne byder på. Hvorvidt interessen for at skifte bopæl vil vokse, vil bl. a. afhænge af, om der fra myndighedernes side gøres en indsats for at oplyse om de faktiske forhold. Dette oplysningsarbejde må udføres af det foreslåede arbejdsmarkedsorgan.

Man må regne med, at fangerdistrikterne vil være beboet længere frem i tiden end de små pladser i fiskeridistrikterne, bl. a. fordi flytning vil betyde en mere alvorlig ændring i livsformen for fangerbefolkningen.

Samlingen i byerne vil ikke blive tilendebragt i det tiår, planen omfatter. Da der samtidig fra den del af befolkningen, som ikke er interesseret i at flytte, fremsættes ønsker om investeringer på de små pladser, stilles man ved fordelingen af investeringsmidlerne uundgåeligt over for et valg mellem to muligheder:

- 1) Skal kræfterne samles om investerin-

ger på de steder, der ud fra en helhedsbetragtning har de gunstigste udviklingsmuligheder på langt sigt, eller

2) skal man sprede midlerne for at opnå en bredere geografisk dækning af akutte behov på steder, der efterhånden forventes at sakke agterud i økonomisk henseende, og hvorfra befolkningen måske helt eller delvis flytter, inden anlæggene er udslidt?

I udviklingsplanen har man anlagt den betragtning, at befolkningen som helhed opnår den største nytte af de midler, der står til rådighed, dersom investeringerne først og fremmest tager sigte på at skabe tilflytningsmuligheder i byerne. Heraf følger, at investeringerne på udsteder og bopladser må begrænses. Investeringerne til fordel for udsteds- og bopladsbefolkningen må således fortrinsvis ske i byerne.

Dette er ikke ensbetydende med et totalt byggestop på de små steder. Som nævnt forventes fangerdistrikterne at være beboet i lang tid fremover, og der er derfor bl. a. planlagt et ret omfangsrigt boligbyggeri i disse områder. I fiskeridistrikterne forventes, at befolkningen helt fraflytter en del af udstederne. Der findes dog nogle udsteder, hvis indkomstniveau m. v. set i forhold til de små steder i dag er ganske gode, hvad enten det skyldes beliggenheden i nærheden af gode fiskepladser, bedre materiel eller forholdsvis større indsats af befolkningen. På disse steder må man i nogen udstrækning være forberedt på at foretage investeringer i offentlige anlæg, produktions- og forsyningsanlæg, ligesom der bør opføres et begrænset antal boliger til erstatning for saneringsmodne. Man bør imidlertid være tilbageholdende med udbygning selv af de gode udsteder, så længe der findes utilfredsstillede ønsker fra folk, der vil flytte til byerne. Begrundelsen for denne tilbageholdenhed er usikkerheden, om disse udsteder set i et længere perspektiv kan holde stand mod byernes

tiltrækningskraft. Selv om disse steders økonomiske niveau er højere end andre udsteders, så ligger det dog lavere end de større byers, hvis erhvervsøkonomiske muligheder endda langt fra er udnyttede. De gode udsteders forholdsvis høje gennemsnitsindkomster skyldes i flere tilfælde et stort udbytte hos en lille kerne af fiskere, der med flid benytter deres relativt store fartøjer. Dersom disse driftige fiskere med sans for stort økonomisk udbytte »suges« til byerne, vil vilkårene for den resterende del af befolkningen hurtigt forringes, og ønsket om at flytte til udviklingsbyerne vil da blive mere almindeligt. Da et sådant forløb synes ret sandsynligt, kan en udbygning af disse udsteder være forbundet med en ikke ringe risiko for fejlinvesteringer.

Usikkerheden med hensyn til befolkningens flytteønsker taler for, at spørgsmålet om investeringer på udsteder påny tages op til vurdering, når man i løbet af nogle år har fået et større overblik over udviklingstendenserne.

I det kommende tiår må man være forberedt på, at man for nogle steders vedkommende skal tage stilling til, hvornår indhandlingen bør indstilles, idet nedgangen i produktionen, som følge af at en del af befolkningen er flyttet, kan bevirke et stadigt stigende underskud. I sådanne tilfælde bør det afgøres af ministeren efter høring af landsrådet, hvornår produktionen skal ophøre, og der bør gives befolkningen et passende varsel herom, således at befolkningen får mulighed for at tilpasse sig den nye situation. Det må være en forudsætning for standsning af indhandlingen, at der kan peges på tilflytningsmuligheder (boliger og beskæftigelse) andre steder.

Spørgsmålet om, hvilken geografisk fordeling af investeringerne der gavner befolkningen mest, er imidlertid ikke begrænset til opdelingen: Byer på den ene side og udstede-

der og bopladser på den anden; man kan ikke uden videre gå ud fra, at alle byer bør udbygges eller udbygges i samme takt.

Nogle af de grønlandske byers funktion er således alene at forsyne distriktet med varer m. v. og at være center for administration og sundhedsvæsen m. m. Set ud fra et økonomisk synspunkt bør folketallet i disse byer ikke være større, end det er nødvendigt for at bestride disse funktioner. At folketallet i distrikterne forventes at holde sig nogenlunde konstant eller endog falder er udtryk for, at der højst er beskæftigelsesmuligheder for det nuværende folketal i byer af ovennævnte karakter.

De byer, der har de bedste naturgivne betingelser for erhvervsudvikling, er byerne i åbentvandsområdet, Godthåb, Frederikshåb og Sukkertoppen, dels fordi disse byer ligger i rimelig nærhed af fiskebankerne, og dels fordi byerne kan besejles hele året, således at betingelserne for en stabil helårsbeskæftigelse skulle være til stede. Disse forhold er da også baggrunden for, at de midler, der i industriloven blev afsat til investering i filetproduktionsanlæg, netop anvendes i det område, hvor fiskeriet kan opnå den længste sæson. Udover det erhvervs-mæssige synspunkt vil en stærk koncentration om udbygning af få byer inden for de teknisk-økonomiske grænser, som sættes for byudviklingsmulighederne med hensyn til modning af byggegrunde samt vandforsyning, indebære en række fordele i form af billigere forsyning bl. a. af de kollektive goder.

Rejehermetikindustrien er et andet tyngdepunkt i det grønlandske erhvervsliv. Rejefiskeriets ekspansionsmuligheder er dog ikke afklaret, og indtil da må man sætte et spørgsmålstegn ved, hvorvidt rejefiskeriet kan give stabil beskæftigelse til en større befolkning, end der findes i disse områder ved begyndelsen af planperioden.

Også for de tre sydligste kommuners vedkommende gør denne problemstilling sig gældende: Skal hver af byerne have et anlæg til fryseproduktion, eller skal produktionen koncentreres på eet eller to anlæg?

Med hensyn til tidspunktet for, hvornår investeringerne i givet fald skal gennemføres, er det udvalgets opfattelse, at man bør vente, til man har indhøstet erfaringer for, at stigningen i tilførslen af råfisk vokser, jfr. iøvrigt afsnittet om fiskeripolitikken.

C. De befolkningsmæssige forudsætninger for opgørelse af kapitalbehovet.

Investeringsbehovet i Grønland kan opdeles i to kategorier, der konkurrerer om at blive dækket. For det første stiller det stigende folketal og vandringerne til byerne krav om investeringer. For det andet kræves der investeringer for at hæve levestandarden for den enkelte. For at kunne vurdere kapitalbehovet må man derfor først gøre op, dels hvor stor den naturlige befolkningstilvækst vil blive i planperioden, dels hvor mange personer der vil beslutte at flytte til byerne.

Som foran omtalt er fødselsoverskuddet i Grønland nu nået op på 4 pct. årligt, men da der normalt er tale om en mindre udvandring, er befolkningstilvæksten lidt mindre. Tilvækst procenten er 5 gange så stor som i det øvrige Danmark.

Ministeriet har på grundlag af fødselshyppigheden og dødeligheden i 1958 udarbejdet befolkningsprognoser ud fra forskellige forudsætninger om udviklingen i fødselsoverskuddet. Den af prognoserne, der må anses for at være mest sandsynlig, er udregnet under forudsætning af, at der fremover vil ske et yderligere fald i dødeligheden, navnlig i børnedødeligheden, og at fødselshyppigheden vil være konstant indtil 1970, men derefter falde, således at niveauet i gennemsnit i 1980 vil ligge 20 pct. lavere for kvin-

der under 35 år og 66 pct. lavere for kvinder over 35 år.

Det formodes således, at de motiver, der i Europa har været virksomme for et fald i

fødselshyppigheden, også vil få betydning i Grønland i den kommende tid.

Der er set bort fra et eventuelt udvandringsoverskud, og prognosens tal må som følge heraf ligge i overkanten.

TABEL 9.
Prognose for befolkningsudviklingen i Grønland.
(afrundede tal)

31. december	1945	1955	1965	1970	1975	Indeks		
						1955 1945=100	1965 1955=100	1975 1965=100
Personer født i Grønland								
0—14 år	8.975	11.250	17.500	21.250	23.600	125	156	135
15—59 år	10.975	12.950	17.000	20.000	24.400	118	131	144
60 år og derover . .	850	1.000	1.500	1.750	2.000	118	150	133
Ialt	20.800	25.200	36.000	43.000	50.000	121	143	139
Personer født uden for Grønland								
	600	1.900	4.000	5.500	6.000	317	211	150
Tilsammen	21.400	27.100	40.000	48.500	56.000	127	148	140

På grundlag af disse forudsætninger vil folketallet (personer født i Grønland) stige fra ca. 36.000 i 1965 til ca. 50.000 i 1975 eller med ca. 40 pct. Hvor stærk denne befolkningsudvikling er, illustreres af at folketallet på 36.000 kun ville vokse til 39.000, dersom tilvækstprocenten havde været på størrelse med den danske i samme periode.

Befolkningsekspllosionen og den økonomiske vækst.

I lande, hvor der gennem industrialisering og på andre måder søges opnået en hurtig økonomisk vækst fra et relativt lavt niveau, virker en befolkningstilvækst - selv om den kun er på 2-3 pct. årlig og altså mindre end Grønlands - hæmmende for den økonomiske fremgang, og der opstilles derfor ofte planer, hvis mål er at nedsætte befolkningstilvæksten. Befolkningsekspllosionen medfører en større forsøgerbyrde i fa-

miliere, og opsparelsen formindskes derfor samtidig med, at behovet for investeringer - blot for at undgå nedgang i levefoden - vokser. Grønlands samhørighed med det industrielt udviklede Danmark, hvis folketal er ca. 140 gange så stort, betyder imidlertid, at der ikke i Grønland behøver at opstå tilsvarende problemer med at skaffe den kapital, der er nødvendig for at bedre levevilkårene til et rimeligt niveau-

At det grønlandske folketal vokser til 50.000 skulle, under forudsætning af, at fiskeforekomsterne i Davisstrædet ikke bliver for hårdt beskattet af andre nationer, ikke forårsage større problemer med hensyn til at skabe tilstrækkelige beskæftigelsesmuligheder - tværtimod kan man af flere grunde hilse det velkomment, at folketallet når op på et halvt hundrede tusinde indbyggere eller mere.

1) Jfr. den nærmere diskussion i »Økonomisk politik i Grønland«, side 14-23.

Et ikke nærmere angiveligt minimum for folketallet må således opnås, for at det grønlandske samfund kan blive selvforsynende med arbejdskraft under hensyn til den standard, som ønskes opnået. Væksten i navnlig de unge årgange gør tillige det grønlandske samfund mere dynamisk og øger tilpasnings- evnen til de strukturændringer, uden hvilke det grønlandske erhverv ikke inden for overskuelig fremtid kan hæve produktiviteten væsentligt.

Medens der således ikke ud fra et økonomisk synspunkt kan fremføres betænkeligheder ved prognosens resultat i henseende til folketallets absolutte størrelse, må man dog tilføje, at *den hastighed*, hvormed folketallet vokser, vil forsinke det tidspunkt, hvor samfundet når til det niveau for uddannelse, sundhedsvæsen og boligstandard m. v., man har sat som mål.

Når der af tekniske årsager er lagt et loft over investeringsaktiviteten, og denne grænse kun langsomt kan hæves, må befolkningstilvækstens investeringsbehov nødvendigvis hæmme væksten i den almindelige levestandard for den enkelte, eftersom en stor del af investeringsmidlerne skal bruges til blot at opretholde den opnåede standard.

I den forløbne periode har befolkningsekspllosionen derfor bevirket, at kun en mindre del af investeringerne har kunnet anvendes til forbedringer.

Forholdet mellem aktive og inaktive aldersgrupper.

	1945	1955	1960	1965	1975	1980	1985
Antal aktive pr. inaktiv.	1,21	1,14	1,05	0,97	1,06	1,19	1,35

Medens der i 1945 var 1,2 person om at forsørge 1 barn (eller 1 gammel), er der nu kun 1 person.

I det øvrige Danmark er det tilsvarende forhold 1,80 (1961).

Efter 1970 skulle forsørgerbyrden efter prognosen om befolkningsudviklingen blive mindre, men den forholdsvis store forsørger-

Ved vurderingen af kapitalbehovet fremover må man se i øjnene, at befolkningsekspllosionens investeringsmæssige konsekvenser endnu ikke er slået fuldstændig igennem. Når årsagen til befolkningsekspllosionen først og fremmest er stigning i fødselshyppigheden og fald i spædbørnsdødeligheden, må behovet for investeringer, der direkte er til fordel for børnene, i den første tid stige stærkt. Investeringer, der først på længere sigt giver udbytte, får en forholdsvis større vægt, men efterhånden vokser behovet også for andre investeringer. I denne proces er man endnu ikke nået længere frem, end at antallet af skolebørn endnu et stykke tid vil vokse kraftigere end folketallet som helhed. I 1970'erne vil de store årgange fra midten af 1950'erne melde sig på arbejdsmarkedet, og behovet for investeringer i bl. a. erhvervsanlæg vil da vokse. Senere vil disse årgange også melde sig på boligmarkedet med deraf følgende investeringsbehov.

Som omtalt er børnetallets relative andel steget betydeligt efter 2. verdenskrig, og det har nedsat muligheden for at opnå stigning i levestoden i husholdningerne. Antallet af personer i de aktive aldersgrupper er steget langsommere end antallet af børn og gamle med det resultat, at der er blevet forholdsvis færre i de arbejdsdygtige aldersgrupper om forsørgerpligten, jfr. nedenstående oversigt.

byrde vil i lang tid fremover være en af årsagerne til, at indkomsten pr. indbygger vil være mindre i Grønland.

Selv om ekspansionsmulighederne skulle være så store i den grønlandske økonomi, at befolkningsekspllosionen ikke i sig selv skulle indeholde en fare for fald i nationalproduktet pr. indbygger, og der således ikke

skulle være nogen økonomisk motivering for gennemførelse af en restriktiv befolkningspolitik, er det imidlertid udvalgets opfattelse, at der af sociale grunde bør gennemføres et mere intensivt arbejde for at sprede oplysning om familieplanlægning, for at begrænse antallet af uønskede graviditeter, der navnlig må antages at være stort blandt ugifte kvinder. Ca. $\frac{1}{3}$ af børnene fødes af ugifte kvinder. Det må endvidere antages, at den voksende familiestørrelse hos mange gifte kvinder har skabt ønske om at undgå flere graviditeter.

Sundhedsvæsenet har tidligere gennemført et oplysningsarbejde, og det er overfor udvalget oplyst, at Foreningen for Familieplanlægning i samarbejde med Dansk Kvinde-samfund nu medvirker i oplysningsarbejdet. Udvalget skal anbefale, at arbejdet med udbredelse af kendskab til familieplanlægning bør støttes med de fornødne bevillinger fra enten landsrådet eller staten.

Befolkningens geografiske lokalisering fremover.

Efter de foran omtalte hovedsynspunkter ventes der i tiden fremover en tendens til samling i få større byer.

Omfanget af vandringerne fra de små pladser afhænger dels af, hvor mange mennesker der vil flytte, dels af, hvor mange der kan flytte, eller med andre ord af, hvor mange boliger og andre faciliteter der kan stilles til disposition i byerne for tilflyttere i tiårsperioden.

At vandringerne fra udsteder og bopladser har været mindst i den sidste halvdel af tiåret 1952-62 kan næppe tages som udtryk for, at interessen for at flytte til byerne er faldet. På ekspektancelisterne for boligsøgende i byerne står der mange familier fra udsteder og bopladser, og mange har sikkert undladt at søge, fordi de på grund af bolig-

manglen på forhånd har opgivet at kunne få bolig i byerne.

Udover de eksisterende flytteønsker, der ikke er optalt, må det som omtalt antages, at interessen for at flytte til byerne vil øges fremover. Et udsagn om, hvor mange familier der inden for tiårsperioden tager beslutningen at flytte til byer, må i sagens natur bygge på et mere eller mindre begrundet skøn, men af hensyn til investeringsplanlægningen nødsages man til at tage bestik.

Udviklingsplanen rummer mulighed for at forsyne byerne med boliger og andre faciliteter, så folketallet på udsteder og bopladser i Vestgrønland kan gå ned med ca. 3.400 eller ca. 35 pct.

Udgangspunktet for de opstillede skøn over, hvorfra flytninger vil ske, er den karakteristisk, som landsrådets befolkningskommission har givet de enkelte steder. Det antages således, at de steder, der efter denne kommissions opfattelse bør nedlægges, samt de pladser, hvor folketallet i det sidste tiår er faldet, vil blive affolket i tiårsperioden. Fraflytningerne ventes, som det fremgår af tabel 10, at blive størst i kommunerne Kangatsiaq, Egedesminde, Christianshåb, Jakobshavn og Godhavn, hvor folketallet på de små steder set under eet påregnes at blive halveret. Omtrent samme nedgang forventes i området fra Frederikshåb til Holsteinsborg. I de tre sydligste kommuner forudses en nedgang på ca. en snes procent. I Umanak og Upernavik distrikter forventes fravandringerne stort set at få samme størrelse som fødselsoverskuddet.

Det er vanskeligt at opgøre, hvor mange flytninger denne nedgang i folketallet på 3.400 på de små pladser i Vestgrønland forudsætter. Tabel 10 viser, at folketallet uden for byerne ville vokse med 3.700, dersom der ingen vandringer skete fra eller til. Da fødselsoverskuddet falder som følge af fraflytninger i løbet af perioden, vil antallet af

TABEL 10.
Befolkningens geografiske fordeling.
 Personer født i Grønland.

Pr. 31. december	1965	1975		Indeks	
		Fødselsoverskud excl. vandringer	Fødselsoverskud og vandringer	1975 1965 = 100	1962 1952 = 100
A. Byer:					
1. Nanortalik, Julianehåb og Narssaq	4.300	6.100	7.200	167	161
2. Frederikshåb, Godthåb, Sukkertoppen og Holsteinsborg	9.700	13.775	23.400	241	182
3. Egedesminde, Christianshåb, Jakobshavn og Godhavn	5.250	7.450	6.600	126	179
4. Qutdligssat	1.300	1.850	400	31	129
5. Umanak og Upernavik	1.450	2.065	1.000	69	134
Vestgrønland ialt	22.000	31.240	38.600	175	168
6. Nord- og Østgrønland	1.100	1.560	1.400	127	219
Hele Grønland	23.100	32.800	40.000	173	170
B. Øvrige steder:					
1. Nanortalik, Julianehåb og Narssaq	2.625	3.500	1.900	72	112
2. Frederikshåb, Godthåb, Sukkertoppen og Holsteinsborg	3.250	4.350	1.900	58	105
3. Kangatsiaq, Egedesminde, Christianshåb, Jakobshavn og Godhavn	2.725	3.650	1.500	55	105
4. Vajgat	50	65	—	.	73
5. Umanak og Upernavik	2.350	3.100	2.100	89	115
Vestgrønland ialt	11.000	14.665	7.400	67	108
6. Nord- og Østgrønland	1.900	2.535	2.600	137	124
Hele Grønland	12.900	17.200	10.000	78	110
C. Kommuner:					
1. Nanortalik, Julianehåb og Narssaq	6.925	9.600	9.100	131	136
2. Frederikshåb, Godthåb, Sukkertoppen og Holsteinsborg	12.950	18.125	25.300	195	147
3. Kangatsiaq, Egedesminde, Christianshåb, Jakobshavn og Godhavn	7.975	11.100	8.100	102	139
4. Vajgat	1.350	1.915	400	30	125
5. Umanak og Upernavik	3.800	5.160	3.100	82	121
Vestgrønland ialt	33.000	45.900	46.000	139	138
6. Nord- og Østgrønland	3.000	4.100	4.000	133	147
Hele Grønland	36.000	50.000	50.000	139	139

Anm. Det er på grundlag af befolkningsstatistikken for de senere år antaget, at fødselsoverskuddet i byerne vil ligge 25 pct. over fødselsoverskuddet på de øvrige steder, bl. a. på grund af forskellen i spædbørnsdødeligheden.

fraflytninger formentlig blive ca. 5.000, for at antallet kan falde til ca. 7.400, d.v.s. at der i perioden 1966-75 må flytte ca. 500 personer årligt eller godt 100 familier.

Oversigten viser endvidere, at folketallet i samtlige byer skulle vokse til 40.000.

Endnu vanskeligere end at forudsige omfanget af flytningerne til byerne som helhed er det at forudse, hvilken retning flytningerne vil tage. Denne forudsigelse har mindre relevans for opgørelsen af det samlede investeringsbehov, men flytternes valg af by er navnlig afgørende for det levestandardniveau, de og deres børn kan forvente at opnå. Der vil nok hos mange være en tilbøjelighed til at flytte til byen i samme kommune, hvis der ikke spredes større kendskab til forholdene andre steder. For de enkelte byers vækst vil det tillige være afgørende, hvor mange flytninger der vil ske fra by til by.

Som omtalt forventes åbentvandsbyerne at trække en meget stor del af befolkningstilvæksten til sig. Uden vandringer skulle det grønlandske folketal i Godthåb stige til 6.000 i 1975, men tilflyttere og deres fødselsoverskud forventes at bringe byen op på en halv snes tusinde indbyggere. Væksten antages i tiåret at blive ca. 170 pct. mod ca. 115 pct. i tiåret 1952-62. Grønlands hovedby vil herefter få samme andel af landsdelens befolkning, som Thorshavn har med sine ca. 8.000 indbyggere af en befolkning på 35.000. På Island er koncentrationen kraftigere endnu, idet 40 pct. af befolkningen bor i Reykjavik.

Der arbejdes ligeledes med planer om udbygning af Frederikshåb, således at den kan rumme 5.000 indbyggere, idet byen har gode naturgivne betingelser for udvikling af Grønlands næststørste by. På grund af mangel på byggegrunde forventes Sukkertoppen derimod kun at kunne tage en tilvækst på ca. 80 pct.

Op mod 40 pct. af den grønlandske befolkning skulle efter disse skøn være bosat i de tre åbentvandsbyer mod godt 20 pct. ved tiårsperiodens begyndelse. Den stærke vækst i folketallet kan imidlertid kun blive en realitet, dersom der fra andre byer sker tilflytning til åbentvandsbyerne. Der er i investeringsplanerne afsat boliger og andre investeringer til en begyndende afvikling af Qutdligssat kulbrud, og det må antages, at en del af befolkningen vil søge til åbentvandsbyerne. Spørgsmålet, om kulbrydningen bør indstilles, er imidlertid ikke afgjort. Det vil formentlig blive taget op til drøftelse i Grønlandsrådet, og investeringsplanerne må da tilpasses resultatet, når spørgsmålet er endeligt behandlet i samtlige instanser.

Folketallet i Egedesminde påregnes at stige i de førstkommande år og derefter at falde til omkring den nuværende størrelse. I begyndelsen af 1970'erne forventes navnlig mange unge i stigende omfang at flytte til åbentvandsbyerne som følge af, at bl. a. den længere sæson giver bedre indtjeningsmuligheder. Det forventes, at de opgaver, som Egedesminde har som serviceby, kun kan give en rimelig beskæftigelse til en befolkning på den nuværende størrelse.

Byerne Christianshåb og Jakobshavn skulle vokse med 65 pct. som følge af tilflytning fra de små pladser i distriktet.

Efter oversigten skulle nettoresultatet af flytningerne blive, at folketallet i kommunerne fra Kangatsiaq og nordefter som helhed formindskes med ca. 10 pct. De tre sydligste kommuner vil vokse ca. 30 pct., d.v.s. mindre end gennemsnitsvæksten for Vestgrønland som helhed, der vil udgøre 39 pct. Kommunerne Frederikshåb - Holsteinsborg vil derimod vokse med ca. 95 pct., og i 1975 skulle der bo ialt 55 pct. af den vestgrønlandske befolkning i disse kommuner mod 39 pct. i 1965.

Den omtalte ændring i befolkningens geo-

grafiske lokalisering er anvendt som forudsætning ved opgørelse af investeringsbehovet.

D. Investeringsbehovet i perioden 1966-75.

Den samlede investering skulle blive ca. 2,1 milliard kroner baseret på byggepriserne i marts 1963, og de løbende driftsudgifter skulle ligeledes udgøre 2,1 milliard kroner i tiårsperioden.

Med hensyn til byggeriets standard er man bl. a. ved valg af materialer i det store og hele gået ud fra det niveau, der er lagt an i 1963-byggeriet. Om standarden henvises i øvrigt til de enkelte afsnit.

Byggeprogrammerne for de enkelte områder er bearbejdet i forskellig grad. De spænder fra detaljerede planer over skitseplaner til løse antagelser om udviklingen. De tekniske forudsætninger for vurderingen af anlægsudgifterne er parallelt hermed af højst forskellig karat, varierende fra gen-

nearbejdede skitseprojekter med tilhørende forundersøgelser til foreløbige antagelser.

Med denne usikkerhed in mente har man fundet det rigtigst at tillægge en diversepost, der skal dække den undervurdering, man erfaringsmæssigt altid konstaterer i programmerne til opgaver, der endnu ikke er gennemdyrkede. Diverseposten skal endvidere dække uforudsete tekniske vanskeligheder og den kendsgerning, at man ved kalkulationer baseret på m²-priser ikke kan få alle udgifterne til udenværkerne med. Det er derimod ikke tanken, at diverseposten skal opfattes som en reservepost, på hvilken der kan optages helt nye anlægsemner. Diverseposten er indregnet i det ovennævnte beløb på 2,1 milliard kroner.

Trods de nævnte forbehold må udviklingsplanen antages at give et troværdigt indtryk af størrelsesordenen for investeringsbehovet. Beløbet er fordelt i nedenstående oversigt.

Foreløbig opgørelse over investeringsbehovet 1966-75.

	Mill. kr.	Pet. vis andel
Eksporterhvervene	260	14
Offentlige institutioner m.v. (Skole- og sundhedsvæsen etc.)	330	18
Boligbyggeri (inkl. tjenesteboliger og indkvarteringslejligheder) ..	585	31
Offentlige værker og tekniske virksomheder	220	12
Byggemodning (veje m.v.)	100	5
Kommunikation og transport	167	9
Forsyningstjenesten m.v.	710	11
	1.872	100
Til imødegåelse af usikkerhed i programmering af uforud- seelige tekniske vanskeligheder m.v.	228	
lait	2.100	

Målt pr. indbygger indebærer planen en årlig bruttoinvesteringsudgift på ca. 4.500 kr. Til sammenligning kan nævnes, at der i det øvrige Danmark i 1961 blev investeret 2.000 kr. pr. indbygger i nyanlæg - såvel

offentlige som private. Når hensyn tages til, at nyinvesteringerne her i landet er voksende, vil forskellen i investeringsomfanget blive mindre, hvis man kunne stille tallene for den samme tidsperiode over for hinanden. Ser

man alle investeringerne under eet, forekommer investeringsudgiften i Grønland ikke overraskende stor, når det erindres, at byggeomkostningerne i Grønland omtrent er dobbelt så høje som i det øvrige land, og at investeringerne forud for 1950 var yderst små.

Man kunne måske heraf få den opfattelse, at det opstillede investeringsprogram er utilstrækkeligt til at give en væsentlig forhøjelse af levestandarden. Ved sammenligning af investeringsniveauet i de 2 områder må man imidlertid være opmærksom på, at der er en væsentlig forskel i investeringernes fordeling efter art, således at der i visse anlæg investeres væsentlig mere i Grønland pr. indbygger, men mindre i andre anlæg. Mens nyinvesteringerne i de anlæg, der sædvanligt ejes af det offentlige (skoler, sygehuse, veje eller vandværker, telegraf- og telefonanlæg, havne o.s.v.), i 1961 udgjorde lidt over 20 pct. af de samlede nyinvesteringer her i landet, er andelen for de tilsvarende investeringer mere end dobbelt så stor i investeringsprogrammet for 1966-75. Der er i programmet afsat ca. 1800 kr. pr. indbygger til investeringer af denne karakter, medens den tilsvarende udgift i det øvrige land var ca. 450 kr. pr. indbygger i 1961. Der er således en væsentlig større forskel, når man isoleret betragter disse anlæg, end gennemsnittene for samtlige investeringer i nyanlæg viste. På den anden side er der forholdsvis afsat væsentligt mindre i investeringsprogrammet til erhvervsinvesteringer.

Der er flere årsager til, at investeringsopgaverne har forskellig vægt i de to områder. Her skal nævnes, at Grønland, da man tog fat på opbygningen i 1950, var og endnu er underforsynet med de nævnte offentlige anlæg. Hertil kommer, at de mange små samfund og den deraf følgende spredning af investeringerne kun muliggør en forholdsvis ringe kapacitetsudnyttelse af nogle af de

offentlige anlæg, hvilket bevirker, at investeringsudgiften pr. indbygger bliver større. Det gælder f. eks. vandforsyningsanlæg og sygehuse. Endelig skal nævnes, at behovet for sociale investeringer nødvendigvis må blive stort i en periode, hvor børnetallet vokser stærkere end folketallet som helhed.

Dette forhold er også medvirkende til, at investeringer i industrianlæg bliver forholdsvis mindre i Grønland, når udgiften måles i forhold til hele befolkningen - inkl. det store børnetal. Først når de store årgange kommer ind på arbejdsmarkedet, må erhvervsinvesteringerne få en større vægt i programmet. Som forklaring på, at erhvervsinvesteringer pr. indbygger er forholdsvis mindre i Grønland, kan også nævnes, at en del af det grønlandske erhvervsliv ikke er særligt kapitalkrævende. Det gælder f. eks. fangererhvervet og erhvervslivet på udstederne i fiskeridistrikterne. Det betyder i denne henseende også meget, at en forholdsvis stor del af befolkningen i Grønland er beskæftiget i de offentlige institutioner, hvorfor der i mindre omfang skal investeres i arbejdspladser i industrien.

E. Beskæftigelsen.

Det er som omtalt et af hovedmålene for den økonomiske politik at skabe en høj og stabil beskæftigelsesgrad, og udviklingsplanen må derfor omfatte investeringer, der vil øge efterspørgslen efter arbejdskraft, så der skabes beskæftigelse for den stærkt voksende arbejdsstyrke og så den eksisterende underbeskæftigelse reduceres. På den anden side må det også undersøges, om de forhåbninger om væksten i levestandarden, der ligger bag udviklingsplanerne, kan opnås ved hjælp af den udsendte arbejdskraft, der allerede findes, eller om der må tilføres yderligere arbejdskraft fra det øvrige Danmark. I så fald må investeringsprogrammet omfatte boliger m. v. til denne arbejdskraft.

Beskæftigelsesprognose for perioden 1966-75.

I samarbejde med ministeriets statistiske afdeling og uddannelsesrådets sekretariat, der, før udviklingsplanen for tiåret blev skitseret, har arbejdet med samme sag, er der udarbejdet et overslag over arbejdskraft-udbuddet og over den arbejdsstyrke, der er nødvendig, for at befolkningens levevilkår i form af højere boligstandard, bedre uddannelse, sundhedspleje o.s.v. kan forbedres i overensstemmelse med de normer, der er opstillet i udviklingsplanen, og som har opnået almindelig politisk tilslutning.

Da virkeliggørelsen af disse mål ikke vil være mulig, medmindre antallet af udsendte forøges i de kommende år, har man på arbejdskraftbudgettets udbudsside opført såvel den fastboende som den udsendte uddannede arbejdskraft, som skulle være fornøden.

Prognosen omfatter kun byerne, eftersom beskæftigelsesproblemerne på udstederne i det store og hele må løses ved, at arbejdskraften flytter til de steder, hvor den økonomiske udvikling vil foregå. Grundlaget for beregningerne er den lokalisering af den fastboende befolkning, som er nærmere omtalt foran.

Udbuddet af arbejdskraft er opgjort som antallet af personer i arbejdsdygtig alder reduceret med 10 pct. som udtryk for de personer, der er ude af erhverv på grund af uddannelse eller invaliditet o. lign. Som den øvre aldersgrænse er valgt 60 år.

Det er særligt vanskeligt at opgøre udbuddet af kvindelig arbejdskraft. Bl. a. på grundlag af en indkomstundersøgelse for 1960 vedrørende byerne Sukkertoppen og Frederikshåb, foretaget af grønlandsudvalgets økonomiske konsulent, antages det, at halvdelen af de arbejdsføre kvinder vil udbyde deres arbejdskraft i erhvervslivet regelmæssigt på fuld tid. Den resterende del

af de arbejdsføre kvinder skulle omfatte de hjemmearbejdende hustruer, deltidsarbejdende kvinder (f. eks. rengøringspersonale) samt husassistenter i private hjem, som ikke er medtaget på efterspørgselssiden af budgettet.

Det er på grundlag af disse forudsætninger opgjort, at arbejdsudbuddet fra den fastboende befolkning i de *vestgrønlandske byer vil vokse fra 7.000 i 1965 til 11.500 i 1975 eller med ca. 65 pct.* Væksten vil variere stærkt fra by til by. I byerne *Frederikshåb, Godthåb og Sukkertoppen vil arbejdsstyrken set under eet blive 2,5 gange så stor i 1975.*

Måles arbejdsudbuddet i effektive timer i stedet for i antallet af personer, er det sandsynligt, at væksten vil blive større end indeksene angiver, eftersom arbejdskraften i overensstemmelse med erfaringerne fra andre samfund under industrialisering fremover må forventes at blive mere stabil og effektiv. I denne forbindelse må der dog også tages hensyn til en eventuel arbejdstidsforkortelse i tiårsperioden.

Til de nævnte tal må lægges antallet af udsendte. I tabel 11 er antallet af uddannede grønlandere i årene 1965, 1970 og 1975 sammenholdt med prognosen for efterspørgslen af tilsvarende kategorier af arbejdskraft, og antallet af udsendte fremkommer da som forskellen mellem efterspørgsel og udbud. Opgørelsen af uddannet grønlandsk arbejdskraft er foretaget af uddannelsesrådets sekretariat på grundlag af de muligheder, som udbygningen af uddannelsesstederne giver. Tabellen omfatter kun helårsbeskæftigede.

Det ses af den første del af tabellen, at efterspørgslen efter uddannet arbejdskraft omtrent vil blive fordoblet i tiårsperioden. Samtidig vil udbuddet af grønlandsk arbejdskraft i de tilsvarende kategorier blive næsten tredoblet, og en stigende andel af arbejds-

TABEL 11.
Prognose over udsendt, uddannet arbejdskraft i de vestgrønlandske byer.

Pr. 31. december	1965	1970	1975	Indeks 1975 1965 = 100
A. Efterspørgslen efter helårsbeskæftigede:				
1. Håndværkere, sygeplejersker, telegrafister m. fl.	1.575	1.950	2.200	140
2. Handels- og kontorfolk	875	1.450	2.200	251
3. Lærere, teknikere m. fl.	550	925	1.150	209
Ialt	3.000	4.325	5.550	183
B. Udbuddet af uddannet grønlandsk arbejdskraft:				
1. Håndværkere, sygeplejersker, telegrafister m. fl.	400	600	950	238
2. Handels- og kontorfolk	310	615	1.100	355
3. Lærere, teknikere m. fl.	90	135	200	222
Ialt	800	1.350	2.250	281
C. Udsendte:				
1. Håndværkere, sygeplejersker, telegrafister m. fl.	1.175	1.350	1.250	106
2. Handels- og kontorfolk	565	835	1.100	195
3. Lærere, teknikere m. fl.	460	790	950	207
Ialt	2.200	2.975	3.300	150

Anm. Opstillingen omfatter ikke de sæsonansatte arbejdere under GTO.

kraftbehovet vil således blive dækket af den fastboende befolkning. For alle former af uddannelse gælder det som helhed, at den grønlandske arbejdskraft i begyndelsen af perioden vil dække 25 pct. af efterspørgslen. Denne andel skulle stige til ca. 40 pct. i 1975. De foreliggende oplysninger tyder på, at behovet specielt for håndværkere ved helårsbeskæftigelse stort set skulle kunne dækkes af grønlandere få år efter 1975. Indsatsen for øget uddannelse er dog ikke tilstrækkelig til, at det absolutte antal af udsendte kan falde i perioden. Antallet af udsendte vil i løbet af de ti år vokse fra 2200 til 3300 eller med 50 pct., men tabellen viser, at stigningstakten er stærkt aftagende. Medens antallet af udsendte således skulle stige med ca. 35 pct. i den første halvdel af perioden, ventes der kun en stigning på ca. 10 pct. i den anden halvdel.

Den samlede arbejdsstyrke i de vestgrønlandske byer skulle herefter vokse fra ca. 9.000 i 1965 til ca. 15.000 i 1975.

For at få et overblik over *efterspørgslen efter arbejdskraft* har man anmodet de større arbejdsgivere om på grundlag af udviklingsplanen at udarbejde overslag over arbejdskraftbehovet i byerne i årene 1965, 1970 og 1975. Efterspørgsel og udbud af arbejdskraft er derefter i tabel 12 bragt til at balancere ved at forudsætte, at investeringerne i eksporterhvervene øges, således at der skabes fuld beskæftigelse.

Udviklingsplanen giver til trods for dens endnu skitse-mæssige karakter en del holdpunkter for opstilling af arbejdskraftbudgettet. En så vigtig faktor som investeringsomfanget fastlægges, og der angives en række normer for omfanget og standarden af de offentlige tjenesteydelser i form af under-

visning, sundhedspleje m. v. og for en række faciliteter som el- og vandværker, teletjeneste m. v. Ved desuden at opstille forudsætninger om stigningen i befolkningens købekraft i tiåret, får man mulighed for at vurdere omsætningen af varer og aktiviteten i havnene. Det er forudsat, at omsætningen vil

stige 4 pct. årligt pr. indbygger. Man vil på denne måde få overblik over en stor del af den samlede økonomiske aktivitet i de grønlandske bysamfund.

En arbejdskraftprognose, der går ti år frem i tiden, vil dog være forbundet med usikkerhed, bl. a. fordi det på et spinkelt

TABEL 12.
Arbejdskraftbudget for de vestgrønlandske byer 1965, 1970 og 1975.

Pr. 31. december	1965	1970	1975	Indeks 1975 1965 = 100
A. Efterspørgsel:				
1. Bygge- og anlægsarbejder samt tekniske virksomheder:				
Bygge- og værkstedstjenesten samt kulbrud	1.825	2.200	2.400	132
El- og vandværker	250	300	350	140
Teletjenesten	200	225	250	125
Ialt (helårsbeskæftigede)	2.275	2.725	3.000	132
2. Handel og trafik m. v.:				
Handels- og servicevirksomheder samt andre hjemmemarkedserhverv				
Havne (skibsekspedition)	1.250	1.900	2.700	216
Lokal trafik, togtning og fællesadministration . .	575	800	1.100	191
Lokal trafik, togtning og fællesadministration . .	700	950	1.200	171
Anden virksomhed (postvæsen, hotelvirksomhed m. v.)	125	300	600	480
Ialt	2.650	3.950	5.600	211
3. Offentlige tjenesteydelser:				
Sundhedsvæsen	950	1.100	1.200	126
Skolevæsen	275	625	750	273
Administration	200	325	400	200
Domstole og politi	125	175	200	160
Anden offentlig virksomhed	75	150	150	200
Ialt	1.625	2.375	2.700	166
4. Eksporterhvervene	2.450	2.700	3.500	143
Samlet efterspørgsel	9.000	11.750	14.800	164
B. Udbud:				
1. Grønlandsk arbejdskraft	7.000	8.750	11.500	164
2. Udsendt, uddannet arbejdskraft	2.200	3.000	3.300	159
Samlet udbud	9.200	11.750	14.800	164
GTOs sæsonarbejdskraft	1.300	1.750	2.100	162
Samlet import af arbejdskraft til de vestgrønlandske byer	3.500	4.750	5.400	154

grundlag må vurderes, hvor store produktivetsforbedringer, der kan opnås som følge af ny teknik, bedre tilrettelæggelse og ledelse af arbejdet, oplæring af arbejdskraften o.s.v.

De oplysninger, der er modtaget fra arbejdsgiverne, omfatter beskæftigelsen indenfor de pågældende funktionsområder. GTOs tal omfatter således mandskab til samtlige investerings- og vedligeholdelsesarbejder, uanset om udførelsen forestås af GTO, private entreprenørfirmaer eller håndværksmestre.

Den arbejdskraft, der er opført til virksomhederne under KGH, dækker foruden private butikkers arbejdskraftbehov også beskæftigelsen i forskellige servicevirksomheder (vaskerier, frisører, syersker m. v.). I danske byer på op til en halv snes tusinde indbyggere beskæftiges 2-3 pct. af den arbejdsdygtige befolkning i sådanne erhverv.

Dersom de foretagne vurderinger af det fremtidige arbejdskraftbehov er nogenlunde realistiske, vil de opgaver, der skal udføres i de grønlandske bysamfund, vokse så stærkt i omfang, at de ikke kan løses af den talmæssigt så stærkt voksende grønlandskfødte befolkning alene, selv om det ville være muligt at skabe en fuldkommen uddannelsesmæssig tilpasning mellem udbud og efterspørgsel efter arbejdskraft. At der må tilføres arbejdskraft udefra skyldes herefter ikke alene, at uddannelsesniveaueet ikke har holdt trit med de forøgede krav, men tillige at den økonomiske aktivitet må øges stærkt, for at de stillede målsætninger om forbedringer af befolkningens levevilkår skal kunne nås inden for tiårsperioden.

Der kan nævnes en række årsager til, at arbejdskraftbehovet vil blive stort i tiårsperioden.

I udviklingsplanen forudsættes det som nævnt, at der i perioden anvendes godt 4 milliarder kr., hvoraf den ene halvdel vedrører investeringer og den anden drift af of-

fentlige institutioner og pristilskud m. v. Dersom de offentlige udgifter stiger jævnt i perioden, vil man i 1975 nå op på at anvende ca. 500 mill. kr. eller ca. 10.000 kr. pr. indbygger. Det er indlysende, at et så stort program må fremkalde en stor efterspørgsel efter arbejdskraft.

Udover opbygningsarbejdet kan der nævnes en række specielle grønlandske forhold, der taler for, at arbejdskraftforbruget må være større i relation til det øvrige danske samfund. Ca. halvdelen af befolkningen - eller dobbelt så stor en del som i de øvrige landsdele - er børn, og dette nødvendiggør et større undervisningsapparat og flere institutioner - og dermed et større behov for arbejdskraft. I en periode, hvor børneantallet vokser kraftigere end aldersgruppen i arbejdsdygtig alder, er dette fænomen særlig betydningsfuldt.

Den spredte bosættelse medfører også et stort arbejdskraftforbrug. At forsyne en befolkning på ca. 40.000 i ca. 15 små byer fordelt over en kyst på ca. 2.000 km med en række faciliteter som sygehuse, havne, el- og vandværker m. v. og drive disse foretagender kræver mere arbejdskraft, end hvis befolkningen var samlet i 2-3 byer.

Hertil kommer, at arbejdskraftens gennemsnitlige produktivitet af flere grunde vil være lav i Grønland, bl. a. som følge af den korte sæson og omstillingen til nye erhverv og arbejdsmetoder.

Tabel 12 viser endvidere, at behovet for helårsbeskæftigede arbejdere ved bygge- og anlægsvirksomhed samt ved driften af tekniske virksomheder vil vokse med ca. 30 pct., medens beskæftigelsen i handels-, service- og andre hjemmemarkedserhverv rundt regnet skulle blive fordoblet. For de offentlige institutioners vedkommende skulle efterspørgslen vokse med $\frac{2}{3}$ først og fremmest på grund af den voldsomme stigning i skolevæsenets arbejdskraftbehov.

Antallet af fiskere og arbejdere m. v. i eksporterhvervene skulle kunne øges med ca. 45 pct. Da arbejdsstyrken i eksporterhvervene er benyttet som den balancerende faktor i budgettet, er dette tal usikkert, eftersom der i dette opsamles alle fejlskøn i opgørelsen af de øvrige arbejdsgiveres behov. I tilfælde af, at behovet for ikke-faglært arbejdskraft uden for eksporterhvervet viser sig at være overvurderet med eksempelvis 10 pct., vil den arbejdsstyrke, der står til rådighed for eksporterhvervet, øges med 20 pct.

I relation til spørgsmålet om at opnå fuld beskæftigelse må det huskes, at det ved opstillingen er forudsat, at GTOs ekstramandskab i byggeriets højsæson dækkes ved tilførsel af såvel faglært som ikke faglært arbejdskraft udefra.

Resultatet af undersøgelsen kan på grund af usikkerheden ikke benyttes som grundlag for de enkelte investeringsbeslutninger i eksporterhvervene. Forud for sådanne må der foretages en dyberegående kortlægning af beskæftigelsessituationen i de enkelte byer for bl. a. at måle, om der på stedet findes en arbejdskraftreserve, der kan mobiliseres. Endvidere må man vurdere omfanget af forestående flytninger af såvel permanent som midlertidig karakter.

Med disse forbehold viser prognosen, at efterspørgslen efter arbejdskraft i de vestgrønlandske byer vil vokse så stærkt, at der ikke alene kan opnås en høj beskæftigelse for den stærkt voksende befolkning, men at der må udsendes yderligere arbejdskraft for at gennemføre udviklingsplanen.

F. Den tekniske kapacitet.

Det gennemsnitlige årlige investeringsbehov skulle efter de foretagne opgørelser rundt regnet ligge 65 pct. over, hvad der blev investeret i 1963. Den tekniske kapacitet kan imidlertid ikke med eet spring øges

så kraftigt. Øges aktiviteten jævnt gennem tiårsperioden, vil bygge- og anlægsvirksomheden blive dobbelt så stor i 1975 som i 1963.

Den faktor, der har begrænset investeringerne i det sidste tiår, har skiftevis været bevillingerne og den tekniske kapacitet, d.v.s. hvad der fysisk har været muligt at gennemføre. Loftet over GTOs tekniske kapacitet har i de seneste år hovedsageligt været bestemt af manglen på kvalificerede teknikere. Det har derimod stort set været muligt at ansætte det fornødne antal teknikere til de mere underordnede funktioner og - omend med noget besvær - i øvrigt at samle de nødvendige arbejdsstyrker.

Selv om der i de kommende år trækkes flere grønlandske arbejdere ind i den tekniske organisations arbejde, bl. a. som følge af flytninger til byerne og som følge af den intensiverede uddannelse, vil mulighederne for at øge den tekniske kapacitet i høj grad afhænge af forholdene på arbejdsmarkedet i det øvrige Danmark. Hvis man imidlertid kan regne med at øge kapaciteten fremover i samme takt som i de sidste fem år, vil GTO kunne hæve sin kapacitet på anlægsområdet til en årlig omsætning på ca. 200 mill. kr. i begyndelsen af 1970'erne. Denne udvidelse forudsætter imidlertid, at staben af højt kvalificerede teknikere kan udvides, og at man fortsat søger assistance og aflastning hos private arkitekt-, ingeniør- og entreprenørfirmaer.

Ved den årlige vurdering af den tekniske kapacitet for de nærmest kommende år har GTO nyligt konstateret, at denne nu stagnerer. Hovedårsagen hertil er den svigtende tilgang af kvalificerede teknikere, især teknikere med akademisk uddannelse, hvilket berører samtlige GTO-afdelinger. Det har f. eks. ikke været muligt for de planlæggende og projekterende afdelinger at hæve deres kapacitet ved forøget bistand fra private arki-

tekt- og ingeniørfirmaer, og kapaciteten har derfor været bestemt af den arbejdsmængde, de respektive afdelinger har kunnet overkomme at koordinere og administrere forsvarligt.

Det er en forudsætning for, at man på et givet tidspunkt kan øge anlægsaktiviteten i Grønland, at den tilsvarende forøgelse af den tekniske kapacitet (fortrinsvis på forundersøgelser- og projekteringsområdet) sker 3-4 år tidligere. Selvom opbygningen af den tekniske kapacitet starter nu, må man derfor se i øjnene, at det tager nogen tid, før den har den for gennemførelsen af udviklingsplanen nødvendige størrelse. Man må derfor i perioden 1966-70 regne med relativt mindre årlige investeringer end i sidste halvdel af perioden.

Det fremgår af det ovenanførte, at skal udviklingsplanen gennemføres inden for den fastlagte tiårsperiode, må der allerede nu ske en forøgelse af GTOs tekniske kapacitet.

Det er ved bedømmelsen af kapaciteten forudsat, at der kan gennemføres en række arbejdsbesparende foranstaltninger i de kommende år.

Muligheden for at opnå økonomiske og tidsmæssige gevinster gennem præfabrikation af bygningselementer eller af hele bygninger - eksempelvis enfamiliehuse - har ofte været fremme i debatten. Det er imidlertid GTOs opfattelse, at det, med de relativt små enheder der er tale om i Grønland, ikke med de hidtidige erfaringer kan betale sig at anlægge sådanne bygningselementfabrikker, som kendes fra det øvrige Danmark. Derimod kunne der blive tale om at importere bygningselementer, der fremstilles i store serier og dermed til en rimelig pris. Imidlertid har beregninger vist at fragt- og anstillingsudgifterne - da der skal benyttes meget svært grej - bliver så store, at der ikke

skulle være nogen økonomisk gevinst at hente her. Med hensyn til præfabrikerede enfamiliehuse har GTO i adskillige tilfælde undersøgt såvel danske som nordiske typer med det resultat, at der heller ikke her skulle kunne opnås nogen gevinst. Tværtimod har de gennemregnede eksempler vist, at de tilbudte huse var dyrere end de nuværende typiserede boligstøttehuse.

Derimod skønnes det, at udviklingsplanen, som giver GTO mulighed for at overse de samlede arbejdsmængder inden for en række hovedområder over en længere periode, vil give betydelige muligheder for rationaliseringsgevinster.

GTO har allerede i flere år arbejdet med standardisering af byggeriet. Eksempler herpå er det typiserede boligstøttebyggeri, værkstedsbyggeriet og indkvarteringsbyggeriet. Rationalisering gennem typisering er også i gang inden for etagehusbyggeriet og skolebyggeriet, men dette arbejde er dog kun i sin vorden, og man skønner, at der endnu kan vindes meget på denne måde.

Rationaliseringsgevinsten kan komme frem på flere områder. Således kan en lang række bygningskomponenter standardiseres, f. eks. døre, vinduer, køkkenelementer, skillerum, badeværelser og facadebeklædning. Desuden kan der ske standardisering af bygningskonstruktionerne, og der må kunne inddrages flere slags bygninger i standardisering, som f. eks. institutionsbyggeri og erhvervsbyggeri, hvor en del af komponenterne fra de førnævnte områder må kunne indgå.

En standardisering af bygningskomponenterne og bygningskonstruktionerne vil gennem gentagelsesmomentet samtidig give en mulighed for rationalisering af arbejdsprocessen på byggepladsen, og det vil skabe grobund for en yderligere mekanisering af arbejdspladserne.

G. Investeringsprogrammerne.

Der er i bilag 4 givet en specifikation af investeringsudgifterne.

Eksporterhvervene.

Ved tiårsperiodens begyndelse vil der i 5 byer være skabt en samlet industrikapacitet på 200.000 Ibs. frosne filetter i døgnnet, og indsatsen vil de nærmest følgende år først og fremmest koncentreres om at udvide flåden, således at anlæggene kan blive forsynet med råfisk jævnt gennem året, jfr. afsnit V om fiskeripolitikken.

Fiskerierhvervets finansieringsbehov vil afhænge af, hvor langt erhvervet vil nå i retning af overgangen til storfiskeriet for søgående lineskibe og eventuelt trawlere. I afsnittet om fiskeripolitikken er det opgjort, at industrianlæggene kan aftage fangsten fra 35 større linebåde eller 14 trawlere, når der ses bort fra den eksisterende flåde af småbåde. Anskaffes der alene linebåde, bliver kapitaludgiften ca. 50 mill. kr. Indkøb af trawlere med samme fiskekapacitet vil forøge investeringerne med ca. 20 mill. kr.

Et af de mest afgørende kapitler i Grønlands økonomiske fremtid er, hvor hurtigt det søgående fiskeri vil blive udviklet, således at den eksisterende fabrikskapacitet kan blive udnyttet - også i vintermånederne. Når anlæggene ikke længere kan aftage fangsterne, må kapaciteten udvides, og det fremgår af afsnit V. B, at der kan blive tale om en fordobling af filetfabrikernes kapacitet i de fem byer, der har fryseindustri-anlæg ved tiårsperiodens begyndelse, først og fremmest Godthåb. Det vil kræve en yderligere investering i fiskerfartøjer på ca. 60 mill. kr., dersom der også anskaffes trawlere.

Til trods for den forventede benyttelse af større fartøjer må der også i tiårsperioden afsættes et beløb til anskaffelse af mindre

både bl. a. til rejefiskeriet, fiskerne på udstederne og befolkningen i fangerdistrikterne. Et beløb på 25 mill. kr. til disse anskaffelser må anses for tilstrækkeligt.

Rå overslagsberegninger over investeringer i industrianlæg med tilhørende tekniske hjælpeanlæg såsom udvidelse af vand- og elværker m. m. samt fiskerikajer, så fabrikskapaciteten i de fem nævnte byer fordobles, viser en samlet udgift på 90 mill. kr., medens investeringsbehovet i den øvrige del af Grønland skulle kunne dækkes af en ramme på 35 mill. kr. Denne foreløbige opgørelse viser således et totalt investeringsbehov i land på 125 mill. kr.

Grønlandsrådet må arbejde videre med planen for investeringer i fiskerfartøjer og industrianlæg bl. a. på grundlag af det udkast til et nyt industriprogram, som er udarbejdet af KGH.

Offentlige institutioner m. v.

Uddannelsesprogrammet.

Uddannelsesrådets beretning til dette udvalg, se bilag 5, indeholder en nøje gennemgang af det program, der søges gennemført, og dette program er i det store og hele fulgt ved opgørelse af det samlede investeringsbehov i overensstemmelse med den centrale betydning, udvalget tillægger uddannelsen.

Børne- og realskolen.

Der er i investeringsprogrammet afsat midler til væsentlige forbedringer af den grønlandske ungdoms uddannelse:

Udvidelse af skolegangen til det 8. og 9. år, og/eller etablering af ungdomsskoler. Det bemærkes, at udvalget ved beregning af investeringsudgifterne ikke har taget stilling til, hvorvidt udvidelsen af skolegangen bør være frivillig eller obligatorisk,

opførelse af skolehjem m. v., således at $\frac{3}{4}$ af eleverne på udsteder og bopladser fra 5. klasse kan undervises i byskoler. Det er forudsat, at børnene på de større udsteder får den fornødne undervisning på hjemstedet,

udbygning af realskolen og kollegier, så en større andel af årgangene kan optages,

oprettelse af børnehaveklasser i de større byer til undervisning af halvdelen af de 6-årige, og

udbygning af skolerne med lokaler til særundervisning og et væsentligt større antal fagllokaler (naturfag, sløjd o.s.v.).

Under henvisning til de øvrige investeringsbehov har udvalget ikke ment at kunne følge uddannelsesrådets forslag om, at hver klasse bør have sit eget klasseværelse, det såkaldte hjemmeklassesystem. Ved programmeringen er der dog givet mulighed for at mindske den nuværende mangel på klasseværelser, der bl. a. medfører ulemper som undervisning til langt hen på eftermiddagen. I øjeblikket udnyttes hvert klasseværelse af 14 klasser. Ved i programmeringen at nedsætte udnyttelsesgraden til 1,2 - en forbedring på 15 pct. - skulle man kunne undgå, at skoletiden strækker sig udover kl. 14-15.

Det ses af nedenstående tabel, at elevtallet antages at vokse fra 7.700 i 1965 til 14.000 i 1975.

TABEL 13.
Antallet af skolesøgende børn 1965-1975.

Pr. 31. december	1965	1970	1975
A. Byerne:			
1.—4. klassetrin	3.150	4.600	6.000
5.—7. —	1.850	3.075	4.000
8.—9. —	—	1.450	1.800
Reallinien	300	475	600
	5.300	9.600	12.400
B. Udsteder og bopladser . .	2.400	2.000	1.600
Ialt	7.700	11.600	14.000

I by skolerne vil elevtallet i 1.-7. klasse fordobles til 10.000, og antallet af elever i 8. og 9. klasse vil i 1975 blive 1.800.

Det er forudsat, at de hernede gældende, men ikke fuldt ud praktiserede, normer for antallet af elever pr. klasse også anvendes i Grønland¹⁾.

Skolevæsenets investeringsbehov fremgår herefter af nedenstående tabel.

Med hensyn til dimensioneringen af skolelokalerne kan det oplyses, at klasserummene er fastsat til 6 X 7 m. Hvis elevtallet i klasserne bliver 20, svarer det så nogenlunde til, hvad man hernede anser for passende. I de seneste år har man opført et antal lokaler på ca. 35 m² for at kunne få et tilstrækkeligt antal lokaler inden for den givne rammebevilling.

¹⁾ Se »Undervisningsbyggeriet og lærerbehov 1961-1980« udarbejdet af Det økonomiske Sekretariat. Normen er en klassekvotient på 24 for de 7 første klassetrin og 19 for resten. Beregninger viser, at den gennemsnitlige klassekvotient vil blive ca. 22 i skolerne i de grønlandske byer i 1975.

TABEL 14.
Folkeskolens investeringsbehov 1965—1975.

	Antal ialt	Investerings- udgifter
A. Skoler.		mill. kr.
1. Normalklasseværelser	250	50
Heraf 8. og 9. klasser	(100)	(20)
2. Børnehaveklasser	15	3
3. Særklasser	25	3
4. Faglokaler	100	30
Ialt	390	86
B. Skolehjem og kollegier	750	26
Samlet udgift	112

Erhvervsmæssig og anden uddannelse.

Det er ligeledes af afgørende betydning for det grønlandske samfunds økonomiske og sociale udvikling, at der sker en forbedring af den faglige undervisning af unge, der forlader skolen, og af voksne. Der må oprettes et stort antal lærepladser i såvel offentlige som private virksomheder, og rammerne for den teoretiske undervisning og kursusvirksomheden må udbygges.

Det fremgår af uddannelsesrådets beretning, at der er planlagt opført en central fagskole i Godthåb til 2-300 elever med ca. 200 kostskolepladser. Undervisningen vil omfatte handels-, kontor- og håndværkerlærlinge samt navigatører, sømænd, fiskere og fiskeindustriarbejdere. På skolen, der vil blive opført i begyndelsen af perioden, vil der også blive afholdt en række faglige kurser som led i skoling af voksne arbejdere m. v.

Det er planlagt senere at flytte de maritime fag til en speciel fisker- og søfartsskole, hvorved uddannelsesmulighederne for de øvrige fag udvides.

Programmet omfatter desuden opførelse af fem mindre skoler til skoling af ikke-faglærte.

Der findes i øjeblikket to husmoderskoler (Egedesminde og Julianehåb), og der er planlagt opførelse af endnu en husmoderskole.

Anvendelsen af den nyopførte højskole i Holsteinsborg har været så stor, at der antagelig vil opstå behov for en udvidelse af skolen inden 1975.

Endelig er der på programmet opført en rejsebåd, der navnlig skal benyttes i forbindelse med oplysningsvirksomhed på udstederne.

Som følge af den forventede voksende tilgang til seminariet anses det for nødvendigt at opføre 100 kollegiepladser samt faglokaler m. v.

Biblioteker.

Der ønskes opført et landsbibliotek i Godthåb og centralbiblioteker i Julianehåb og Egedesminde.

Sundhedsvæsenet.

Sygehusbyggeriet havde en ret høj prioritet i den første del af det sidste tiårs investeringsprogrammer. Der blev i perioden 1953-62 investeret 43 mill. kr. Antallet

af sengepladser blev forøget fra ca. 450 til ca. 700 eller med 55 pct., samtidig med at behandlingsmulighederne er blevet moderniseret.

Selvom den almindelige sundhedstilstand fremover vil blive forbedret takket være stigende indkomster, højere boligstandard m. v., vil den stærke vækst i byernes folketal nødvendiggøre investeringer i nye sygehuse og i udvidelser. I det af landslægen udarbejdede foreløbige program indgår der opførelse af sygehuse i Christianshåb, Godhavn og Narssaq til afløsning for de nuværende infirmerier. Desuden rummer opgørelsen udvidelse af sygehusene i Nanortalik, Sukkertoppen og Thule, og i Julianehåb samt Frederikshåb skal der ifølge planerne opføres et nyt sygehus.

Programmet omfatter desuden oprettelse og udvidelse af tandklinikker samt opførelse af en sygeplejeskole. Endelig er der afsat et beløb til anskaffelse af lægebåde og -biler.

Kirken.

Programmet omfatter opførelse af nye kirker eller udvidelser i alle byer efter beregnet tilvækst.

Administrationen.

Da der ikke foreligger en analyse af omfanget af de administrative opgaver fremover, har man ved opgørelse af investeringer i administrationskontoret måttet forudsætte, at det nuværende behov for kontorlokaler dækkes, og udbygningen derefter vokser i takt med folketallet i de enkelte kommuner og med de nye opgaver, der pålægges administrationen.

Sociale institutioner.

I samfund hvor der sker en hastig økonomisk udvikling med industrialisering, dannelse af større bysamfund og omskiften til

nye livsformer, vil der erfaringsmæssigt opstå en række tilpasningsproblemer, hvis løsning kræver en aktiv indsats fra et socialvæsen af såvel forebyggende som behandlende og revaliderende art.

Grønland er for tiden underforsynet med sociale institutioner, og der må i de kommende år investeres betydelige summer for at afhjælpe savnet. Hovedparten af disse investeringsopgaver har hidtil været varetaget af private velgørende foreninger (Foreningen til hjælp for grønlandske Børn (børnesanatorier), Red Barnet (børnehaver), Dansk Røde Kors (børnehjem)) samt landsrådet, medens staten delvis har dækket driftsudgifterne. Den nedenstående opgørelse af behovet for sociale institutioner gør ikke krav på at være resultat af en indgående analyse af behovet for institutionsbyggen. Det har kun været muligt at udarbejde skønsmæssige overslag for at få et indtryk af størrelsesordenen af finansieringsbyrden.

Udvalget skal imidlertid henstille, at der, som drøftet i landsrådet, snarest udarbejdes et detaljeret tiårigt investeringsprogram over det samlede behov for sociale institutioner i samarbejde med Grønlandsrådets sekretariat.

Børne-, ungdoms- og mødrehjælpsinstitutionerne bør have en høj prioritet i socialplanen. Der er ansat en socialrådgiver i Godthåb for at undersøge, hvorledes mødrehjælpslovens foranstaltninger eventuelt kan gennemføres i Grønland, og det første mødre-, svangre- og spædbørnshjem påregnes opført i nærmeste fremtid for private midler. Det stærkt voksende børnetal - og navnlig stigningen i antallet af børn født uden for ægteskab - skaber i forbindelse med industrialiseringen et større og større behov for vuggestuer og børnehaver, hvor børnene kan anbringes, medens moderen er på arbejde. For udbygningen af børnehaverne taler endvidere en række pædagogiske

hensyn. For at bestemme størrelsen af byggeriet har man taget udgangspunkt i forholdene i det øvrige Danmark, hvor der findes vuggestuer til knap 5 pct. af børnene og børnehavepladser til knap 20 pct. af børnene i alderen 3-6 år i hovedstadsområdet, provinsbyerne og større bymæssige bebyggelser. Ifølge en betænkning for børne- og ungdomsforsorgens pædagogiske nævn er der i de nævnte områder behov for pladser til knap 25 pct. af børnene i børnehavealderen.

Bl. a. under hensyn til de forholdsvis mange ugifte mødre har man i planen forudsat, at der vil være behov for vuggestuepladser til 10 pct. af børnene i alderen 0-2 år i byerne. For børnehavernes vedkommende har man forudsat, at der skal bygges pladser til $\frac{1}{3}$ af børnene, i de større byer til heldagsophold og i de øvrige til halvdagsophold. Ved vurderingen af disse normer må der tages hensyn til, at halvdelen af de 6-årige forventes optaget i børnehaveklasser i skolerne.

Landsrådet har vedtaget nye socialvedtægter, der bl. a. tilsigter en aktivisering af børne- og ungdomsforsorgen. Der er bl. a. behov for opførelse af et hjem for vanskelige børn med 25 pladser. Til anbringelse af unge mænd og kvinder er der planlagt opført to ungdomshjem med funktionærlejligheder.

Ikke mindst i forbindelse med den store tilflytning til byerne fortrinsvis af unge er det af betydning, at der skabes rammer for en sund og udviklende fritidsanvendelse. I den foreliggende skitse er der derfor afsat beløb til i industribyerne at opføre ungdomsklubber, der kan rumme 20 pct. af de 15-19 årige. Forsamlingshusbyggeriet bør fortsættes, så der i 1975 findes sådanne lokaler i samtlige byer. Det anses derimod ikke for nødvendigt at opføre særlige bygninger til fritidshjem for skoleelever, idet skolerne og

ungdomsklubberne kan anvendes til disse formål.

Af mere forsorgspræget byggeri forudsættes der endvidere opført et skole- og oplæringshjem for evnesvage og et invalide- og revalideringshjem med særskilt afdeling for blinde.

Samfundsudviklingen vil også kræve en særlig indsats for at dække de gamles plejebestand. Antallet af pladser på alderdomshjemmene er i øjeblikket tilstrækkeligt, men behovet må antages at vokse fremover, bl. a. fordi flere gamle på udsteder og bopladser vil ønske at blive optaget på alderdomshjem som følge af, at mange familier flytter til byerne. Disse hjem må antages for fremtiden i højere grad at blive reserveret for ældre, der har særlig plejebehov, og det bør derfor overvejes at knytte egentlige sygeafdelinger til hjemmene. Det bør endvidere overvejes, hvor stor en del af de ældres boligbehov, der bør dækkes ved opførelse af særlige boliger.

Ved programmeringen er det forudsat, at der skal skaffes pladser på alderdomshjem til 20 pct. af aldersgruppen 65 år og derover.

Ovenstående overslag over behovet for opførelse af sociale institutioner skulle omfatte investeringer på ialt 65 mill. kr. inkl. funktionærboliger (dog ikke til børnehave- og vuggestuepersonale). Beløbet kan specificeres således:

Vuggestuer og børnehaver	32
Ungdomshjem	2
Ungdomsklubber	6
Forsamlingshuse	12
Alderdomshjem	4
Skole- og oplæringshjem for evnesvage	6
Invalide-, revaliderings- og blindehjem	3
	<hr/>
	65

Da man næppe kan forvente en øget finansiel indsats af betydning fra privat side,

og da driften af disse institutioner og socialforsorgen iøvrigt vil medføre betydelige merudgifter for landskassen, skal udvalget anbefale, at staten yder tilskud, såfremt udgifterne ikke kan afholdes af landskassens løbende indtægter, enten i form af et rådgighedsbeløb eller til specielle formål, jfr. nærmere afsnit IX.

Udvalget skal endvidere anbefale, at spørgsmålet om fordelingen af finansieringen af de sociale udgifter mellem staten og landsrådet tages op til fornyet overvejelse, når der er udarbejdet en tiårsplan over anlægs- og driftsudgifterne og for landskassens løbende indtægter.

Brandværn og redningstjeneste.

I de større byer vil bebyggelsen i de kommende år skifte karakter ved overgang fra spredt eenfamiliehusbyggeri til koncentreret fleretages byggeri.

Det eksisterende brandværn, der er lagt an på brandbekæmpelse i småhuse, må derfor udbygges. Der bør desuden etableres fast

vagt i alle større byer. Brandkorpserne skal tillige fungere som redningskorps.

Boligbyggeriet.

Boliger til den fastboende befolkning.

Behovet for boligbyggeri.

Efterspørgslen efter boliger stammer fra befolkningstilvæksten, fra folk der søger væk fra de overbefolkede lejligheder, fra familier, der ønsker at flytte til byerne og fra beboere i saneringsmodne boliger.

Hvor stor efterspørgslen efter boliger vil blive i tiårsperioden, vil selvsagt bl. a. afhænge af udviklingen i indkomsterne og boligudgiften. Desuden kan boligvanerne ændres, således at man lægger større vægt på en god bolig frem for andet forbrug. Det er karakteristisk for de grønlandske husstande, at der er mange voksne pr. husstand, og boligefterspørgslen vil da yderligere afhænge af, hvorvidt de voksne børn ønsker og har økonomisk mulighed for at skille sig ud af familieøkonomien.

Som det fremgår af nedenstående over-

Skøn over boligbehovet 1966-75.

	Antal boligenheder
1. Boliger til befolkningstilvæksten (Hele Grønland)	
Nye ægtepar	1.750
Forhen gifte	250
Ugifte over 20 år	350
Ialt	2.350
2. Boliger til tilflyttere til byerne	1.000
3. Saneringer	750
4. Andet behov 1966	400
Ialt	4.500

sig, har man opgjort, at der bør bygges 4.500 boliger i perioden 1966-75. På det foreliggende investeringsprogram for 1964-67 er der planlagt opført 450 boliger årligt,

hvilket er en stigning på ca. 70 pct. i forhold til de foregående 4 år.

Hvor stort boligbehovet ud fra de valgte forudsætninger bliver år for år afhænger af, i

hvilken takt flytningerne til byerne bør ske, hvor hurtigt saneringsbehovet bør dækkes og de overbefolkede huse »udtyndes«. Dersom saneringerne og udtyndingen skal ske i det første femår, samtidig med at befolkningstilvækstens behov dækkes, må der opføres ca. 400 boliger årligt, hvortil kommer boliger til tilflyttere.

Det er forudsat, at der skal skaffes boliger til alle nye ægtepar, til hveranden forhen gift og til hver fjerde ugift person over 20 år, fortrinsvis enlige mødre. For at opfylde disse krav nødvendiggør befolknings-tilvæksten, ifølge beregninger foretaget af ministeriets statistiske afdeling, alene et byggeri af 2.350 boligheder eller godt og vel halvdelen af det samlede program. Dette antal dækker også boligbehovet for udstedernes og bopladsernes naturlige tilvækst, som vil vandre til byerne, hvor boligerne bygges.

I den første halvdel af tiårsperioden skulle boligefterspørgslen som følge af væksten i folketallet udgøre 950 boliger mod 1400 i den anden femårsperiode.

Boligbehovet som følge af omlokalisering af befolkningen er på grundlag af den foran omtalte lokaliseringsprognose beregnet til 1.000 boliger. Dette program skulle skabe mulighed for en formindskelse af folketallet på udsteder og bopladser i Vestgrønland med $\frac{1}{3}$ og for sydflytninger fra de nordlige byer, herunder Qutdligssat.

En opgørelse over, hvor mange boliger der må anses for saneringsmodne, må nødvendigvis bero på et skøn.

Hovedparten af de boliger, der er opført før 1950 eller omkring 40 pct. af den samlede boligmasse, må som nævnt ifølge et skøn foretaget af Grønlands tekniske Organisation i 1960 anses for saneringsmodne. Dertil kommer, at en del boliger, der er opført i begyndelsen af 1950'erne, er selvbyggerhuse af en sådan kvalitet, at man må regne med,

at også disse må saneres i slutningen af planperioden.

Den mulighed for flytning til byerne, først og fremmest i åbentvandsområdet, der skabes ved det byggeri af 1.000 boliger, der er omtalt foran, vil betyde en forbedring af boligstandarden for den tilbageblevne befolkning, der vil tage den bedste del af boligmassen i brug. Der er herudover ikke planlagt erstatningsbyggeri på udsteder og bopladser i fiskeridistrikterne, men behovet bør tages op til ny vurdering omkring 1970 under hensyntagen til omfanget af de flytninger, der i mellemtiden har fundet sted, og til det udækkede behov for byggeri i byerne til de familier, der ønsker at flytte.

Da det med større sikkerhed kan antages, at de små pladser i fangerkommuner vil være beboet af så nogenlunde samme antal mennesker i lang tid udover planperioden, er der ved programmeringen afsat et antal boliger til saneringsbyggeriet i fangerdistrikterne.

En betydelig del af saneringerne forudsættes imidlertid gennemført i de byer, hvor folketallet påregnes at vokse stærkt. Ifølge en af GTO foretaget opgørelse over saneringsbehovet i 1960 skulle der i byerne, bortset fra Qutdligssat, Umanak og Upernavik, hvor der forventes en vis fravandring, være 700 boliger, der bør saneres. En mindre del af disse boliger må dog anses for at være blevet saneret eller blive saneret i perioden 1960-65, således at antallet siden da skulle være faldet. Der foreligger imidlertid ingen statistik herom. På den anden side tyder undersøgelser af vedligeholdelsesstandarden foretaget af GTO på, at en del af de boliger, der er opført i 1950'erne, vil blive saneringsmodne, længe før afdragstiden på 33 år er forløbet, medmindre der gøres en alvorlig indsats for at ændre beboernes indstilling til vedligeholdelsespligten.

Det er over for udvalget oplyst, at boligstøtteudvalget i samarbejde med GTO har

taget skridt til at gennemføre et oplysningsarbejde, bl. a. i form af pjecer, for at præcisere ansvaret for husenes vedligeholdelse, idet man har konstateret, at der blandt en **stor** del af husejerne findes ukendskab til det økonomiske ansvar over for långiveren.

I det foranstående er alene omtalt de saneringer, der består af total nedlægning af boliger. Udvalget skal imidlertid henstille, at det tages op til nærmere undersøgelse, hvorvidt det for en del af den ældre boligmasse skulle være muligt med begrænsede økonomiske midler at forbedre boligstandarden på væsentlige punkter, eksempelvis ved tætning og isolering, og at det i forbindelse hermed overvejes at gennemføre en ordning, begrænset til ganske få år, hvor det offentlige giver et væsentligt tilskud til reparationer af gamle huse, der under de givne forhold må bebos i endnu en årrække.

Ad. 4. Der er afsat 400 boliger til familier, der i øjeblikket bor sammen med andre familier, og som ønsker egen bolig i byerne. En dyberegående undersøgelse af behovet vil måske føre til en ændring af antallet.

Boligernes størrelse.

Det må antages, at tilflyttere, familier der flytter fra boliger, der saneres, unge ægtepar samt ugifte, herunder kvinder med børn, først og fremmest vil efterspørge de mindre lejligheder, som de økonomisk kan magte. For de familier, der flytter fra saneringsmodne boliger i byerne eller på udsteder og bopladser, vil indflytningen i nybyggeriet således være en overgang fra praktisk taget ingen boligudgift til en i forhold til indkomsterne ret betydelig udgift. Huslejerne i nybyggeriet kan, selvom støtten til nedbringelse af huslejen i nybyggeriet forøges, som det er foreslået andetsteds i betænkningen, virke afskrækkende i overvejelser om at flytte til byerne. Det må derfor antages, at efterspørgslen i periodens

begyndelse i ikke ringe grad vil rette sig mod små lejlighedstyper. For at gavne så mange familier som muligt inden for den givne byggekapalet, er der derfor planlagt opført forholdsvis mange små lejligheder.

En yderligere - og efter udvalgets mening stærkt ønskelig - forbedring af boligforholdene må da ske, efterhånden som indkomsterne og den tekniske kapacitet forbedres, og ved fordelingen på boligstørrelserne må man selvsagt være opmærksom på, at der ikke bygges flere små lejligheder, end der på længere sigt er brug for. Risikoen herfor synes imidlertid ikke at være så stor, eftersom de store årgange, der stammer fra sidste halvdel af 1950'erne, vil efterspørge boliger hurtigt efter tiårsperiodens slutning.

Når antallet af udsendte falder, vil boligmassen for den fastboende befolkning endvidere blive forøget med forholdsvis store lejlighedstyper.

I fangerdistrikterne bør der i periodens første halvdel opføres en række boliger, der svarer til befolkningens nuværende behov, og som befolkningen, der har forholdsvis små pengeindtægter, kan betale. Udvalget skal i denne forbindelse anbefale, at spørgsmålet om opførelse af velegnede tørvemurshuse tages op til overvejelse, jfr. bilag 6.

Under henvisning til usikkerheden i vandringerne og boligefterspørgslen iøvrigt, henstiller udvalget, at boligprogrammet tages op til en gennemgribende revision i 1970, bl. a. på grundlag af en ny boligtælling.

Udgiften til opførelse af boligstøttehuse.

Hovedparten af lejlighederne må af flere grunde opføres i etagehuse.

I de fleste grønlandske byer er der mangel på egnede byggegrunde, og den store vækst i byernes folketal, som har fundet sted, og som vil blive forstærket i tiden fremover, nødvendiggør derfor en mere intensiv udnyttelse af de bebyggelige arealer.

Tænker man sig hovedsageligt at lægge det forestående ret betydelige byggeri i byerne an på eenfamilie- og dobbelthuse, viser de foreliggende byplaner, at dette byggeri ikke vil kunne realiseres inden for de nuværende byområder. Sundhedsmyndighederne har også påpeget, at en væsentlig forøgelse af det nuværende typehusbyggeri ikke vil kunne tolereres, medmindre boligområderne forsynes med en regulær kloakering. En sådan kloakering er imidlertid økonomisk uoverkommelig, ligesom en effektiv vand-, vej- og elforsyning er kostbar pr. bolig i disse kvarterer. I overvejelserne må der endvidere tages hensyn til, at interessen for moderne tekniske installationer er voksende. Tekniske, hygiejniske og økonomiske synspunkter taler således for den koncentrerede bebyggelsesform, og dette forhold har bl. a. været afgørende for, at der i de seneste år hovedsageligt er opført etagehuse i de større byer.

Da standarden i etagehuse er højere end i eenfamilie- og dobbelthuse, bl. a. fordi der er indlagt vand og centralvarme, og fordi lejlighederne er udstyret med badeværelse, fælles vaskeri m. v., er investeringsudgiften pr. lejlighed større end i de traditionelle typehuse. Byggeomkostningerne pr. kvadratmeter etageareal er under samme opførelsesbetingelser 200-300 kr. højere end i de mere primitivt udstyrede typehuse. En indregning af omkostningerne til ledningsnet og veje viser imidlertid, at de samlede omkostninger pr. lejlighed bliver mindre i etagehusene end i typehusene.

Ved opgørelsen af investeringsudgiften til boliger har man herefter forudsat, at $\frac{2}{3}$ af lejlighederne opføres i etagehuse.

De samlede udgifter til boligbyggeriet er inkl. tilsyns-, forundersøgelles- og projekteringsudgifter, der hidtil ikke er blevet påført byggeegnskabet, herefter beregnet til:

Mill. kr.

Etagehuse:

3000 lejligheder à 95.000 kr. i gennemsnit 285

Gennemsnitlige bmttoareal inkl. udenomsrum 65 m²

Lejlighedens gennemsnitlige nettoareal 41 m²

Een-, to- eller firefamiliehuse:

400 typehuse, 40.000 kr. pr. lejlighed i gennemsnit 16

Bruttoareal 40 m²

Nettoareal 34 m²

1100 typehuse, 60.000 kr. pr. lejlighed i gennemsnit 66

Bruttoareal 55 m²

Nettoareal 48 m²

367

Boligerne påregnes opført af lokale mestre og udsendte firmaer. Der er ikke fratrukket GTO-rabatter, som for tiden afholdes på særlig konto på finansloven. De anførte beløb omfatter således de samlede omkostninger ved byggeriet.

Omkring $\frac{1}{3}$ af beløbet påregnes forren-

tet og afdraget af beboerne, hvorved det dog må erindres, at renten er så lav som 4 pct.

Tjenesteboliger.

Antallet af helårsansatte udsendte vil som vist i beskæftigelsesprognosen stige i perio-

den 1966-75 fra ca. 2.200 til 3.300 til trods for, at der uddannes et stigende antal grønlandere.

Stigningen i behovet for tjenesteboliger stammer først og fremmest fra skolevæsenet. Antallet af udsendte skolelærere må antages at stige fra ca. 200 i 1964 til ca. 600 i 1975.

Da der findes en del ægtepar, der begge arbejder, og da en del af GTOs helårspersonale bor i indkvarteringslejrene, vil behovet for egentlige boliger blive mindre end forøgelsen i antallet af udsendte, og det antages, at et byggeprogram på ca. 900 boliger vil være tilstrækkeligt.

Disse boliger vil blive indrettet med samme rumstørrelser og faciliteter som de større boligstøttelejligheder i etagehusene, men det gennemsnitlige antal rum pr. bolig vil blive noget større end i boligstøttehusene.

Tjenesteboligerne vil, når antallet af udsendte efter 1975 kan begrænses, blive udlejet til den fastboende befolkning.

Der er kalkuleret med en gennemsnitlig byggeudgift på ca. 150.000 kr. pr. bolig eller en samlet udgift på 135 mill. kr.

Til belysning af forskellen i opførelsesomkostningen mellem boligstøttelejlighederne og tjenesteboligerne kan nævnes, at man har regnet med at reservere den lokale arbejdskraft til boligstøttebyggeriet, hvorfor tjenesteboliger må opføres ved hjælp af udsendt arbejdskraft.

Indkvarteringslejre.

For at kunne realisere et investeringsprogram som det foreliggende må antallet af udsendte sæsonarbejdere øges, og indkvarteringslejrene, der benyttes af arbejdere, der er ansat hos GTO, entreprenørfirmaer og lokale mestre, må derfor udbygges. Da man regner med en større tilgang af lokal arbejdskraft, øget rationalisering og mekanisering samt en forlængelse af sæsonen, vil

antallet af udsendte arbejdere til anlægsgaver ikke stige i takt med investeringsomfanget.

En del af de eksisterende lejre er af meget ringe kvalitet, og der foregår derfor for tiden ombygninger og moderniseringer, og der er afsat et beløb til fortsættelse af dette arbejde.

I forbindelse med udbygningen af lejrene regner man med at løse det aktuelle velfærdsproblem.

Offentlige værker og tekniske virksomheder.

Elforsyning.

Programmet er opstillet under forudsætning af, at forbruget, når der ses bort fra fiskeindustri anlæggene, vil stige med 10 pct. årligt. Det er endvidere forudsat, at elværkerne inden 1975 skal kunne levere strøm i et sådant omfang, at de restriktioner, der nogle steder er indført for eltermiske anlæg, kan ophæves.

De kapacitetsudvidelser, der nødvendigvis gøres af investeringer i industri anlæg, er ikke medregnet her, men et anslået beløb er opført under eksporterhvervenes investeringsbehov.

Det er forudsat, at der skal oprettes højspændingsledninger i et sådant omfang, at man undgår spændingssvigten i yderdistrikterne under spidsbelastning.

Vandforsyningsanlæg.

Ved dimensioneringen og udbygningen af byernes vandindvindingsanlæg, vandreservoirer, hovedvandledninger og vandværker har man regnet med godt og vel en fordobling af forbruget pr. indbygger. Programmet vil således betyde en ganske væsentlig standardforbedring. Ved udgangen af tiårsperioden skulle der i alle institutioner og i hovedparten af boligerne i de større byer være indlagt trykvand.

Etablering af vandforsyningsanlæg byder erfaringsmæssigt på ubehagelige overraskelser, fordi de er så stærkt afhængige af de naturgivne betingelser. Det afsatte beløb er derfor ret usikkert.

Beløbet dækker ikke udvidelser som følge af investeringer i industrianlæg.

Renovation.

Byernes renovationsproblemer blev gennemgået systematisk af Sundhedsstyrelsen og GTO i 1961-62.

Der påregnes først etableret udkastningssteder og veje hertil. Senere skal der ifølge programmet opføres renovationsanstalter i de større byer.

Entreprenørpladser, værksteder og værfter med maskiner og materiel.

Investeringsudgifterne er beregnet under hensyn til den forventede stigning i bygge- og anlægsaktiviteten.

Beløbet dækker det forventede investeringsbehov hos såvel staten som private håndværksmestre. I det omfang, funktionerne overtages af private, vil kapitalbehovet falde som følge af ejernes indskud af egenkapital.

Byggemodning.

Det afsatte beløb på 100 mill. kr., der omfatter statens og kommunernes udgifter til etablering af vej-, vand-, kloak- og dræningsanlæg samt ekstraordinære reguleringer inden for de bebyggede områder, er i sagens natur meget usikkert. Det skyldes bl. a., at der ikke i alle tilfælde foreligger dispositionsplaner for en så betydelig byudvikling, som nu forudsættes.

Det er forudsat, at man på hovedgaderne i de større byer må forlade det nuværende ret primitive landsbyvejnet til fordel for egentlige gadeanlæg, hvor den kørende og den gående trafik er adskilt.

Kommunikation og transport.

Telekommunikation.

Programmet omfatter færdiggørelse af fjernskriver- og telefonforbindelsen København-Godthåb-Søndre Strømfjord samt etablering af anlæg til flyvesikkerhedstjenesten.

Herudover omfatter programmet en udbygning af det nuværende telekommunikationssystem efter de hidtidige principper i takt med den stigende trafik samt en langbølge-forbindelse kysten langs af hensyn til sikkerhedstjenesten. Desuden opføres telefonanlæg i de større byer.

Da det nuværende grønlandske telekommunikationssystem, der er baseret på kort-, mellem- og langbølgeteknik, har betydelige mangler og en begrænset kapacitet, og da der kan udstedes et forbud fra den internationale telekommunikationsunion mod en fortsat benyttelse af denne teknik, bør spørgsmålet om overgang til den mere effektive, men kostbarere VHF-teknik overvejes, før de endelige investeringsbeslutninger tages.

Intern flyvning.

I de førstkommende år er der planlagt investeringer i heliports, så flyvningen i Grønland kan foregå med helikoptere. Udbygningen af heliports vil fortsætte i begyndelsen af tiårsperioden.

Flymateriellet vil blive anskaffet inden tiårsperiodens begyndelse.

Det anses for nødvendigt som følge af den stadigt voksende trafik at udvide lufthavnsbygningen i Sdr. Strømfjord.

Kysttrafikken.

En del af KGHs togtefartøjer er af ældre dato, og det skønnes nødvendigt i løbet af perioden 1966—75 at udskifte en halv snes fartøjer, der har været i brug i 40 år. I slutningen af perioden anses det for nødvendigt at anskaffe et nyt kystskib.

Havneanlæg.

Den stærke vækst i byernes folketal og købekraften vil forårsage en voldsom udvidelse af havnetrafikken. KGH foretager i øjeblikket en række undersøgelser for at finde frem til hovedretningslinierne for godstrafikken. Man søger bl. a. at finde den rette løsning på spørgsmålet, om alle byer skal forsynes direkte med atlantgående skibe, eller om det vil være mere økonomisk at udbygge en eller flere transithavne, der besjles af større skibe, og hvorfra der organiseres en kystfart med mindre skibe.

Så længe overvejelserne om den fremtidige havnepolitik ikke er afsluttede, må opgørelsen over behovet for investeringer i havne selvsagt være skønsmæssig.

Udgifterne er med dette forbehold anslået til 60 mill. kr.

Kajer til fiskerflåden er medtaget under eksportterhvervene.

Forsyningstjenesten.

Den stigende købekraft og den øgede økonomiske aktivitet i det hele taget nødvendiggør en række investeringer inden for forsyningstjenesten, men en vurdering af behovet er i sagens natur forbundet med ret stor usikkerhed.

En del af butiksinvesteringerne vil blive foretaget af private. Det afsatte beløb skulle dække behovet for såvel statslige som private investeringer.

Dimensioneringen af havnepakhusene bygger på en af KGH udarbejdet prognose over udviklingen i godsmængderne.

Programmet for tankanlæg bygger på skøn over den stærkt stigende efterspørgsel efter solarolie, benzin m. v.

Der er til opførelse af hoteller skønsmæssigt afsat et beløb, således at alle større byer kan blive forsynet med indlogeringsmuligheder.

H. Driftsudgifterne i perioden 1966-75.

Investeringerne vil selvsagt medføre stigning i det offentlige løbende driftsudgifter. At bedømme udviklingen i omkostningerne i tiåret 1966-75 er imidlertid endnu vanskeligere end at opgøre investeringsbehovet, og på indeværende tidspunkt kan man kun med stor usikkerhed sandsynliggøre driftsudgifternes størrelsesorden i 1975.

Efter foreløbige beregninger skulle driftsudgifterne på statsregnskabet for 1975 blive ca. 250 mill. kr. mod et budgettal for 1964 på ca. 130 mill. kr., se bilag 7. De største poster på budgettet vil fortsat være udgifterne til uddannelse og til sundhedsvæsenet. Disse udgifter, der for 1964 er budgetteret til 50 mill. kr., vil løbe op til omkring 100 mill. kr. i 1975.

De samlede driftsudgifter er for tiårsperioden opgjort til 2,1 milliard. Opgørelsen bygger på *pris- og lønniveauet i 1963*. Der er dog tillagt de lønforhøjelser og øvrige indkomstforbedringer, der efter forslag fra udvalget blev gennemført pr. 1. april 1964.

I afsnittet om indkomspolitikken foreslås herom, at forhøjelser af lønninger og indhandlingspriser bør tilpasses forbedringer i produktiviteten i eksportproduktionen. Statstilskuddet til eksportproduktionen i udgangsåret kan herefter ikke stige, men lønforhøjelserne vil medføre et større statstilskud til Grønland som helhed, idet lønudgifterne i skole- og sundhedsvæsenet m. v. vil vokse. Der er ikke taget hensyn til sådanne merudgifter ved budgetteringen.

På den anden side er der ikke indregnet et evt. yderligere finansieringsbidrag gennem øgede skatter.

I. Finansieringen.

Efter opgørelserne skulle omkostningerne ved gennemførelsen af udviklingsplanen beløbe sig til 4,2 milliard kr., der omfatter bruttoinvesteringer og statens, men ikke

landskassens og kommunernes driftsudgifter. De investeringsopgaver, der varetages af landskassen, er stort set opført på planen, men det samlede finansieringsbehov kan kun opgøres, når der udarbejdes en tiårsplan for landskassens og kommunernes forvaltningsområde.

Oversigten side 56 viser, hvorledes finansieringen af anlægsposterne i udviklingsplanen er fordelt efter nugældende regler. Fordelingen følger ikke det danske mønster. I Grønland afholder staten hovedparten af de offentlige udgifter, og den dækker tillige størstedelen af det private erhvervslivs kapitalbehov, men der findes også områder, hvor staten bidrager forholdsvis mindre. Det gælder f. eks. vuggestuer og børnehaver, hvis opførelsesudgifter alene bekostes af landskassen og danske velgørende foreninger.

Det fremgår af oversigten, at de udgifter, staten endeligt afholder til investeringer i skole- og sundhedsvæsen, offentlige værker, telekommunikation, tjenesteboliger m. v., beløber sig til 1060 mill. kr. eller 57 pct.

Ca. 40 pct. af investeringsbeløbet kan betragtes som kapitaludlæg fra staten, idet udgifterne bliver forrentet - omend til en lav rentefod — og tilbagebetales enten ved afskrivninger på statsregnskabet eller ved afdrag på lån, men tilbagebetalingen vil ikke ske fuldt ud i tiårsperioden. Det drejer sig bl. a. om investeringer i KGHs virksomheder, men investeringerne kan dog kun betragtes som kapitaludlæg, dersom der føres en pris- og takstpolitik, der giver dækning for virksomhedernes samlede omkostninger. Denne gruppe af investeringer omfatter også bolig- og erhvervsstøttelån. Hvorvidt dele af behovet for erhvervsvirksomheder vil blive dækket af private investeringer indeholder udviklingsplanen ingen forudsigelser om, udviklingsplanen tilsigter at opføre investeringsbehovet uanset om private eller staten løser opgaverne. Spørgsmålet er ved opgørelsen af investeringsbehovet ikke af afgørende

betydning, fordi staten efter gældende regler yder lån indtil 90 pct. af udgiften.

Udviklingsplanen skulle medføre investeringsudgifter på ca. 65 mill. kr. for landskassen, dog for de sociale institutioners vedkommende støttet af danske foreninger m. v.

Da udviklingsplanen for 1966-75 skulle hæve realindkomsterne betydeligt, forekommer det naturligt at rejse spørgsmålet, om ikke en større del af finansieringen end hidtil kan dækkes af de løbende indkomster i Grønland i form af en udvidet beskatning og/eller en øget opsparing.

Som nærmere omtalt i afsnit VIII er det udvalgets opfattelse, at der ikke bør gennemføres en generel personbeskatning i Grønland eller anden form for beskatning, der bliver kompenseret ved tilsvarende forhøjelse af de nominelle indkomster. I de her foreliggende finansieringssspørgsmål drejer det sig imidlertid om muligheden af på et eller andet tidspunkt inden 1975 at indføre en beskatning *uden* kompensation. En sådan beskatning, der dæmper væksten i realindkomsten med sit provenu, kan eksempelvis gennemføres som en forhøjelse af de nugældende afgifter, udvidelse af afgiftsvareområdet, generel omsætningsafgift (evt. importafgift) eller en personbeskatning af indtægter over en vis grænse. Endvidere kan statsubsidierne til forsyningstjenesten, elværkerne, kysttrafikken m. v. sættes ned.

Til belysning af spørgsmålet om fordelingen af finansieringen af de offentlige udgifter skal man nedenfor forsøge at illustrere, hvor stort et finansieringsbidrag der ud fra valgte forudsætninger kan tænkes at komme fra de løbende indkomster i Grønland.

En vurdering af, hvor stort dette bidrag kan blive, må bygge på kendskab til væksten i indkomsterne i tiårsperioden og til den skatteprocent, man vil anse for rimelig.

For indkomstudviklingens vedkommende kan man skønne ud fra foreliggende erfaringer, hvor stor den årlige vækst vil

Finansieringen af investeringsudgifter efter nugældende regler.

Staten	Staten eller private med statslån (Erhvervsvirksomheder m.m.)	Kommunerne (Landskassen) alene	Landskassen og foreninger
Skoler	Fiskeindustrianlæg	Alderdomshjem	Vuggestuer
Biblioteker	Fiskerfartøjer	Vandforsyning på udsteder	Børnehaver
Skole- og oplæringshjem for evnesvage	Salterier	Værksteder	Hjem for vanskelige børn
Sygehuse og tandklinikker	Fangst og fåreavl	Fangsthytter	Invalide-, revaliderings- og blindehjem
Kirker	Butikker og lagerbygninger	Boligveje	Ungdomshjem
Administrationsbygninger	Bagerier	Badeanstalter	Ungdomsklubber
Forvaringshjem	Hoteller	Lærlingehjem	Forsamlingshuse
Elforsyning	Boligstøttelejligheder	Idrætspladser	
Vandforsyningsanlæg (byer)	Togfartøjer	(Kommunale boligstøttehuse)	
Havneanlæg	Værksteder og lagerbygninger		
Havnepakhuse			
Renovation			
Telekommunikationsanlæg			
Posthuse			
Tankanlæg			
Kystfartøjer			
Brandværn			
Redningsmateriel			
Indkvarteringslejre			
Tjenesteboliger			
Heliports			
Samlede investeringer, mill. kr. 1.060	745	10 ¹⁾	55

¹⁾ Dette beløb omfatter ikke hele investeringsbehovet, eksempelvis er der intet afsat til kommunale boligstøttelejligheder i foregående kolonne.

blive. I perioden 1955-61 voksede realindkomsten for den grønlandske befolkning med 45 pct. pr. indbygger, hvilket svarer til en årlig vækst på ca. 6 pct. Anlægger man herefter den optimistiske betragtning, at væksten — som et samlet resultat af en øget beskæftigelse og forhøjelse af lønninger og råvarepriser - i perioden 1966-75 vil få samme omfang, skulle realindkomsten pr. indbygger stige med 80 pct. i løbet af de 10 år. Den samlede indkomstmasse for den grønlandske befolkning skulle blive $2\frac{1}{2}$ gange så stor, idet befolkningstilvæksten i perioden udgør 39 pct. Væksten i de udsendes lønsum vil formentlig blive nogenlunde den samme bl. a. som følge af den stærke stigning i investeringsomfanget.

Med hensyn til skatteprocenten har beregninger vist, at afgiftsprovenuet til landskassen på 15,5 mill. kr. i 1962 udgjorde ca. 11 pct. af de samlede indkomster (incl. firmahåndværkere). Dersom man forudsætter, at skatteprocenten holdes konstant, og indkomsterne stiger som nævnt ovenfor, skulle det samlede provenu for perioden 1966-75 beløbe sig til ca. 300 mill. kr.

Uden en tiårsplan for udgiftsstigningen inden for de områder, der i øjeblikket forvaltes af landsrådet, er det imidlertid som nævnt ikke muligt at sige, hvor stor en del af afgiftsprovenuet der kan anvendes til finansiering af udgifterne i udviklingsplanen.

Vender man sig herefter til spørgsmålet om en forhøjelse af skatteprocenten, må man opstille en forudsætning om, hvilken skattebyrde der kan tænkes indført. Det er i denne henseende nærliggende at tage udgangspunkt i færøske forhold. Den færøske befolknings personlige indkomster beløb sig ifølge skatteopgørelserne til 115 mill. kr. i 1961, hvilket er 3.200 kr. pr. indbygger¹⁾. Det faktiske gennemsnit ligger dog nok noget

højere, måske op imod 4.000 kr. De opstillede forudsætninger om indkomststigningerne i Grønland svarer til, at den grønlandske befolkning skulle nå op på dette indkomstniveau i 1975, og det forekommer derfor nærliggende at bygge på skatteprocenten på Færøerne.

Skatteprovenuet på Færøerne beløb sig for 1961 til ca. 38 mill. kr., hvoraf 18 mill. kr. faldt på afgifter til lagtinget. Disse skatter, der er udskrevet på grundlag af indkomsterne i 1960, beløb sig til 38 pct. af de personlige indkomster. Skatteprocenten er på grund af skatteundragelser mindre end de anførte 38 pct., måske omkring 30 pct.

Forudsættes det herefter, at skatteprocenten stiger jævnt igennem perioden til 30 pct., skulle provenuet udover at dække landskassens driftsudgifter kunne dække godt 10 pct. af udviklingsplanens kapitalbehov. Ser man alene på driftsudgifterne, vil beskatningen i 1975 kunne dække ca. 25 pct.

Det må imidlertid påregnes, at en del af indkomststigningerne på 6 pct. årlig skyldes lønforhøjelser, som vil medføre meromkostninger i de offentlige institutioner og dermed et øget finansieringsbehov. Det må desuden anses for problematisk, om skatteprocenten kan hæves som skitseret, uden at der må gives en vis kompensation til udsendte. Disse forhold kan reducere nettoresultatet af skatteudskrivningen.

Et andet finansieringsbidrag vil komme fra opsparingen af de løbende indkomster. Opsparingen har form af indskud i de grønlandske sparekasser og afdrag på bolig- og erhvervsstøttelån. Denne opsparing beløb sig i 1962 til 5 mill. kr., men hertil kommer nettoopsparingen i danske pengeinstitutter, der utvivlsomt udgør den største del af den personlige opsparing, men der findes ikke noget kendskab til størrelsen. Den offentlige opsparing i form af offentlige erhvervsvirksomheders afskrivninger på faste anlæg beløb sig i 1962 til ca. 5 mill. kr.

¹⁾ Kilde: Faroes in Figures. No. 21. March 1963. Udgivet af Færøernes Realkreditinstitut m. fl.

Udvalget foreslår i kap. VII, at man søger at fremme opsparingen i Grønland. Hvor stor en del af de løbende indkomster der kan forventes opsparret i tiårsperioden, må man imidlertid afstå fra at anslå.

IV.

POLITISKE OG ADMINISTRATIVE FORHOLD

A. Udviklingen siden 1950.

Politiske forhold.

Efter forslag fra Grønlandskommissionen blev de 2 landsråd for henholdsvis Nord- og Sydgrønland ved lov nr. 271 af 27. maj 1950 om Grønlands landsråd og kommunalbestyrelser m. v. forenet i eet landsråd, og der blev oprettet kommunalbestyrelser til afløsning af de hidtidige sysselråd og kommuneråd¹).

Grønlands landsråd.

Landsrådene for Nord- og Sydgrønland havde i henhold til lovgivningen fra tiden før 1950 i det hele kun rådgivende og indstillende funktion samt en ret til at blive hørt i sådanne sager, der var af principiel betydning for hele det grønlandske samfund, medens den endelige afgørelse lå enten hos landsfogeden, Grønlands styrelse eller ministeren. Grønlandskommissionen fandt imidlertid, at landsrådets selvstændige beføjelser burde udvides, således at dets vedtagelse i større udstrækning end hidtil kunne blive gyldige uden forelæggelse i København. Kommissionen var af den opfattelse, at folketinget fremtidig ved lov burde bemyndige landsrådet til på egen hånd eller i overensstemmelse med visse nærmere angivne retningslinier at udfærdige retsfor skrifter.

¹) I Grønlandskommissionens betænkning af 1950, bd. 2 side 7-17 er der givet en historisk redegørelse for styrelsen af Grønland og de folkevalgte råd indtil 1950.

I henhold til landsrådsloven af 1950 vælges landsrådet, som oprindeligt bestod af 13 valgte medlemmer, men nu, efter at Nordgrønland og Østgrønland er repræsenteret i rådet, består af 16 medlemmer, ved almindeligt valg. Landshøvdingen over Grønland er født medlem af rådet og tillige dets formand.

Reglerne om valgret og valgbarhed svarer til de i riget i øvrigt for valg til offentlige forsamlinger gældende. Rådets møder er offentlige, der holdes en ordinær samling om året, og der kan afholdes ekstraordinære samlinger.

Ifølge landsrådslovens § 7 træffer landsrådet beslutning i de sager, som er henlagt til dets egen afgørelse. Nogen almindelig opdeling af sagsområder mellem lovgivningsmagten og landsrådet er ikke foretaget i denne bestemmelse eller andetsteds i lovgivningen.

Hovedreglen må herefter være, at landsrådet alene kan fastsætte retsfor skrifter med bindende virkning for borgerne, når der foreligger hjemmel dertil i en lov eller i en med hjemmel i en lov udstedt administrativ bestemmelse.

I den i henhold til landsrådsloven udstedte kgl. anordning af 30. juli 1952 om Grønlands landsråd er det imidlertid i § 15 fastsat, at i det omfang, hvor ministeren kan træffe bestemmelser vedrørende grønlandske anliggender, kan han beslutte, at disse skal kunne udfærdiges af landsrådet.

I denne bestemmelse ligger den formelle

hjemmel til, at landsrådet på en række områder i form af landsrådsvedtægter udsteder retsfor skrifter med bindende virkning for borgerne. Da der ikke af ministeren er fastsat almindelige regler for, på hvilke områder landsrådet kan udøve de beføjelser, der er tillagt ministeren i kraft af lovgivningen, praktiseres ordningen således, at landsrådets vedtagelser for at få gyldighed stadfæstes af ministeren.

Grundloven af 5. juni 1953 medførte, at love givet *efter* denne dato har gyldighed for Grønland, medmindre det modsatte er bestemt eller følger af lovens indhold. Love givet *før* denne dato gælder kun for Grønland, hvis det udtrykkeligt er anført i loven.

Der er ikke efter grundloven givet en almindelig lov om, i hvilket omfang eksisterende dansk lovgivning skal gælde for Grønland. Man går frem på den måde, at man efterhånden - og kun efter nøje overvejelser i hvert enkelt tilfælde - ved lov indfører de danske retsregler i Grønland med de ændringer, som er nødvendige på grund af de særlige forhold. Der er derfor idag betydelige områder inden for lovgivningen, hvor de for Danmark gældende love ikke gælder for Grønland, og hvor der ej heller findes en særlig lovgivning for Grønland.

Hvis det drejer sig om områder, hvor man før grundloven af 1953 for Grønlands vedkommende har givet regler ad administrativ vej, antages det - delvis med hjemmel i § 117 i den grønlandske kriminallov af 5. marts 1954 - at man også fortsat kan gøre dette, selvom områderne efter danske retsgrundsætninger må betragtes som lovgivningsanliggender, hvis reglerne skulle gælde for det øvrige Danmark.

Når lovgivningsvejen inden for et sagsområde for Grønlands vedkommende er betrædt, eller når der er tale om et område, inden for hvilket der aldrig tidligere har været givet regler for Grønland, gælder de al-

mindelige danske statsretlige regler også for Grønland.

Når man således stadig på visse områder giver retsregler for Grønland ad administrativ vej - ved anordning, bekendtgørelse og, hvad der er mest anvendt, ved landsrådsvedtægt - er det et overgangsfænomen. Efterhånden som den danske lovgivning udvikles til at gælde i Grønland, bortfalder den gamle praksis, og administrative bestemmelser - derunder landsrådsvedtægter - må, for at kunne få retskraft over for borgerne, have hjemmel i lovgivningen.

Forholdet svarer i øvrigt i mange henseender til den overgangsordning, som praktiseredes efter grundloven af 1849.

Landsrådet kan over for ministeren for Grønland fremsætte forslag (herunder om bevillinger), stille forespørgsler og indgive besvælinger vedrørende alle offentlige grønlandske anliggender, der ikke er henlagt til landsrådets egen afgørelse.

Om landsrådets beføjelser i forhold til lovgivningsmagten er det bestemt, at alle regeringsforslag til love indeholdende bestemmelser, der udelukkende vedrører Grønland, forinden de forelægges folketinget, skal forelægges landsrådet til betænkning. Love eller forslag til administrative regler, der vel ikke udelukkende vedrører Grønland, men dog har særlig betydning for det grønlandske samfund, skal ligeledes forelægges landsrådet til betænkning, og landsrådets udtalelse skal endvidere så vidt muligt indhentes i alle andre sager af betydning for Grønlands velværd.

Reglen fortolkes således, at lovforslag, der i deres helhed udelukkende vedrører Grønland og kun sådanne, skal forelægges landsrådet inden forelæggelse for folketinget.

Der er herudover obligatorisk høring i det omfang, lovforslag har særlig betydning for det grønlandske samfund, dog således at høringen ikke behøver at ske inden folke-

tingsbehandlingen, men kun inden ikrafttrædelsen i Grønland.

Om landsrådets dispositionsret i økonomiske anliggender gælder, at landsrådet tager beslutning vedrørende anvendelsen af landskassens midler, som tilvejebringes gennem indførselsafgifter på en række varer (tobak, spiritus, chokolade m. v.).

Fra kommunalbestyrelserne modtager landshøvdingen budgetter over kommunekassernes indtægter og udgifter. Disse budgetter forelægges landsrådet til behandling og godkendelse, således at kommunernes indtægter hidrører fra landskassen og bevilges af landsrådet.

Hverken landsrådet eller kommunalbestyrelserne kan pålægge befolkningen skatter eller afgifter; det kan ifølge grundloven som i riget i øvrigt kun ske ved lov.

Kommunalbestyrelserne.

De tidligere kommuneråd omfattede små områder (der var dengang 66 kommuner i Vestgrønland), og Grønlandskommissionen af 1950 anbefalede oprettelsen af større kommuner. I henhold til loven af 1950 er antallet af kommuner nu fastsat til 16.

Medlemstallet i kommunalbestyrelserne er fra 3-9; som sekretær virker en kærner eller kærnerassistent, og kommunefogder bistår med forvaltningen af de lokale anliggender.

Landshøvdingen fører tilsyn med kommunalforvaltningens lovlighed, og i øvrigt kan nærmere bestemmelser træffes i kommunalvedtægter eller ved kongelig anordning. Sådanne almindelige regler er endnu ikke givet, og kommunalbestyrelsernes funktioner og beføjelser beror derfor i ret vid udstrækning på praksis.

Kommunernes indtægter hidrører som oven for nævnt fra landskassen, og kommunalbestyrelserne har ikke selvstændige indtægter. Kommunalbestyrelsernes budgetter skal godkendes af landsrådet.

Af oversigten over landskassens og kommunernes regnskab for 1962 på næste side vil det fremgå, hvilke opgaver kommunalforvaltningen i Grønland varetager. Oversigten sammenfatter landskassens og kommunernes indtægter og udgifter og omfatter derved hele kommunalforvaltningen (bortset fra Nord- og Østgrønland).

Det vil af oversigten fremgå, at størstedelen af udgifterne vedrører den sociale for-
sorg. Denne varetages for Grønlands vedkommende alene af den kommunale forvaltning. Den administreres af kommunalbestyrelserne efter forskrifter og for bevillinger givet af landsrådet. Der ydes hertil intet direkte statstilskud, bortset fra det ved lov nr. 49 af 25. februar 1964 indførte børnetilskud.

Det vil ligeledes ses, at områder som sygehusvæsen og skolevæsen, som i Danmark hører til de vigtigste kommunale forvaltningsområder, ikke varetages af det grønlandske kommunalvæsen. Disse områder, til-
lige med sådanne områder som elforsyning, vandforsyning fra større anlæg, havnevæsen, brandvæsen i byerne og meget andet, varetages i Grønland af staten.

Folketinget.

På grundlag af en fællesudtalelse fra landsrådene fandt Grønlandskommissionen af 1950 ikke tiden inde til, at den grønlandske befolkning blev repræsenteret i folketinget, og i landsrådsloven, som udfærdigedes på grundlag af kommissionsbetænkningen, er der derfor ikke taget stilling til forholdet mellem landsrådet og den særlige grønlandske folketingsrepræsentation, som indførtes ved grundloven af 1953.

Ved styrelsesloven af 1925 blev der indført et permanent grønlandsudvalg (rigsdagens - fra 1953 folketingets - grønlandsudvalg) på 8 medlemmer. Reglerne om Folketingets Grønlandsudvalg findes i landsråds-

Den grønlandske landskasses og kommunekassernes regnskab for 1962.

I. Landskassen.	1000 kr.
Indtægter ialt	15.342
Forbrugsafgifter	14.545
Renter797
Udgifter ialt	15.342
Administration	265
Tilskud til kommunekasser	9.293
Tilskud til børnesanatorier og børnehjem	408
Drift af virksomheder	÷ 97
Andre udgifter735 ¹⁾
Overskud	4.738
 II. Kommunekasserne.	
Indtægter ialt	9.334
Tilskud fra landskassen	9.293
Renter og andre indtægter	41
Udgifter ialt	9.334
Administration	700
Drift af kommunale virksomheder	549
Brandvæsen, renovation, snekastning, samt vedligeholdelse af vej- og broanlæg	637
Anlægsarbejder	3.898
Andre udgifter	217
Sociale udgifter	3.333
Fattignjælp	25
Understøttelse	681
Invalideunderstøttelse	265
Aldersrente	1.174
Børneforsorg og underholdshjælp til børn	263
Sygetransport og lægetilkaldelse	56
Drift af alderdomshjem og børnehaver	861
Midlertidigt erhvervslån	8

¹⁾ Herunder 220.000 kr. vedrørende udgifter til opførelse af lærlingehjem.

loven, således som denne i anledning af Grønlands repræsentation i folketinget blev ændret ved lov af 24. oktober 1953. Udvalget består af de 2 i Grønland valgte folketingsmedlemmer samt 8 af folketinget valgte medlemmer. For så vidt angår de valgte medlemmer er sæde i folketinget en betingelse for valg, men ikke for genvalg i u v ge .

Udvalget skal til orientering have forelagt alle sager, der er af almindelig betydning

for Grønlands hele stilling, ligesom udvalget kan forlange oplysninger om alle spørgsmål vedrørende landets administration og om alle anliggender, der angår den grønlandske befolknings vilkår. Ministeren for Grønland afgiver hvert år til udvalget en beretning om forholdene i Grønland¹⁾.

i) Folketingets Grønlandsudvalg er ophævet samtidig med oprettelse af Grønlandsrådet, jfr. side 72.

Administrative forhold.

Ministeriet for Grønland.

Det kan som hovedregel fastslås, at Ministeriet for Grønland er ressortministerium for alle grønlandske anliggender.

Grønlandskommissionen udtalte i sin betænkning af 1950, at det måtte være i det grønlandske samfunds interesse, at der i Danmark fortsat findes eet - og kun eet - organ, der har til eneste opgave at varetage og fremme de grønlandske anliggender på de områder, hvor behandling i Danmark er påkrævet.

Kommissionen udtalte dog samtidig, at man måtte anse det for at være af den største betydning, at det her i Danmark placerede centralorgan for grønlandske anliggender har mulighed for at opnå intim kontakt med de fagministerier, der, såfremt centralorganet ikke eksisterede, efter normale regler skulle have truffet afgørelse i sagerne, og anbefalede derfor, at der nedsattes kontaktudvalg med repræsentanter fra Ministeriet for Grønland og de pågældende fagministerier. Sådanne kontaktudvalg er senere blevet nedsat for skolevæsenet med Undervisningsministeriet, for kirken med Kirkeministeriet, for rets- og politivæsenet med Justitsministeriet samt for socialforsorgen med Socialministeriet.

Siden Grønlandskommissionen afgav sin betænkning, er en del sagsområder imidlertid blevet henlagt til vedkommende fagministerier. Dette gælder således med hensyn til fiskerikontrollen, der varetages af Fiskeriministeriet, skibstilsynet, der varetages af Statens Skibstilsyn under Handelsministeriet, skibsregistreringen, der sorterer under Det danske Skibsregister (Handelsministeriet), Det grønlandske Fyrvæsen, der henhører under Fyr- og vagervæsenet, samt den meteorologiske tjeneste, der henhører under Meteorologisk Institut. Endvidere forestår Undervisningsministeriet forskelligt videnskabeligt arbejde

i Grønland, ligesom landslægen er ansat under Indenrigsministeriet. Statens Luftfartsdirektoratet under Ministeriet for offentlige Arbejder fører tilsyn med den civile luftfart i Grønland og driver visse af de grønlandske lufthavne.

Hertil kommer, at i det omfang, hvori danske love tillige er gældende for Grønland, henhører administrationen af sådanne love, medmindre anden bestemmelse træffes, under de pågældende fagministeriers ressort. Det kan således eksempelvis nævnes, at adoptionsloven af 25. maj 1956, som ved kgl. anordning af 20. december 1956 er sat i kraft for Grønland, administreres under Justitsministeriets ressort.

Det ses således, at hovedreglen om, at Ministeriet for Grønland er ressortministerium for alle grønlandske administrative anliggender, på væsentlige områder allerede er brudt. Efterhånden som flere og flere danske love og dertil knyttede administrative bestemmelser — med større eller mindre ændringer som følge af de særlige grønlandske forhold — bliver gældende for Grønland, vil administrationen - medmindre andet bestemmes i de enkelte tilfælde - overgå til fagministerierne.

Ministeriet for Grønland består af 2 afdelinger:

Den *administrative afdeling* er i praksis opdelt i 3 ekspeditionskontorer, et statistisk-økonomisk kontor samt et regnskabskontor.

Den *tekniske afdeling*, Grønlands tekniske Organisation (GTO), der ledes af en chefingeniør.

Under Ministeriet for Grønland hører endvidere institutionerne Grønlands geologiske undersøgelse og Grønlands fiskeriundersøgelser, ligesom forskellige konsulenter er knyttet til ministeriet.

Administrationen i Grønland.

Centralledelsen i Grønland er henlagt til landshøvdingen. Der foreligger ikke i lov-

givningen eller andre steder en samlet opregning over landshøvdingens opgaver. Udover at være landsdelens overøvrighed og landsrådets formand har landshøvdingen funktioner indenfor en lang række sagsområder, f. eks. vedrørende landsrådets og kommunalbestyrelsernes forvaltning, bolig- og erhvervsstøtte, personale- og lønspørgsmål samt vedrørende administrationen af de forskellige institutioner (sundhedsvæsen, skolevæsen, radiofoni m. v.).

I den lokale administration bistår landshøvdingen af kærnerne, der foruden at virke indenfor den kommunale administration varetager en række forvaltningsmæssige opgaver indenfor den statslige administration.

Den centrale ledelse af de forskellige institutioner (skolevæsen, kirken, sundhedsvæsenet, domstolene og politiet) varetages af skoledirektøren, provsten, landslægen, landsdommeren og politimesteren, der alle har bopæl i Godthåb.

GTOs lokale administration i Grønland er opdelt i 4 distrikter under ledelse af en distriktsingeniør og med byggeledere, elværksbestyrere, telegrafbestyrere og enkelte andre som organisationens repræsentanter i de enkelte byer. I Godthåb findes endvidere en rådgivende sektion, (Jer yder landshøvdingen og landsrådet teknisk assistance.

Den kgl. grønlandske Handel.

Retningslinierne for Den kgl. grønlandske Handels virksomhed er fastsat i lov nr. 276 af 27. maj 1950 om Den kgl. grønlandske Handel. Efter denne lov ledes Den kgl. grønlandske Handel, der efter forslag fra Grønlandskommissionen den 1. juli 1950 blev etableret som et direktorat, af en *direktør*, der ansættes af ministeren for Grønland efter forhandling med det i loven omhandlede styrelsesråd, der har til opgave at medvirke ved tilrettelæggelsen af Den kgl. grønlandske Handels forhold samt i det hele at bistå direktøren.

Styrelsesrådet består af følgende 10 medlemmer:

1 medlem efter indstilling fra Grosserer-societetet

1 medlem efter indstilling fra Provins-handelskammeret

1 medlem efter indstilling fra Industri-rådet

1 medlem efter indstilling fra Arbejder-bevægelsens Erhvervsråd

1 medlem efter indstilling fra Hånd-værksrådet

1 medlem efter indstilling fra Fællesforeningen for Danmarks Brugsforenin-ger

1 medlem udpeget af Folketingets Grønlandsudvalg

1 medlem udpeget af Finansministeriet

1 medlem udpeget af Landsrådet samt departementschefen i Ministeriet for Grønland.

I loven anføres det, at der skal fastsættes nærmere retningslinier for Den kgl. grønlandske Handels virksomhed, herunder for de beføjelser der tilkommer henholdsvis direktøren og styrelsesrådet. Sådanne retningslinier er ikke blevet fastlagt. Styrelsesrådet har siden nyordningen været et værdifuldt led i Handelens organisation, idet det tager aktivt del i tilrettelæggelsen af Handelens forretningsmæssige virksomhed. Alle væsentlige dispositioner - investeringsprogrammer, organisatoriske spørgsmål, prispolitik, forhold i forbindelse med grønlandske institutioner, organisationer og private handlende — forelægges styrelsesrådet til drøftelse. Det kan således nævnes, at ingen bevillingsansøgning sendes til Finansministeriet uden styrelsesrådets anbefaling.

Der er i praksis tillagt direktøren for Den kgl. grønlandske Handel direkte referat over for ministeren, og Handelen har direkte kontakt til andre ministerier, herunder især Finansministeriet, Udenrigsministeriet og Fi-

skeriministeriet. Der er dog etableret et nært samarbejde mellem Handelen og ministeriet, f. eks. inden for personale- og lønadministrationen, ligesom departementschefens medlemskab af styrelsesrådet skal sikre, at der finder den fornødne koordination sted mellem Handelens og ministeriets virksomhed.

B. Udvalgets overvejelser og forslag.

Det lokale selvstyre.

I overensstemmelse med kommissoriet har udvalget foretaget en gennemgang af den gældende ordning for de folkevalgte forsamlinger og herunder overvejet spørgsmålet om landsrådets indflydelse med hensyn til anvendelsen af de midler, der af statskassen stilles til rådighed for grønlandske formål.

Endvidere har et særligt underudvalg beskæftiget sig med kommunalbestyrelsernes forhold, særlig på grundlag af et udvalget bekendt ønske fra disse om en større selvstændighed i forhold til landsrådet.

Det grønlandske lokale styres særlige forhold.

Det lokale styre i Grønland adskiller sig på mange måder fra den i det øvrige rige eksisterende ordning.

Bortset fra en vis lighed med forholdene på Færøerne er de politiske beføjelser, som er tillagt landsrådet, og som giver dette indflydelse på lovgivningen og anden offentlig regeldannelse, der er af særlig betydning for landsdelen, uden sidestykke i det øvrige rige.

På den anden side er de forvaltningsområder, som de folkevalgte organer har ansvaret for, begrænset sammenlignet med forholdene i den øvrige del af riget. Baggrunden for det forholdsvise snævre kommunale forvaltningsområde er, dels at den overvejende del af den offentlige virksomhed i Grønland udelukkende finansieres af statskassen, dels at de folkevalgte grønlandske forsamlinger ikke

har været indrettet på at varetage forvaltningsopgaver af væsentligt omfang, efterhånden som opgaverne meldte sig.

Efter Grønlandskommissionens forslag blev der gennemført en nyordning, hvor reglerne om valg til de folkevalgte forsamlinger og om disses arbejdsformer i store træk blev til efter forbillede i den danske kommunalordning, medens fordelingen af opgaver mellem staten og de lokale folkevalgte organer i Grønland tildels skete efter traditionelt bestemte skillelinier og under hensyntagen til befolkningens forventede økonomiske formlåen og forudsætninger i øvrigt.

Det økonomiske grundlag for landsrådets og kommunalbestyrelsernes virksomhed er som nævnt indførselsafgifterne, idet der ikke er hjemmel til udskrivning af direkte skatter. Afgifternes størrelse og objekter fastsættes ved lov, men landsrådet har en betydelig indflydelse herpå, idet initiativet til ændringer er udgået fra dette.

Afgørelsen af, hvorledes de tilvejebragte midler skal anvendes, er henlagt til landsrådet. Kommunalbestyrelserne kan kun oppebære indtægter og afholde udgifter efter bevilling fra landsrådet. Disse bevillinger gives på grundlag af budgetter, der er udarbejdet af kommunalbestyrelserne.

Det fremtidige lokale selvstyre.

Det er udvalgets opfattelse, at den ordning, der blev etableret i 1950 med eet landsråd og større kommuner, har fungeret tilfredsstillende, og at landsrådet og kommunalbestyrelserne i den forløbne periode har udøvet en stigende indflydelse på udviklingen i Grønland.

Det er udvalgets opfattelse, at de forudsætninger, der lå til grund for etableringen af den nuværende ordning af det lokale styre, som helhed fortsat er til stede, og udvalget har derfor ikke på nuværende tidspunkt fundet grundlag for at foreslå afgørende ændringer.

Formandsposten i Grønlands landsråd.

Efter den nugældende ordning er landshøvdingen født formand for Grønlands landsråd og sekretariatsforretningerne for landsrådet udføres ved landshøvdingembedet.

Spørgsmålet om formandsskabet for Grønlands landsråd har været berørt på udvalgets møder, men der har ikke fundet en debat sted om, hvorvidt Grønlands landsråd fremtidig bør vælge sin formand, og om der bør oprettes et selvstændigt landsrådssekretariat uafhængig af landshøvdingembedet. Udvalgets formand har dog efter opfordring fra de grønlandske medlemmer givet en redegørelse for, hvorledes det tilsvarende problem er løst i andre folkevalgte forsamlinger i Norden, der kan sammenlignes med landsrådet. Der er endvidere udarbejdet en mere udførlig skriftlig redegørelse indeholdende en systematisk gennemgang og vurdering af de forskellige muligheder, der kunne blive tale om.

Da landsrådet på den ekstraordinære samling i marts måned 1964 tog spørgsmålet om formandsskabet for landsrådet og oprettelse af et landsrådssekretariat op til debat, blev denne redegørelse stillet til rådighed for landsrådsmedlemmerne, og den er optrykt som bilag 19 til landsrådsforhandlingerne.

Landsrådet vedtog, at man må stile efter, at landsrådet skal vælge sin formand, og at dette formentlig skal ske første gang i forbindelse med det næste landsrådsvalg i 1967.

Da landsrådet således selv har taget initiativet i denne sag, betragter udvalget spørgsmålet om formandsposten for landsrådet som udgået af udvalgets arbejdsprogram, og udvalget tager landsrådets vedtagelse til efterretning.

Landsrådets indflydelse med hensyn til anvendelsen af statsbevillinger.

Det er udvalgets opfattelse, at landsrådets særlige betydning for samfundsudvik-

lingen i Grønland må bestå i indflydelse på eller bestemmelsesret vedrørende forhold, der omfatter hele Grønland eller har betydning for hele landsdelen.

Denne indflydelse, der allerede eksisterer med hensyn til lovgivning, der vedrører Grønland, vil fremover blive forøget gennem landsrådets deltagelse ved repræsentanter i det på side 72 nærmere beskrevne Grønlandsråd. Landsrådet vil herved få mulighed for på et tidligt stadium at gøre sin indflydelse gældende på planlægningen af udviklingen i Grønland og specielt den virksomhed, som varetages af det offentlige.

Landsrådet forudsættes gennem jævnlige debatter om udviklingsproblemerne at ville udforme sin indstilling, der kan danne grundlag for de udpegede repræsentanters arbejde i Grønlandsrådet.

Endvidere vil landsrådet fortsat kunne udøve indflydelse på lovgivningen gennem sin udtalelsesret vedrørende generelle bestemmelser, der har særlig betydning for Grønland. Dette vil blive særlig betydningsfuldt, efterhånden som områder udskilles til fagministerierne, der ikke vil have helt den samme baggrund for behandlingen som Ministeriet for Grønland, der på grundlag af sine traditioner har haft særlige forudsætninger for at forudse, hvorledes en lovgivning burde afvige fra den i Danmark gældende.

Udvalget har ikke fundet anledning til at fremkomme med forslag vedrørende ændringer i omfanget af eller principperne for den virksomhed, som landsrådet af egen drift har påtaget sig.

Forholdet til statsforvaltningen.

Udvalget har ikke fundet anledning til at fremkomme med principielle forslag om en ændring af fordelingen af ansvaret mellem staten og de lokale folkevalgte organer for det offentliges virksomhed i Grønland.

Finansieringen af den del af virksomhe-

den, som hidtil har påhvilet staten, må fortsat forudsættes alene at hidrøre fra statskassen, og der vil endnu i mange år blive tale om en fortsat udbygning, før den offentlige virksomhed har nået et niveau, der svarer til det offentliges indsats i det øvrige Danmark. Det vil heller ikke være muligt at opstille generelle retningslinier for ændringer af ansvarsfordelingen, men spørgsmålet om overførelse af områder må bero på en konkret vurdering.

Det bør således ved gennemførelsen af nye administrationskrævende foranstaltninger eller ved ændringer i bestående ordninger, hvortil initiativ kan udgå såvel fra statens som fra lokal side, overvejes at overlade det til landsrådet eller kommunalbestyrelserne at forestå forvaltningen. I sådanne tilfælde må der samtidig udfærdiges generelle regler om administrationen til støtte for den lokale forvaltning. Det vil endvidere være naturligt, at det overvejes, om det vil være rimeligt, at de lokale kasser afholder en del af udgifterne til sådanne foranstaltninger.

Større beføjelser til kommunalbestyrelserne.

Forudsætningerne for, at landsrådet har haft den afgørende indflydelse på udviklingen og forvaltningen af rent lokale anliggender i kommunerne, har efter udvalgets opfattelse ændret sig i den siden Grønlands-kommissionen forløbne periode, således at der nu findes grundlag for at ændre forholdet mellem landsrådets og kommunalbestyrelsernes kompetence. Der bør såvel ud fra et lokalt som ud fra et helhedssynspunkt tillægges kommunalbestyrelserne en større selvstændighed i forvaltningen af kommunernes anliggender.

Principielt mener udvalget, at der ville være forbundet betydelige fordele ved at give kommunalbestyrelserne ret til skatteudskrivning inden for kommunen. Kun herved kan der skabes den sammenhæng mellem den

kommunale virksomhed og befolkningens økonomiske formåen, som må anses for ønskelig og grundlæggende for al forvaltning, for hvilken et selvstyrende folkevalgt organ har ansvaret.

Som omtalt i afsnit VIII anser udvalget det imidlertid ikke for muligt under de herskende økonomiske forhold at indføre en øget beskatning i Grønland med kompensation. Dette udelukker dog ikke, at det, efterhånden som der måtte blive økonomiske muligheder for, at befolkningen kan yde et større bidrag til den offentlige forvaltning, tages under overvejelse at gennemføre en udvidet forbrugsbeskatning eller nye beskatningsformer, f. eks. jordafgift, indkomstskat med en høj minimalgrænse, selskabsskat, beværterafgift, forlystelsesafgift el. lign.

Udvidelsen af det kommunale selvstyre må indtil videre baseres på den eksisterende indirekte beskatning, idet der må ske en fordeling af provenuet af indførselsafgifterne.

Udvalget vil foreslå, at provenuet af indførselsafgifterne fordeles mellem landskassen og kommunekasserne under eet. Fordelingsforholdet bør fastsættes af landsrådet for flerårige perioder, f. eks. for 3 år ad gangen, således at kommunalbestyrelserne kan tilrettelægge sin forvaltning og udviklingen i kommunen over længere perioder.

Initiativet til forslag om ændringer i indførselsafgifterne bør ligge hos landsrådet, der derved stadig vil have mulighed for at øve en indflydelse på udviklingen af den kommunale virksomhed.

Fordelingen af kommunernes samlede andel af indførselsafgifterne mellem de enkelte kommuner bør efter udvalgets opfattelse ske efter folketal.

Udvalget har ikke fundet grundlag for at foreslå en ændring af området for de opgaver, der hidtil har været betragtet som kommunale. Der vil dog være mulighed for, at kommunerne med basis i de fremtidige indtægter kan tage nye opgaver op.

Ud over den faste andel af de samlede indtægter forudses det, at der kan opstå særlige behov for indtægter i de enkelte kommuner af forbigående eller mere permanent karakter. Der kan således blive tale om, at visse kommuner har særlig høje driftsudgifter, f. eks. af social art, eller at kommuner har et særligt behov for udførelsen af omfattende anlægsarbejder som led i den almindelige politik for befolkningsfordelingen i Grønland.

Med henblik herpå anser udvalget det for nødvendigt, at der fortsat opretholdes en adgang for landsrådet til efter ansøgning at yde tilskud til kommunekasserne. Det foreslås dog, at der bør være adgang til, at sådanne tilskud eventuelt kan forlanges tilbagebetalt, hvilket specielt kan være praktisk, når tilskudsbehovet beror på ønsker om at udføre større anlægsopgaver, hvortil kommunen ikke selv har den fornødne formue.

Udvalget anser det i øvrigt for sandsynligt, at det ændrede grundlag for kommunernes økonomi vil kunne danne basis for en optagelse af lån, f. eks. i de grønlandske sparekasser eller udenfor det grønlandske samfund, jfr. afsnit VII.

Det foreslås endelig, at finansieringen af en del af den kommunale forvaltning holdes udenfor den friere kommunale økonomi. Udgifterne til alderdoms- og invalideforsorg bør således, bortset fra administrationsudgifterne, fortsat refunderes kommunekasserne fuldt ud af landskassen, idet disse sociale ydelser gives efter et retsprincip. Forsåvidt angår den øvrige sociale forsorg, forudsættes det, at der i forbindelse med eventuelle reformer også tages stilling til fordelingen af den økonomiske byrde mellem kommunekasserne og landskassen.

De enkelte kommunalbestyrelses udviklingspolitik og de bestræbelser, der fra statens og landsrådets side gøres for at søge befolkningen samlet på færre og erhvervs-mæssigt velegnede byer, bør koordineres

bedst muligt, hvorfor man anser det for rigtigst, at fordelingen af bevillinger til tilflytterhuse fortsat sker ved landsrådets foranstaltning og i nøje samarbejde med boligstøtteudvalget. Finansieringen af disse huse bør derfor fortsat ske af landskassen, men således, at kommunalbestyrelserne står som bygherrer og efter opførelsen overtager husene.

Der foreligger ikke for udvalget forslag om, at der sker ændringer i kommunekassernes administrationsapparat. Ud fra den forudsætning, at det, så længe statens virksomhed har et omfang som i den forløbne periode, er nødvendigt at opretholde et samlende lokalt administrationsapparat under ledelse af en kæmner, mener udvalget ikke, at der er anledning til at foreslå, at kommunalbestyrelserne selv indretter en egentlig kommunal administration. I de små grønlandske samfund vil det være u hensigtsmæssigt, at der opretholdes to adskilte administrationsapparater, og ordningen med, at staten og kommunalbestyrelserne udnytter et fælles administrationsapparat, bør derfor opretholdes. Det vil dog være muligt, at det i visse større kommuner, hvor kæmnerkontorernes kommunale virksomhed eventuelt bliver af større omfang end den statslige virksomhed, kan komme på tale, at administrationsapparatet principielt betragtes som kommunens, således at det bliver staten, der udnytter kommunens apparat.

Der bør efter udvalgets opfattelse lægges vægt på, at der ved fordelingen af udgifterne til opretholdelse af administrationsapparatet anvendes så rigtige oplysninger om udnyttelsen som muligt, og at fordelingen finder sted i overensstemmelse hermed.

I sammenhæng hermed bør det i øvrigt, såfremt det kan komme på tale at foretage væsentlige udvidelser eller nyopførelse af administrationsbygninger, overvejes, om udvidelsen eller opførelsen bør finansieres af staten eller kommunen.

Den foreslåede nyordning af kommunalbestyrelsernes forhold vil stille større krav om et centralt tilsyn med kommunalbestyrelsernes forvaltning end hidtil, hvor al budgettering og regnskabsaflæggelse har passeret landshøvdingembedet til forelæggelse for landsrådet. Dette spørgsmål vil formentlig bedst kunne behandles i forbindelse med den eventuelle ændring af landsrådets formandskab og landsrådssekretariatets forhold.

Revisionen af landsrådets og kommunernes regnskaber foretages af revisorer valgt af henholdsvis landsrådet og kommunalbestyrelserne. Da stats- og kommunalforvaltningen har fælleskasse i kommunerne, omfatter den af regnskabsinspektøren foretagne kasseinspektion også de kommunale midler.

Det er overfor udvalget påpeget, at den af terre vision, der foregår ved landshøvdingembedet, udover den af de valgte revisorer foretagne revision bør intensiveres, og udvalget skal anbefale, at spørgsmålet om en fastere revisionsordning tages op til overvejelse.

Nyordningen vil formentlig medføre et større behov for vejledning af kommunalbestyrelserne. Det forudsættes herved, at der af landsrådet og tilsynsmyndigheden udsendes instruktioner om den kommunale virksomhed og regnskabsføring. Herudover anser man det imidlertid for værdifuldt, såfremt der gennem en undervisningsvirksomhed, omfattende principperne for kommunalbestyrelsernes virksomhed, pligter og ansvar, kan ydes kommunalbestyrelserne en mere almindelig vejledning som grundlag for deres arbejde. Udvalget er bekendt med, at der i sommeren 1964 er tænkt arrangeret et kursus for kommunalbestyrelsesformænd og skal anbefale, at en sådan virksomhed støttes og eventuelt udstrækkes til også at omfatte en større kreds af kommunalbestyrelsesmedlemmer og eventuelle andre interesserede.

Samarbejde mellem kommunale og statslige myndigheder.

Udvalget lægger afgørende vægt på, at der findes et godt samarbejde mellem de lokale folkevalgte råd og statens lokale institutioner. Den igangværende tendens til etablering af samarbejds- og kontaktorganer bør videreudvikles for derigennem at skabe forståelse og grundlag for et reelt samarbejde om lokale problemers løsning.

I denne henseende skal peges på, at initiativet i højere grad end hidtil vil kunne udgå fra lokal side. Eksempelvis skal det anbefales, at kommunalbestyrelserne nedsætter tekniske udvalg. Sådanne udvalg vil dels kunne forestå kommunernes drift af tekniske virksomheder og planlægning af udviklingen i byerne, dels kunne danne mellemlid mellem kommunalbestyrelserne og den lokale tekniske statsadministration. Det forudsættes, at GTOs byggeledere og andre lokale teknikere står til rådighed for sådanne tekniske udvalg og i fornødent omfang får lejlighed til at deltage i deres møder.

Udvalget anser det ikke for tiden for rigtigt at støtte tanken om, at kommunalbestyrelserne selv skaber en kommunal teknisk organisation. Med en af GTO planlagt nyordning af organisationens lokale ledelse, der bl. a. indeholder forslag om oprettelse af særlige by-ingeniørstillinger, vil kommunalbestyrelserne kunne opnå en betydelig fordel i deres planlægning og virksomhed af teknisk art. Der vil endvidere kunne indvindes erfaringer for, om det eventuelt på et senere tidspunkt vil være mere praktisk, at større kommuner selv skaber en teknisk forvaltning. På samme måde som kommunkasserne deltager i udgifterne til oprettelse af kæmnerkontorerne, bør disse deltage i udgifterne til den tekniske bistand.

Øst- og Nordgrønland.

I kommissoriet er det pålagt udvalget at

behandle spørgsmålet om Østgrønlands og Nordgrønlands politiske forhold.

Administrativt og politisk har Øst- og Nordgrønland - også efter den ved Grønlandskommissionen indførte nyordning i Grønland - indtaget en særstilling. Befolkningen har i de 3 distrikter bibeholdt egne lokale folkevalgte repræsentationer under forsæde af inspektøren (handelschefen) og med visse danske embedsmænd som fødte medlemmer. Rådet i Thule - fangerrådet - blev oprettet ved Kap York Stationen Thule's love af 7. juni 1929. I Angmagssalik og Scoresbysund blev de tilsvarende råd - distriktrådene - oprettet med hjemmel i »Administrative bestemmelser for Østgrønland af 16. september 1947«.

Rådene kunne vedtage beslutninger på begrænsede områder, f. eks. vedrørende ordens opretholdelse, reguleringer af lokale kassers midler, samt stille forslag om foranstaltninger der skønnedes nødvendige. Rådernes indtægter bestod af de samme indførselsafgifter, som krævedes i Vestgrønland.

Forsåvidt angår retsplejen bemærkes, at inspektørerne i Østgrønland sammen med 3 af distriktrådene udpegede medlemmer dannede en domstol, der var kompetent i retssager vedrørende grønlændere, medens andre danske havde Københavns byret som værneting i medfør af lov af 11. maj 1935 om værneting i Østgrønland. I Nordgrønland havde Fangerrådet den tilsvarende domsmyndighed i sager mellem grønlændere, medens landshøvdingen havde begrænset domsmyndighed over for danske.

Med hensyn til de politiske forhold bemærkes, at Øst- og Nordgrønland hverken ved oprettelsen af Grønlands landsråd i 1950, eller da Vestgrønland i 1953 fik repræsentation i folketinget, blev medtaget, idet man ikke fandt det praktisk muligt at gennemføre valg i disse landsdele.

Da der i udvalget var enighed om, at Øst- og Nordgrønland i politisk henseende burde ligestilles med Vestgrønland, afgav udvalget i oktober måned 1960 uden at afvente den endelige betænkning en indstilling til ministeren for Grønland om udvalgets principielle stilling til Øst- og Nordgrønlands fremtidige administrative og politiske status. Indstillingen havde følgende ordlyd:

»Grønlandsudvalget af 1960 har drøftet spørgsmålet om Nord- og Østgrønlands politiske og administrative forhold.

Udvalget er bekendt med, at Grønlands Landsråd, efter i flere samlinger at have behandlet sagen, har udtalt ønsket om en sikring af samhørigheden og et nærmere samarbejde for hele Grønland først og fremmest ved tilvejebringelse af mulighed for landsdelenes repræsentation i landsrådet.

I overensstemmelse med Grønlands Landsråd finder udvalget det principielt ønskeligt, at Nord- og Østgrønland, som hidtil har været undergivet særlige retningslinier i politisk og administrativ henseende, bliver stillet ligesom det øvrige Grønland, så snart det er praktisk gennemførligt.

Uanset at ikke alle de tre råd i Nord- og Østgrønland på indeværende tidspunkt har taget endelig stilling til spørgsmålet om repræsentation i landsrådet, finder udvalget det hensigtsmæssigt, at der tages skridt til gennemførelse af lovmæssige foranstaltninger, der sikrer de nord- og østgrønlandske distrikter adgang til at blive repræsenteret i landsrådet.

Udvalget skal derfor anbefale, at der forelægges folketinget et forslag til en ændring af loven om Grønlands Landsråd og kommunalbestyrelser m. v. af 27. maj 1950, således at antallet af valgte medlemmer i landsrådet udvides i fornødent omfang til at kunne optage en repræsentant for henholdsvis Angmagssalik, Scoresbysund og Thule distrikter. «

Indstillingen har foreløbig haft den følge,

at der ved lov af 26. april 1961 blev tilvejebragt mulighed for, at Angmagssalik, Scoresbysund og Thule distrikter blev repræsenteret i landsrådet. Distrikterne valgte for første gang medlemmer til rådet ved et ekstraordinært landsrådsvalg den 30. maj 1961. Ved kgl. anordning af 29. december 1961 blev endvidere bestemmelserne i landsrådsloven om kommunalbestyrelser udvidet til også at gælde i Øst- og Nordgrønland, og fangerråd og distriktsråd blev ved det ordinære kommunalbestyrelsesvalg den 28. juni 1963 afløst af kommunalbestyrelser valgt efter samme regler, som gælder i Vestgrønland.

Ved kgl. anordning af 13. august 1958 blev der tilvejebragt hjemmel for, at distrikterne fremtidig kunne deltage i folketingsvalg på lige fod med det øvrige Grønland. Folketingsvalg i Øst- og Nordgrønland fandt første gang sted den 15. november 1960.

Om retsplejeordningen bemærkes, at den grønlandske retsplejelov vil blive sat i kraft for Østgrønland og Nordgrønland den 1. juli 1964. Der vil blive oprettet kredsretter i de 3 distrikter, og den samme retsplejeordning vil ligesom i Vestgrønland gælde for alle, der bor i distrikterne.

Befolkningen i Østgrønland og Nordgrønland har herefter opnået politisk og retlig ligestilling med befolkningen i resten af Grønland.

Central planlægning og koordinering.

Som et resultat af Grønlandskommissionens arbejde blev der fra 1950 i Grønland indledt en udvikling, der på så at sige alle områder inden for det grønlandske samfund medførte dybtgående ændringer i forhold til tidligere.

En række nye institutioner blev etableret i Grønland, og overordentlig mange og svære arbejdsopgaver blev pålagt administrationen i København.

Udviklingen er i de forløbne år gået hurtigt, og kravene til administrationen har været stadig stigende, således at det er den almindelige opfattelse, at det har været umuligt for de administrative organer, der blev etableret i forbindelse med Grønlandskommissionen, at løse alle opgaverne tilfredsstillende. Løsningen af de daglige problemer har krævet så meget arbejdskraft, at det har været svært for administrationen at afsætte tid til ikke alene at gennemføre de konkrete forslag, som Grønlandskommissionen fremkom med, men også at foretage en samlet vurdering af udviklingen.

Når man skal tilrettelægge den fremtidige administration, må man være opmærksom på, at der i en betydelig årrække fremover fortsat vil ske en væsentlig kapitaloverførsel fra den danske stat til Grønland, dels til finansiering af anlægsarbejder, dels til dækning af driftsudgifter. Folketinget må derfor hvert år tage stilling til problemer vedrørende økonomien i Grønland, og der er i udvalget enighed om, at der hertil kræves en kontinueret forudgående planlægning og en samordning af opgavernes løsning.

Der bør for hvert enkelt områdes vedkommende (sundhedsvæsenet, skolevæsenet, retsvæsenet, tekniske virksomheder, boligbyggeri, erhvervsvirksomheder o.s.v.) arbejdes ud fra en planlægning, der dækker i hvert fald en vis årrække fremover.

Den planlægning, der er foretaget af de forskellige institutioner og fagkontorer, bør koordineres, således at der i Grønland kan finde en harmonisk udvikling sted, og således at de mest presserende krav søges opfyldt først.

Opbygningen må foregå under hensyntagen til befolkningsudviklingen (befolkningstal og lokal placering), og således at den er i overensstemmelse med målet for det tilsigtede leveniveau og den politik, der i øvrigt til enhver tid ønskes ført.

Grønlandsrådet.

Der har derfor i udvalget været enighed om, at der under ministeren for Grønland oprettes et nyt organ *Grønlandsrådet*, der skal have til opgave på grundlag af det af Ministeriet for Grønland, Den kgl. grønlandske Handel og andre ministerier og institutioner tilvejebragt materiale at foretage en central planlægning og koordinering af grønlandsarbejdet.

Da den centrale planlægning ikke mindst med tiden må formodes at skulle omfatte sagsområder fra adskillige ministerier og institutioner, og da dette planlægningsarbejde ikke må tilsidesættes af hensyn til sagsekspektionen, foreslås de centrale planlæggende og koordinerende funktioner udskilt fra forvaltningen og henlagt til et organ, der er sammensat af politiske repræsentanter fra Grønland og Danmark.

Ved sammensætningen af Grønlandsrådet bør følgende hensyn tilgodeses:

- 1) Organet må være i stand til at foretage en helhedsplanlægning for Grønland og løbende følge udviklingen, således at forholdsvist hyppige nedsættelser af grønlandskommissioner søges undgået.
- 2) Rådet bør have nøje føling med den politiske udvikling såvel i Grønland som i det øvrige Danmark. Den politiske grønlandske repræsentation bør være stærk og omfatte den grønlandske befolknings valgte repræsentanter både i folketinget og fra landsrådet.
- 3) Rådet bør være slagkraftigt og i stand til hurtigt at nå frem til klare vedtagelser. Rådet bør derfor ikke være for stort.
- 4) Der bør derfor til rådet knyttes et sekretariat, der er i stand til at samle og bearbejde det nødvendige materiale. Rådet og dets sekretariat bør være fritaget for løbende administration, således at det helt kan hellige sig de planlæg-

gende, koordinerende og kontrollerende opgaver.

Samtidig foreslås Folketingets Grønlandsudvalg nedlagt, hvilket selvsagt ikke overflødiggør, at der i overensstemmelse med sædvanlig praksis nedsættes folketingsudvalg til behandling af lovforslag vedrørende Grønland.

Som navnet angiver, skal det være Grønlandsrådets opgave at være rådgivende, og der skal ikke tillægges det nogen besluttende myndighed; denne tilkommer folketinget og regeringen og ministeren for Grønland, og for de områder der er henlagt til det lokale selsvtyre, landsrådet og kommunalbestyrelserne.

Der bør efter udvalgets opfattelse være mulighed for, at en sag under visse omstændigheder kan kræves underkastet 2 behandlinger i Grønlandsrådet. Begrundelsen herfor er især, at der herved kan gives landsrådets repræsentanter adgang til at forelægge vigtige og principielle spørgsmål for det samlede landsråd.

Rådets indstillinger afgives til ministeren for Grønland, men dets virksomhed omfatter alle områder af samfundsudviklingen, hvor det offentlige medvirker. Dette gælder, hvad enten området administreres af Ministeriet for Grønland eller andre ministerier, og det bør omfatte de områder, der allerede er udskilt fra Ministeriet for Grønlands ressort. En undtagelse kan gøres for forsvaret og ICAO, når der er tale om virksomhed, der ikke har direkte relation til den grønlandske befolkning.

Grønlandsrådets sammensætning.

Der har i udvalget været enighed om, at rådet skal bestå af 11 medlemmer. De grønlandske repræsentanter skal være de to grønlandske folketingsmedlemmer og tre medlemmer valgt af landsrådet, dog således at landsrådets formand altid bør være med-

lem af rådet, samt at folketingets fem største partier skal udpege hver et medlem, der skal være medlem af folketinget.

Et flertal i udvalget har foreslået, at formanden for Grønlandsrådet, der forudsættes ikke at være et af de nævnte 10 medlemmer, skal udnævnes af kongen for en periode af fem år for derved at sikre den fornødne kontinuitet i rådets arbejde. Et mindretal (From, Ninn-Hansen og Warrer) foreslog, at Grønlandsrådet selv skal udpege sin formand, jfr. nedenfor.

Der var i udvalget enighed om, at departementschefen i Ministeriet for Grønland og cheferne for Den kgl. grønlandske Handel og Grønlands tekniske Organisation bør deltage i rådets møder, samt at rådet skal kunne tilkalde sagkyndige fra grønlandsadministrationen, herunder styrelsesrådet for Den kgl. grønlandske Handel, uddannelsesrådet, udvalget for samfundsforskning, lovudvalget, den øvrige forvaltning og udenforstående sagkyndige. Der bør kunne udpeges tilfornordnede fra de nævnte udvalg og fra andre ministerier og institutioner.

Grønlandsrådets sekretariat.

Et flertal i udvalget har under hensyn til arbejdets betydning og særlige karakter henstillet, at sammenblanding med de daglige forvaltningsopgaver undgås, og derfor foreslås, at der til varetagelse af rådets sekretariatsforretninger og til samling og tilvejebringelse af det fornødne arbejdsmateriale for rådet oprettes et særligt sekretariat placeret direkte under ministeren for Grønland.

Grønlandsrådets og sekretariatets opgaver.

Opgaverne vil hovedsagelig falde på følgende områder:

1) Udarbejdelse af analyser, prognoser for befolkningsudviklingen, befolkningsfordelingen, erhvervsudbygningen, boligef-

terspørgslen, uddannelsesbehov samt behov for sygehusbyggeri, tekniske anlæg o.s.v.

- 2) Udarbejdelse af udviklingsplaner, herunder langsigtede investeringsprogrammer, behandling af aktuelle anlægsprojekter samt vurdering af særskilte investeringsønsker.
- 3) Behandling af driftsproblemer (arbejds-kraftbehov, råvaretilførsel og drifts-økonomi).
- 4) Undersøgelse af om det almindelige indkomstniveau udvikler sig i overensstemmelse med de lagte retningslinier.
- 5) Bedømmelse af om lovgivning og nyordninger, der påtænkes indført i Grønland, harmonerer med hinanden og indføres i rette tempo og rækkefølge.
- 6) Undersøgelse af de vedtagne planers realisering og virkninger.

Mindretalsudtalelser vedrørende Grønlandsrådets virksomhed.

Der blev om Grønlandsrådet afgivet to mindretalsudtalelser efter møderækken i november 1963.

Et mindretal (From, Ninn-Hansen og Warrer) afgav følgende udtalelse: »Mindretallet kan ikke tiltræde forslaget om oprettelse af et grønlandsråd, når dettes formand udnævnes af regeringen. Mindretallet kan ej heller tiltræde forslaget om oprettelse af et sekretariat direkte under ministeren og i tilknytning til rådet.

Mindretallet lægger vægt på, at et parlamentarisk organ i lighed med Folketingets Grønlandsudvalg får mulighed for at kontrollere regeringens grønlandspolitik, og mener, at et sådant organ kan have stor betydning for det politiske samarbejde om grønlandske anliggender, der også i fremtiden vil være behov for. Med hensyn til det parlamentariske udvalgs sammensætning ønsker mindretallet, at såvel Folketinget som landsrådet bliver repræsenteret, og ser gerne, at

udvalget får lige mange medlemmer fra Grønland og det øvrige Danmark. Udvalget bør efter mindretallets opfattelse selv vælge sin formand, og der bør være adgang til at vælge en formand, der ikke er udpeget til udvalget af Folketinget eller landsrådet. Det parlamentariske grønlandsudvalg bør have stillet en sekretær til rådighed til løsning af praktiske opgaver.

Det er mindretallets opfattelse, at flertallets forslag om, at rådets formand udnævnes af regeringen vil fratage rådet karakteren af et parlamentarisk udvalg. Det vil blive et administrativt regeringsorgan, hvortil Folketinget og landsrådet udpeger medlemmer, der imidlertid reelt er undergivet den regeringsudpegede i funktionsperioden uafsættelige formand.

Rådets administrative funktion understreges yderligere gennem forslaget om et sekretariat, der skal virke også i perioder, hvor rådet ikke kan samles til møder, og skal udføre opgaver, som nu varetages af Ministeriet for Grønland, bl. a. foretage planlægning og forberede lovgivningen.

Mindretallet vil finde det uheldigt, at det hidtidige parlamentariske organ, Folketingets Grønlandsudvalg, erstattes af et regeringsorgan. Flertallets forslag om et grønlandsråd er en uheldig sammenblanding mellem den lovgivende og udøvende magt. Det må forekomme i modstrid med forfatningens principper, at Folketinget gennem repræsentanter under en regeringsudnævnt formands ledelse skal deltage i forberedelse af lovgivningen, idet Folketinget da står mindre frit over for regeringens lovforslag. Det grønlandske landsråds funktioner vil ligeledes reelt blive begrænset, idet landsrådets behandling af lovforslag let vil få en blot formel karakter, når tre af dets medlemmer forinden har deltaget i forberedelse af lovgivningen. Mindretallet finder, at en sådan svækkelse af landsrådets stilling kan få uheldige konsekvenser.

Flertallets forslag om et sekretariat direkte under ministeren må efter mindretallets opfattelse uundgåeligt føre til kompetencestridigheder med grønlandsministeriet. Forslaget er afvigende fra den almindelige ministerielle opbygning og betegner en nydannelse, hvis konsekvenser forekommer uoverskuelige. Mindretallet vil finde det direkte urimeligt, hvis et sekretariat med de nævnte beføjelser gennemføres, uden at det af statsministeren nedsatte udvalg til gennemgang af administrationens virksomhed får lejlighed til at tage stilling til forslaget.

løvrigt kan mindretallet give tilslutning til de af departementschef Eske Brun fremsatte synspunkter vedrørende sekretariatet.

Mindretallet må i det hele advare mod gennemførelse af forslaget om grønlandsrådet på nuværende tidspunkt, hvor arbejdet i G. 60 endnu ikke er bragt til afslutning. Forslaget er først blevet forelagt i november 1963, og der er ikke givet nogen begrundelse for, at Grønlandsrådet skulle være en sag af særlig presserende karakter. Det forekommer mindretallet, at andre opgaver, bl. a. jordlovgivningen og næringsretlige spørgsmål, haster betydelig mere. Også af hensyn til det kommende samarbejde om grønlandspolitikken henstiller mindretallet, at den videre debat om Grønlandsrådet udskydes til den sidste møderække i G. 60.«

Et andet mindretal (Brun) afgav følgende udtalelse:

»Jeg hilser med glæde flertallets forslag om oprettelse af et grønlandsråd, men jeg kan ikke tiltræde, at dettes sekretariat etableres som et selvstændigt organ, sideordnet med et »administrativt« departement.

Planlægning, koordinering, regeldannelse og fastlæggelse af finansielle rammer er departementers principale virksomhedsområde, jfr. f. eks. første betænkning afgivet af Administrationsudvalget af 1960, betænkning nr. 301/1962, se navnlig betænkningens side

13, og jfr. f.eks. professorerne Bent Christensens og Poul Meyers artikler i »Nordisk administrativt Tidsskrift« 1963, side 103 ff, og 1962, side 67 ff.

Dette gælder ikke mindst inden for grønlandsadministrationen. Nytttevirkningen af de fra offentlig side iværksatte bestræbelser for ved hjælp af betydelige statsbevillinger at søge det grønlandske samfund udbygget materielt og kulturelt må være afhængig af et intimt samarbejde mellem langsigtet planlægning på den ene side og praktisk daglig administration på den anden side.

Til det planlægningsarbejde, som skal udføres vedrørende forvaltningen af de grønlandske anliggender, vil i fremtiden i voksende omfang blive knyttet koordineringen af de bestræbelser vedrørende Grønlands forvaltning, som udfoldes i et stigende antal centraladministrative organer uden for Ministeriet for Grønland, bestræbelser, hvis nyttevirkning vil være afgørende afhængig af, at de løber i hver sin retning eller medfører spild ved indbyrdes konkurrence om de foreliggende økonomiske, tekniske og personalemæssige muligheder.

Ministeriet for Grønland har hidtil arbejdet under tryk af en stærkt og hurtigt ekspanderende arbejdsmængde samtidig med, at den almindelige vanskelighed ved tilvejebringelse af kvalificeret arbejdskraft har virket som et stærkt handicap.

Der pålægges nu i overensstemmelse med G. 60's bestræbelser ministeriet en stærkt forøget arbejdsbyrde. Jeg kan i så henseende henvise til f. eks. det foreslåede fordoblede anlægsprogram og til den kendsgerning, at der er vedtaget en lønningsordning for Grønland, som skal være afgørende forskellig fra lønningsordningen hernede, og som allerede i kraft af de muligheder, den giver for et demagogisk misbrug, vil virke som en stærkt tyngende vægt på ministeriets arbejde. I øvrigt kan der jo som et resultat af G. 60 imødeses stærkt forøget aktivitet på

alle samfundsmæssige områder i Grønland.

Samtidig med, at arbejdspresset således forøges kraftigt, foreslås det nu af flertallet i G. 60, at planlægnings- og koordinationsarbejdet fjernes fra det øvrige forvaltningsmæssige arbejde, som det påhviler Ministeriet for Grønland at udføre.

I praksis vil dette forslag være ensbetydende med, at der i stedet for en forvaltningsmæssig enhed bliver en dualisme, bestående af et »fint« planlæggende og koordinerende organ og et »simpelt« udførende organ. Jeg anser ikke dette for rigtigt. Jeg anser det tværtimod for særdeles betydningsfuldt nu, og stigende betydningsfuldt i fremtiden, at Ministeriet for Grønland først og fremmest er beskæftiget med og ansvarlig for løsningen af netop planlægnings- og koordineringsopgaver. Ved at fratage Ministeriet for Grønland muligheden for blot at fortsætte med den hidtidige planlægningsaktivitet, og lægge denne aktivitet over til et fra ministeriets almindelige arbejde isoleret og i ministeriets almindelige personalepolitik ikke deltagende organ, skabes der muligheder for gnidninger, arbejdsspild og en uheldig dualisme i bestræbelserne. Personalet i det foreslåede sekretariat vil ikke kunne opnå den fornødne alsidige føling med opgaverne, som kun fås gennem arbejde afvekslende ved planlægning og koordinering, ved ministeriets øvrige arbejde og ved arbejdet i Grønland (først og fremmest ved landshøvdingeembedet), og de allerede eksisterende vanskeligheder ved fremskaffelse af personale til ministeriets arbejde vil blive forøgede.

Det foreslåede råd vil få afgørende indflydelse ikke blot på planlægnings- og koordineringsarbejdet, men også på alle andre områder vedrørende den grønlandske administration. Dette er klart udtrykt i det for G. 60 af formanden forelagte og af flertallet vedtagne oplæg og fremgår i øvrigt allerede deraf, at rådet skal erstatte Folketingets Grønlandsudvalg, hvis område omfatter »alle

sager, der er af almindelig betydning for Grønlands hele stilling«.

Jeg kan herefter ikke se rettere, end at hele Ministeriet for Grønland bør anses for at være til rådighed for rådet som dettes sekretariat, og jeg foreslår derfor, at ministeriet udvides med en planlægningsafdeling under en afdelingschef og forsynes med det fornødne personale, alt efter den i centraladministrationen gældende praksis, og at Ministeriet for Grønland bliver det koordinerende organ for al grønlandsk centralforvaltning, uanset om denne udøves i Ministeriet for Grønland eller i andre ministerier, hvortil den er henlagt, enten ved nyoprettelse eller ved udskillelse fra Ministeriet for Grønland.

Jeg gør for en ordens skyld opmærksom på, at dette forslag ikke er mere, men mindre personalekrævende end flertallets.

Endelig henleder jeg opmærksomheden på, at det måske vil være formålstjenligt, at et forslag som det nu vedtagne blev drøftet påny ved de planlagte forårsmøder i G. 60. Jeg anser det for tvivlsomt, om den til gennemførelsen fornødne lovgivning kan bringes gennem landsråd og folketing inden slutningen af folketingets møder i foråret.«

Forslagets behandling i landsråd og folketing.

Efter at udvalget på møderækken i november måned 1963 havde behandlet spørgsmålet om oprettelse af et Grønlandsråd, blev udvalgets indstilling afgivet til ministeren for Grønland.

I ministeriet blev der herefter i overensstemmelse med flertallets forslag udarbejdet et forslag til lov om ændring i lov om Grønlands landsråd og kommunalbestyrelser m. v. Lovforslaget blev af ministeren forelagt Grønlands landsråd til udtalelse på dettes ekstraordinære møde i marts måned 1964, jfr. landsrådsforhandlingerne, dagsordenens punkt 4.

Landsrådet anbefalede lovforslaget, men kunne dog ikke godkende, at landsrådets formand skal være født medlem af Grønlandsrådet. Landsrådet indstillede, at alle landsrådets tre repræsentanter i Grønlandsrådet skal vælges af landsrådet. Landsrådet henstillede samtidig, at landshøvdingen nævnes blandt de tilforordnede, medmindre han som medlem af landsrådet vælges til repræsentant i Grønlandsrådet. Endvidere indstillede landsrådet, at bemærkningerne til lovforslaget formuleres således, at Grønlandsrådet skal kunne afholde møder uden tilstedeværelse af tilforordnede.

Den 13. marts 1964 forelagde ministeren for Grønland folketinget lovforslaget om oprettelse af Grønlandsrådet med de ændringer, der blev foreslået af landsrådet.

Loven er blevet vedtaget af folketinget den 29. maj 1964 mod Venstres og Det konservative Folkepartis stemmer og stadfæstet af kongen den 4. juni 1964.

Forvaltningen.

Principielle betragtninger.

I udvalgets kommissorium er det pålagt dette at tilkendegive sit synspunkt med hensyn til mulighederne for, at en del af de af Ministeriet for Grønland hidtil varetagne opgaver henlægges under fagministeriernes ressort, ligesom det er pålagt udvalget at overveje betimeligheden af at henlægge yderligere opgaver til administrationen i Grønland.

Efter forslag fra Grønlandskommissionen har administrationen af Grønland hidtil udskilt sig afgørende fra den øvrige danske centrale administration, idet de forskellige administrationsområder ikke har været delt ud til fagministerierne, men har været samlet i eet centralt administrationsorgan (Ministeriet for Grønland), der havde til eneste opgave at varetage og fremme de grønlandske anliggender på de områder, hvor en be-

handling i Danmark var påkrævet, og hvis styrke var kendskabet til de grønlandske forhold. Der er foran på side 63 gjort rede for, på hvilke punkter dette princip efterhånden er blevet fraveget.

Medens et indgående kendskab til de specielle grønlandske forhold indtil 1950 var den vigtigste kvalifikation for medarbejderne i grønlandsadministrationen, er kravet til sagkundskab inden for de forskellige områder blevet stadig større, efter at det grønlandske samfund gradvist er blevet ændret og nu i højere grad kan sidestilles med det øvrige danske samfund.

Grønlandsadministrationen har søgt at imødekomme denne udvikling ved etablering af kontaktudvalg med flere fagministerier. Det er dog udvalgets opfattelse, at fagministerierne og andre centrale administrative organer hernede i højere grad bør kunne drages ind i grønlandsarbejdet.

Når der kan blive tale om efterhånden at udskille fagområder til vedkommende ressourceministerier, skyldes det, at det selvsagt kan være vanskeligt for Ministeriet for Grønland at besidde den fornødne sagkundskab inden for alle områder, og at det på grund af den usikkerhed, der under alle omstændigheder vil herske med hensyn til den centrale grønlandsadministrations fremtid, vil være betænkeligt at knytte et alt for stort og stadig stigende antal faste medarbejdere til Ministeriet for Grønland. Det bemærkes herved, at ministeriet i de senere år har lidt af en følelig personalemangel, og at en ganske væsentlig forøgelse af personalet ville være påkrævet, såfremt Ministeriet for Grønland fortsat skulle varetage alle sine hidtidige opgaver.

Hertil kommer, at den fortsatte udbygning af det offentlige virksomhed i Grønland og ajourføringen af lovgivningen vil stille stadig større krav til de administrative organer, hvorfor valget inden for visse områder kan komme til at bestå mellem ansættelse af stadig flere medarbejdere i Ministeriet for

Grønland eller overførelse af opgaverne til andre statsinstitutioner.

Det har været en forudsætning for, at udvalget har kunnet anbefale en overførelse af fagområder til fagministerierne, at disse ministerier følger de retningslinier, der er fastsat for grønlandspolitikken, de bestemmelser der må gælde generelt for forvaltningen i Grønland og de regler, der fastsættes med hensyn til Grønlandsrådets virksomhed.

Et mindretal (From) mener, at foregående stykke bør udgå af betænkningen og har formuleret følgende mindretalsudtalelse:

»Udvalget har i betænkningen klart givet udtryk for sin opfattelse af den fremtidige Grønlandspolitik. Ingen kommende minister kan være i tvivl herom, men forholdene kan ændre sig, udviklingen kan forme sig anderledes end vi regner med og dermed forudsætningerne for den overflytning, der foreslås.«

Det er derfor udvalgets opfattelse, at der med hensyn til forvaltningen må føres en aktiv politik for at overføre sagsområder fra Ministeriet for Grønland til fagministerierne. Denne udvikling må dog foregå planmæssigt og gradvist, og der må derfor forløbe en år-række, inden alle egnede sagsområder kan overføres.

Ministeriet for Grønland bør derfor efter udvalgets opfattelse være opmærksom på, at denne linie følges med hensyn til administrationens tilrettelæggelse, specielt bør man ikke fjerne sig yderligere fra de administrative ordninger og den ressourcefordeling, der findes inden for det øvrige danske rige.

Udvalget har foretaget en gennemgang af en række af de største sagsområder inden for Ministeriet for Grønlands ressource, jfr. næste side, og tilkendegivet sit synspunkt med hensyn til, hvorvidt, og i bekræftende fald på hvilket tidspunkt, disse sagsområder bør overføres til fagministerierne. Denne gennemgang er imidlertid ikke udtømmende, og udvalget anbefaler derfor, at

Ministeriet for Grønland til stadighed er opmærksom på, om andre sagsområder kan overføres til fagministerierne.

De fagområder, der efter den foreslåede plan kan anbefales overført til de respektive ministerier, er alle karakteriseret ved, at der inden for centraladministrationen findes en sagkundskab, som man skønner, det vil være en fordel for det grønlandske samfund at udnytte.

Når egnede fagområder er overført, vil der dog blive en række opgaver tilbage, for hvilke det gælder, at der i dag ikke findes administrative organer, der er egnede til at overtage opgaverne, idet disse er væsensforskellige fra det øvrige riges. Der kræves derfor til disse opgavers løsning et indgående kendskab til og medleven i grønlandske forhold.

Der tænkes herved i første række på almene grønlandspolitiske spørgsmål, herunder landsrådets, kommunalbestyrelsernes, landshøvedingeembedets og kæmnervæsenets forhold, administrative spørgsmål i forbindelse med Grønlands tekniske Organisation og de politisk betonede områder, der udskilles fra Den kgl. grønlandske Handel, rådgivning for Udenrigsministeriet og de fagministerier, der ikke har særlige administrative organer i Grønland, samt sager vedrørende generelle løn- og personaleforhold i Grønland.

Udvalget er derfor af den opfattelse, at der — uanset de anbefalede overførsler af de førnævnte og eventuelt andre sagsområder til fagministerier - stadig vil være et administrationsområde tilbage, der vil være så intimt og funktionelt forbundet, at dets bestanddele ikke bør adskilles.

Dette område vil fortsat udgøre det sammenhængende administrationsområde for Grønland inden for centraladministrationen, og det skal administreres gennem et forvaltningsorgan tilpasset de ovennævnte opgaver, og området må nødvendigvis henhøre under samme minister som Grønlandsrådet og det

hertil knyttede sekretariat. Herved er der ikke taget stilling til, om der fremover bør være en særlig minister for Grønland, eller om det skal pålægges et andet medlem af regeringen at have det parlamentariske ansvar for grønlandspolitikken.

Gennemgang af enkelte fagområder under Ministeriet for Grønland.

Politiet.

Udvalget har foretaget en gennemgang af det grønlandske politis forhold på grundlag af en redegørelse udarbejdet af repræsentanter for rigspolitichefembedet og politimesteren i Grønland. Redegørelsen er optrykt i »Beretninger vedrørende Grønland« 1962, nr. 7. I denne redegørelse udtales det, at der - forudsat at der skabes garanti for den fornødne koordinering af de specielle grønlandspolitiske synspunkter - intet skulle være til hinder for, at politiet på nuværende tidspunkt overgår til Justitsministeriet. Det udtales endvidere, at det af hensyn til en harmonisk udvikling inden for politiet må foretrækkes, at overførelsen finder sted på et så tidligt tidspunkt, at Justitsministeriet og de under dette sorterende institutioner har mulighed for at følge med i udviklingen i Grønland og foretage den fornødne udbygning, gradvis i takt med hvad der må være stemmende med det grønlandske samfunds krav.

Udvalget erklærede sig på møderækken i november måned 1963 enig i dette synspunkt og henstillede til ministeren, at der omgående blev truffet beslutning om overførelse af politiet til Justitsministeriet med virkning fra den 1. januar 1965.

Efter at ministeren for Grønland og justitsministeren havde tiltrådt denne indstilling, blev der i Ministeriet for Grønland udarbejdet et forslag til lov om ændring i lov om rettens pleje i Grønland, hvorved der gives en række regler om det grønlandske politis pligter og beføjelser og dets organisatoriske op-

bygning under rigspolitichefen, rigsadvokaten og justitsministeren, der er en følge af ændring i ressortforholdet.

Grønlands landsråd anbefalede på sin ekstraordinære samling i marts måned 1964 dette lovforslag, der herefter blev fremsat i folketinget i samme måned. Lovforslaget blev vedtaget af folketinget og stadfæstet af kongen den 4. juni 1964.

Domstolene.

For de grønlandske domstoles vedkommende er der ikke som for politiets vedkommende tilendebragt en undersøgelse af, hvorledes de grønlandske domstole fremtidig skal være organiseret. Ministeriet for Grønland har i efteråret 1963 anmodet den konstituerede landsdommer om at gennemføre en undersøgelse af retsplejesystemet, hvorefter det er hensigten, at den efterfølgende bearbejdelse og vurdering af det indsamlede materiale skal finde sted i samarbejde med Lovudvalget og Udvalget for Samfundsforskning i Grønland.

Udvalget har henstillet til ministeren for Grønland, at Justitsministeriet anmodes om at udpege en repræsentant, der kan berejse Grønland og aktivt deltage i undersøgelsen, hvorefter der i samarbejde med ministeren for Grønland og justitsministeren kan tages stilling til, om domstolene i Grønland skal overføres til Justitsministeriet.

Boligstøtteordningen.

Spørgsmålet om tilrettelæggelse af administrationen af boligstøtteordningen har været behandlet af et af Ministeriet for Grønland nedsat udvalg vedrørende revision af bekendtgørelse af 28. juni 1959 om støtte til boligbyggeri i Grønland.

Under hensyn til at arbejdet med boligstøtteordningen herved er yderst begrænset, og da det er hensigtsmæssigt, at boligstøtteordningen og GTO administreres under samme enhed, og da bygge- og bolignormer i

Grønland og i det øvrige Danmark er vidt forskellige, skal udvalget anbefale, at den daglige administration af boligstøtteordningen fortsat varetages af de lokale myndigheder i Grønland, og at den departementale administration forbliver i Ministeriet for Grønland.

Televæsenet.

Den grønlandske teletjeneste administreres i dag af et særligt telekontor under Grønlands tekniske Organisation.

Spørgsmålet om det grønlandske televæsens ressortmæssige placering har været behandlet af en speciel arbejdsgruppe vedrørende Grønland under den af Ministeriet for offentlige Arbejder nedsatte telefonkommission, der har overvejet, om den grønlandske teletjeneste bør henlægges under Ministeriet for offentlige Arbejders ressort og driften overtages af det kommende enhedsteleselskab, der skal omfatte alle former for telekommunikation i Danmark.

Telefonkommissionen kunne ikke anbefale, at den grønlandske teletjeneste på nuværende tidspunkt udskilles fra Grønlands tekniske Organisation, men derimod at der etableres et intimt samarbejde med det kommende enhedsteleselskab med henblik på løsningen af en række praktiske opgaver.

Udvalget er af den opfattelse, at den grønlandske teletjeneste bør overføres til Ministeriet for offentlige Arbejder, men er opmærksom på, at et eventuelt enhedsteleselskab først træder i funktion om nogle år, og at det kan være forbundet med vanskeligheder for en nyetableret virksomhed at overtage den omfattende administration i forbindelse med den grønlandske teletjeneste. Udvalget anbefaler derfor, at overførslen finder sted, når Ministeriet for offentlige Arbejder og enhedsteleselskabet er i stand til at påtage sig opgaven, hvilket tidligst kan finde sted i 1967.

Kirken, Grønlands radio, skole- og uddannelsesvæsenet samt sundhedsvæsenet.

For disse arbejdsområders vedkommende har der under udvalget været nedsat fire arbejdsudvalg, der har foretaget en gennemgang af de administrative problemer med henblik på en afklaring af ressortspørgsmålene.

Arbejdsudvalgene bestod af repræsentanter for Ministeriet for Grønland og vedkommende fagministerier samt de pågældende institutioners øverste ledere i Grønland.

Udvalget har efter at være blevet gjort bekendt med det af arbejdsudvalgene udarbejdede materiale drøftet de administrative spørgsmål og truffet følgende beslutninger:

Kirken.

Udvalget anbefaler, at den grønlandske kirke i 1966 overføres til Kirkeministeriets ressort.

Udvalget forudsætter, at biskoppens stilling i relation til den grønlandske kirke ikke ændres, ligesom lektorstillingen, jfr. § 11 i lov nr. 73 af 27. maj 1950 om kirken i Grønland, fortsat bør opretholdes, uanset hvilket ministerium den grønlandske kirke henhører under, således at lektor fortsat både skal varetage undervisningen på det grønlandske seminarium og fungere som ministeriets konsulent i kirkelige sager vedrørende Grønland.

Udvalget er af den opfattelse, at det er ønskeligt, at der henlægges så mange opgaver som muligt til administrationen i Grønland, og peger i denne forbindelse på muligheden af at udbygge det i kirkelovens § 9 hjemlede kirkelige overtilsyn, der består af landshøvdingen og provsten, med yderligere beføjelser, således at dette organ foruden de hidtidige bygningsmæssige opgaver tillige får tillagt andre administrative opgaver, hvorved der i Grønland etableres et organ, der til en vis grad kan sammenlignes med stiftsøvrighederne hernede.

Grønlands radio.

Udvalget anbefaler, at Grønlands radio i 1966 overføres til Ministeriet for kulturelle Anliggender med opretholdelse af den nuværende radiostyrelses kompetence, og således at institutionen kommer til at sortere direkte under ministeriet.

Skole- og uddannelsesvæsenet.

Udvalget er opmærksom på, at der i den kommende periode må ske en kraftig udbygning af det grønlandske skole- og uddannelsesvæsen, og at det med henblik herpå er tvingende nødvendigt, at der gøres en målbevidst indsats for at opbygge en så effektiv skoleadministration som muligt såvel i Grønland som i København.

Udvalget anbefaler derfor, at der sker en væsentlig udbygning i personalemæssig henseende af skoledirektørembedet i Godthåb, herunder at der ansættes en vicedirektør, der kan bistå skoledirektøren i det daglige arbejde samt varetage skoledirektørens opgaver under dennes hyppigt forekommende tjenesterejser. Der bør endvidere under skoledirektøren være ansat det fornødne antal pædagoger samt direkte under skoledirektøren ansættes en jurist i kontorchefklassen som leder af en juridisk-administrativ afdeling.

En sådan udvikling af skoledirektørens embede skulle muliggøre henlæggelse af et større antal af de sager, som for tiden behandles i Ministeriet for Grønland, til endelig afgørelse ved skoledirektionen, og samtidig sikre, at skoledirektøren personlig ikke belastes med detaljspørgsmål, men i højere grad kan koncentrere sig om principielle sager og planlægning samt foretage de fornødne tjenesterejser i Grønland og til København.

Udvalget anbefaler, at der med henblik på en forenkling af administrationen etableres administrative enheder såvel i Godthåb som i København omfattende skole- og uddan-

nesselsvæsenet samt alment oplysende arbejde. Udvalget anbefaler derfor, at oplysningsrådet ophæves, og skoledirektionen bliver øverste instans inden for alle de omhandlede sagsområder. Udvalget er her opmærksom på, at skoledirektionen efter ikrafttræden af den nye skolelov forventes at blive sammensat med landshøvdingen som formand, et medlem udpeget af landsrådet, skoledirektøren og provsten, hvilken ordning er hensigtsmæssig efter de grønlandske forhold. Ligesom rektor for seminariet og realskolen i Godthåb deltager i skoledirektionens møder, når sager vedrørende seminariet og realskolen behandles, bør oplysningskonsulenten have adgang til som medlem at deltage i skoledirektionens møder, når sager af almen oplysende karakter skal behandles. Under hensyn til, at landskassen i et vist omfang yder tilskud til oplysningsarbejdet i Grønland, foreslås det, at yderligere et af landsrådet valgt medlem tiltræder skoledirektionen ved behandlingen af oplysnings-sagerne.

Forslaget om en sammenlægning af skoledirektion og oplysningsråd sigter mod en forenkling af den ret omfattende statlige indsats på det folkeoplysende område.

Når den grønlandske skoledirektion er sammensat på en anden måde end skoledirektionerne i det øvrige Danmark, skyldes det de specielle grønlandske forhold.

Den administrative enhed i ministeriet bør omfatte skole- og uddannelsesvæsenet, kursusvirksomhed, den almindelige folkeoplysning, informationsvirksomhed om Grønland, biblioteksvæsenet og den grønlandske radiofoni og presse. Enhedens leder må være placeret i kontorchefklasse og på grund af sagsområdets omfang ikke belastes med andre opgaver.

Arbejdet inden for skole- og uddannelsesvæsenet må i de kommende år såvel i administrativ som i pædagogisk henseende udføres i så snæver kontakt med sagkyndige

fra Undervisningsministeriet, som det er muligt.

Det eksisterende kontaktorgan med Undervisningsministeriet bør suppleres med pædagogiske sagkyndige fra dette ministerium og henlægges som et særligt arbejdsudvalg under uddannelsesrådet til behandling af løbende principielle sager. Kontaktudvalgets medlemmer bør samtidig være medlemmer af uddannelsesrådet.

Udvalget er af den opfattelse, at den foreslåede udbygning af administrationen i Godthåb og København vil kunne være tilstrækkelig fremskreden til, at man kan stile efter en samlet overførelse af skole- og uddannelsesvæsenet til Undervisningsministeriet i 1970.

Det skønnes formålstjenligt, at uddannelsesrådet og dets sekretariat i hvert fald i en årrække knyttes til den ovenfor omtalte særlige administrative enhed, der skal omfatte skole- og uddannelsesvæsenet. Samtidig må det dog tilsikres, at uddannelsesrådets planlæggende og koordinerende virksomhed foregår i nøje kontakt med det arbejde, der udføres af Grønlandsrådet og dets sekretariat.

I forbindelse med den i 1970 planlagte overførelse af skole- og uddannelsesvæsenet til Undervisningsministeriet bør det overvejes, om uddannelsesrådet skal overføres til fagministeriet eller opretholdes som et permanent organ under Grønlandsrådet med henblik på den nødvendige koordinering af de forskellige styrelser og de grønlandske institutioners indsats på uddannelsesområdet.

Der kan i denne forbindelse peges på, at undervisningen i Danmark i dag ikke administreres som en enhed, men under forskellige fagministerier, hvortil kommer, at der inden for de grønlandske institutioner, specielt KGH og GTO, til stadighed iværksættes foranstaltninger af uddannelsesmæssig karakter. Der synes derfor at være grunde, der kunne tale for, at planlægning

gen og koordineringen af uddannelsen i Grønland efter den administrative udskillelse af uddannelsesområdet omkring 1970 bedst vil kunne finde sted under Grønlandsrådet.

Sundhedsvæsenet.

Udvalget anbefaler, at det grønlandske sundhedsvæsen overføres til Indenrigsministeriets ressort inden 1968.

Udvalget er opmærksom på, at medens de departementale opgaver vedrørende det grønlandske sundhedsvæsen formentlig uden større vanskelighed vil kunne overdrages til Indenrigsministeriets departement, findes der ikke for tiden nogen institution under Indenrigsministeriet, der er indrettet på umiddelbart at kunne overtage alle de opgaver - herunder af praktisk art - der i dag udføres af Ministeriet for Grønland inden for dette område. Inden en overgang kan ske, og før Indenrigsministeriet kan tage stilling til, hvordan den fremtidige administration kan tilrettelægges, ønsker Indenrigsministeriet i samarbejde med Ministeriet for Grønland at foretage en dybtgående analyse af de arbejdsopgaver inden for sundhedsvæsenet, der nu påhviler Ministeriet for Grønland. Det er udvalgets opfattelse, at Indenrigsministeriet bør stilles frit med hensyn til den fremtidige administrationsform, men det henstilles dog, at man søger administrationen tilrettelagt således, at flest mulige opgaver henlægges til administrationen i Grønland.

Personalespørgsmål.

Det er udvalget magtpåliggende samtidig med de foretagne anbefalinger af udskillelser og med udtalelsen om det tilbageblivende sagsområde at skabe klarhed over fremtidsudsigterne for Ministeriet for Grønlands medarbejdere. For at sikre den for en forsvarlig udførelse af arbejdet nødvendige tryk for de ansatte i ministeriet ønsker

udvalget at fremhæve, at personalet i Ministeriet for Grønland skal have mulighed for sammen med deres sagsområde at overgå til fagministerierne uden forringelse af stilling, advancementsmuligheder eller vilkår i øvrigt.

Udvalget ønsker endvidere at pege på, at en overførelse af sagsområder fra Ministeriet for Grønland til andre ministerier eller institutioner i de fleste tilfælde ikke vil medføre nogen samlet personalereduktion. Udvalget anbefaler derfor, at afgørelsen af spørgsmål vedrørende normeringer og andre stillingsoprettelser træffes efter de for centraladministrationen sædvanlige kriterier og ikke standses eller udskydes som følge af forventede ændringer i administrationsformen.

Endelig finder udvalget det også rimeligt, at såfremt der frigøres personale som følge af indskrænkninger i Ministeriet for Grønland, medens der findes ledige stillinger i Den kgl. grønlandske Handel eller Grønlands tekniske Organisation, skal dette personale, såfremt det ønsker det og besidder de fornødne kvalifikationer, have fortrinsret til ansættelse i de ledige stillinger.

Grønlands tekniske Organisation (GTO).

Grønlands tekniske Organisations centrale ledelse er idag en afdeling i Ministeriet for Grønland, og cheffingeniøren må betragtes som afdelingschef. Som følge heraf har GTO foruden at varetage rent tekniske opgaver også haft en del mere ministerielle opgaver.

Direkte under cheffingeniøren sorterer 5 ledere, nemlig bygningsinspektøren for planlægningssektionen, overingeniøren for de projekterende kontorer (arkitektkontoret og ingeniørkontoret), overingeniøren for anlægs- og driftskontoret, overingeniøren for telekontoret samt overingeniøren for sekretariatet, teknisk-økonomisk kontor og kulbrudssektionen.

GTOs arbejdsområde.

Det grønlandske samfund er i dag så vidt udbygget, at der i Grønland er behov for løsning af stort set alle tekniske opgaver, som er en forudsætning for et moderne samfunds aktivitet. På grund af samfundets beskedne størrelse og særlige struktur forestår GTO løsningen af alle de tekniske opgaver, som normalt løses af diverse offentlige institutioner. Herudover har organisationen måttet påtage sig en række opgaver, som i Danmark løses af private virksomheder, fordi disse endnu ikke er tilstrækkelig udbygget.

GTOs opgaver omfatter således teknisk rådgivning, planlægning og projektering for såvel offentlige institutioner (staten, kommunerne, boligstøtteudvalget og erhvervsstøtteudvalget) som private erhvervsvirksomheder og enkeltpersoner, entreprenørvirksomhed, forvaltning og drift af en række tekniske virksomheder og værker, forvaltning af offentlige anlæg, offentligt tilsyn inden for tekniske områder og teknisk bistand til andre statsinstitutioner, kommunerne m. v. Løsningen af de tekniske opgaver, der er pålagt GTO, kompliceres af, at det komplekse af love og bekendtgørelser, som i Danmark regulerer sådan virksomhed, stort set mangler i Grønland.

Omfanget af de tekniske opgaver i de kommende år.

I den for perioden 1966-1975 udarbejdede udviklingsplan for Grønland forudsættes det, at der i denne periode investeres godt 2000 mill. kr. i nyanlæg i Grønland.

Denne investeringsplan og det materiale, der ligger til grund herfor, må benyttes som det primære udgangspunkt ved overvejelserne angående den fremtidige opbygning af Grønlands tekniske Organisation, både med hensyn til organisationens afdelinger i København og Grønland. Ved opstillingen af planen har man forudsat, at GTOs kapaci-

tet kan øges jævnt i perioden, og den vil da blive dobbelt så stor i 1975, som den var i 1963.

Foruden at forestå bygge- og anlægsvirksomheden forvalter og driver GTO som anført et betydeligt antal tekniske virksomheder o. lign., f. eks. entreprenørpladser, lagre, værfter, elværker, vandværker, brandkorps m. v., samt forestår vedligeholdelsen af bygninger, veje, kloaker, havneanlæg o.s.v. Ud fra de retningslinier, der er angivet i udviklingsplanen, skønnes det, at stigningen i aktiviteten for disse områders vedkommende vil medføre, at driftsomsætningen for den tekniske virksomhed i 1975 må antages at blive ca. 2,3 gange så stor som i 1963.

GTOs ledelse er i sine hidtidige beregninger gået ud fra, at bruttoomsætningen for GTOs samlede årlige aktivitet må antages at stige fra ca. 210 mill. kr. i 1963 til ca. 450 mill. kr. i 1975. De udsendte og lokale entreprenørers og håndværksmestres omsætning på arbejder administreret af GTO indgår i disse tal med ca. 70 mill. kr. i 1963 og ca. 200 mill. kr. i omsætningen for 1975.

Private firmaers medvirken.

Igennem en årrække har private arkitekt-, ingeniør- og entreprenørfirmaer i stigende omfang medvirket ved løsningen af de tekniske opgaver i Grønland, og også i de kommende år forventes et betydeligt privat indslag på disse områder. Omfanget heraf vil have betydning for den organisatoriske opbygning af GTO.

Det egentlige byplanarbejde er således indtil nu helt blevet udført af GTO selv, medens bebyggelsesplaner i et væsentligt omfang er blevet udarbejdet af private arkitektfirmaer. GTOs ledelse regner imidlertid med, at godt halvdelen af det egentlige byplanarbejde vil kunne overdrages til private specialfirmaer, og at en tilsvarende del

af bebyggelsesplanerne vil kunne udføres af rådgivende arkitektfirmaer.

For projekteringsarbejdet gælder, at GTO indtil nu stort set har forestået projekteringen af alle arbejder, der er bragt til udførelse i Grønland, d.v.s. at GTO har fremskaffet byggeprogrammer og eventuelle andre forudsætninger, har udført forundersøgelser og har planlagt, koordineret og ledet projekteringsarbejdet. Udarbejdelsen af de enkelte projekter er derimod gennem en årække i stigende udstrækning blevet udført af private arkitekt- og ingeniørfirmaer. Denne udvikling er i de seneste år blevet forstærket af vanskelighederne ved under den herskende teknisk mangel at skaffe et tilstrækkeligt antal kvalificerede teknikere til GTO. I de sidste par år er således 70-80 pct. af projekteringsarbejdet i forbindelse med anlægsvirksomheden blevet udført af private firmaer. Dette indebærer, at disse har udført så godt som alle større projekteringsopgaver, medens GTO i hovedsagen kun har udført opgaver, som det ville være irrationelt at overlade private firmaer.

GTOs ledelse er af den opfattelse, at det under alle omstændigheder er vanskeligt for GTOs teknikere at holde sig à jour med de erfaringer fra det daglige arbejde, som er nødvendige for at lede og koordinere firmaernes projektering, ligesom GTOs personale har vanskeligt ved i detaljer at følge den tekniske udvikling. Det forhold, at GTO kun udfører de mindst interessante projekteringsopgaver, har endvidere haft til resultat, at det er blevet yderligere vanskeligt at bevare teknikerstaben, idet det ikke er muligt at holde på kvalificerede teknikere, medmindre disse har en vis mængde regulært projekteringsarbejde ved siden af arbejdet med at administrere firmaets projektering. På grund af disse forhold er der fra GTOs side et ønske om efterhånden at overtage en noget større del af projekteringsarbejdet, således at det tilstræbes, at projek-

teringsafdelingen i 1975 selv udfører 40-50 pct. af projekteringsmængden.

For så vidt angår arbejdsudførelsen i Grønland følger GTO ved fordelingen af anlægsarbejderne den praksis primært at tildele de lokale entreprenører og håndværksmestre så mange arbejder, som disse med rimelighed kan magte, idet der lægges vægt på, at mestrene først og fremmest skal udføre boligstøttebyggeriet og andre arbejder for private samt de mindre kommunale arbejder. Af den resterende arbejdsmængde overdrages så meget som muligt til udsendte entreprenører, og kun de arbejder, der herefter bliver til rest, udføres af GTO selv, jfr. afsnit VI, hvor spørgsmålet om private håndværksmestres og entreprenørfirmaers fremtidige medvirken er behandlet.

Omfanget af GTOs fremtidige virksomhed vil derfor til en vis grad afhænge af, hvor meget arbejde der kan udføres af private, og organisationens opbygning må afpasses herefter.

GTOs fremtidige organisation.

Det er udvalgets opfattelse, at det fortsat er nødvendigt at opretholde Grønlands tekniske Organisation som en statsinstitution.

Da hovedparten af anlægsarbejderne i Grønland stadig vil blive finansieret for offentlige midler, må der findes en central statsmyndighed, der forestår og leder de tekniske arbejder, som udføres for de forskellige offentlige myndigheder, og som gennem sine lokale repræsentanter fører tilsyn med arbejdernes udførelse, hvilket i sig selv må kræve en effektiv og slagkraftig organisation. Endvidere må GTO under alle omstændigheder indtil videre drive en række tekniske virksomheder, ligesom det ikke kan påregnes, at private firmaer vil være i stand til at udføre alle anlægs- og reparationsarbejder.

Grønlands tekniske Organisation må af hensyn til arbejdernes projektering, afslut-

ning af kontrakter, udsendelse af mandskab, materialer, materiel o.s.v. have en central ledelse i København, der dirigerer og koordinerer den tekniske anlægs- og driftsvirksomhed i Grønland. Denne centrale styreform er allerede etableret, og det skønnes i konsekvens heraf naturligt at give GTO stilling som et direktorat under Ministeriet for Grønland. Dette vil kun medføre få praktiske ændringer af den nuværende organisation, bl. a. at GTO bliver selvstændigt regnskabsførende, hvad der kun delvis er tilfældet i dag, og at GTO får kompetence til at ansætte sit eget kontraktansatte personale.

Til gengæld må politisk prægede afgørelser f. eks. vedr. GTOs tilskudspolitik, jfr. afsnit IX, lægges uden for GTOs kompetenceområde, ligesom udfærdigelse af regler, der retter sig til borgerne i Grønland, må ske i ministeriet. Der bør gives klare og detaljerede regler for kompetenceforholdet mellem ministeriet og GTO.

Da det er karakteristisk for anlægsvirksomheden i Grønland, at den omfatter mange mindre arbejder, vil det af hensyn til den fælles udnyttelse af arbejdskraft og materiel være mest rationelt, at GTO står for al anlægsvirksomhed i Grønland, der udføres for offentlige midler. Dette er allerede tilfældet i dag og bør også gælde for de områder, der overføres til fagministerierne.

I 1955 blev der nedsat et anlægsudvalg, hvori blandt andre findes repræsentanter fra private entreprenørfirmaer, finansministeriet og grønlandsadministrationen.

Udvalget har til opgave at rådgive ministeriet vedrørende anlægsvirksomheden i Grønland, herunder tage stilling til de spørgsmål der rejser sig i forbindelse med planlægningen og gennemførelsen af denne anlægsvirksomhed. Udvalget skal endvidere til stadighed følge den tekniske organisations arbejde og sikre sig, at organisationen til enhver tid har en sammensætning og et om-

fang, der er rimeligt i forhold til de opgaver, der er pålagt den.

GTOs overgang til direktoratsstatus og de ændringer, der bliver en følge af nedsættelsen af Grønlandsrådet, gør det naturligt at give anlægsudvalget et kommissorium, hvorefter det får karakter af et tilsynsråd for Grønlands tekniske Organisation svarende til styrelsesrådet for Den kgl. grønlandske Handel.

Det foreslås derfor, at anlægsudvalget ophæves, og at der i stedet nedsættes et tilsynsråd for Grønlands tekniske Organisation.

Rådet skal have til opgave at følge GTOs arbejde og rådgive organisationen vedrørende den tekniske planlægning og gennemførelse af anlægsvirksomheden samt vedrørende driften af de offentlige værker og de øvrige tekniske virksomheder. Rådet skal endvidere påse, at organisationen til enhver tid har en sammensætning og et omfang, som er rimeligt i forhold til de opgaver, der er pålagt den, samt påse at disse opgaver løses teknisk og økonomisk forsvarligt.

Det foreslås, at rådet får følgende 8 medlemmer:

2 medlemmer der repræsenterer den grønlandske befolkning (udpeget af landsrådet),
1 medlem efter indstilling fra Entreprenørforeningen,

1 medlem efter indstilling af Foreningen af rådgivende Ingeniører,

1 medlem efter indstilling af Danske Arkitekters Landsforbund,

1 medlem efter indstilling af Håndværksrådet,

1 medlem udpeget af Finansministeriet samt departementschefen i Ministeriet for Grønland.

Medlemmerne bør udpeges for 4 år.

Udvalget må fremhæve, at det vil være en absolut nødvendig forudsætning for, at udviklingsplanen for 1966-75 kan gennemføres, at det sikres, at GTO organisations-

mæssigt opbygges således, at institutionen bliver i stand til at løse de opgaver, der pålægges den, og at GTO får den nødvendige tilgang af kvalificerede medarbejdere. Udvalget er opmærksom på, at der i de forløbne år har været pålagt GTOs ledelse et uforholdsmæssigt stort arbejde, og at det er nødvendigt, at der fremtidig sker en aflastning ved ansættelse af en vicedirektør.

Med hensyn til den interne opbygning af Grønlands tekniske Organisation henstiller udvalget, at tilsynsrådet for Grønlands tekniske Organisation snarest muligt etableres, og at det pålægges dette at udarbejde en organisationsplan til brug for ministeriet og de bevillende myndigheder.

Den kgl. grønlandske Handel (KGH).

I kommissoriet er det pålagt udvalget at overveje spørgsmålet om, hvorvidt det vil være hensigtsmæssigt og muligt at tilvejebringe en ny organisationsform for Den kgl. grønlandske Handel samt i tilknytning hertil at behandle forholdet mellem administrationen i Ministeriet for Grønland og Den kgl. grønlandske Handel.

Grønlandskommissionen så det i sin tid som et mål at fremme det private initiativ i Grønland, således at stadig flere opgaver kunne overtages af private erhvervsdrivende, men det stod samtidig Grønlandskommissionen klart, at det var nødvendigt at opretholde Den kgl. grønlandske Handels virksomhed i en lang årrække, før væsentlige dele af erhvervslivet inden for forsyningstjenesten, produktionen og trafikken kunne overtages af private erhvervsdrivende.

Siden 1950 er der etableret en række private erhvervsvirksomheder i Grønland, jfr. afsnit VI. De fleste private virksomheder findes inden for handel og håndværk, medens kun et begrænset antal private eksportvirksomheder er blevet etableret.

I samme periode er der sket en kraftig

udvidelse af Den kgl. grønlandske Handels virksomhed.

Inden for *forsyningstjenesten* var der indtil 1950 i de grønlandske byer og udsteder kun primitivt indrettede butikker med et stærkt begrænset udvalg af nødvendighedsvarer. Siden da har Den kgl. grønlandske Handel i byerne udbygget en detailhandel med butikker, der er indrettet efter moderne principper, i en række tilfælde også med selvbetjening.

Vareudvalget er samtidig udvidet stærkt, og de nyere butikker tåler i det hele sammenligning med detailhandelen hernede.

Også for udstedernes vedkommende er der sket forbedringer inden for forsyningstjenesten.

Inden for *produktionsvirksomheden* eksisterede der indtil 1950 i de grønlandske byer og udsteder kun primitive uopvarmede saltehus. I den forløbne tid er der sket en revolutionerende udvikling, som nærmere er beskrevet i afsnit V. B. Saltehusene er blevet forbedret, og helårsdrift er i visse tilfælde blevet mulig gjort ved opvarmning, men i særdeleshed har Den kgl. grønlandske Handel etableret en række moderne industrivirksomheder til oparbejdning af fiske-, reje- og lammeprodukter.

På trafikområdet er der som beskrevet i afsnit X sket en eksplosiv udvikling under KGHs ledelse.

En vurdering af det grønlandske erhvervsliv siden 1950 viser, at udviklingen i høj grad skyldes Den kgl. grønlandske Handels initiativ og indsats, hvilket især gælder for eksportproduktionen.

I afsnit VI er der foretaget en vurdering af det private erhvervslivs forventede indsats i Grønland.

Det fremgår heraf, at selvom den private handel må antages at få stigende betydning, vil der fortsat inden for forsyningstjenesten være væsentlige opgaver for Den kgl. grønlandske Handel at varetage.

Uanset om der etableres flere private virksomheder inden for produktionen, kan det heller ikke påregnes, at disse alene vil kunne sikre de grønlandske produkter afsætningsmuligheder på alle de pladser, hvor der af hensyn til at sikre den grønlandske befolkning beskæftigelse og indtjening bør findes produktionsvirksomheder. Den kgl. grønlandske Handels produktionsvirksomheder har aldrig været anlagt efter forretningsmæssige hensyn alene, idet KGH altid har anset det som en forpligtelse at skaffe befolkningen adgang til at indhandle sine produkter.

Udvalget må derfor være af den opfattelse, at Den kgl. grønlandske Handel foreløbigt må fortsætte sin virksomhed. Udvalget mener, at staten gennem Den kgl. grønlandske Handels virksomhed fortsat må være en betydende faktor inden for det grønlandske erhvervsliv, og at det ikke vil være muligt at gennemføre den udvikling, der er planlagt for den kommende periode, uden at staten inden for mange områder må være initiativtagende og i vidt omfang selv påtage sig opgaver inden for forsyningstjenesten og produktionen.

Omfanget af Den kgl. grønlandske Handels arbejdsopgaver vil afhænge af, i hvor høj grad det private erhvervsliv vil påtage sig opgaver i Grønland, samt af i hvilket omfang den grønlandske befolkning får mulighed for at overtage driften af erhvervsvirksomhederne, når de herfor nødvendige kvalifikationer og øvrige betingelser er til stede.

For forsyningstjenestens vedkommende må man ved en vurdering af den forventede private indsats og dennes betydning være opmærksom på den udvikling, man påregner i Grønland med hensyn til befolkningstilvækst, beskæftigelsesforhold, investeringsbehov m. v. Den stigende købekraft og den øgede økonomiske aktivitet vil nødvendigvis gøre en række investeringer inden for forsyningstjenesten.

Den kgl. grønlandske Handels organisationsform.

Udvalget har overvejet, om det ville være hensigtsmæssigt at ændre organisationsformen for Den kgl. grønlandske Handel, eventuelt således at Handelens virksomhed eller dele af denne overtages af et koncessioneret selskab, hvori private erhvervsinteresser er repræsenteret, samtidig med at der fortsat er sikret staten den nødvendige indflydelse.

Der er imidlertid i udvalget enighed om, at det næppe ville være muligt at skaffe kapital fra privat side til en sådan rekonstruktion, og at det i det hele er vanskeligt at påpege, hvilke fordele der skulle være forbundet med at ændre Den kgl. grønlandske Handels organisationsform. Udvalget mener derfor, at Handelen bør opretholdes som en selvstændig statsinstitution under tilsyn af et styrelsesråd, jfr. nedenfor, og at direktøren for Den kgl. grønlandske Handel bør have direkte referat til ministeren. Virksomhedens organisation og forretningsmetoder bør til enhver tid tilrettelægges efter erhvervslivets bedste forbilleder og erfaringer, men som det foregående har understreget, kan hensynet til bedst mulig rentabilitet aldrig blive eneafgørende. Hvor forretningsmæssige hensyn skal fraviges til fordel for velfærdspolitiske og sociale hensyn, bør det dog ikke være Den kgl. grønlandske Handels ledelse alene, der træffer sådanne beslutninger. I nogle tilfælde vil love og administrative bestemmelser give de fornødne direktiver, i andre tilfælde vil de kunne udledes af kommissionsbetænkninger eller af udtalelser fra Grønlandsrådet, tiltrådt af ministeren, eller af andre afgørelser fra denne. Som eksempler på sådanne politisk betonedede afgørelser, der efter udvalgets mening bør ligge uden for Den kgl. grønlandske Handels eget kompetenceområde, kan nævnes sager vedrørende tilskudspolitikken, administrationen af eksportordningen og afgørelser af

hvorvidt virksomheder, der hidtil har været drevet af Den kgl. grønlandske Handel, skal overdrages til private.

Den kgl. grønlandske Handels virksomhed bør ligesom alle andre statsinstitutioner være omfattet af Grønlandsrådets virksomhed, således at det sikres, at der finder den fornødne koordinering sted. Uanset at Den kgl. grønlandske Handels direktør har direkte referat til ministeren, og at Den kgl. grønlandske Handel således udgør et selvstændigt direktorat, er det nødvendigt, at der finder et nært samarbejde sted mellem ministeriet og Den kgl. grønlandske Handel. Dette gælder særligt inden for det lønpolitiske område, hvor afgørelser af generel og principiel karakter vedrørende personale ansat i Grønland må henlægges til ministeriet, og hvor Den kgl. grønlandske Handel derfor ligesom andre statsinstitutioner må administrere efter de af ministeriet udfærdigede retningslinier, ligesom Den kgl. grønlandske Handel bør forelægge tvivlstilfælde for ministeriet.

Det er udvalgets opfattelse, at styrelsesrådet, der blev oprettet 1950, har haft stor betydning for Den kgl. grønlandske Handels virksomhed, og at det bør opretholdes. I forbindelse med Grønlandsrådets oprettelse og som følge af, at egentlige politiske afgørelser lægges uden for Den kgl. grønlandske Handels kompetenceområde, foreslås det imidlertid, at den hidtidige politiske repræsentant fra Folketingets Grønlandsudvalg udgår samtidig med dette udvalgs ophævelse. Udvalget lægger også på dette område megen vægt på, at den grønlandske repræsentation styrkes, og foreslår, at landsrådet får adgang til at udpege 3 repræsentanter med sagkundskab inden for Den kgl. grønlandske Handels arbejdsområde. Der vil herved blive mulighed for, at såvel flere forskellige erhverv som flere geografiske områder kan blive repræsenteret. Endvidere foreslås det, at repræsentanten for Håndværksrådet udtæder af rådet, samtidig med, at denne or-

ganisation bliver repræsenteret i tilsynsrådet for Grønlands tekniske Organisation, samt at Arbejderbevægelsens Erhvervsråd og F.D.B.'s repræsentanter i styrelsesrådet erstattes med et medlem udpeget af Andelsudvalget og et medlem udpeget af Det kooperative Fællesforbund. Som nyt medlem foreslås udpeget en repræsentant fra Butikshandelens fællesrepræsentation. Rådet kommer herefter til at bestå af 11 medlemmer, idet, foruden de 6 nævnte, Finansministeriet, Ministeriet for Grønland, Industrirådet, Grosserersocietetet og Provinshandelskammeret vil være repræsenteret. Styrelsesrådets medlemmer bør fremtidig udnævnes for 4 år.

Med hensyn til Den kgl. grønlandske Handels interne organisation bemærkes, at udvalget ikke har fundet anledning til i enkeltheder at beskæftige sig med dette spørgsmål. Under henvisning til den hidtidige og forventede stigning inden for Den kgl. grønlandske Handels virksomhed må udvalget dog fremhæve, at det er en absolut nødvendig forudsætning for, at Handelen kan løse sine mange og for det grønlandske samfunds udbygning så vigtige opgaver, at institutionen får mulighed for at knytte det tilstrækkelige antal velkvalificerede medarbejdere til sig. Især er det vigtigt, at ledelsesfunktionerne inden for Handelens forskellige afdelinger styrkes, således at så mange afgørelser som muligt kan træffes af de enkelte afdelingers ledelse, hvorved direktøren kan aflastes og i højere grad kan koncentrere sig om de vigtigste og mest principielle spørgsmål.

Udvalg og råd.

Udvalget har overvejet, om visse af de under grønlandsadministrationen nedsatte permanente råd og udvalg bør ophæves som følge af de foreslåede ændringer af den administrative opbygning, eller om der er anledning til at foreslå ændringer i udvalgenes sammensætning og opgaver.

Styrelsesrådet for Den kgl. grønlandske Handel og *Anlægsudvalget* for Grønlands tekniske Organisation er omtalt på side 88 og 85 og *Uddannelsesrådet* er behandlet i afsnittet om skole og uddannelse, jfr. side 81.

Udvalget for Samfundsforskning i Grønland.

Udvalget har i tiden fra foråret 1961 afgivet en række rapporter om følgende problemer:

- Alkoholsituationen i Vestgrønland.
- Familie og ægteskab i Vestgrønland.
- Uddannelsessituationen i Vestgrønland.
- Kriminalloven og de vestgrønlandske samfund.
- Befolkningssituationen i Vestgrønland.
- Samarbejdsproblemer mellem grønlandere og danske i Vestgrønland.

Samfundsforskningsudvalget har i sine rapporter flere gange anført, at det finder fortsat samfundsforskning i Grønland nødvendigt.

Et flertal af udvalget finder, at det er af værdi, at man ved den videre udbygning af Grønland tager det fornødne hensyn til de psykologiske og kulturelle faktorer, og at man søger at basere sin viden inden for disse områder på systematiske undersøgelser.

For at undersøgelserne kan få praktisk værdi, bør der være et nært samarbejde mellem forskningen og de myndigheder, der planlægger udviklingen i Grønland.

Ved Grønlandsrådets oprettelse vil det være nærliggende at knytte samfundsforskningen til rådet, således at denne arbejder efter en af rådet anbefalet forskningsplan. Det anbefales endvidere, at udvalgets kommissorium og sammensætning tages op til overvejelse.

Et mindretal (From og Ninn-Hansen) foreslår samfundsforskningsudvalget ophævet

og anfører som begrundelse for denne opfattelse, at et samfunds udvikling ikke alene skal formes og ledes af videnskabelige eksperter. Et folk må selv finde sin form og egenart i pagt med dets eget milieu og landskabelige omgivelser.

Det er mindretallets opfattelse, at den grønlandske befolkning nu selv må finde sin egen livsform med den risiko og de muligheder, der ligger i dette.

Mindretallet anerkender udvalgets hidtidige arbejde som nyttigt og anerkendelsesværdigt.

Lovudvalget.

Det grønlandske Lovudvalg, der blev nedsat i 1951, har til opgave at foretage systematiske undersøgelser af, i hvilket omfang den bestående, navnlig civilretlige og formueretlige, lovgivning - eventuelt med visse lempelser - kan overføres til Grønland. Endvidere har ministeriet i vidt omfang, i tilfælde hvor der skulle træffes afgørelse om, hvorvidt en ny lov burde omfatte Grønland, forelagt sagen for lovudvalget, der i hvert enkelt tilfælde har foretaget en nøje afvejelse af, om det måtte anses for foreneligt med det grønlandske samfunds forhold at lade loven få gyldighed i Grønland.

I afsnittet om Grønlandsrådets opgaver er det anført, at det skal foretage en bedømmelse af, om lovgivning og nyordninger, der ønskes indført i Grønland, harmonerer med hinanden og indføres i rette tempo og rækkefølge.

Ved Grønlandsrådets oprettelse vil det være naturligt, at der indledes et nært samarbejde mellem rådet og dettes sekretariat og lovudvalget, således at dette kan fortsætte sin koordinerende virksomhed med hensyn til retsudviklingen i Grønland. Det bør i denne forbindelse overvejes, om lovudvalgets kommissorium kan udvides til også at omfatte en systematisk gennemgang af den of-

fentligretlige danske lovgivning med henblik på dennes eventuelle overførelse til Grønland.

Pris- og lønnævnet.

Nævnet blev nedsat i 1951 efter forslag fra Grønlandskommissionen med den opgave at følge løn- og prisudviklingen i Grønland og Danmark og at rådgive grønlandsdepar-

mentet og bevillingsmyndighederne om den fremtidige lønpolitik i Grønland.

Ved oprettelsen af Grønlandsrådet, der efter forslaget på en bredere basis skal beskæftige sig med de økonomiske problemer i Grønland, herunder også pris- og indkomstdannelsen, bør pris- og lønnævnet efter udvalgets opfattelse indstille sin virksomhed og ophæves.

V.

ERHVERVSPOLITIKKEN

Den økonomiske udvikling må også fremover baseres på de naturgivne erhverv, og i det følgende gennemgås de erhvervmæssige problemer med henblik på at finde veje for at øge det økonomiske udbytte af den erhvervmæssige indsats.

En af forudsætningerne for at opnå væsentlige indkomstforbedringer er en større og mere stabil beskæftigelse, og de midler, der må tages i anvendelse, omtales i det første afsnit. Derefter omtales med hovedvægt på fiskeriet den indsats, der i de kommende år må gøres for at udvikle et konkurrencedygtigt erhvervsliv med stor afkastning til fiskere, fangere og fåreholdere og dermed til den øvrige del af befolkningen.

A. Opgaverne på arbejdsmarkedet.

At realindkomsten pr. indbygger i Grønland gennemsnitligt kun udgør halvdelen af gennemsnittet i det øvrige land skyldes bl. a. at beskæftigelsesniveauet er lavere, og der kan opnås ganske betydelige forbedringer af befolkningens indkomster ved at øge udnyttelsen af arbejdskraften¹).

For at opnå dette må efterspørgslen efter arbejdskraft gøres mere stabil året rundt. Aktiviteten i fiskeriet og byggeriet er stærkt nedsat i vintermånederne. Det væsentligste bidrag til nedsættelse af sæsonledigheden vil

bestå i en udvidelse af fiskeriet til et helårsfiskeri, jfr. afsnit B., men iøvrigt må arbejdsgiverne søge i større omfang at henlægge arbejdsopgaver til vintermånederne.

Der må tillige ske en tilpasning af udbudet til efterspørgslen. Den økonomiske ekspansion har i den sidste halve snes år hovedsageligt været koncentreret om byerne, hvor efterspørgslen efter arbejdskraft er steget så kraftigt, at mange arbejdsgivere klager over mangel på arbejdskraft i en ikke ringe del af året, såvel faglært som ikkefaglært. Samtidig findes der uudnyttet arbejdskraft på *udsteder* og *bopladser*, hvis indkomstniveau bl. a. af denne grund gennemsnitligt ligger ca. 33 pct. lavere end byernes. For denne del af befolkningen og for befolkningen i *de nordlige byer* kan ledigheden kun blive væsentligt reduceret, dersom arbejdskraften vandrer til de byer, der, bl. a. fordi de kan besejles året rundt, har de største erhvervsøkonomiske muligheder.

Denne lokaliseringspolitik forudsætter imidlertid, at der udover en tilpasning af investeringsprogrammet gøres en effektiv indsats for at orientere befolkningen om bygoderne, således at disse forhold indgår med deres rette vægt i familiernes overvejelser.

Beslutningerne om at opgive tilværelsen under vante forhold vil formentlig lettes, dersom der fandtes en *oplysnings- og hjælpetjeneste*, som tilflytterne kan henvende sig til for at få klarhed over de konkrete beskæf-

¹) Se nærmere Mogens Boserup: »Økonomisk politik i Grønland«, side 32 ff.

tigelses- og boligmuligheder m. v., og som iøvrigt kan være behjælpelig med de praktiske problemer i forbindelse med flytningen. Der vil også efter bopælsskiftet være behov for et velfærdsarbejde for at mindske eventuelle vanskeligheder med tilpasning til det nye milieu, bl. a. fordi flytningerne i mange tilfælde vil være ensbetydende med erhvervsskifte.

Der er desuden inden for de lokale områder behov for arbejdsanvisning som hjælp for såvel arbejdsgiverne som de arbejdssøgende, ligesom der bør gøres en indsats for at mobilisere arbejdskraftreserverne. Undersøgelserne har herom vist, at der også i byerne findes uudnyttet arbejdskraft, navnlig blandt de unge, til trods for at efterspørgslen ikke er blevet tilfredsstillet. Der bør således foretages en nærmere kortlægning af arbejdsmarkedet, for at omfanget af såvel reserverne som arbejdskraftmanglen kan blive nærmere bestemt, samtidig med, at man kan få klarhed over årsagerne til den manglende tilpasning.

Da løsning af disse problemer på arbejdsmarkedet har stor betydning for såvel den enkelte som for samfundet, bør der efter udvalgets opfattelse snarest oprettes vejledningskontorer i de største byer.

Efter at udvalget i en skrivelse af 10. april 1963 til ministeren for Grønland anbefalede, at problemerne på arbejdsmarkedet blev taget op til behandling, er der under Arbejdsministeriet nedsat en arbejdsgruppe til nærmere undersøgelse af de arbejdsmarkedsmæssige problemer.

B. Fiskeripolitikken.

Baggrund og forudsætninger.

Det er fiskeripolitikken opgave at angive retningslinierne for, hvorledes erhvervets udøvere under de naturgivne betingelser kan

opnå det størst mulige udbytte samtidig med, at der skabes stabilitet i beskæftigelsen. Denne opgaves betydning understreges af, at den økonomiske udvikling i Grønland hovedsagelig må bygge på fiskerierhvervets produktivitet.

Fiskeripolitikken må opstille retningslinierne i antal, størrelser og typer for udbygning af fiskerflåden og for dennes bemanning, for prispolitikken og finansieringspolitikken, for uddannelsen af fiskerne og for en række organisatoriske spørgsmål i forbindelse med driften af fiskerfartøjer, herunder samarbejdet mellem flåden og virksomhederne i land.

Disse spørgsmål må samarbejdes med problemerne vedrørende antal, størrelse og placering af industrianlæggene i land, fremskaffelse af arbejdskraft til industrien og dennes uddannelse, samt det tungtvejende spørgsmål om formen for det mest effektive salgsarbejde.

Naturgrundlaget.

Siden midten af tyverne er der konstateret betydelige fiskeforekomster ved Grønlands vestkyst og i fjordene, og der er drevet fiskeri på bankerne i Davisstrædet af andre nationers fiskere med stigende aktivitet. I tabel 15 er vist den samlede fangst i Davisstrædet og i de grønlandske farvande.

Tabel 15 viser, at det samlede udbytte af alle fiskearter er vokset fra godt 200.000 tons i begyndelsen af 1950'erne til over 500.000 tons i 1962. En af årsagerne til de øgede fangster er det tiltagende vinterfiskeri.

Den voksende interesse for fiskeri i Davisstrædet skyldes, at fiskeriet i de øvrige nordatlantiske områder er gået tilbage på grund af overbeskatning. Grønlændernes andel af det samlede fiskeri har svinget omkring en halv snes pct.

Til nærmere belysning af fiskeriet i Davis-

TABEL 15.

*Den samlede fangst af fisk i Davisstrædet
og ved Grønlands vestkyst i perioden 1951—1962.*

1000 tons hel fisk.

	Grønlandske fiskere	Andre fiskere	Ialt	Grønlændernes procentvise andel af totalfangsten
1951	24	156	180	13,3
1952	17	237	254	6,7
1953	23	200	223	10,3
1954	22	301	323	6,8
1955	24	280	304	7,9
1956	26	317	343	7,6
1957	29	274	303	9,6
1958	31	314	345	9,0
1959	33	241	274	12,1
1960	31	263	294	10,5
1961	39	378	417	9,4
1962	43	489	532	8,1

strædet er der i tabel 16 angivet en fordeling af de samlede fangster fra 1954 til 1962 på de forskellige geografiske områder langs kysten.

Tabellen viser, at Store Hellefiskebanke ud for Holsteinsborg og Egedesminde samt Fyllas Banke ud for Godthåb er de vigtigste fiskeriområder.

Som omtalt i bilag 8: »Fiskeforekomsterne ved Grønland og deres udnyttelse« skrevet

af lederen af Grønlands Fiskeriundersøgelser, dr. phil. Paul Hansen, trues forekomsterne af fald i vandtemperaturen og af overfiskeri.

Risikoen for, at der kan ske en nedgang i torskeforekomsterne som følge af et mere eller mindre varigt fald i havtemperaturen, kan ikke afvises. Denne risiko er dog ikke en tilstrækkelig begrundelse for at undlade at foretage investeringer i fiskerierhvervet og at planlægge en yderligere effektivisering af

TABEL 16.

Fiskeriudbyttet i tabel 15 fordelt på geografiske områder.
1000 tons hel fisk.

	International klassifikation	Årligt gennemsnit			
		1954-56	1957-59	1960-62	1962
Nanortalik og Julianehåb (Kap Farvel-området)	1.F.	12	30	34	40
Frederikshåb	1.E.	7	30	37	55
Godthåb (Fyllas Banke)	1.D.	114	73	76	80
Sukkertoppen	1.C.	35	39	65	99
Holsteinsborg og Egedesminde (Store Hellefiskebanke)	1.B.	74	70	96	135
Diskobugten og nordlige områder	1.A.	3	2	4	5
Uoplyst	N.K.	79	64	102	118
Ialt		324	308	414	532

erhvervet. Udvalget skal imidlertid anbefale, at de videnskabelige institutioner, der arbejder med dette betydningsfulde problem, får de fornødne midler stillet til rådighed, så de konstant kan følge udviklingen.

Det kan forudses, at fiskebestanden vil blive udsat for en stigende udnyttelse, der vil føre til overbeskatning af bestanden.

Denne antagelse bygger på den faktiske stigning i fangstudbyttet og på erfaringerne fra andre havområder. I Barentshavet, hvor havområdet er væsentligt større end i Davisstrædet, viser tallene fra de sidste års fiskeri, at der som følge af en intensiveret fiskeridrift sker en overbeskatning af fiskebestanden. Fra et årligt gennemsnit i årene 1946—55 på 120.000 tons er landinger af torsk til Norge faldet til 70.000 tons gennemsnitligt pr. år fra 1960-62, d.v.s. at der omtrent er tale om en halvering til trods for øget indsats.

Et andet vidnesbyrd på overbeskatning i Barentshavet og i hele det nordatlantiske farvandsområde er, at det såkaldte Lofotfiskeri, hvor der før var tale om betydelige fangster af gydetorsk, nu er et fiskeri af begrænset økonomisk betydning. Det illustreres af, at gennemsnitsfangsten i årene 1946-55 var godt 80.000 tons mod cirka 28.000 tons i 1963.

På baggrund af disse erfaringer og det forhold, at antallet af fremmede nationer, der driver fiskeri i Davisstrædet, har været voksende i de senere år, samt under hensyn til, at den grønlandske befolknings erhvervs-mæssige vilkår i så høj grad er afhængig af fiskeforekomsterne ved Grønland, skal udvalget henstille, at de kompetente myndigheder følger udviklingen i fiskeriet ved Grønland og ved første givne lejlighed rejser spørgsmålet om regulering af fiskeriet i dette havområde ved internationale aftaler.

Virkningerne af eventuelle ændringer i naturgrundlaget kan kun imødegås ved at gøre det grønlandske fiskeri søgående og

derved udnytte den beliggenhedsfordel, Grønland har i forhold til andre nationer. Selv om naturgrundlaget skulle undergå en vis forringelse, må de naturgivne betingelser for Grønlands deltagelse i fiskeri og fisketilvirkning fortsat kunne betinge en udvikling af fiskerflåden og af industrianlæggene i land. Den lave hav- og lufttemperatur og den korte afstand fra fiskebankerne til landingspladsen giver med egnede fiskerifartøjer mulighed for at levere råfisk af høj kvalitet til fabrikkerne.

Grønlandernes fiskeri.

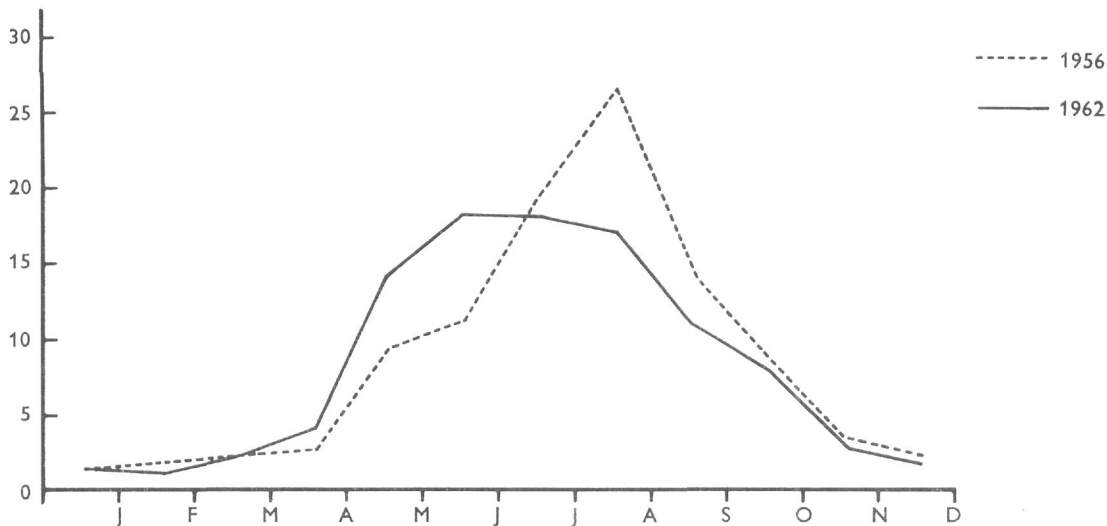
En beskrivelse af udviklingen i grønlandernes mængdemæssige udbytte af fiskeriet og i produktionen af færdige fiskeriprodukter er givet i betænkningens afsnit I.

Fordelingen på sæson.

Det grønlandske fiskeri, der drives i kyst- og fjordområderne, er fortrinsvis begrænset til sommermånederne. Cirka 85 pct. af fangsterne landes i de seks måneder fra april til september. Denne fordeling har været konstant i halvtredserne, men i de senere år er der sket en forrykning af tyngdepunktet fra august til juli, og en større del af indhandlingen finder nu sted i forårsmånederne som en følge af det voksende bundgarnsfiskeri, jfr. diagrammet næste side.

En så sæsonpræget erhvervsudøvelse er en alvorlig hindring for at opnå en rimelig årsindkomst, når mulighederne for supplerende indtægter uden for fiskeriet, navnlig på udstederne, er begrænsede. En så kort sæson, som diagrammet viser, er især ugunstig for drift af kostbare industrianlæg, hvis økonomiske resultat på grund af store faste omkostninger er afhængigt af en regelmæssig tilgang af råfisk. Lykkes det at opnå en bedre kapacitetsudnyttelse i vinterperioden, vil fabrikkerne alt andet lige kunne betale højere indhandlingspriser og lønninger.

Indhandlingen af torsk fordelt
på årets måneder.

Bådene.

Selv på den strækning af vestkysten, der er isfri året rundt, er fiskerisæsonen kort som en følge af, at der overvejende bruges små fartøjer. Cirka 80 pct. af motorbådene er på 22 fod eller derunder. I det sidste femår er der blevet anskaffet en del fartøjer på 36-42 fod, der fortrinsvis anvendes i rejefiskeriet. Bortset fra indenskærsfiskeri efter rejer og hellefisk kræver vinterfiskeri betydelig større fartøjer, eftersom fisken må hentes ved bankerne.

Karakteristisk for bådmateriellet er endvidere, at en stor del af bådene har en høj alder.

Fiskeriteknik.

Den almindelige *teknik* i torskefiskeriet er linedriften, i højsommeren med håndline og i forårs- og efterårstiden med langline. I begyndelsen af 1950'erne startedes bundgarnsfiskeriet. Denne form for fiskeri har været særdeles effektiv i månederne april-juni i fjordområderne. I 1963 faldt torskefang-

sten i Grønland imidlertid med cirka 35 pct., fordi dette fiskeri svigtede.

Til rejefiskeriet, der drives med trawl af en lille type, har man efterhånden foretrukket at anvende både på over 40 fod. Fra et økonomisk synspunkt er det næppe nødvendigt at anvende både større end 30-35 fod. Udvalget har bemærket, at fiskerne i de sidste år har vist stigende interesse for mulighederne for at anskaffe brugte både til dette fiskeri.

I de allerseneste år er anvendelsen af laksegarn til fangst af skællaks blevet udbredt, og grønlænderne er gået ind i dette fiskeri med stor interesse.

En generel karakteristik af det grønlandske fiskeris udvikling i halvtredserne er, at fiskerne har evnet at anvende de nye redskaber, der blev indført. Det gælder brugen af bundgarn, snelle, rejetrawl og laksegarn.

Fremtidens grønlandsfiskeri.

De naturgivne muligheder, der findes i Grønland for fremstilling af fiskeprodukter

af høj kvalitet, kan kun udnyttes, hvis fiskerflådens sammensætning og den anvendte fiskeriteknik muliggør, at der kan leveres råfisk af høj kvalitet.

Kvalitetskravene til råfisk til filetproduktion kan kort skitseres således, at afblødningen af fisken skal være perfekt, fisken må højst være 6-8 døgn gammel, den skal ises i kasser, og den må ikke være frossen før levering til fabrikken. Forskrifter for behandling af råfisk ombord på fartøjer med daglig landing af fangsten fastsættes under hensyn til de kvalitetskrav, der stilles til færdigvaren.

Råvaretilførslerne i vintermånederne bør forøges for at forbedre fabrikkens økonomi og reducere sæsonarbejdsløsheden.

For at opfylde disse krav må der anvendes fartøjer af en anden karakter og størrelse end det bådmateriel, der anvendes i øjeblikket.

I det følgende omtales de bådtyper, der efter indhentede oplysninger skulle være de mest udbyttegivende i det grønlandske fiskeri.

Store linebåde.

Ved valg af bådstoreise skal man tage stilling til arbejdsgangen ombord, fiskeri i hårdt vejr, apteringsforhold, overisningsfaren og transportøkonomien.

Ved Grønlands vestkyst har der gennem flere år været drevet fiskeri med linebåde på omkring 200 tons af bl. a. færinger og nordmænd. På disse både tilvirkes hovedsageligt saltfisk, der landes fjent fra felterne, og de anvendte både er derfor valgt under hensyn til deres transportøkonomi og den mulighed, de giver for en rationel arbejdsgang.

Hvor der som i Grønland er forholdsvis kort afstand mellem fiskefelterne og landanlæg, spiller lastkapaciteten en begrænset rolle. Det må derfor være de øvrige forhold, der må være afgørende ved valg af bådtype i Grønland.

Udvalget har kontaklet norske sagkyndige

for at indhente oplysninger om hvilke bådstorelser, der vil være mest hensigtsmæssige.

De norske lønsomhedsundersøgelser viser, at både på omkring 80 fod (ca. 100 t) er de mest lønsomme. I både af denne størrelse kan der indrettes en god arbejdsgang, og fiskeriet kan fortsætte i temmelig hårdt vejr. En storm kan rides af på fiskefeltet, så fiskenet kan fortsætte, når uvejret er ovre.

Der kan også indrettes gode opholdsmuligheder for mandskabet, hvilket er af betydning for arbejdseffektiviteten.

Om overisningsfaren udtaler norske fiskere, der kender forholdene såvel i Barentshavet - omkring Bjørnøen og Spitsbergen - som ved Grønland, at klimaforholdene ved Grønland er gunstigere. Fra grønlandsk side er der rejst ønske om, at der foretages forsøg med overdækning af arbejdsdækket til værn for mandskabet under overisning.

Det anførte taler for en linebådsstørrelse på op imod 100 tons. I bilag 9 er der vist en kalkulation over de årlige driftsudgifter dels for en 70 tons linebåd, og dels for en på 100 tons. Ved udarbejdelsen af kalkulationen er der regnet med traditionelt fiskeri ved Grønlands vestkyst med langliner og sneliner, da moderne fiskemetoder i grønlandske farvandsområder, f. eks. not efter torsk og anmagssat og flydetrawl efter anmagssat, endnu kun er anvendt på forsøgsbasis.

Trawlere.

Trawlfiskeri har været kendt forholdsvis længe i det grønlandske farvandsområde, og det er som nævnt udvidet til at omfatte hele vinterperioden.

Det er bl. a. fremkomsten af den moderne hæktrawler, der har befordret denne udvikling. Al fiskebehandling på disse trawlere foregår i overdækkede rum i rimelige temperaturforhold, hvorved det bliver muligt for vesteuropæiske fiskere at arbejde under de grønlandske klimabetingelser.

I Barentshavet kan der drives trawlfiskeri

med både på 300-400 tons med en maskinkraft på ca. 1000 hk, men de meget betydelige vanddybder og den meget ujævne havbund i Davisstrædet kræver anvendelse af kraftigere maskiner. Folk med erfaring i dette fiskeri mener, at en maskinkraft på 1500 hk er minimum. De fiskeritekniske krav til maskinkraften medfører, at skibene bliver så store, at alle andre krav til en trawler i det grønlandske hjemmefiskeri dermed er opfyldt.

Når der skal installeres en langsomtgående dieselmotor på 1500 hk, må skibet efter norske sagkyndiges vurdering ikke være mindre end 450 tons.

Det må anses for sandsynligt, at en trawler af denne størrelse udformet som hæktrawler vil være anvendelig i grønlandsfiskeriet.

I bilag 10 er der vist en driftskalkulation for et sådant fartøj.

Mindre kuttere.

Der er imidlertid også økonomisk baggrund for at fortsætte fiskeriet med mindre kuttere efter rejer, hellefisk og laks. Mange fiskere har i de seneste år samlet sig om investeringer i rejekuttere på 36-42 fod. Af hensyn til udviklingen af det havgående fiskeri er det ønskeligt - såfremt markedsf forholdene tillader det - at tilpasse priserne på de forskellige fiskesorter, således at der bliver tale om nogenlunde ensartet lønsomhed for de forskellige former for fiskeri.

På tærskelen til en ny æra i grønlandernes fiskeri og fiskeproduktion findes der som omtalt en forholdsvis betydelig flåde af både under 30 fod, fortrinsvis i størrelsen 18-22 fod, og der drives stadig i sommertiden et udbredt fiskeri med robåde.

Målet må være, at der til industrianlæg i åbentvandsområdet kun knyttes bådemateriel, der kan drive helårsfiskeri.

Økonomiske forudsætninger for indførelse af store fartøjer i Grønland.

Prispolitikken.

Prispolitikken i halvtredserne karakteriseres ved, at priser på fisk har været ens hele året rundt og den samme ved store som ved små pladser. I slutningen af perioden har der været tilløb til prisdifferentiering i begrænset omfang.

Som led i det samlede pris- og lønkompleks er der nu truffet den prisaf tale imellem KGH og fiskernes og fangernes organisation, KNAPP, at hovedparten af det beløb, der i pris- og lønforliget stod til rådighed til forhøjelse af prisen på torsk, blev anvendt til prisforhøjelser uden for den egentlige højsæson fra maj til august.

Det princip, der herved blev slået fast, er det af væsentligt betydning at bevare i den fremtidige prispolitik.

Prisen for torsk er herefter med hoved uden indvolde ved de større steder 35 øre pr. kg i tiden fra 1. maj til 31. august og 43 øre pr. kg i den øvrige del af året. Ved industrianlæggene i Egedesminde, Holsteinsborg, Sukkertoppen og Narssaq indhandles til en pris af 50 øre pr. kg i tiden fra 1. oktober til 31. marts.

Det må imidlertid anses for tvivlsomt, om de store linebåde og trawlere af den foran omtalte type kan opnå rentabel drift med den gennemsnitspris, som denne prisstruktur vil give.

Kalkulationen i bilag 9 og 10 tyder på, at man må tilstræbe en prisstruktur, der kan give en gennemsnitspris på omkring 55 øre for såvel de omhandlede linebåde som for trawlere.

Den forhøjelse, der skal finde sted for at bringe gennemsnitsprisen op på 55 øre til de fartøjer, der har nogenlunde jævnt fiskeri hele året rundt, kan gennemføres for såvel sommer- som vinterpriserne, men forhøjelsen bør hovedsagelig gives om vinteren,

d.v.s. i perioden fra 1. oktober til 31. marts. Det er i denne periode, det er nødvendigt at forøge tilførslerne, og det er forbundet med betydelige omkostninger, som det fremgår af kalkulationerne, at erhverve det materiel, som er nødvendigt for gennemførelse af helårsfiskeri efter torsk.

Finansieringspolitikken.

Effektiviseringen af det grønlandske fiskerierhverv vil i de kommende år øge fiskernes lånebehov til finansiering af større fartøjer og af fartøjernes drift (redskaber og udrustning iøvrigt), og udvalget skal anbefale, at de udlånsmidler, der forvaltes af erhvervsstøtteudvalget, forøges i takt med erhvervets behov, så kreditværdige fiskeres virkestrang ikke hæmmes af knaphed på kapital.

Lånevilkårene bør efter udvalgets opfattelse fastsættes, så der skabes en stimulans til anskaffelse af de fartøjer, der menes at give det gunstigste økonomiske resultat samfundsmæssigt set. Støttereglerne må derfor formuleres således, at de fremmer et helårsfiskeri.

Ved anskaffelse af fartøjer over 10 tons skal der efter den nugældende erhvervsstøttebekendtgørelse¹⁾ præsteres en egenkapital på 10 pct. Grønlands landsråd har dog etableret en særlig støtteordning, hvorefter man kan låne halvdelen af indskuddet, jfr. VII. Ved overgangen til større fartøjer bliver kravet om kapital efter disse regler vanskelige at opfylde for hovedparten af fiskerne. Udvalget kan derfor tilslutte sig et i landsrådet fremsat forslag om, at kravet om indskud af egenkapital nedsættes til 5 pct.

Også driften af større fartøjer kræver en ret betydelig kapital. Som det er vist i bilag 9 og 10, skal der formentlig præsteres en

1) Bekendtgørelse af 6. juni 1953 om lån og tilskud til erhvervsformål, se »Økonomisk politik i Grønland«, bilag 13.

driftskapital på ca. 10 pct. af omsætningen på et år, d.v.s. ca. 100.000 kr. for et fartøj på 100 tons og ca. 200.000 kr. for en trawler på 450 tons. For at stimulere anskaffelsen af disse fartøjer og for i øvrigt at sikre tilfredsstillende udnyttelse, skal udvalget foreslå, at erhvervsstøtteudvalgets udlånsområde i visse tilfælde kan udvides til at omfatte driftslån mod pant i fangsten.

Udvalget har endvidere overvejet, hvorvidt den nugældende regel om ydelse af tilskud på 20 pct. af anskaffelsesprisen ved køb af fartøjer over 10 tons bør ændres bl. a. med henblik på at fremme anskaffelsen af større fartøjer.

Da mange forskellige faktorer, derunder låntagerens erfaring og dygtighed, stedets fiskerimuligheder m.v., kan være afgørende for, hvilken båd der i det givne tilfælde bør anskaffes, er udvalget af den opfattelse, at det ikke er bådens størrelse, der bør være afgørende for, om tilskud kan gives. Man skal derfor anbefale, at reglen i erhvervsstøttebekendtgørelsen principielt som hidtil skal gælde alle både over 10 tons, men at det overlades erhvervsstøtteudvalget at fastsætte retningslinier for, til hvilke både der kan ydes tilskud, og hvor stort dette skal være. For både indtil 70 fod bør tilskuddet ikke overskride 20 pct., men for både over denne størrelse bør udvalget kunne gå op til et tilskud på 30 pct.

Tilskudsprocenterne bør dog tages op til revision, når der er opnået yderligere erfaringer vedrørende fiskeriets lønsomhed.

Når erhvervsstøtteudvalget i videre omfang end i dag skal søge at finde frem til de bedst egnede bådtyper, vil der blive stillet større krav til udvalgets tekniske indsigt i fiskerierhvervets vilkår. Det foreslås derfor, at erhvervsstøtteudvalget udvides med et sagkyndigt medlem evt. den side 104 omtalte fiskerikonsulent.

En undersøgelse af fartøjernes aldersfordeling har vist, at op mod halvdelen af far-

tøjerne er mere end 10 år gamle, hvilket må anses for en ret høj alder for de små både, der anvendes i Grønland. En del af materiellet er også på grund af mangelfuld vedligeholdelse af ringe kvalitet og derfor medvirkende til, at der ofte går mange fiskedage tabt.

Udvalget skal derfor foreslå, at der efter en nærmere opgørelse af behovet søges etableret en ordning, hvorefter der årligt stilles en bevilling til rådighed for tilskud til kondemnering af ældre, uhensigtsmæssige fartøjer.

Uddannelsen.

Det er udvalgets opfattelse, at uddannelse af såvel unge som ældre fiskere er af afgørende betydning for en hurtig ekspansion i det grønlandske fiskeri.

Den undervisning, der her kan være tale om, skal i første række omfatte en navigationsundervisning for de unge og de lidt ældre, der ønsker at uddanne sig som førere af store fiskerfartøjer. Men ved siden af denne uddannelse er der behov for en elementær navigationsuddannelse af den del af fiskerbefolkningen, der endnu i mange år vil være henvist til at virke på mindre fiskerfartøjer. Endvidere må uddannelsen omfatte fiskebehandling om bord og almindelig lære om fisk. Der må endvidere uddannes maskinister til de større fartøjer.

Fabriksdriften, fabrikkens økonomi og forståelse af samarbejdet mellem fiskeriet og fabriksdriften må ligeledes indgå i undervisningsplanen.

Endvidere skal undervisningen omfatte oplysning om nye driftsmetoder og om organisation af fiskernes daglige arbejde. Uddannelsesrådet for Grønland har behandlet spørgsmålet om uddannelsen af fiskere, og i bilag 11 er der givet en redegørelse for uddannelsesrådets sekretariat om det uddannelsesprogram for fiskere og sømænd, der arbejdes efter.

Programmet omfatter oprettelse af en forskole for sømænd og fiskere med kurser på 3 måneder i praktisk og teoretisk sømandsskab, navigation, motorlære m. v. Endvidere er der planlagt fiskerifaglige kurser på 6 måneder efter lignende retningslinier, som følges i Norge. Disse kurser skal finde sted på den centrale fagskole i Godthåb, der forventes at kunne tages i brug i 1968. I vinteren 1959-60 blev der gennemført det første kystskipperkursus i Grønland, og i vinteren 1963-64 startedes et sætteskipperkursus i Godthåb.

Under henvisning til undervisningens store betydning skal udvalget henstille, at igangsættelsen af undervisningen ikke afventer etablering af specielle bygningsanlæg, idet den kan finde sted på skolerne og andre steder. Udvalget skal derfor anbefale, at der i det omfang, lærerkrafterne muliggør det, bevilges midler til etablering af undervisning i praktisk fiskeri m. v.

Fiskeriets hjælpeorganisationer i land.

Etablering af et søgående fiskeri med skibe fra omkring 100 tons og trawlere på ca. 450 tons med udstyr af forskellig teknisk karakter kræver effektive hjælpeorganisationer i land.

Til større reparationer af skibe behøver man ikke at have beddingsanlæg ved hver by. Et beddingsanlæg til større både bør placeres centralt, f. eks. i Godthåb (isfri), og betjene hele kysten. Det er imidlertid af væsentlig betydning, at reparationer på maskineri, spil m.v. kan blive udført ved alle de store fiskerihavne, samt at der etableres specialservice for elektronisk udstyr — radar og astic samt ekkolod - i hver by, således at det bliver muligt hurtigt og effektivt at foretage reparationer af disse installationer.

Det er endvidere af betydning for fartøjernes udnyttelse, at der ved de store fiskerihavne etableres en egentlig skibshandel, så-

ledes at varer kan bestilles over radioen til levering i havnen. Der bør være et betydeligt lager af de fiskeredskaber, der anvendes i moderne fiskeridrft. Det er vigtigt, at der kan skaffes olieforsyninger praktisk talt døgnet rundt. Oprettelse af et vådbinderi vil være af betydning.

I forbindelse med et intensiveret langlinefiskeri bliver det nødvendigt at udbygge en effektiv agnforsyning. I tilknytning til agnlager vil det være hensigtsmæssigt at indrette arbejdsskure til agning af liner samt tilstrækkeligt store fryserum, hvor agnede liner kan fryses, således at der kan etableres den driftsform, der er så velkendt i Island og Norge - den såkaldte halingsdrift. Ved halingsdrift er den egentlige besætning på et lineskib på 70-80 tons reduceret til 6-7 mand, hvis arbejde er begrænset til udsætning og haling af linerne, idet al opklaring og agning af liner samt ekspedition af skibet i havnen forestås af andet mandskab i land.

Endelig henledes opmærksomheden på betydningen af tilstrækkelige opbevaringsmuligheder for redskaber, der ikke er i anvendelse.

Udvalget anser det for ønskeligt, at de omtalte servicevirksomheder etableres af private næringsdrivende.

Samarbejde imellem fiskerflåde og fabriksanlæg.

I de vesteuropæiske lande er samarbejde i egentlig forstand mellem landanlæg og fiskeri ikke særlig udbredt. I Danmark er der som hovedregel ikke nogen, hverken organisatorisk eller økonomisk forbindelse mellem fiskeriet og tilvirkningen. Hovedparten af handelen med fisk i Danmark - bortset fra Bornholm - foregår på auktioner. Her køber tilvirkningsvirksomhederne de nødvendige kvanta til dagens pris. I Grønland vil eksport af fersk fisk være undtagelsen, og hjemmemarkedets forbrug af fersk fisk er be-

tydningsløst i forhold til de samlede landinger.

I Norge og på Island er der i de senere år opbygget store virksomheder, hvor samarbejdet mellem fiskeri og landanlæg er meget snævert. Samarbejdet har udviklet sig til, at der er skabt en fælles overledelse for fiskeri og tilvirkning.

Fiskerfartøjernes tilknytning til landanlægget kan bestå i, at fabrikkerne ejer skibene, lejer skibene eller har faste leveringsaftaler med dem. Derved opnås en rationel og stabil drift i tilvirkningen og muligheder for en kontinuerlig markedsforsyning.

Det ville være hensigtsmæssigt, om den fremtidige udvikling i Grønland inden for fiskeri og fiskeproduktion kunne organiseres således, at man ved planlægningen af industrianlæg samtidig planlagde bygning af fiskerfartøjer og organiserede et snævert samarbejde mellem fiskeri og tilvirkning. Hvis udviklingen følger denne linie, vil spørgsmålet om råvareprisen blive af mindre betydning. Den reelle råvarepris, som virksomheden kom til at betale, vil, forudsat at der stort set er økonomifællesskab mellem fiskerbådene og fabrikken, variere med fangstudbyttets størrelse i forhold til omkostningerne.

De økonomiske muligheder, der ligger i en sådan driftsform, er illustreret i en forenklet model af driften af et 40.000 Ibs. filetteringsanlæg med tilhørende linebåde i bilag 12. De valgte forudsætninger medfører, at anlægget tilknyttes eller står i et nært samarbejde med 7 linebåde à ca. 100 tons med gennemsnitligt 210 fiskedage årligt. Med 265 driftsdøgn får fabrikken en kapacitet på ca. 12.200 tons. På grundlag af de nugældende omkostningsforhold skulle fabrikken - eksklusiv udnyttelse af affald - kunne give et overskud på ca. 1,5 mill. kr., efter at der er betalt den pris på 55 øre pr. kg råfisk, som skønnes nødvendig for at gøre større linebåde rentable, jfr. foran.

I bilag 13 vises, hvor væsentligt dette overskud reduceres, hvis forudsætningerne ændres til kun 3 linebåde, der supplerer tilførslerne fra lokale småkuttere.

Behovet for en søgående fiskerflåde.

Eksisterende og projekterede industrianlæggs råvarebehov.

Som nævnt i det indledende afsnit om fiskeripolitikken findes der i de eksisterende industrianlæg et kapacitetsudnyttelsesproblem i vinterperioden.

Efter at anlægget i Holsteinsborg i 1964 bliver driftsklart, og efter at industrianlægget i Frederikshåb bliver færdigt til brug - formentlig i 1966 - vil der findes 5 filetfabrikker i Grønland med hver en døgnkapacitet i færdigvarer på 40.000 Ibs., svarende til godt 200.000 kg råfisk.

Den samlede uudnyttede råvarekapacitet i vinterhalvåret vil komme til at ligge på omkring 30.000 tons torsk med hoved og uden indvolde.

De nuværende råvaretilførsler af torsk om vinteren til de 3 eksisterende anlæg i Sukkertoppen, Narssaq og Godthåb er meget begrænsede.

I Sukkertoppen gennemføres om vinteren en mindre rejeproduktion, men anlæggets maskinel til filetering af fisk udnyttes ikke. Havkatfiskeriets betydning er som nævnt stærkt aftagende.

Til Godthåb Fiskeindustri A/S tilføres også rejer og i vintertiden tillige betydelige mængder hellefisk.

Tilførslerne af råtorsk til Holsteinsborg vil normalt blive hindret af is i kortere eller længere perioder. Det nævnte råvarebehov i vinterhalvåret på 30.000 tons er derfor det maksimale kvantum, der kan oparbejdes.

Køb af råvarer fra ikke-grønlandske fiskere.

Som omtalt ovenfor kan anlæggene behandle betydeligt større kvanta fisk, end der

leveres. Dette problem kan kun løses ved tilførsler fra linebåde og trawlere, men gennemførelsen af et byggeprogram for større fartøjer tager 1-1½ år fra afgivelse af ordren. Endvidere vil det sikkert tage en årække at skabe den fornødne interesse hos grønlandske fiskere for køb af større båd-enheder. Dertil kommer, at der endnu kun er få grønlandske fiskere, der har de fornødne erfaringer til at kunne forestå driften af sådanne fartøjer, og det er en tidkrævende proces at oplære det fornødne antal hertil.

Som en udvej for en hurtig løsning af råvareproblemerne, har man derfor gennem længere tid arbejdet på under den ene eller anden form at erhverve råfisk fra fremmede fiskerfartøjer.

Udvalget ønsker dog i denne forbindelse at pege på, at man, i det omfang det måtte blive nødvendigt med fiskeleverancer fra andre end færøske og danske skibe, helt og fuldt må respektere de nye fiskerigrænser, uanset at fisken landes og behandles i grønlandske landanlæg.

A/S Godthåb Fiskeindustri og Den kgl. grønlandske Handel har gennem det sidste årstid ført forhandlinger med norske og færøske fiskerikredse om levering af råfisk til industrianlæggene, men disse forhandlinger har endnu ikke ført til konkrete resultater.

Godthåb Fiskeindustri og KGH gennemfører i foråret 1964 et praktisk forsøgsfiskeri med not efter torsk og anmagssat. Forsøget udføres af en færøsk linebåd og har til formål at undersøge, om noten er lige så anvendelig i det grønlandske farvandsområde som andre steder i det nordatlantiske område.

Da de økonomiske fordele, der er forbundet med helårsdrift af de grønlandske industrianlæg, er så iøjnespringende dels for så vidt angår virksomhederne, dels for den grønlandske befolknings indtjeningsmuligheder, kan man anbefale en videreførelse af

de løbende forhandlinger med henblik på køb af råvarer fra ikke-grønlandske fiskere. Udvalget skal i denne forbindelse understrege, at man i første række bør træffe aftaler med danske og færøske fiskere.

Det synes endvidere fra et uddannelsesmæssigt synspunkt at være hensigtsmæssigt at få etableret et samarbejde med fremmede fiskerikredse. Placeringen af et antal unge grønlandske fiskere på større linebåde anses for at være befordrende for udviklingen henimod en søgående grønlandsk fiskerflåde.

Statskøb af linebåde.

Medens den nødvendige ekspansion i rejefiskeriet efter udvalgets opfattelse vil foregå spontant, kan de grønlandske fiskere ikke forventes at tage skridtet til anskaffelse af søgående fartøjer til levering af torsk m. v. til industrianlæggene, bl. a. fordi der ikke er klarhed over, hvorvidt de store fartøjer kan svare sig økonomisk.

For at fremme udviklingen har udvalget ved indstilling til ministeren for Grønland foreslået, at der søges bevilling til projektering og bygning af 2 linefartøjer på 80 tons bygget af træ og 2 linefartøjer på mellem 110 og 130 tons bygget af stål samt en bevilling til overtagelse og hovedreparation af et 150 tons norskbygget lineskib.

Fartøjerne skal, indtil de kan bortforpagtes eller sælges til i Grønland boende fiskere, stilles til rådighed for KGH.

Behovet for linebåde og trawlere.

Det foran opgjorte råstofbehov i de fem anlæg, der vil være til disposition i 1966, kræver, for at opnå en rimelig udnyttelse af kapaciteten i alle årets måneder, betydelige investeringer i linebåde og/eller trawlere.

Som det fremgår af bilag 12, kan industrianlæg på 40.000 lbs. modtage tilførsler fra 7 linebåde à ca. 100 tons. Der skulle herefter i 1966 ved de 5 industrianlæg kunne beskæftiges 35 større linebåde eller 14 traw-

lere, da to trawlere à 450 tons antages at kunne lande samme kvantum fisk som 5 linebåde. Anskaffelsesudgiften for 35 linebåde kan i dag anslås til 35-40 mill. kr. Vælger man at anskaffe trawlere, bliver den anslåede udgift 55-60 mill. kr.

Der er i denne opgørelse ikke taget hensyn til den eksisterende fiskerflådes landinger.

Det skønnes ønskeligt, at fiskerflåden sammensættes af linebåde og af trawlere.

Arbejdskraftbehovet i de 5 virksomheder kan ansættes til ca. 160 mand pr. virksomhed, ca. 800 ialt, med arbejde i 2-holdsdrift.

I fiskeriet kræves der 70 mand pr. 5 linebåde og ca. 36 mand pr. 2 trawlere. Med en flåde sammensat af trawlere og linebåde vil det samlede arbejdskraftforbrug blive:

Ved fabrikkerne	ca.	800 mand
På linebådene (20 stk.) »		300 mand
På trawlerne (6 stk.) »		100 mand
Ialt		1200 mand

De erhvervsfiskere, der efter statistikken findes i de pågældende byer, vil være tilstrækkelige til at bemane en fiskerflåde af den anførte størrelsesorden.

Der er således tale om en betydelig rationalisering ved indførelse af det søgående fiskeri. En mandskabsstyrke på størrelse med den eksisterende vil med trawlere og linebåde være i stand til at fange 50.000 tons torsk med hoved, uden indvolde. Til sammenligning kan anføres, at tilførsler til de pågældende byer i 1962 androg omkring 10.000 tons.

For at dette projekt kan føres ud i livet, må fiskerne overføres fra den eksisterende flåde af helt små både.

En del af disse fartøjer kan sandsynligvis finde anvendelse ved udstederne eller overføres til de fangerdistrikter, der har behov for sådanne mindre fartøjer.

Det må anses for nødvendigt, såvel i for-

bindelse med overførsel til anvendelse andre steder som til ophugning, at der som nævnt under finanspolitikken etableres en tilskudsordning til udskiftning af både.

Behovet for udvidelse af kapaciteten i fiskeindustrien i perioden frem til 1975.

Lokaliseringsprognosen, der danner grundlag for den økonomiske planlægning for Grønland i tiåret 1966-75, bygger på den betragtning, at en ret betydelig samling af befolkningen i det såkaldte åbentvandsområde vil give den største økonomiske fremgang, og at udbygningen af industrikapaciteten i overensstemmelse hermed i første række vil foregå i området mellem Frederikshåb og Sukkertoppen.

Ser man udover 1975, og forudsættes det, at den tilstræbte koncentration bliver en realitet, og at der på den midterste del af Grønlands vestkyst skabes industrisamfund med stigende levestandard på grundlag af et helårsfiskeri, vil det blive vanskeligt for yderområderne — og der tænkes i denne forbindelse også på Diskobugten - at fastholde arbejdskraften på grund af sæsonarbejdsledigheden.

I Diskobugten har rejefiskeriet sin højsæson om sommeren i tiden fra slutningen af maj til midten af oktober. I nogle år har der været drevet rejefiskeri om vinteren ved Narssaq og i beskedent omfang i Diskobugten, men det er ganske unormalt, at Diskobugten ikke er islagt om vinteren.

Vinterens stabile råvareressourcer i Diskobugt-området er hellefisk fra Jakobshavn distrikt. Den fanges som bekendt fra huller i isen. Med en stabil helårsøkonomi i åbentvandsbyerne er det sandsynligt, at interessen for det hårde fiskeri af hellefisk ved Jakobshavn vil af svækkes.

I Sydgrønland giver Narssaq fortsat mulighed for en moderat udvikling.

Nedenstående oversigt viser omfanget af den arbejdskraft, der ifølge beskæftigelsesprognosen, der er omtalt i afsnit III, side 37, kan søge beskæftigelse i fiskerierhvervet.

Tallene, der antages at angive det antal personer, der minimalt vil søge ind i erhvervet, viser en kraftig ekspansionsmulighed i Godthåb by, hvorimod mulighederne for udvikling i Frederikshåb, Sukkertoppen og Holsteinsborg er af mere moderat karakter.

Sammenholdes ovenanførte disponible arbejdskraft med det arbejdskraftforbrug,

	Arbejdskraft- udbud 1975	Arbejdskraft- forbrug 1965	Disponibel arbejdskraft 1975
Narssaq	250	175	75
Frederikshåb	450	265	185
Godthåb	1100	265	835
Sukkertoppen	400	315	85
Holsteinsborg	400	265	135
Ialt	2600	1285	1315

der er opgjort for rationel drift af de 5 filetfabrikker i 1966, jfr. foran, vil der stort set i løbet af tiåret blive mulighed for en tilgang af arbejdskraft, der kan medføre en fordobling af filetfabrikernes kapacitet. Der vil i 1975 i så fald være mulighed for en kapa-

citet på omkring 400.000 Ibs. færdigvarer pr. døgn.

Udvalgets konklusion af det foreliggende materiale må herefter blive,

at udviklingen indtil 1966-67 vil medføre en industrikapacitet fra Narssaq til Holsteins-

borg på 200.000 lbs. frosne fileter i døgnet, at der efter dette tidspunkt foreligger mulighed for yderligere udbygning af industri-anlæggene i åbentvandsområdet Frederikshåb til Sukkertoppen og eventuelt Holsteinsborg, og at dette i særlig grad gælder Godthåb,

at der nord og syd for åbentvandsområdet bør foretages sådanne investeringer, at de der arbejdende fiskere kan afsætte deres fangst.

Afsætningsmulighederne.

Den produktion af fryseprodukter, der under de angivne forudsætninger er mulighed for at præstere i 1975, vil ligge omkring 40.000 tons mod 3.000 tons i 1963.

Det er en betydelig forøgelse af den grønlandske fryseproduktion, selvom den målt med verdensmarkedets alen er beskeden.

Der er en klar tendens til, at der med den stigende levestandard i de europæiske og oversøiske lande vil finde en forbrugsstigning sted af frosne fiskeprodukter, og der vil tilføjede finde en overgang sted fra simpelt tilvirkede fiskeprodukter til frosne varer af højere og højere forædlingsgrad.

Selvom der med den forudsatte tiltro til de grønlandske fiskeprodukters kvalitet ikke skulle være grund til ængstelse for de kommende afsætningsmuligheder, må man dog have i erindring, at det omhandlede marked har vist sig følsomt selv over for beskedne ændringer i tilførslerne, når disse forekom i uventede ryk. Tilrettelæggelsen af en effektiv markedsføring af de grønlandske produkter vil derfor på afgørende måde øve indflydelse på produktionens rentabilitet.

Støtteforanstaltninger.

Fiskerikonsulent.

I de fremskredne fiskerinationer ofres der betydelige beløb på konsulentvirksomhed og

oplysningsarbejde. Det er derfor udvalgets opfattelse, at der til støtte for udviklingen af fiskeriet i Grønland bør oprettes en stilling som fiskerikonsulent med sæde i Godthåb.

Konsulentens arbejdsområde tænkes i første række at være at organisere en fiskeruddannelse på lokal basis i de forskellige byer under beskedne former. Konsulenten bør også yde hjælp i tekniske og økonomiske spørgsmål ved overgang til større og andre bådtyper.

Det anses endvidere for hensigtsmæssigt, at konsulenten forestår skabelsen af et grønlandsk fiskeritidsskrift, der bl. a. bør belyse fiskeriets udviklingsproblemer og give informationer om udviklingen i fiskeriet andre steder.

Endvidere bør der under samme ledelse oprettes en fiskeribogsamling, i første omgang i tilknytning til det bestående biblioteksvæsen, siden hen i tilslutning til fiskerifagskolen.

Der bør også udarbejdes løbende oversigter over økonomien inden for alle grene af det grønlandske fiskeri.

Eksperimentelle fiskeriforsøg.

I betragtning af at det grønlandske fiskeri - det nationale såvel som internationale - i henseende til redskabsanvendelse er relativt underudviklet, foreslås det, at der skaffes de nødvendige midler til brug for gennemførelse af eksperimentelle fiskeriforsøg. Det vil være hensigtsmæssigt at få moderne redskaber gennemprøvet under rationelle former, således at indførelse af moderne redskaber nu og i fremtiden ikke forhales på grund af manglende kendskab til deres anvendelse og egnethed.

Det henstilles endvidere, at biologerne i »Grønlands Fiskeriundersøgelser« udarbejder en plan for en bredt anlagt undersøgelse og kortlægning af råstofforekomster i havet i det grønlandske fjord- og kystområde.

I Norge, hvor man som nævnt nu mærker overbeskatningens indflydelse på fiskeriets rentabilitet, iværksætter man indgående undersøgelser af forekomsten af bl. a. skaldyr i de norske kyst- og fjordområder for at få alternative fangstmuligheder.

Da man som anført, blot på lidt længere sigt, må regne med overbeskatning af torkebestanden i Davisstrædet, bør de alternative fiskerimuligheder kortlægges, og udvalget skal anbefale anskaffelse af det fornødne materiel til biologernes kortlægningsarbejde.

Støtte til KNAPP.

De grønlandske fiskere og fangere er gennem lokale foreninger sammensluttede i Landsforeningen for fiskere og fangere i Grønland, KNAPP, der varetager fiskernes og fangernes interesser af økonomisk og faglig art.

Landsforeningens og lokalforeningernes virksomhed finansieres dels ved et årligt kontingent på 12 kr. pr. medlem, dels ved, at der af KGH ydes en årlig afgift på 2 promille af indhandlingen af fiske- og sælfangstprodukter. Denne afgift beløb sig i 1961 og 1962 til henholdsvis 27.300 kr. og 29.400 kr.

Imidlertid har de senere års udvikling medført en betydelig vækst i organisationens opgaver. På denne baggrund er der i Grønlands landsråd stillet forslag om, at der tilbageholdes 1 % af indhandlingsværdien af fisk til anvendelse for KNAPP's organisatoriske og faglige opgaver, og til en investeringsfond der skulle give fiskerne mulighed for at få økonomisk andel i de bestående og fremtidige industrianlæg. Landsrådet har i en udtalelse under den ekstraordinære landsrådssamling i marts 1964 tilsluttet sig dette forslag og udtaler, at forslaget i den foreliggende form forudsætter lovgivning herom, men henstiller at forsla-

get, der vil kunne få afgørende betydning for fiskernes og fangernes faglige og økonomiske konsolidering, fremmes mest muligt.

Under udvalgets drøftelser af dette forslag har der været enighed om, at KNAPP bør styrkes økonomisk, men en række principielle problemer må først afklares, inden en endelig ordning kan fastlægges.

Som en midlertidig løsning anbefaler udvalget, at den gældende overenskomst mellem KNAPP og KGH opretholdes, dog således at det tilbageholdte beløb fremover beregnes som 5 % af indhandlingen af fiske- og fangstprodukter, så organisationen får mulighed for at gennemføre såvel det organisatoriske som det oplysende arbejde, der vil blive behov for ved overgangen til det grønlandske havfiske. Samtidig foreslås det, at KNAPP's regnskaber revideres af en af ministeren for Grønland udpeget revisor.

Det henstilles endvidere, at Grønlandsrådet snarest tager spørgsmålet op til endelig løsning.

C. Erhvervspolitikken i fangerdistrikterne.

I fangerdistrikterne Umanak, Upernavik, Thule, Angmagssalik og Scoresbysund lever ca. $\frac{1}{5}$ af den grønlandske befolkning under naturvilkår, der adskiller sig fra den øvrige del af Grønland.

Da der i årtier i medfør af klimaforandringen var konstateret et fald i fangsten af sæler til trods for et stigende folketal, havde der omkring 1950 dannet sig den opfattelse, at forringelsen af erhvervsgrundlaget ville fortsætte, hvorfor en væsentlig del af befolkningen i Umanak og Upernavik distrikter måtte opmuntres til at flytte til fiskeridistrikterne, hvor fremtidsudsigterne var bedre, jfr. Grønlandskommissionens betænkning 1. L, side 38.

I betænkningens bind 6 beskæftigede kommissionen sig med forholdene i Nord- og Østgrønland.

I Angmagssalik og Scoresbysund distrikter var befolkningens erhverv baseret på sælfangsten, som ikke havde kunnet holde trit med befolkningstilvæksten. Fiskeriet havde hidtil kun spillet en underordnet rolle. Resultatet af kommissionens overvejelser blev et forslag om en undersøgelse af mulighederne for en større og mere rationel udnyttelse af hajfiskeriet og sælfangsten i disse distrikter. Forinden resultatet af disse undersøgelser forelå, mente kommissionen ikke at kunne tage stilling til spørgsmålet om ønskeligheden af større overflytninger til vestkysten.

For Thule distrikts vedkommende pegede kommissionen på, at der kun var tale om en moderat befolkningstilvækst, og at erhvervet, der navnlig var baseret på rævefangst, stadig bød befolkningen tilstrækkelige eksistensmuligheder.

Erhvervsudviklingen 1950-62.

Fangerdistrikterne har imidlertid også fået del i den indkomstfremgang, der har fundet sted i Grønland efter 1950. Det skyldes bl. a. en forbedring af erhvervsgrundlaget. Nedgangen i sælfangsten blev standset og vendt til fremgang, som det er vist

i tabel 17. Den samlede indhandling af sælskind er i de 5 distrikter vokset fra 19.000 i 1950 til ca. 35.000 i begyndelsen af 1960'erne eller med 80 pct.

Der er ret store udsving i de forskellige distrikters fremgang. Størst har den været i Scoresbysund, hvor indhandlingen af sælskind næsten er 6-doblet. I Upernavik, Thule og Angmagssalik har fremgangen været på ca. 70 pct. Mindst har fremgangen været i Umanak distriktet, nemlig 33 pct. Tallet for indhandlede skind er vokset stærkere end folketallet, når der ses bort fra byerne Umanak, Upernavik og Angmagssalik, hvor indhandlingen er meget begrænset.

Disse tal giver imidlertid ikke et dækkende udtryk for indkomstfremgangen, dels fordi indhandlingen af fisk i Umanak og Angmagssalik distrikter er forøget stærkt, dels fordi indhandlingspriserne, navnlig på sælskind, er steget. Som det fremgår af tabel 18, er bruttoindtægten ved salg af produkter til KGH 4-5-doblet fra 1950 til begyndelsen af 1960'erne. Korregerer man for den samtidige stigning i detailpriserne og folketallet, bliver resultatet, at *indhandlingens reale værdi pr. indbygger er fordoblet i perioden 1950—1962*. Dette gennem-

TABEL 17.
Indhandling af sælskind 1950—62.
Stk.

	Årligt gennemsnit					1961	1962	Indeks for gennemsnit 1961/62 1950-51 = 100
	1950-1951	1953-1954	1955-1956	1957-1958	1959-1960			
Umanak	3.122	4.108	4.082	5.065	6.410	4.754	3.574	133
Upernavik	8.301	10.846	9.389	9.992	13.642	14.812	12.589	165
Thule	2.132	2.712	2.609	2.641	3.682	3.726	3.532	170
Angmagssalik . .	4.892	8.063	6.422	7.934	6.555	8.834	7.595	168
Scoresbysund . . .	1.245	3.347	3.977	6.438	4.374	6.073	5.227	454
Ialt	19.692	29.076	26.479	32.070	34.663	38.199	32.517	180
Hele Grønland . .	22.100	32.573	31.477	41.064	44.771	45.576	37.676	

Anm.: 1952 er ikke medtaget, da opgørelserne kun omfatter 9 måneder.

snit dækker over store udsving fra distrikt til distrikt. Størst har fremgangen været i Angmagssalik, hvor der er tale om en 6-dobling af pengeindkomsterne pr. indbygger, hvilket først og fremmest skyldes, at der i periodens slutning blev indhandlet for 2-300.000 kr. fisk, medens der i den første halvdel af perioden praktisk taget ikke blev skabt nogen indtægter ved fiskeri. I Upernavik og Scoresbysund er der rundt regnet tale om en fordobling. I Umanak distriktet har fremgangen kun været på 55 pct., og i Thule er der endog tale om et fald i pengeindkomsternes reelle værdi pr. indbygger.

En undersøgelse¹⁾ har vist, at den gennemsnitlige pengeindkomst i Umanak og Upernavik kommuner uden for byerne i 1960 udgjorde godt 4.000 kr. pr. husstand på ca. 5,7 personer, hvoraf 2,4 var børn. For at få udtryk for de samlede indkomster må hertil lægges værdien af naturalforbruget, der navnlig er stort i Upernavik.

Indkomstfremgangen er fortsat i de seneste år. Ganske vist ophørte indhandlingen af spæk og hajlever i 1963 på grund af, at olieproduktionen gav et stadigt stigende tab, men samtidig blev fangernes indtjening ved prisforhøjelser forbedret, således at tabet for

fangerbefolkningen som helhed blev mere end kompenseret. Indkomststigningen vil, med mindre der kommer et fald i produktionen, blive ganske betydelig i 1964. I overensstemmelse med skitseforslaget vedrørende indkomstdannelsen og erhvervspolitikken er priserne på fangstprodukter forhøjet med 10 pct. fra 1. april 1964, og der er indført udbyttedelingsordninger for sæl- og ræveskind samt fjer og dun. Efter disse ordninger udbetales 50 pct. af overskuddet ved eksport af produkterne, dog maksimalt 25 pct. af indhandlingsværdien. Samme år er der indført børnetilskud, der andrager op imod 10 pct. af pengeindkomsterne i disse områder. Alt i alt vil der således selv ved uændret produktion blive tale om en mærkbar fremgang for befolkningen.

Baggrunden for forhøjelsen af afregningsprisen til sælfangerne er bl. a. de gode konjunkturer, der findes på eksportmarkedet for sælskind i øjeblikket. Flere af fangerdistrikterne har givet overskud på KGHs regnskab, jfr. tabel 19. Eksporten af sælskind, der fra hele Grønland i de sidste par år har udgjort ca. 5 mill. kr., er den mest rentable gren inden for KGHs virksomhed.

Under forudsætning af i øvrigt uændrede forhold vil overskuddet på produktionsregnskabet fremover falde som følge af den

TABEL 18.

Den samlede indhandling i fanger distrikterne.

1000 kr.

	Årligt gennemsnit					1961	1962	Indeks Genstl. 1961-62 1950-1951 = 100	Indeks korrigeret for befolkningsvækst og detailprisstigning
	1950- 1951	1953- 1954	1955- 1956	1957- 1958	1959- 1960				
Umanak	104	140	180	247	395	411	306	345	155 ¹⁾
Upernavik	130	208	240	290	405	497	426	355	193 ¹⁾
Thule	97	111	154	193	204	252	222	244	92
Angmagssalik	34	89	99	276	483	516	455	1432	584 ¹⁾
Scoresbysund	33	68	89	187	145	187	197	584	216
Ialt	398	616	762	1193	1632	1863	1606	436	200 ¹⁾

¹⁾ Beregnet på grundlag af befolkningsstilvæksten uden for byerne Umanak, Upernavik og Angmagssalik. Indhandlingen udgør kun et mindre beløb i disse byer.

TABEL 19.

Det regnskabsmæssige resultat af KGHs virksomhed i fanger di strikterne 1961 og 1962.

	Produktionen i 1000 kr.		Forsyningstjenesten i 1000 kr.	
	1961	1962	1961	1962
Umanak	÷ 213	÷ 274	÷ 687	÷ 376
Upernavik	519	681	÷ 575	÷ 400
Thule	47	179	÷ 238	÷ 129
Angmagssalik	22	375	÷ 824	÷ 690
Scoresbysund	198	269	÷ 222	÷ 343
Ialt	573	1.230	÷ 2.546	÷ 1.938

omtalte forhøjelse af indhandlingsprisen, den nye udbyttedelingsordning samt større lønomkostninger.

Produktionsfremmende midler.

En af årsagerne til væksten i indhandlingsværdien i *Umanak* distrikt er den voksende udnyttelse af forekomsterne af hellefisk. I begyndelsen af 1950'erne var indhandlingen ganske ringe, men i slutningen af årtiet kom der et opsving, der fortsætter. I 1963 blev produktionen ca. 400 tons, hvilket var 40 pct. mere end året forud.

Den kraftige fremgang i dette fiskeri skyldes overgang til langliner samt opførelse af saltehouse, der kan opvarmes. Endvidere har forhøjelsen af indhandlingspriserne øget interessen for hellefisk, jfr. bilag nr. 6, hvor magister Bent Jensen har beskrevet udviklingsproblemerne i fangerdistrikterne.

En yderligere intensivering af fiskeriet kan nås ved i sommerhalvåret at benytte motorjoller på ca. 20 fod i stedet for de nu anvendte robåde. Fordelene herved er indlysende. Transporten til de nuværende fiskepladser formindskes, og fiskerne kan udvide fiskeområderne til fjernere liggende fjorde. Motoriseringen vil også udvide sælfangstens operationsområde, idet kajaker kan medtages i bådene.

Det aktuelle behov for motorbåde er for sigtigt anslået til 50-75, der formentlig kan anskaffes for V2-I mill. kr. Da man efter alt at dømme kan forøge produktiviteten mærkbart i såvel fiskeriet som sælfangsten, skal udvalget anbefale, at man efter forhandlinger med fiskerne udarbejder en plan for leveringerne, og at de fornødne lån bevilges af erhvervsstøtteudvalget. Endvidere skal man pege på muligheden for levering fra det sydlige Grønland af brugte både, som ønskes afhændet på grund af overgang til større fartøjer.

Også opførelse af flere fangst- og fiskerhytter vil kunne øge produktionsudbyttet. Hytterne giver fiskerne mulighed for at opholde sig ved fiskepladserne, indtil de har opnået en passende fangst, hvorved undgås tidkrævende transporter.

På grundlag af drøftelserne med erhververne i *Umanak* distrikt kan det aktuelle behov opgøres til 20-30 hytter, jfr. bilag nr. 6. Opførelsen af fangst- og fiskerhytter finansieres efter gældende regler af landskassen.

KGH kan afsætte en større produktion til de nugældende priser, og der er således også i afsætningen basis for en ekspansion. For at udnytte indkomstmulighederne for befolkningen må der foretages yderligere inve-

steringer i saltehuse, og efter de foreliggende planer skal der bygges saltehuse på flere udsteder, således at stort set alle vil have de fornødne produktionsforhold omkring 1965.

Som det fremgår af tabel 19 giver produktionen i Umanak distrikt som helhed under-skud på KGHs regnskab. Det er muligt, at økonomien vil blive forbedret som følge af større produktion, men det er i øvrigt udvalgets opfattelse, at der ikke kan stilles strenge krav om forventet rentabilitet ved nyinvesteringer i saltehuse, eftersom der ikke findes alternative beskæftigelsesmuligheder for befolkningen.

I Umanak by er indbyggertallet steget med 45 pct. til ca. 800 fra 1950-62. Befolkningens eksistens er næsten udelukkende baseret på byens funktion som handels- og servicecenter for kommunen, og den kan næppe fremover give en voksende befolkning tilstrækkelige beskæftigelsesmuligheder. En fra-vandring - sandsynligvis udover befolknings-tilvæksten - bør derfor støttes.

I Upernavik by er eksistensgrundlaget det samme. Folketallet er vokset med 50 pct. til ca. 550 i 1962, og der må også forudses en vis vandring fra denne by.

Udviklingen i *Upernavik distrikt* må alene baseres på sælfangst, der som omtalt har haft en betydelig fremgang i det sidste årti. 1963 blev et meget givtigt år, idet fangernes indkomster ved salg til KGH steg med 60 pct. i forhold til året før.

Der er næppe store muligheder for at effektivisere det traditionelle fangererhverv. Den videre erhvervmæssige fremgang kan dog stimuleres ved anskaffelse af mindre motorbåde til transport af kajakerne til fjernere liggende fangstpladser.

Folketallet på udsteder og bopladser i Upernavik distrikt er, når perioden 1950-62 tages som helhed, ikke vokset, hvilket skyldes, at ca. 250 personer flyttede til sydli-

gere kommuner i årene 1953-56). I de følgende 6 år er folketallet steget med 25 pct.

Til trods for denne befolkningstilvækst er indkomsten pr. indbygger vokset. Det er ikke muligt at bedømme, hvor længe naturgrundlaget giver eksistensmulighed for en vækst af denne størrelse.

Af de 5 fangerdistrikter er *Thule distrikt* det eneste, der udviser et, omend beskedent, fald i den reale pengeindkomst fra 1950/51 til 1961/62. Baggrunden herfor synes bl. a. at være, at fangstmulighederne ikke har kunnet holde trit med befolkningstilvæksten. Om forholdet mellem denne og dyreforekomsterne er det over for udvalget oplyst, at der i fangerrådet hersker en vis ængstelse for, at den maksimale udnyttelsesgrad af sælforekomster allerede er nået i området omkring Thule by, hvilket antagelig er en følge af, at der ved flytningen af befolkningen fra gi. Thule er blevet for mange fangere om at udnytte de tidligere meget rige fangstfelter i Inglefieldfjorden. Der næres derfor bekymring for, at der i løbet af kortere åremål vil opstå vanskeligheder med at tilvejebringe det fornødne fangstresultat for bevarelse af den nuværende levestandard, samt for at dyrebestanden vil lide betydelig skade.

For distriktet som helhed synes der dog ikke fare for nogen umiddelbar forringelse af erhvervsgrundlaget, jfr. at sælskindsindhandlingen (tabel 17) - når bortses fra året 1959 - i 1961 og 1962 har været større end i noget tidligere år.

Dette forudsætter imidlertid en passende fordelt befolkning, at der skabes mulighed for udnyttelse af fangstområder, der grundet beliggenheden nu udnyttes i mindre grad, og at der i tilfælde, hvor der konstateres foruroligende nedgang i et områdes dyreforekomster, træffes foranstaltninger til ophjælpning af bestanden.

1) Jfr. »Befolkningssituationen i Vestgrønland« udarbejdet af Udvalget for Samfundsforskning i Grønland.

Udvalget skal på baggrund heraf anbefale, at der oprettes depoter i nye områder, hvor dyreforekomsterne ellers vanskeligt kan udnyttes. Endvidere skal man anbefale, at der ved opførelse af fangsthytter gives fangerne mulighed for under bedre vilkår at opholde sig i længere tid på fangstfelter, der ligger fjernt fra bostedet. Endvidere foreslås, at fangerne får mulighed for at erhverve sig mindre motorbåde.

Under hensyn til vigtigheden af bevarelsen af dyrebestanden skal udvalget foreslå, at dyreforekomsterne, eventuelt gennem undersøgelser ved en zootopograf, følges nøje, og at der ved tegn på nedgang i bestanden inden for et område træffes foranstaltninger til regulering af fangsten med henblik på ophjælpning af bestanden.

Distriktets befolkning er vokset med knap 50 pct. fra 1950 til 1962. På baggrund af denne tilvækst, der ligger en del over gennemsnittet for fangerdistrikterne som helhed, er det udvalgets opfattelse, at en vis fraflytning vil være ønskelig.

Erhvervsgrundlaget i *Scoresbysund* distrikt er ligesom for Upernaviks og Thules vedkommende hovedsagelig sælfangsten. Efter en nedgang i 1959 og 1960 er indhandlingen af sælskind på ny i 1961 og 1962 nået op i nærheden af højdepunktet i 1957 og 1958 på omkring 6.000 skind. Den reelle værdi af indhandlingen korrigeret for befolknings-tilvækst er fordoblet fra 1950/51 til 1961/62, og blandt de 5 fangerdistrikter er væksten i indhandlingen kun overgået af Angmagssalik distrikt.

På baggrund heraf og de i øvrigt for udvalget foreliggende oplysninger synes udøvelsen af fangererhvervet fortsat at give mulighed for et efter forholdene rimeligt økonomisk udbytte. Et i distrikterne foretaget fiskeriforsøg har i øvrigt vist, at fiskeforekomsterne ikke er tilstrækkelige til kommerciel udnyttelse.

Det er karakteristisk for dette fangerdi-

strikt, at befolkningen på knap 500 kun er fordelt på 2 steder.

Beboelsernes placering lige ved munden af Grønlands største fjordkompleks, Scoresbysund, giver tilstrækkelige muligheder for fangst inden for en rimelig afstand fra bopladserne. Fangerne tager desuden jævnligt på lange fangstrejser, under hvilke de normalt bor i telt. Der er for distriktskassens midler en del steder opført fangsthuse, der kan tjene til ophold for fangerne og deres familier i længere tid.

Udvalget skal anbefale, at der opføres yderligere et antal fangsthuse, samt at adgangen til indhandling af skind udvides.

Uanset at befolkningsstilvæksten ikke inden for den nærmeste fremtid synes at medføre problemer i henseende til eksisterende erhvervsmuligheder bør ønsket om fraflytning støttes.

1 *Angmagssalik* distrikt er torskefiskeriet i de senere år kommet til at spille en stedse større rolle, medens sælfangsten derimod gennem en årrække har været konstant med en sælskindsindhandling på 7-8.000 stk. årligt.

Torskefiskeriet har en væsentlig andel i, at den reelle værdi af indhandlingen pr. indbygger, ekskl. befolkningen i Angmagssalik by, er blevet næsten 6-doblet siden 1950/51.

Udviklingen i torskefiskeriet daterer sig fra 1958, da m/s »Kaskelot« blev placeret som salteskib ved Kungmiut. Siden 1958 har distriktsrådet og erhvervsstøtteudvalget ydet lån til anskaffelse af robåde og motorbåde. I årene 1959-63 er der således ydet lån til henved 50 mindre motorbåde.

Udviklingen i indhandlingsværdien af torsk fremgår af oversigten på næste side.

Den væsentligste del af produktionen indhandles ved Kungmiut og Kap Dan.

Der skulle være muligheder for en yderligere fremgang i fiskeriet. Det er således oplyst, at færøske fiskere i de senere år har

*Indhandling af torsk i Angmagssalik distrikt
1957-63.*

	1957	1958	1959	1960	1961	1962	1963
Indhandling i 1.000 kr.	44	180	165	363	176	197	222 ¹⁾

¹⁾ Inkl. indhandling i Skjoldungen i 1962, idet oplysninger for 1963 ikke foreligger endnu.

drevet fiskeri ved Angmagssalik, fortrinsvis i farvandet ud for byen og ved Kulusukøen, hvor Kap Dan ligger. De har haft et udmærket udbytte, og nogle af skibene har i løbet af en sæson flere gange opnået fuld last. Foretagne fiskeriundersøgelser har vist, at der i området ved Kap Dan-banken kan opnås betydelige torskefangster, der med hensyn til størrelse og kvalitet egner sig fortrinligt til saltning.

Da fiskeriet af klimatiske grunde kun kan foregå i ganske få måneder, er der ikke baggrund for etablering af anlæg for tilvirkning af frosne fileter. Den nuværende produktion udgør ikke en tiendedel af den mindsteproduktion, der bør være til stede for oprettelsen af sådanne anlæg. Det må derfor anses for rigtigst indtil videre fortsat at basere produktionen på fremstilling af saltfisk og tørfisk.

Til forbedring af produktionsforholdene i Kungmiut bliver i 1964 færdiggjort et fiskerianlæg til ca. 2 mill. kr.

For så vidt angår udviklingen af fiskeriet fra Kap Dan og Angmagssalik gør særlige forhold sig gældende. Mens fiskeriet fra de øvrige steder foregår i beskyttede fjordområder, ligger mulighederne for fiskeriet fra Kap Dan og Angmagssalik på det åbne hav. Anvendelsen af robåde og mindre, åbne motorbåde i dette fiskeri betegnes som yderst farligt, da havet enten er dækket af mere eller mindre spredt storis eller er meget uroligt.

Handelschefen i Angmagssalik har på baggrund heraf påpeget, at en udnyttelse af fiskemulighederne i farvandet ud for Kap Dan og Angmagssalik kan ske ved, at der

tilvejebringes et antal kuttere, formentlig 5 à 6 på 36-42 fod (10-20 tons), der stilles til disposition for befolkningen. Anskaffelse af disse både anses tillige at kunne bidrage til en forøgelse af sælfangsten fra Kap Dan.

Som et første skridt er der på handelschefens initiativ af private i henholdsvis Kungmiut og Kap Dan i 1964 anskaffet 2 stk. 10 tons kuttere, som er finansieret på normal måde gennem erhvervsstøttefonden og landskassen. Der er dog truffet den særordning, at kutterne indtil videre administreres af handelschefen, og at fiskeriet ledes af en færøsk fisker, som gennem en årrække har arbejdet for KGH i distriktet. Endvidere støtter KGH dette forsøg i 1964 med et driftstilskud over fiskeriforsøgskontoen.

Driften af disse to fartøjer vil vise, om der er mulighed for rentabel kutterdrift i Angmagssalik distrikt, hvilket kan være tvivlsomt, men skulle der vise sig at være baggrund for anskaffelse af flere kuttere, vil udvalget anbefale, at der ydes særlig støtte fra statens side til ophjælpning af et effektivt kutterfiskeri.

Distriktets befolkning er fra 1950 til 1962 vokset fra 1.220 til ca. 2.000 indbyggere eller med godt 60 pct. På baggrund af det stigende befolkningstal anser udvalget — selv efter gennemførelsen af ovennævnte forslag — det ikke for muligt at tilvejebringe rimelige økonomiske vilkår for den stærkt voksende befolkning på længere sigt. En vis fraflytning fra distriktet er derfor ønskelig.

Det er foran vist, at indkomsterne takket være produktionsfremgang og højere priser er blevet forøget i fangerdistrikterne, bortset

fra Thule, og at der i et vist omfang kan opnås indkomstforbedringer for befolkningen i fangerområderne. Ikke desto mindre må det forudses, at indkomstforskellen mellem de store byer sydpå og fangerdistrikterne vil blive større, hvilket før eller senere må føre til et stigende antal vandringer til Vestgrønlands fiskeridistrikter. På grund af de store forskelle i levevis mellem fangerområderne og byerne vil udviklingen foregå noget langsommere end vandringerne fra de små pladser i fiskeridistrikterne til byerne. Denne vurdering danner baggrunden for, at der i udviklingsplanen er planlagt opførelse af 400 typehuse til saneringer i de fem fangerdistrikter.

Udvalget finder det imidlertid ønskeligt, at der i fangerdistrikterne, navnlig blandt den opvoksende ungdom, gennemføres et oplysningsarbejde om levevilkårene i det vestgrønlandske bysamfund med henblik på at skabe interesse for fraflytning. Dette oplysningsarbejde bør bl. a. indgå som en del af den erhvervsorientering, der gives i skolerne.

D. Fåreavl.

Fåreavlens udvikling.

Den grønlandske fåreavl er koncentreret i kommunerne Narssaq, Julianehåb og Na-

nortalik, hvor knap 95 pct. af fårebestanden findes.

Fåreavlens begyndte i 1906 og nåede i 1948 et foreløbigt højdepunkt med godt 22.000 får. En katastrofe vinter medførte derefter en halvering af bestanden, der først i 1956 var vokset til 1948-niveauet. I vinteren 1956-57 var klimaet igen ugunstigt, og bestanden blev reduceret med knap 30 pct., jfr. tabel 20.

I 1962 fandtes ca. 31.000 får i Grønland fordelt på 196 besætninger. Brugene er gennemgående små og drives i de fleste tilfælde som bierhverv. I 1961 var således godt halvdelen af besætningerne på 50 får eller mindre, medens der af større besætninger på 500 får og derover fandtes 14 eller 7 pct. af samtlige besætninger, jfr. tabel 21.

Fåreavlernes indtægter ved salg af fåreavisprodukter til KGH, fremgår af tabel 20. Fra 1956 - det første år, hvor bestanden igen nåede niveauet før katastrofevinteren 1948-49 - er salgsindtægten vokset fra godt 500.000 kr. til godt 800.000 kr. i 1962 eller en stigning på godt 60 pct. I de tre sidste år har stigningen dog været ringe. I samme periode er antallet af slagtninger vokset fra knap 12.000 til knap 16.400 eller med ca. 37 pct.

En i 1959 indført præmieordning blev i 1962 afløst af en udbyttedelingsordning,

TABEL 20.

Udviklingen i fårebestanden og indhandlingen af fåreavisprodukter 1950—62.

	1950	1951	1952	1953	1954	1955	1956	1957	1958	1959	1960	1961	1962
Fårebestand 1000 stk.	13	14	16	19	21	21	24	17	19	20	21	27	31
Antal slagtninger ¹⁾ 1000 stk.	5,2	5,2	7,6	8,8	8,7	8,5	12,0	7,6	9,0	9,4	13,4	15,8	16,4
Indhandling af fåreavisprodukter 1000 kr.	139	153	260	349	305	288	503	342	375	421	776	818	811

¹⁾ Bortset fra hjemmeslagtninger.

TABEL 21.

Fårebesætningerne fordelt efter størrelse.

1. december 1961

Antal får	Besætninger	
	Antal	Procent
1— 50	104	53
51—100	21	11
101—200	23	12
201—500	34	17
501 og derover	14	7
	196	100

hvorefter halvdelen af nettooverskuddet fordeles til producenterne efter størrelsen af deres leverancer af slagtedyrl til slagteriet i Narssaq. Indtil 1963 var ordningen begrænset således, at dividenden ikke kunne udgøre mere end 10 pct. af den enkelte fåreholders indhandlingsbeløb af fåreavisprodukter. For 1962 blev udbetalt 10 pct. af indhandlingsbeløbet eller 76.000 kr. Produktionen af fåre- og lammeprodukter på fabrikken i Narssaq gav i 1962 et nettooverskud på 111.000 kr. mod et overskud på 27.000 kr. i 1961.

Statens støtte til fåreavlen omfatter dels uddannelse, konsulentvirksomhed, praktisk hjælp til opdyrkning m. v. udøvet fra de til dette formål oprettede forsøgsstationer, dels ydelse af lån til boliger, til anskaffelse af avlsbygninger, til hegn og redskaber samt til jordforbedring i henhold til bekendtgørelserne om bolig- og erhvervsstøttelån, dels etablering af slagteriet i Narssaq samt endelig en begrænset adgang til ydelse af kortfristede lån til anskaffelse af såsæd og kunstgødning mod kaution fra fåreholderfonden, hvis midler skaffes ved, at KGH tilbageholder 1 pct. af indhandlingsværdien af fåre- og lammeprodukter.

Driften af landbrugsstationerne koster omkring 1/2 million. kr. årligt. Det drejer sig dels om fåreavlsstationen i Qorqut, hvor der dog nu kun drives almindeligt fårebrug,

dels om landbrugsstationen i Uperniviarssuk, hvor der drives forsøgsvirksomhed, og hvorfra statens ovennævnte virksomhed med uddannelse, konsulentvirksomhed og praktisk hjælp ydes.

Statens udlån til fåreholdere i henhold til erhvervsstøtteordningen har i tiåret 1954 til 1963 andraget ialt 516.000 kr., fordelt på 88 lån.

Fåreavlens problemer.

Det jordbrugsfaglige udvalg for statens forsøgsvirksomhed i Grønland har i 1963 afgivet en redegørelse, hvori en række af fåreavlens problemer omtales.

De ugunstige jordbunds- og klimaforhold i Grønland bevirker, at dyrkning af foderafgrøder kun kan etableres på begrænsede områder og da først efter en betydelig dyrkningsindsats. Det samlede kultiverede areal hos private fåreholdere er på ca. 55 ha, og dette er ikke tilstrækkeligt til dyrkning af de nødvendige mængder af vinterfoder til den nuværende fårebestand. Fåreavlen må derfor i vidt omfang baseres på udegræsning også om vinteren. Denne driftsform påfører hvervet en betydelig tabsrisiko, idet betydelige antal får under særligt ugunstige vintre som omtalt omkommer af sult. Det er derfor af væsentlig betydning for opretholdelse af en stabil produktion, at der med henblik på fremskaffelse af vinterfoder gø-

res en indsats for opdyrkning af dyrkbare arealer.

Den hidtidige driftsform har efter sagens natur kun i begrænset omfang stillet krav til staldbygninger. Forøgelsen af besættningerne og den ønskværdige overgang til en mere intensiv og varieret driftsform baseret på staldfodring om vinteren med indhøstede afgrøder gør behovet for opførelsen af stalde påtrængende.

Udover statens ovenfor omtalte støtte til fåreavlserhvervet er der gennem forsøgsstationerne ydet etableringslån til uddannede fåreholdere, der kan få stillet op til 200 moderfår til disposition mod tilbagelevering af et tilsvarende antal i løbet af 10 år, dog således at fåreholderen er fritaget for aflevering de første to år. Der er derimod ingen mulighed for at opnå langfristede driftslån til indkøb af kunstgødning, såsæd og andre driftsmidler, ligesom der heller ikke kan opnås lån til køb af får udover lånet af de 200 moderfår. Navnlig i de første år efter etableringen, hvor der endnu ikke er nogen indtægt fra fårene, er de manglende lånemuligheder hæmmende for fåreavlens udvikling. Den hidtidige etableringsform nødvendiggør, at fåreholderen i en årrække må kunne skaffe sig indtægter på anden måde.

Skal fåreholderen derimod etableres, således at bedriften i løbet af kort tid kan danne grundlag for en normal levestandard, stilles betydelige krav til finansieringen. Selv om fårehold stadig kan etableres under de nu gældende vilkår, har udviklingen dog medført, at dette er vanskeligere end tidligere, bl. a. fordi de eksisterende brug har beslaglagt de bedste jorder og græsninger. Hertil kommer vigtigheden af, at etableringen af fårehold som hovederhverv kan ske under rimelige økonomiske forhold for fåreholderen.

Udviklingsmulighederne.

Det jordbrugsfaglige udvalg har i sin

redegørelse på grundlag af visse undersøgelser foretaget i det nordlige Norge beregnet, at der i det sydlige Vestgrønland skulle være fjeldgræsningsmuligheder for ca. 60.000 moderfår, altså ca. en fordobling af den nuværende bestamling. En sådan fårebestand vil af hensyn til fremskaffelsen af det nødvendige vinterfoder kræve et kultiveret areal på 500-600 ha. Det jordbrugsfaglige udvalg anser det for muligt at tilvejebringe dette areal, hvilket dog vil kræve en betydelig indsats i kultiveringsarbejdet.

For at give ejerne af de eksisterende større fårehold økonomisk sikkerhed med en passende levestandard må det anses for hensigtsmæssigt og nødvendigt, at disses besættninger bliver forøget op til ca. 500 moderfår pr. brug. Det drejer sig om ca. 50 brug, og udvalget påregner, at disses besættninger må forøges med ialt 8000 dyr. Det skulle herefter være muligt at etablere nye fårebrug med en bestand på 20.000 moderfår svarende til ca. 40 brug. Hertil kommer eventuelt etablering af fårehold på visse pladser, hvor fiskere eller lønarbejdere kan holde et mindre antal dyr som bierhverv.

Mulighederne for oprettelse af nye brug er således begrænsede, og i overensstemmelse med det jordbrugsfaglige udvalg skal Grønlandsudvalget anbefale, at udvidelsen af de opdyrkede arealer sker i takt med befolkningstilvæksten i disse områder. Det er endvidere Grønlandsudvalgets opfattelse, at man under hensyn til de begrænsede udviklingsmuligheder bør være tilbageholdende med at tillade ikke-grønlændere at etablere sig som fåreholdere.

Statens støtte til fåreavlens fremme.

Det jordbrugsfaglige udvalg påpeger vigtigheden af et intensiveret opdyrkningsarbejde og foreslår, at der af hensyn til sikringen af den eksisterende fårebestand og af hensyn til mulighederne for etablering af nye brug bør opdyrkes mindst 20 ha jord pr.

år. Heraf påregner man, at en trediedel vil kunne opdyrkes af de private fåreholdere selv, mens der fra statens side må drages omsorg for opdyrkningen af 12—15 ha pr. år.

Grønlandsudvalget kan tilslutte sig, at staten støtter et intensiveret opdyrkningsarbejde dels gennem rådgivning og anskaffelse af det fornødne materiel til udleje til private fåreholderes opdyrkningsarbejde, dels ved at landbrugsstationen tager initiativet til og assisterer ved opdyrkning af nye jorder i det omfang, den i opdyrkningen investerede kapital kan påregnes forrentet enten gennem bortforpagtning eller ved salg af de indhøstede afgrøder.

Grønlandsudvalget tillægger en effektiv konsulenttjeneste stor betydning for fåreavlen og skal derfor anbefale, at der til landbrugsstationen knyttes de konsulenter, der er nødvendige for at dække fåreavlernes behov for rådgivning og vejledning.

Endvidere skal Grønlandsudvalget i overensstemmelse med det jordbrugsfaglige udvalg foreslå, at låneordningen udvides til også at omfatte mere langfristede driftslån til køb af såsæd, kunstgødning m. v. og til besætning, samt at landbrugsstationernes adgang til udlån af dyr udvides til at omfatte et antal dyr, der er tilstrækkeligt til, at driften kan svare sig.

Endelig har det jordbrugsfaglige udvalg peget på slagteproblemet. Hidtil har fåreavlen væsentligt været koncentreret i Juliane-håb og Narssaq, og produktionen har kunnet afsættes til slagteriet sidstnævnte sted. Der er imidlertid en stærk tendens til spredning af fåreavlen til Nanortalik distrikt. Der opstår herved et transportspørgsmål, som gør det ønskeligt at søge etableret et slagteri i Nanortalik. Grønlandsudvalget skal som det jordbrugsfaglige udvalg foreslå, at man, forsåvidt det bliver aktuelt at opføre et fiskeindustri anlæg i Nanortalik, projekterer dette med indretning af et slagteri, når fårebe-

standen i distriktet giver den økonomiske baggrund.

E. Grønlandsk kunsthåndværk og husflid.

Foreningen Grønlandsk Kunst og Husflid, der har bestået i 25 år, arbejder sammen med Selskabet til Håndarbejdets Fremme med vejledning af producenterne af husflid m. v. og med afsætning af produkter uden for Grønland.

Om kvaliteten af produkterne siger foreningen i en beretning: »Den store færdighed i behandling af ben, træ og skind, der er nedarvet hos den grønlandske befolkning, har vist sig så ofte at være forbundet med en meget fin iagttagelsesevne og kunstnerisk sans, ligesom deres nedarvede forestillingsverden med dens rige fantasi giver dem en motivrigdom, som er meget vigtig at bevare. Fremstillingen af de karakteristiske husflidsarbejder må regnes for et meget betydningsfuldt indslag i grønlandsk liv og kultur.«

For såvel kulturelt som økonomisk at udnytte mulighederne i højere grad har foreningen i 1962 fået bevilget 20.000 kr. til en undersøgelse af, hvorledes den grønlandske husflid kan ophjælpes. Bevillingen er anvendt til udsendelsen af konsulenter til Angmagssalik-distriktet.

Den kongelige grønlandske Handel har gennem årene formidlet indkøb af grønlandsk husflid i flere byer. I perioden 1958-1963 er der således indhandlet for omkring $\frac{1}{4}$ mill. kr. Varerne er solgt i Sdr. Strømfjord og Thule, hvor der formentlig kan afsættes endnu mere. Salg af husflid i butikkerne i de grønlandske byer er kun gennemført i et begrænset omfang, og afsætningsmulighederne er heller ikke her udnyttet fuldt ud. KGH har desuden medvirket ved indkøb af råvarer og specialværktøj.

Spørgsmålet om udvidelse af den grønlandske husflidsproduktion har været drøftet i Uddannelsesrådet for Grønland, der

har understreget, at der ved en ophjælpning af produktionen kan skabes større indkomster for befolkningen, som tilfældet er for eskimobefolkningen i Alaska og Canada, og hvor der iøvrigt produceres særpræget kunsthåndværk af kvalitet. Det er tanken i de nærmest kommende år i samarbejde med interesserede foreninger m. fl. at analysere de foreliggende muligheder og stille forslag om, hvorledes problemerne kan gribes an på bred front (kunstnerisk vejledning, rådgivning med hensyn til arbejdets udførelse, opkøbs- og salgsarbejdet).

Den kunstneriske vejledning må bl. a. sigte på, at materialerne bliver udnyttet på varierende måde, og at nye produkter sættes i arbejde, f. eks. stentryk eller stoftryk.

Desuden må konsulenterne rådgive med hensyn til højnelse af kvaliteten. Det vil formentlig også være fordelagtigt at oprette produktionsfællesskaber med værksteder, hvor der kan etableres arbejdsdeling og opnås en bedre udnyttelse af redskaber m. m.

En fælles tilrettelæggelse vil formentlig også give større stabilitet i produktionen, bl. a. gennem fælles indkøb af råvarer.

En af de faktorer, der har hæmmet udviklingen i den grønlandske husflidsproduktion, er den manglende organisering af indkøbet af varerne i Grønland. Denne opgave er oftest blevet varetaget af udsendte eller disses hustruer som fritidsinteresse, men ved udskiftninger har det til tider været vanskeligt at finde afløsere. Der er således behov for etablering af faste afsætningssteder, f.eks. gennem husmoderforeninger eller producentforeninger.

Mange forhold taler også for, at der oprettes en fælles afsætning, eventuelt på andelsbasis.

Udvalget foreslår, at Grønlandsrådet i samarbejde med de organisationer, der i Grønland eller i Danmark iøvrigt arbejder med disse problemer, udarbejder en plan for udviklingen af grønlandsk kunsthåndværk og husflid.

VI.

DE NÆRINGSRETTLIGE REGLER OG SPØRGSMÅLET OM OVERDRAGELSE AF STATENS ERHVERVSVIRKSOMHEDER TIL PRIVATE

A. Den historiske baggrund.

Straks ved kolonisationens begyndelse i 1721 blev handelsvirksomheden i Grønland monopoliseret og fra 1774, da Den kongelige grønlandske Handel blev oprettet, var der tale om et statsmonopol, der varede uindskrænket lige til 1950.

Man ønskede gennem monopolet at forhindre, at grønlanderne blev udnyttet af private handelsfolk og at beskytte befolkningen mod verdensmarkedets stærkt svingende priser på de grønlandske eksportprodukter, der oprindeligt hovedsagelig bestod af sælskind, ræveskind og isbjørneskind samt hval- og sælolie. - Handelen førte derfor en konjunkturudlignende prispolitik.

Monopolet medførte imidlertid, at det grønlandske samfund blev isoleret fra omverdenen, og efterhånden bredte den opfattelse sig mere og mere, at monopolets isolerende virkning havde taget overhånd, og at monopolet var blevet en hindring for den økonomiske og kulturelle vækst.

Efter drøftelse med de grønlandske landsråd tog Grønlandskommissionen i 1950 det radikale skridt at anbefale en privatisering af erhvervslivet og en åbning af Grønland.

Kommissionens forslag om ophævelse af statsmonopolet tog først og fremmest sigte på at skabe muligheder for etablering af private virksomheder inden for eksportpro-

duktionen. Man ønskede at tilføre Grønland »teknisk og kommerciel sagkundskab med økonomisk interesse i stor produktion og dermed øget levestandard i Grønland«. - Kommissionen kunne dog ikke anbefale, at statens monopol blev erstattet af en ureguleret næringsfrihed. Man måtte for det første undgå en monopolistisk udnyttelse af befolkningen. For det andet måtte man undgå, at de private danske virksomheder blev en hindring for, at den grønlandske befolkning efterhånden selv kunne tage større del i produktionen og dens afsætning. For det tredje måtte man sikre, at den grønlandske befolkning fortsat blev afskærmet mod virkningerne af de erfaringsmæssigt store konjunktursvingninger i det ensidige grønlandske erhvervsliv.

Kommissionen anbefalede derfor, at der blev oprettet en central salgsorganisation, der under kontrol af leverandørerne og staten skulle aftage den grønlandske eksportproduktion til stabile priser, således at konjunktursvingningerne blev afdæmpet.

Formålet med oprettelsen af den centrale salgsorganisation var foruden konjunkturpolitisk også transportøkonomisk og salgspolitisk, idet man ved et centralt salg mente at kunne opretholde en kvalitetsmæssig standardisering og andre markedsmæssige fordele, som statsmonopolet indebar.

Kommissionen mente derimod ikke, at ti-

den var inde til også at ophæve monolet på forsyningstjenesten. Man fandt ikke, at det grønlandske samfund havde »nået en sådan udvikling, at erhvervslivet på dette punkt straks vil kunne træde i økonomisk forbindelse med omverdenen«.

Ved loven af 27. maj 1950 om udøvelse af erhverv i Grønland blev imidlertid også Den kongelig grønlandske Handels forsyningsmonopol ophævet. Handelens forsyningspligt blev derimod opretholdt.

B. De gældende næringsretlige regler.

De i Grønland gældende næringsretlige regler er omhandlet i kap. III i lov nr. 277 af 27. maj 1950 om udøvelse af erhverv i Grønland samt i den i medfør af loven udfærdigede bekendtgørelse af 15. januar 1952 angående udøvelse af næringsvirksomhed i Grønland. Ifølge lovens § 12, 1. stk., skal enhver person, der i Grønland ønsker at drive selvstændig næringsvirksomhed som industridrivende, håndværker, handlende eller lignende løse et næringsbrev.

Ifølge lovens § 13 er det en betingelse for at få udfærdiget et næringsbrev, at den pågældende godtgør:

- 1) at have dansk indfødsret,
- 2) at have haft fast bopæl i Grønland mindst 6 måneder forud for anmeldelsens indgivelse,
- 3) at være fyldt 21 år og ikke være umyndiggjort,
- 4) ikke at være ude af rådighed over sit bo.

Der er ikke mulighed for at dispensere fra kravet om dansk indfødsret eller fra aldersbetingelsen, som efter den danske næringslov.

Derimod har ministeriet ifølge loven adgang til at dispensere fra kravet om fast bopæl i Grønland mindst 6 måneder forud for indgivelse af anmeldelse om næringsbrev.

Der har i praksis været nogen tvivl om fortolkningen af denne bopælsbestemmelse.

Kravet om 6 måneders bopæl anses imidlertid kun for opfyldt, såfremt de 6 måneder ligger umiddelbart forud for anmeldelsen. Derimod kræves det ikke, at bopælen skal have været i den kommune, hvor næringsbrevet ønskes løst.

Et særligt problem er det, hvorvidt udsendte danske bosat i Grønland på ikke-grønlandske lønvilkår opfylder bopælskravet, idet det synspunkt har været gjort gældende, at kun personer bosat i Grønland på de vilkår, som er gældende for i Grønland hjemmehørende personer, opfylder lovens bopælskrav. Efter disse regler vil en udsendt dansk, som har været bosat i flere år i Grønland og har været aflønnet på f. eks. tjenestemandsvilkår som udsendt, være afskåret fra uden dispensation at løse næringsbrev straks ved udtrædelse af tjenesten, hvilket i de fleste tilfælde må forekomme urimeligt.

Fast bopæl må kræves også i etableringsøjeblikket.

I de tilfælde, hvor ministeriet har modtaget ansøgning om dispensation, er disse sager almindeligvis blevet forelagt landshøvdingen og vedkommende kommunalbestyrelse til udtalelse.

I *ansvarlige interessentskaber og kommanditselskaber* påhviler det hver enkelt ansvarlig deltager at erhverve et næringsbrev og altså opfylde de i lovens § 13 opstillede betingelser.

Aktieselskaber og andelsselskaber med begrænset ansvar kan erhverve næringsbrev, når alle direktørerne og flertallet af bestyrelsesmedlemmerne opfylder de i lovens § 13 opstillede betingelser.

Medens ministeriet for enkeltpersoner og ansvarlige interessentskaber kun kan dispensere fra bopælskravet, kan ministeriet for aktieselskabers og andelsselskabers vedkommende dispensere fra samtlige i lovens § 13 opstillede betingelser, altså f. eks. også indfødsretskravet.

Der stilles ikke i loven krav om, at aktie-

ejerne skal være danske, og ministeriet har derfor ikke mulighed for at begrænse udenlandske investeringer i aktieselskaber, hvor flertallet af bestyrelsen og direktionen består af danske statsborgere bosat i Grønland.

Brugsforeninger og andre andelsselskaber, der alene fordeler varer inden for medlemmernes kreds, er ifølge lovens § 14, stk. 2, fritaget for at erhverve næringsbrev. Det samme gælder foreninger, der bearbejder, forædler eller sælger medlemmernes produkter.

Disse virksomheder skal dog under vedlæggelse af deres vedtægter foretage anmeldelse til landshøvdingen og erholde et legitimationsbevis.

Et udfærdiget næringsbrev og legitimationsbevis giver ret til udøvelse af samtlige de i lovens § 12 omhandlede næringer, men kun indenfor vedkommende kommune. Ønskes næringsvirksomhed drevet i flere kommuner, må der løses næringsbrev i hver af disse. Det er dog tilladt, f. eks. fra båd eller skib, at udøve næringsvirksomhed og besjle pladser udenfor den kommune, hvori næringsbrev er erhvervet, såfremt virksomheden har hjemsted eller dens indehaver fast bopæl i den kommune, hvori næringsbrev er erhvervet.

Et næringsbrev bortfalder, foruden ved død, såfremt indehaveren ophører med at have bopæl i Grønland eller umyndiggøres. Ministeriet kan ikke dispensere fra disse regler og kan således ikke meddele tilladelse til, at en person, som har erhvervet næringsbrev, beholder dette, når han opgiver sin bopæl i Grønland.

Derimod bortfalder et næringsbrev ikke, såfremt indehaveren erklæres konkurs eller på anden måde mister rådigheden over sit bo, f. eks. sættes under lavværgemål.

For så vidt angår aktieselskaber og andels-selskaber med begrænset ansvar, bortfalder

retten til at drive næring i henhold til erhvervet næringsbrev, såfremt direktøren eller flertallet af bestyrelsens medlemmer oplyser at opfylde betingelserne i lovens § 13. For disse selskabers vedkommende gælder altså den klare regel, at når betingelserne for erhvervelse af næringsbrev ophører, bortfalder næringsbrevet. Fra denne bestemmelse kan ministeriet meddele dispensation.

Retten til at drive fiskeri.

Der kræves ikke næringsbrev til fiskeri, men retten til at drive erhvervsmæssigt fiskeri inden for tremilegrænsen er forbeholdt danske statsborgere med fast bopæl i Grønland. Ministeren kan imidlertid meddele ikke-bosiddende danske statsborgere tilladelse hertil, dog således at der i tilladelsen kan fastsættes nærmere regler om forbud mod fiskeri på visse beskyttede områder. Disse tilladelser er givet i videste udstrækning. De beskyttede områder er fastsat efter aftale med landsrådet.

Særlige regler om eksportvirksomhed.

I kap. II i lov nr. 277 af 27. maj 1950 om udøvelse af erhverv i Grønland, således som denne er ændret ved lov nr. 182 af 20. maj 1963, er der fastsat særlige regler om eksporten fra Grønland.

Ved en eksportvirksomhed forstås ifølge lovens § 9 enhver virksomhed, der på det grønlandske landterritorium eller det i lovens § 1 nævnte område af havet (indtil 12 sømil fra kystlinien) med salg udenfor Grønland for øje udnytter eller oparbejder råprodukter, der hidrører fra de nævnte territorier eller indføres dertil.

Lovens regler om eksportvirksomhed omfatter med andre ord ikke blot en virksomhed, der er etableret på land, men også den virksomhed, som går ud på i eksportøjemed at fiske og eventuelt bearbejde fisken på

fiskeriterritoriet. Denne virksomhed kan således foregå alene fra skib.

Kun danske statsborgere, der har grønlandsk næringsbrev, må ifølge lovens § 10 oprette eller drive eksportvirksomhed. Det vil i praksis sige danske statsborgere bosat i Grønland.

Loven åbner dog mulighed for undtagelse herfra, idet den udtaler, at for andre danske statsborgere samt danske, herunder grønlandske og færøske, aktieselskaber og andelsselskaber med begrænset ansvar og de i lovens § 1, stk. 2, nævnte fartøjer kan ministeren fastsætte bestemmelser, hvorved der gøres undtagelse fra den foran nævnte hovedregel.

Bestemmelserne i lovens §§ 9 og 10 ernøddiggjort ved *lovens § 11, der foreskriver en centralisering af al eksport fra Grønland*. Ved lovens § 11 er der oprettet en central grønlandsk salgsorganisation, der i sin prispolitik skal tilstræbe en udjævning af svingende konjunkturer på de grønlandske eksportvarer. Salgsorganisationens funktioner varetages indtil videre af Den kongelige grønlandske Handel.

Alle i Grønland bosatte samt de foran nævnte eksportvirksomheder på land- eller fiskeriterritoriet har pligt til at afsætte deres eksportvarer til salgsorganisationen, medmindre der måtte være fastsat særlige bestemmelser af ministeren, der fritager herfor, eller særlig tilladelse til eksport udenom salgsorganisationen er opnået.

I medfør af bekendtgørelse af 27. maj 1963 om erhvervsmæssig fangst, fiskeri og jagt i Grønland samt om udenlandske fiskeres adgang til at drive fiskeri ved Grønland er det tilladt udenlandske fiskere hjemmehørende i Island, Norge, Det forenede kongerige Storbritannien og Nordirland, Forbundsrepublikken Tyskland, Frankrig, Spanien og Portugal indtil 31. maj 1973 at fiske og omlade samt hjembringe den fangst,

som er fanget udenfor eller på fiskeriterritoriet indtil en afstand af 6 sømil fra land, uden særlig tilladelse. Ligeledes er det tilladt danske statsborgere, som ikke er bosat i Grønland, at fiske og omlade samt hjembringe den fangst, som er fanget udenfor eller på fiskeriterritoriet indtil en afstand af 3 sømil fra land, uden særlig tilladelse.

Derimod er det ikke tilladt danske statsborgere, som ikke er bosat i Grønland, eller udenlandske statsborgere at foretage omladning og hjembringe fangst indenfor 3 sømil fra land uden særlig tilladelse fra ministeriet.

I disse tilladelser kan ministeren bestemme, at der skal svares en afgift til Den grønlandske Konjunkturudligningsfond af den fangst, som ikke afsættes til salgsorganisationen.

Fondens formål er at tilstræbe en udjævning af svingende konjunkturer på de grønlandske eksportvarer. Fondens kapital tilvejebringes ved:

1. Nettoprovenuet af salgsorganisationens virksomhed.
2. Afgifter fra eksportvirksomheder, der opnår tilladelse til at sælge uden om salgsorganisationen.
3. Nettoprovenuet af Den kongelige grønlandske Handels eksportvirksomhed.

Det til Den kongelige grønlandske Handel knyttede styrelsesråd udgør fondens bestyrelse, og direktøren for Den kongelige grønlandske Handel er fondens forretningsfører.

Salgsorganisationens virksomhed har i de senere år udvist et betydeligt underskud. I året 1962 udgjorde underskuddet således 1,9 mill. kr. Konjunkturudligningsfondens formue blev som følge heraf opbrugt for et par år siden og var pr. 1. januar 1963 negativ med 3,6 mill. kr.

Begrænsninger i næringsudøvelsen.

I erhvervslovens § 16 er det bestemt, at ministeren kan fastsætte, at visse varer eller varegrupper kun kan indføres til Grønland gennem Den kongelige grønlandske Handel eller anden dertil autoriseret importør. Med hjemmel i denne bestemmelse er det i bekendtgørelse af 29. februar 1952 angående opkrævning af afgifter ved indførsel til Grønland af visse varer m. v., jfr. bekendtgørelse af 21. februar 1962, bestemt, at kun Den Kongelige grønlandske Handel, Forsvarsministeriet, for så vidt angår de særlige forsvarsområder, samt fremmede magters diplomatiske og konsulære repræsentationer er berettiget til uden særlig tilladelse at indføre til Grønland de i bekendtgørelsens § 1 nævnte varer. Det drejer sig om sukker, chokolade, malt, øl, vin og spiritus samt cigaretter og cigaretpapir, cigarer og tobak samt humle. Disse varer er ved indførsel belagt med en afgift, som tilfalder Grønlands landskasse, og såfremt en næringsdrivende ønsker at indføre disse varer, kan det kun ske gennem Den kongelige grønlandske Handel, medmindre vedkommende af Handelen har opnået tilladelse til at indføre varerne direkte mod at betale den fastsatte afgift. For så vidt angår spiritus, øl, vin, malt, cigaretter, cigaretpapir, chokolade og chokoladevarer, cigarer, cigarillos og andre tobaksvarer samt humle kan en sådan tilladelse dog ikke opnås, da Handelen her er eneberettiget til at indføre disse varer.

I henhold til midlertidig landsrådsvedtægt af 18. november 1955 med senere ændringer vedrørende udskænkning og forhandling af spiritus m. v. skal personer eller selskaber, der i henhold til erhvervet næringsbrev agter at drive virksomhed med ret til forhandling eller udskænkning af spiritus, have tilladelse hertil af landsrådet, hvilken tilladelse gives efter indstilling af vedkommende kommunalbestyrelse.

I virksomheder, hvor der finder servering af mad- og drikkevarer sted, eller som yder logi eller forplejning til indlogerede, skal lokaliteterne godkendes af sundhedskommissionen.

C. Udviklingen siden 1950.

Som nævnt i det indledende afsnit forventede Grønlandskommissionen, at der ville ske en udbygning og effektivisering af det grønlandske erhvervsliv ved etablering af private danske, færøske og grønlandske foretagender. Man havde navnlig forventninger om at se en privat fiskeforædlingsindustri vokse frem, medens en privatisering af detailhandelen i Grønland forekom kommissionen at ligge noget længere ud i fremtiden.

I 1961 foretog grønlandsudvalget en undersøgelse over den private næringsvirksomhed i Grønland, og de tal i nærværende afsnit, der vedrører årene op til 1961, stammer fra denne undersøgelse, hvorom der iøvrigt nærmere henvises til »Økonomisk Politik i Grønland«, bilag 11.

Hjemmemarkedserhvervene.

Handels- og restaurationsvirksomheder.

Ved udgangen af 1960 var der ialt 116 handels- og restaurationsvirksomheder, deraf 86 på grønlandske hænder, medens 30 virksomheder ejedes af danske, der var indvandret. Over halvdelen af virksomhederne går under betegnelsen blandet købmandshandel, der i Grønland omfatter ikke blot salg af købmands- og kolonialvarer, men også varer som møbler, køleskabe o.s.v. Kun få forretninger kan betragtes som specialforretninger, hvilket hænger sammen med, at kundekredsen er relativt lille og forretningerne hvert sted få. Restaurationskaffebar eller lignende drives af 15 % af virksomhederne enten alene eller i forbindelse med handel.

De private butikker i Grønland formidler omkring 15-20 % af hele den grønlandske butiksomsætning og i adskillige byer ikke så lidt mere, i visse tilfælde helt op til 50 %. I 1960 havde 9 handelsvirksomheder med grønlandsk indehaver hver en årsomsætning på mere end 100.000 kr., en enkelt helt op omkring $\frac{1}{2}$ mill. kr.

For at forbedre lånemulighederne og indkøbsmulighederne for de private handlende er der oprettet et aktieselskab »Grønlands Indkøbsring«, der herved virker som fælles indkøbskontor for en række private butikker i Grønland. I 1962 formidlede Indkøbsringen indkøb for ca. 5 mill. kr.

Også Den kongelige grønlandske Handel har etableret et samarbejde med de private handlende, og Handelen har i sin organisation oprettet et engroskontor, som netop har

til opgave at udbygge samarbejdet med den private butikshandel i Grønland.

Salget af engrosvarer til de private handlende i Grønland sker dels ved effektivering af engrosordrer gennem Handelens engroskontor i København, dels ved lokalt engrossalg fra Handelens hovedlagre i Grønland.

Engrossalget fra hovedlagrene i Grønland bygger på en i 1961 indført ordning, der i kraft af at omfatte praktisk taget hele Handelens varesortiment og i kraft af lempelige krav om mindstekvanta, har til formål at lette den private købmands indkøbsmuligheder og nedsætte investeringskravene.

Det fremgår af følgende opstilling, i hvilket omfang de private handlende i Grønland gennem de seneste år har benyttet sig af Handelens engrosvirksomhed:

Mill. kr.	1960	1961	1962	1963
Engrossalg fra København ca.	2,7	2,3	2,4	3,4
Engrossalgene fra hovedlagrene i Grønland ca.	0,4	1,5	3,4	5,7
Engrosomsætning ialt ca.	3,1	3,8	5,8	9,1

I forbindelse med tilbuddet til privat-handelen om konsulentassistance ved indretning af butikker har Handelen i 1963 i to tilfælde henholdsvis udarbejdet forslag til butiksindretning og leveret butiksinventar.

I Grønlandskommissionens betænkning af 1950 blev der lagt væsentlig vægt på, at der blev åbnet mulighed for, at private grønlandere med tiden kunne overtage Den kongelige grønlandske Handels butikker i Grønland og drive handelsvirksomheden for egen regning.

Inden for Den kongelige grønlandske Handel har man navnlig i de senere år været opmærksom på dette problem. Gæstehjemmet i Godthåb er således fra 1/2 1963 overtaget af en privat mand (dansk fagmand), som pr. 1/2 1964 tillige har over-

taget gæstehjemmet i Egedesminde i forpagtning. Herudover føres forhandlinger om eventuel overdragelse af gæstehjemmet i Julianehåb på private hænder. Hvis dette bliver en realitet, er samtlige KGHs gæstehjem overgået til private.

Den første grønlandske brugsforening startedes i Nanortalik i 1963, og med denne forening har Den kongelige grønlandske Handel sluttet kontrakt om foreløbig bortforpagtning — og eventuelt senere salg — af Handelens samlede butiks anlæg i Nanortalik. Forpagtningsaftalen er trådt i kraft pr. 9. marts 1964.

Også i Sukkertoppen er der oprettet en brugsforening, men denne har planer om at starte i mindre skala med en ny butik, som ikke påtager sig nogen forsyningspligt og

ikke direkte aflaster Den kongelige grønlandske Handels butiksvirksomhed.

Endelig skal nævnes, at Den kongelige grønlandske Handel i 1964 har indgået aftale om afhændelse af bageriet i Godthåb til den tidligere mangeårige udsendte bagermester. Der er også flere andre steder i Grønland udtalt interesse såvel fra udsendte som grønlandske bagermestres side om overtagelse af de lokale KGH-bagerier.

I forbindelse med overdragelse af foranævnte virksomheder er der - for at medvirke til en for det grønlandske samfund hensigtsmæssig prisudvikling - pålagt kontrahenten visse forpligtelser vedrørende fastsættelse af priser.

Håndværksvirksomheder.

Det samlede antal lokale mestre var pr. 1. marts 1964 107, hvoraf knap halvdelen var tømrermestre.

Før 1954 fandtes kun 2 virksomheder, men i årene 1954-58 startedes yderligere 19,

og resten, d.v.s. 86, er startet efter 1. januar 1959. Et relativt stort antal virksomheder - måske op til et halvt hundrede - har desuden i årenes løb set dagens lys, men er senere ophørt.

Af de 107 mestre er 29 født i Grønland.

Hos mestrene har i sommeren 1963 været beskæftiget ca. 540 mand inclusive mestrene selv (ca. 390 i 1962). Heraf arbejdede ca. 420 mand på lokale lønvilkår.

Til de private mestre overdrages så meget arbejde, som man skønner, de kan magte. Hovedvægten har her været lagt på anlægsarbejder, der udføres for kommunerne og private (herunder bolig- og erhvervsstøttebyggeri).

De resterende arbejder udbydes så vidt muligt i licitation til danske entreprenørfirmaer, der også udfører enkelte regningsarbejder, og resten udføres af GTO.

En sammenlignende opstilling over den procentuelle fordeling af anlægsarbejderne repræsenteret ved de respektive anlægssummer i de sidste 5 år giver følgende resultat:

	1959	1960	1961	1962	1963
	pct.	pct.	pct.	pct.	pct.
Udsendte firmaer:					
Tilbudsarbejder	10	24	38	42	40
Regningsarbejder	38	23	17	10	14
Grønlandske mestre:					
Hovedsagelig tilbudsarbejder	12	12	13	15	18
GTO	40	41	32	33	28
	100	100	100	100	100
Egentlige bygningsarbejder mill. kr. ca.	50	54	68	88	94
Maskiner, entreprenørmateriel, inventar, m.v. mill. kr. ca.	10	16	14	23	22
Ialt mill. kr. ca.	60	70	82	111	116

Som det fremgår af opstillingen, er de grønlandske mestres andel af byggevirksomheden efterhånden steget til 18 pct. af alle bygningsarbejder.

Virksomhederne vil med deres nuværende struktur imidlertid næppe kunne øge deres aktivitet i samme takt som hidtil, da næsten alle elementære byggeopgaver allerede er

overdraget til dem, med mindre deres tekniske sagkundskab udvides, så de også kan påtage sig større og mere komplicerede arbejder.

Mestrenes andel af reparations- og vedligeholdelsesarbejderne er vokset nogenlunde tilfredsstillende undtagen i Godthåb, hvor mestrenes interesse for disse arbejder har været ringe.

To store danske entreprenørfirmaer indenfor byggebranchen, der gennem en årække har udført store arbejder i Grønland for staten, har i 1963 forsøgt at starte selvstændige selskaber, men det strandede på, at de lokale grønlandske politiske myndigheder ikke ønskede at anbefale en dispensation fra lovens krav om fast bopæl i Grønland. - Det ene selskab er dog senere blevet etableret, idet selskabet har valgt en bestyrelse, hvoraf flertallet havde fast bopæl i Grønland såvel som den ansatte direktør.

Ligeledes har private vodbinderier i Nordjylland dannet et dansk aktieselskab med det formål at overtage og drive KGHs vodbinderi og salg af fiskeredskaber i Christianshåb. - Kommunalbestyrelsen i Christianshåb har imidlertid ikke anbefalet, at der bliver givet dispensation fra kravet om fast bopæl i Grønland.

På grund af mestrenes fåtallighed kan man i Grønland ikke regne med fri konkurrence og prisdannelse på dette område.

Dette nødvendiggør priskontrol. Indførelsen af en kontrolpris er direkte foranlediget af, at der opstod virksomheder af spekulationsagtig karakter. Ved fastsættelsen af prisgrænserne for de private mestres arbejde søger man at ramme et sådant prisniveau, at det for fornuftigt arbejdende mestre kan give rimelige indtægter, som står i passende forhold til det sædvanlige grønlandske indkomstniveau.

Efter disse retningslinier har ministeriet udarbejdet regler, efter hvilke GTO kan udregne kontrolpriser for det arbejde, som

tilbydes af de private mestre, og det er pålagt GTO at forkaste tilbud, der er højere end disse kontrolpriser. GTO overtager i så fald arbejdets udførelse.

Ifølge ordningen afregner GTO med bygherren efter kontrolprisen, således at denne får arbejdet udført til den pris, som en privat mester burde kunne udføre det for. En eventuel merudgifter i forbindelse med arbejdets udførelse bæres af GTO. Der er erfaring for, at GTO årligt kun har været nødsaget til at overtage 2-3 arbejder, hvor tilbuddet har ligget over kontrolprisen, og det beskedne tab, der har været i forbindelse hermed, må antages rigeligt at være opvejet af den gevinst, som det grønlandske samfund har haft af ordningen.

Det skal til slut anføres, at GTO i de senere år har nedlagt visse værksteder og kørselsfunktioner, når man har skønnet, at der forefandt en privat virksomhed, der kunne udføre arbejdet tilfredsstillende. Der er ikke planlagt nyt værkstedsbyggeri for GTO for de nærmest følgende år.

Servicevirksomheder m. v.

I tiden indtil 1961 er der i Grønland etableret ialt 26 næringsvirksomheder, som ikke direkte vedrører handel eller håndværk. De talrigste grupper er vognmænd (9) og frisører (6). Iøvrigt er det meget uensartede virksomheder, der omfattes af gruppen, således systuer, skomagere, keramikere, gartnere, vaskerier m. v.

Der er nogenlunde ligelig fordeling mellem virksomhedsindehavere født i Grønland og født i Danmark. Om omsætningens størrelse kan intet med sikkerhed oplyses, men det antages, at vognmændene efterhånden har fået en ret betydelig omsætning — ca. 1 mill. kr. årlig.

Virksomheder, hvortil der ikke kræves næringsbrev.

Det er overfor udvalget oplyst, at mini-

steriet har modtaget henvendelser fra enkelte arkitekter og ingeniører, som påtænker at etablere afdelingskontorer i Grønland. Ministeriet har endvidere over for en dykker, som agter at slå sig ned i Grønland, udtalt, at der til udøvelse af erhverv som dykker i Grønland ikke kræves næringsbrev. GTO er interesseret i en sådan privat etablering og har lovet dykkeren støtte.

Det er endvidere oplyst over for udvalget, at der mellem Den kongelige grønlandske Handel og private skibsredere, bosiddende i Grønland, er indgået aftaler om levering af sand og singels til byggevirkomheden i Grønland. Som grundlag for prisfastsættelsen er benyttet de af Den kongelige grønlandske Handel indvundne erfaringer og økonomiske resultater ved drift af tilsvarende fartøjer.

Eksporterhvervene.

Det skulle imidlertid vise sig, at den i 1950 gennemførte åbning for privat foretagsomhed i Grønland inden for fiskeri og eksportproduktion langt fra fik den betydning, som Grønlandskommissionen i sin betænkning fra 1950 havde håbet på.

I 1948 startede »A/S Det grønlandske Fiskeri-Kompagni« den første produktion af frosne fiskeprodukter i fryseskibet m/s Greenland, og senere blev der - efter et aktieindskud fra staten på 2 mill. kr. - opført fryseanlæg i Sukkertoppen, Egedesminde, Christianshåb og Tovqussaq. — Selskabet måtte imidlertid i løbet af et par år indstille sin produktionsvirksomhed, og fra 1/1 1953 blev selskabets anlæg i Grønland bortforpagtet til Den kongelige grønlandske Handel. - Selskabets virksomhed har siden bestået i at sælge Handelens produktion af frosne fiskeprodukter, og i samarbejdets første år forestod selskabet transporten fra Grønland af en del af disse. Selskabet har herfor fået $\frac{1}{3}$ af et efter særlige regler beregnet nettooverskud. Fra 1/4 1964 er den mel-

lem selskabet og Den kongelige grønlandske Handel indgåede samarbejdsaftale afløst af en agenturkontrakt, således at selskabet får provisionsbetaling i form af varierende procenter af omsætningen, medens Handelen påtager sig alle udgifter til fragt, oplægning, forsikring m. v.

I 1953 påbegyndte A/S Nordafar sin virksomhed i Færingehavn. Selskabets formål er at drive finansiering, handel, industri, fiskeri- og rederivirksomhed samt enhver anden i forbindelse dermed stående virksomhed. Ved udøvelsen af sin virksomhed skal selskabet i første række tilstræbe en tilfredsstillende og ligelig betjening af færøske og norske fartøjer, der fisker under Grønland. Selskabet tilsigter også at drive handel med andre danske og fremmede fartøjer uanset nationalitet. Selskabets kapital var oprindeligt fordelt mellem danske, færøske og norske interessenter, men kapitalen (2 mill. kr.) er nu kun fordelt mellem færøske og norske grupper.

Ifølge selskabets overenskomst med staten om leje af arealer i Færingehavn må selskabet ikke købe fisk eller fiskeriprodukter af i Grønland hjemmehørende personer. Overenskomsten er løbende til 1. januar 1969.

I begyndelsen af 1961 blev der i Julianehåb dannet et aktieselskab »Greenlandiafish« med en aktiekapital på 300.000 kr. - Selskabet købte ved hjælp af erhvervsstøttelån og tilskud et brugt norsk 150 tons stålskib beregnet til linefiskeri. Allerede i 1963 måtte selskabet indstille sin virksomhed, efter at hele aktiekapitalen var tabt. Der er påført selskabets kreditorer store tab, og alene statens tab vil andrage ca. 1 mill. kr.

I 1962 blev i Holsteinsborg oprettet et grønlandsk aktieselskab »Holsteinsborg Shrimp Ltd.« med en aktiekapital på 95.000 kr. og med en dansk fagmand som hovedaktionær. Selskabets formål er at drive fiskeri og drive eller financiere fiskeindustri-

anlæg i Grønland samt at drive handel med fiskeprodukter af enhver art. Selskabet har opført et fryseri for rejer, laks og hellefisk i Holsteinsborg. Der er mellem selskabet, Den kongelige grønlandske Handel og Det grønlandske Fiskeri-Kompagni truffet aftale om salget af visse af selskabets produkter.

Den i henhold til lov nr. 177 af 5. juni 1959 om fiskeindustrianlæg m. v. i Grønland opførte fabrik i Godthåb blev den 1. august 1963 overdraget til »A/S Godthåb Fiskeindustri«, hvis forventede aktiekapital vil blive 7,5 mill. kr. Selskabets aktier er delt i 3 serier. Der er tegnet 2,5 mill. kr. aktier af 166 private danske aktionærer. Færøske interesser har tegnet godt 1 mill. kr. aktier, men de har ret til i løbet af 3 år fra stiftelsesdagen at forøge deres kapitalandele op til 2,5 mill. kr. Hertil kommer så 2,5 mill. kr. indskud af Den grønlandske Konjunk-

turudligningsfond (ved statsbevilling til fonden). Aktierne inden for sidstnævnte serie kan til enhver tid efter aftale mellem Grønlands Landsråd og Den kongelige grønlandske Handels styrelsesråd overdrages til grønlandske interessenter til parikurs.

Herudover har enkelte selskaber og personer søgt og opnået fiskeri- og eksporttilladelse, men de fleste har i løbet af kort tid indstillet virksomheden.

Kun få danske og færøske fiskere har taget fast bopæl i Grønland, men færøske fiskere har i ret stor udstrækning og navnlig siden 1959 drevet fiskeri ved Grønland og med særlig tilladelse i de indre grønlandske farvande.

Nedenanførte opstilling over de private eksportvirksomheders, herunder de færøske fiskeres, indbetalinger til konjunkturudligningsfonden giver et indtryk af omfanget af det private indslag i eksportproduktionen.

Private eksportørers indbetalinger til konjunkturudligningsfonden.

1951.	363.180 kr.	1957.	46.611 kr.
1952.	273.268 —	1958.	81.032 —
1953.	96.701 —	1959.	91.135 —
1954.	84.393 —	1960.	86.244 —
1955.	114.413 —	1961.	129.127 —
1956.	82.040 —	1962.	334.280 —
		1963.	861.000 —

D. Den forventede udvikling.

Interessen for privat handelsvirksomhed i Grønland efter monolets ophævelse har været større end forventet.

Inden for detailhandelen har private handlende åbnet en række blandede købmandsforretninger i byerne. I de største byer har de private handlende idag en væsentlig del af detailomsætningen, og også i flere mindre byer betyder de private et påskønnet supplement til Den kongelige grønlandske Handels vareudvalg, men jo mindre byerne er, des mindre betyder den

private handel, og på udstederne findes den ikke.

Den private handelsvirksomhed i Grønland er domineret af tilflyttede danske, hvoraf en del er grønlandsk gift. Ganske vist er antallet af forretninger på grønlandske hænder ret betydeligt, men størstedelen af disse forretninger er små. De betydelige og indbringende forretninger er overvejende på danske hænder. Der er delte meninger om, hvorvidt denne udvikling inden for Grønlands butikshandel har været til gavn eller ej. Det er i udvalget anført, at de danske

butiksindehavere udøver en gavnlig indsats som foregangsmænd, at de viser den grønlandske befolkning, at privathandelen har muligheder i Grønland, og at de danske forretningsindehavere ved direkte oplæring af deres grønlandske medarbejdere har banet vej for en større grønlandsk indsats. Omvendt er det anført, at en talrig og dominerende gruppe af butikker, ejet og ledet af danske tilflyttere, virker til hinder for, at de foreliggende handelsmuligheder kan blive udnyttet af grønlændere. Det kan endvidere ikke være ønskeligt, at danske hernede fra skaffer sig en let tjent formue, der er skattefri i Grønland, og som derefter i en del tilfælde må forventes at blive unddraget det grønlandske samfund ved, at tilflytterne vender tilbage til Danmark.

Formodningen taler for, at private butikker også i fremtiden næsten udelukkende vil blive etableret i de grønlandske byer, og det kan derfor ikke forventes, at den private handel vil kunne påtage sig at forsyne de grønlandske udsteder. Endvidere vil den private handel antagelig fortsat hovedsagelig koncentrere sig om bestemte varegrupper.

Der er i udvalget enighed om, at den i de senere år stedfundne udvikling, hvorefter en større og større andel af investeringsarbejderne og navnlig af boligbyggeriet, tages i entrepris af lokale håndværksmestre, og en større og større del af den beskæftigede arbejdskraft er grønlændere, må hilses med tilfredshed. - Ganske vist gælder det inden for håndværksvirksomhederne, som inden for detailhandelen, at de danske virksomheder er dominerende, men da der endnu er et stort arbejdsfelt at overtage for private håndværksmestre, nemlig den del, der udføres af GTO selv eller af udsendte entreprenørfirmaer, er der i udvalget enighed om, at der ikke er grund til betænkeligheder for så vidt angår denne udvikling. Hertil kommer, at de private danske håndværksmestre udanner grønlandske lærlinge i stigende antal

og derved fremmer etableringen af grønlandske virksomheder.

Det er forbundet med betydelig usikkerhed at skulle vurdere udviklingen i de kommende år af de lokale entreprenørers og håndværksmestres virksomhed. GTO har i sin planlægning regnet med, at den igangværende rolige udvikling, hvor lokale og udsendte håndværkere etablerer sig med mindre virksomheder i de grønlandske byer, vil fortsætte. Hvis dette bliver tilfældet, kan det formentlig resultere i, at lokale håndværksmestre i 1975 har overtaget de fleste af GTOs værksteder, og udvalget er derfor enig i, at der af hensyn til de private mestre bør udvises tilbageholdenhed med statens værkstedsbyggeri.

Inden for det byggetekniske, eltekniske og maskintekniske område skulle der være en mulighed for, at lokale virksomheder i 1975 kan få en omsætning, der er fire gange så stor som på nuværende tidspunkt.

Der foreligger også en mulighed for en anden og langt kraftigere udvikling af den lokale privatisering baseret på, at entreprenørfirmaer fra Danmark etablerer sig med datterselskaber i Grønland. Kommer en sådan udvikling igang, kan det meget vel resultere i, at der i alle de større grønlandske byer i 1975 er lokale entreprenører, der kan udføre stort set alle arbejder.

En sådan udvikling vil indebære, at man i Grønland får en stor og økonomisk velfunderet entreprenør stand, der formentlig vil kunne udføre de foreliggende opgaver noget billigere end udsendte entreprenører. Det må imidlertid befrygtes, at sådanne firmaer i væsentlig grad vil vanskeliggøre — eller endog umuliggøre - at grønlandske håndværkere nedsætter sig med mindre håndværksvirksomheder. Opbygningen af en egentlig grønlandsk stand af mestre og entreprenører vil med andre ord blive vanskeliggjort eller forhindret.

Det er udvalgets opfattelse, at private

håndværks- og entreprenørvirksomheder fortsat bør inddrages i arbejdet i Grønland i videst muligt omfang, således at staten kun selv udfører de tekniske arbejder, som ikke kan udføres af andre på en forsvarlig måde. Udvalget henstiller, at man ved den fremtidige planlægning af den tekniske virksomhed har denne målsætning for øje, således at statens egne virksomheder inden for dette område søges afviklet i det omfang og tempo, som det er forsvarligt.

Med hensyn til spørgsmålet om hvorvidt det er ønskeligt, at arbejdet i videst muligt omfang overtages af lokale mestre og entreprenører, eller om det er ønskeligt, at arbejdet i højere grad overtages af danske entreprenørfirmaer med datterselskaber i Grønland, er det udvalgets opfattelse, at den igangværende rolige udvikling, hvor de lokale og udsendte håndværkere etablerer sig med mindre virksomheder i de grønlandske byer, er at foretrække.

Eksportvirksomheden og behandlingen af de grønlandske produkter har siden 1950 i det store og hele fortsat været på statens hænder, og først i de sidste år har der vist sig interesse for at oprette private fiskeindustrier. Den store udvikling, der er sket i eksportproduktionen i de senere år, ikke mindst ved optagelse af nye produktioner, er således resultatet af et initiativ udgået fra statens virksomheder.

Det er vanskeligt at danne sig et skøn over, i hvilket omfang private fremover vil foretage investeringer i erhvervsanlæg. Erfaringerne fra de sidste par år byder ganske vist på en stigende interesse, der yderligere skulle støttes af en række af de af udvalget fremsatte forslag, men herfra og til at skønne over, hvor stor en del af den forudsatte udbygning af den grønlandske fiskeindustri der kan forventes gennemført af private, er et stort spring.

I den forløbne periode har bortset fra færinger kun et ringe antal ikke-bosiddende

danske fiskere deltaget i fiskeriet ved Grønland, hvilket må beklages, idet en sådan deltagelse utvivlsomt kunne have stimuleret de grønlandske fiskere i retning af fiskeri med højere teknik og til søgående fiskeri.

E. De fremtidige vilkår for udøvelse af erhverv.

Almindelige betragtninger.

Det er i det indledende afsnit nævnt, at man ved ophævelsen af statsmonopolet i 1950 ønskede at tilføre Grønland teknisk og kommerciel sagkundskab med økonomisk interesse i stor produktion.

Ved behandlingen i folketinget i 1950 af loven om udøvelse af erhverv i Grønland blev det dog samtidig udtalt, at man ikke kunne anbefale, at det hidtidige monopol blev erstattet af en ureguleret næringsfrihed, idet man måtte undgå en monopolistisk udnyttelse af befolkningen samt undgå, at de private danske virksomheder blev en hindring for, at den grønlandske befolkning efterhånden selv kunne tage større del i produktionen og dens afsætning.

Der er i Grønlandsudvalget enighed om, at man ved udformningen af en ny næringslov for Grønland fortsat må have disse synspunkter for øje.

Udvalget har overvejet, hvorvidt der ved udformningen af nye næringsretlige bestemmelser bør tages hensyn til, at Danmark, og herunder Grønland, eventuelt kunne blive optaget som medlem af Det europæiske økonomiske Fællesskab. Det er udvalget bekendt, at regeringen ved ratifikationen den 31. marts 1960 af konventionen om oprettelse af Den europæiske Frihandelssammenslutning bestemte, at konventionen ikke skulle gælde for Grønland, men at dette hurtigt viste sig at få så uheldige konsekvenser for den grønlandske eksport, at regeringen med landsrådets godkendelse året

efter traf bestemmelse om, at konventionen med visse reservationer skulle gælde for Grønland fra og med 1. juli 1961.

Udvalget vil ikke udelukke, at Grønlands indtræden i Fællesmarkedet sammen med Danmark kan blive ønskelig ikke alene af rigspolitiske grunde, men også af hensyn til afsætningen af de grønlandske eksportprodukter, men da spørgsmålet om Danmarks eventuelle optagelse i Fællesmarkedet er udskudt til en uvis fremtid, og da navnlig for Grønland så vigtige spørgsmål som Fællesmarkedets fiskeripolitik endnu ikke er udarbejdede, finder udvalget ikke, at der i overvejelserne om de fremtidig næringsretlige regler nu kan tages hensyn til en eventuel senere optagelse i Det europæiske økonomiske Fællesskab.

Til hvilke former for erhvervsvirksomhed skal kræves næringsbrev?

Ifølge bestemmelsen i § 12, 1. stk., i lov nr. 277 af 27. maj 1950 om udøvelse af erhverv i Grønland udkræves næringsbrev til enhver selvstændig næringsvirksomhed som industridrivende, håndværker, handlende eller lignende.

Det forekommer derfor naturligt, om man ved en revision af loven nærmere præciserer, hvilke næringer der ud over de traditionelle som industri, håndværk og handel skal henføres under loven som udkrævende næringsbrev.

Det af den danske næringslovskommission udarbejdede foreløbige udkast til næringslov udtaler i § 1:

»Denne lov gælder for selvstændig næringsvirksomhed som: 1) Handlende, håndværker og industridrivende, 2) speditør, 3) vognmand, 4) auktionsholder, 5) vekselerer, 6) ejendomsrådgiver.

Loven gælder for andelsforeninger i det omfang, deres virksomhed udadtil fremtræder som næringsvirksomhed. Offentlige in-

stitutioners næringsvirksomhed berøres ikke af loven«.

Dette forslag synes klart og udtømmende at angive, hvilke former for næringsvirksomhed der her i landet tænkes udøvet i henhold til næringsbrev. Tilbage bliver blot fortolkningen af, om den enkelte virksomhed kan henføres under de nævnte former, men en fortolkning kan formentlig ikke undgås, uanset hvor beskrivende de enkelte næringsformer end gøres. Der vil altid opstå konkrete problemer, hvis løsning må overlades domstolene.

Ser man herefter på forholdene i Grønland, må virksomheder som industridrivende, håndværker og handlende fortsat være de typiske næringer, hvortil næringsbrev bør udkræves. Det findes ligeledes rigtigt at inddrage virksomhed som vognmand under en kommende næringslovs bestemmelser.

For så vidt angår de øvrige i kommissionsudkastet nævnte virksomheder bemærkes, at enkelte af disse ikke i en overskuelig fremtid vil kunne tænkes praktisk mulige i Grønland.

Med hensyn til andelsforeninger bemærkes, at disse efter den gældende lov i Grønland er fritaget for at løse næringsbrev, men i stedet skal foretage anmeldelse til landshøvdingen og som bevis herfor modtage et legitimationsbevis.

Der er i udvalget enighed om, at man i en ny erhvervslov for Grønland bør ligestille andelsforeningerne med andre næringsvirksomheder og kræve næringsbrev hertil.

I bekendtgørelse af 15. januar 1952 om udøvelse af næringsvirksomhed i Grønland er det i § 2 udtalt, at de i erhvervslovens kap. I omhandlede virksomheder (fangst, fiskeri og jagt), som jordbrug, havebrug, husdyrhold og lignende, er undtaget fra pligten til at erhverve næringsbrev. Det samme er tilfældet for virksomheder, der frembringer husflidsarbejder.

Disse særlige bestemmelser i bekendtgø-

reisen har man ment var nødvendige, fordi lovens § 12 bruger ordene »eller lignende« og dermed anviser, at lovens ord ikke er udtømmende. Såfremt man ved lovrevisionen formulerer loven således, at den bliver udtømmende, f. eks. i lighed med næringslovskommissionens udkast til ny lov, vil bestemmelsen i bekendtgørelsens § 2 være uforholden. Tilbage bliver blot, at det formentlig vil være særdeles praktisk fortsat at undtage virksomheder, der frembringer husflidsarbejder, for pligten til at løse næringsbrev. Disse virksomheder omfattes af begrebet »håndværk« og bør derfor udtrykkelig undtages i lovtæksten.

Ligeledes vil det formentlig også være rigtigst i loven at anføre, at denne ikke gælder offentlige institutioners virksomheder. Dette fremgår ikke af den gældende lov i Grønland, men man har i praksis fortolket loven således.

Endelig har udvalget overvejet, om statskoncessionerede virksomheders næring bør omfattes af loven. Det antages i dag, at sådanne virksomheder ikke omfattes af den gældende lov, idet disse virksomheders forhold hidtil er blevet reguleret ved særlige love. I Danmark fritages sådanne virksomheder ikke for pligten til at løse næringsbrev, men da det for Grønlands vedkommende formentlig vil dreje sig om ganske enkelte virksomheder, der, forinden de dannes, vil optage forhandlinger med ministeriet, som således vil have nøje kendskab til den enkelte virksomhed, synes det at være en overflødig formalitet at kræve, at en sådan virksomhed tillige skal løse næringsbrev.

Betingelser for etablering af næringsvirksomhed.

Der er i udvalget enighed om, at det fortsat bør være en betingelse for at få udfærdiget et næringsbrev, at den pågældende godtgør at have dansk indfødsret, at være myn-

dig samt ikke at være ude af rådighed over sit bo.

Der er endvidere i udvalget enighed om, at det må være en betingelse for at få udfærdiget næringsbrev, at vedkommende har bopæl i Grønland. Nogle af udvalgets medlemmer har ment, at man bør nøjes med at kræve bopæl i Grønland, medens andre af udvalgets medlemmer har ment, at man burde skærpe den nuværende regel om mindst 6 måneders forudgående fast bopæl i Grønland.

Der er herefter i udvalget opnået flertal for at bevare den nuværende 6 måneders regel, men således at der samtidig i loven bevares en mulighed for ministeren til at dispensere fra dette krav.

I overensstemmelse med Næringslovskommissionens forslag går udvalget i øvrigt ind for, at der tillægges ministeren beføjelse til at kunne dispensere fra samtlige betingelser undtagen fra kravet om, at pågældende ikke må være ude af rådighed over sit bo. — Til gengæld bør der i loven, hvilket også er i overensstemmelse med Næringslovskommissionens forslag, være en mulighed for ministeren til i de tilfælde, hvor et næringsbrev er udstedt efter en af ministeren i medfør af loven givet dispensation, at begrænse og betinge næringsbrevet.

Hvis ministeren herefter skulle tillade, at der udfærdiges næringsbrev til en person, der ikke er bosat i Grønland - og i overensstemmelse med foranstående, kan et sådant næringsbrev begrænses og betinges - bør der dog ubetinget stilles det krav, at virksomheden i Grønland skal ledes af en bestyrer, der opfylder kravet om fast bopæl i Grønland.

Udvalget forudsætter, at ministeren i de tilfælde, hvor der modtages ansøgning om dispensation, forelægger disse ansøgninger for landshøvdingen og vedkommende kommunalbestyrelse til udtalelse, forinden afgørelse træffes.

Som i den nugældende lov bør det som

næringsadkomst for *ansvarlige interessentskaber og kommanditselskaber* påhvile hver enkelt ansvarlig deltager at erhverve et næringsbrev i overensstemmelse med lovens krav.

Udvalget har overvejet, hvorvidt det, som betingelse for at *aktieselskaber og andelsselskaber med begrænset ansvar* kan få udfærdiget næringsbrev, skulle foreslå stillet krav om en vis grønlandsk deltagelse. - Uanset at der kan anføres argumenter herfor, mener udvalget dog ikke, at der i næringsloven bør stilles sådanne krav. Ved eventuel overdragelse af statens erhvervsvirksomheder i Grønland til private mener udvalget derimod, at grønlandske interesser bør tilgodeses, jfr. herom nærmere nedenfor i afsnit F.

Udvalget foreslår herefter, at i Grønland registrerede aktieselskaber og andre i Grønland hjemmehørende selskaber med begrænset ansvar (herunder selskaber med vekslende medlemstal eller vekslende kapital), foreninger, stiftelser og andre selvejende institutioner kan få næringsbrev, når flertallet af bestyrelsesmedlemmerne og, hvis der er direktører, også disse opfylder de personlige betingelser for at få næringsbrev. Ministeren for Grønland må dog - når forholdene taler herfor - kunne dispensere fra de personlige betingelser for at få næringsbrev.

Udvalget foreslår, at den kommende næringslov også kommer til at gælde for *andelsforeninger* i det omfang, deres virksomhed udadtil fremtræder som næringsvirksomhed. Dette medfører, at de ansvarlige ledere af andelsforeningen hver for sig må opfylde betingelserne for at kunne få næringsbrev, men også her vil ministeren kunne dispensere fra de personlige betingelser.

Udvalget foreslår, at de nugældende regler om *bevarelse og ophør af næringsret* opretholdes, dog således at der i loven tillægges ministeren en adgang til at kunne undtage fra hovedbestemmelsen om, at næringsbrevet bortfalder, hvis indehaveren ikke læn-

gere opfylder betingelserne for at få næringsbrev.

Retten til at drive fiskeri.

Et flertal i udvalget er af den opfattelse, at den gældende bestemmelse om, at retten til at drive fiskeri inden for tremilegrænsen er forbeholdt danske statsborgere med bopæl i Grønland - men med adgang for ministeren til at dispensere herfra - bør opretholdes.

Et mindretal (From og Ninn-Hansen) kan hverken tilslutte sig bestemmelsen om, at der kræves bopæl i Grønland for at udøve fiskeri inden for tremilegrænsen, eller bestemmelsen om, at der kræves 6 måneders bopæl i Grønland for at opnå næringsbrev. Mindretallet ønsker, at der for alle danske statsborgere skal være adgang til at drive fiskeri ved Grønland, også inden for tremilegrænsen, ligesom mindretallet ønsker, at de i det øvrige land gældende betingelser for opnåelse af næringsbrev skal gennemføres i Grønland, således at kravet om 6 måneders bopæl bortfalder.

Det er mindretallets opfattelse, at en fjernelse af de nuværende restriktive bestemmelser vil medføre en ønskelig tilgang af private erhvervsudøvere i Grønland, hvilket efter mindretallets opfattelse kan blive af betydelig positiv værdi for hele det grønlandske samfund.

Med hensyn til fiskeriet deler mindretallet den af udvalget (pag. 128) fremsatte beklagelse over, at ikke et større antal ikke-bosiddende danske fiskere har deltaget i fiskeriet ved Grønland. Mindretallet kan ligeledes give tilslutning til de af udvalget (under V. Fiskeripolitikken) fremsatte betragtninger om nødvendigheden af deltagelse i det søgående fiskeri på bankerne, og at det er en opgave af hastende karakter at få et dansk søgående fiskeri etableret, således at det ikke længere overlades til andre nationers fiskere at drive

fiskeri på bankerne. Hvis opgaven skal løses, må ikke-grønlandske fiskere være deltagere i grønlandsfiskeriet, og interessen herfor vil kunne øges, hvis disse fiskere får adgang til at drive fiskeri i alle grønlandske farvande. Under henvisning hertil finder mindretallet, at liberale forhold - såvel med hensyn til udøvelsen af fiskeri som med hensyn til prisdannelsen — bør gennemføres.

Gennem en lempelse af reglerne for opnåelse af næringsbrev vil det ligeledes efter mindretallets opfattelse være muligt at påkalde interesse for private investeringer i fiskeriindustri anlæg, hvilket mindretallet vil betragte som særdeles ønskeligt, da det gerne ligesom det øvrige udvalg ser den private sektor inden for produktionen øget. Mindretallet vil også anse det for værdifuldt for det grønlandske samfund, hvis danske statsborgere på andre næringsområder føler en tilskyndelse til at foretage investeringer i Grønland.

Mindretallet skal iøvrigt henvise til den af folketingsudvalget til behandling af loven om ændring af fiskerigrænsen fremsatte udtalelse i betænkningen (Folketingstidende tillæg B sp. 783-784), hvori udvalget enstemmigt giver udtryk for følgende:

»Ved nedenstående ændringsforslag nr. 2, der ligeledes er stillet af ministeren og tiltrådt af udvalget, foreslås indsat bestemmelse om, at loven om udøvelse af erhverv i Grønland optages til revision senest i folketingsåret 1964-65. Ved den forestående revision finder udvalget det ønskeligt at pege på, at man, så snart det er forsvarligt, bør ophæve lovens sondring mellem danske statsborgere med fast bopæl i Grønland og andre danske statsborgere, således at de ikke i Grønland fast bosiddende danske statsborgere efterhånden får samme rettigheder som de i Grønland fast bosiddende danske statsborgere.

Herefter indstiller udvalget lovforslaget til vedtagelse med de foreslåede ændringer.«

Eksportvirksomheder.

Nødvendighed af centralisering.

Den gældende erhvervslov indeholder som omtalt bestemmelser om oprettelse af en grønlandsk salgsorganisation. Der åbnes samtidig mulighed for, at ministeren kan meddele private firmaer tilladelse til at eksportere uden om denne organisation.

Det bestemmes endvidere, at Den kongelige grønlandske Handel, indtil en særlig salgsorganisation bliver oprettet, skal fungere som salgsorganisation, hvilket i praksis har været tilfældet siden lovens vedtagelse i 1950.

Grunden til, at en særlig salgsorganisation ikke blev oprettet, er dels, at KGH var den eneste producent af eksportvarer i større omfang, dels at dispensationsreglen er blevet flittigt anvendt. Der har således i realiteten været fri eksport for fiskeprodukter, omend den har været pålagt eksportafgifter.

Det er udvalgets opfattelse, at den frihed til etablering af produktionsvirksomheder i Grønland, som blev indført i 1950, gennem den adgang den giver til udøvelse af privat initiativ, vil kunne blive til gavn for erhvervsudviklingen i Grønland.

Derimod mener et flertal af udvalget, at eksporten af grønlandske produkter bør samles på en sådan måde, at man opnår så store eksportmængder, at de kan bære et effektivt salgsarbejde, og således at man undgår indbyrdes konkurrence på kvalitet og pris.

Det er derfor flertallets opfattelse, at der må søges tilstræbt en ordening, under hvilken fordelene ved produktionsfrihed kan kombineres med de gavnlige virkninger af centraliseret eksport.

Gennem etablering af et centralsalg med tilhørende kvalitetskontrol kan følgende fordele opnås:

- a) ensartede eksportvarer sikret gennem fælles produktionsnormer og fælles kvalitetskontrol,

- b) ens eksportpriser, så indbyrdes priskonkurrence undgås,
- c) mulighed for at føre aktiv og selvstændig prispolitik,
- d) stærkere markedsposition i kraft af større mængder, indarbejdelse af egne mærker gennem faste afsætningskanaler, samt mindskning af omkostningerne til fragt og distribution.

Erhvervsudbygningen af Grønland har i praksis vist sig at være særlig risikobetonet. Fiskerierhvervet kræver betydelige kapitalinvesteringer såvel i fartøjer som i anlæg på land. Hertil kommer, at afsætningsmarkederne for fiskeprodukter er følsomme for udbud, der er mindre velovervejede, hvad angår pris og kvalitet, selvom det kun drejer sig om mindre mængder. På denne særlige baggrund, og når henses til den afgørende betydning, som udvalget tillægger eksporterhvervenes rentabilitet, anser flertallet det for nødvendigt, at der nu gennemføres en effektiv centralisering af eksporten af grønlandske produkter. Flertallet er opmærksom på og beklager, at der herved sker en begrænsning i produktionsvirksomhedernes frie dispositionsret, men mener, at dette hensyn i det foreliggende tilfælde må underordnes de nævnte samfundshensyn.

Grønlands Eksportorganisation.

Nødvendigheden af at samle den grønlandske eksport i en central eksportorganisation understreges af den kendsgerning, at den grønlandske fiskerinæring udøves på grænsen af det område, hvor det er menneskeligt muligt at fravryste naturen dens rigdomme, og at den udbygning, der sker af det grønlandske erhvervsliv i tilknytning til fiskeriet, jfr. beslutningen om gennemførelsen af industriprogram I og det under udarbejdelse værende industriprogram II samt de af udvalget foreslåede yderligere foranstaltninger, er overordentligt kapitalkrævende.

Et flertal foreslår derfor, at der ved særlig lovgivning oprettes »Grønlands Eksportorganisation« med en styrelse på indtil videre 7 medlemmer, der udnævnes af ministeren for Grønland, og hvortil Ministeriet for Grønland og Den kongelige grønlandske Handel udpeger hver eet medlem, medens Grønlands Landsråd efter forhandling med fiskere, fangere og fåreholdere udpeger tre repræsentanter for disse erhverv. Private eksportvareproducenter udpeger i fællesskab to repræsentanter, hvilket antal senere kan tages op til revision.

Medlemmerne bør udnævnes for 4 år.

Flertallet mener ved denne sammensætning at have sikret, at repræsentanter for de grønlandske eksporterhverv nu inddrages i det direkte eksportarbejde og herigennem gøres fortrolige med de problemer, der er knyttet til hele afsætningsområdet. Den kongelige grønlandske Handel skal virke som sekretariat for styrelsen.

»Grønlands Eksportorganisation« skal varetage eksporten af samtlige grønlandske produkter, medmindre disse ved lovens udformning eller senere givne dispensationer er undtagne. Beslutninger om dispensationer træffes af styrelsen for »Grønlands Eksportorganisation« med adgang til at anke afgørelsen til ministeren for Grønland.

»Grønlands Eksportorganisation« fastsætter de produktionsnormer og kvalitetskrav, der må opfyldes, for at et produkt kan godtages til eksport.

Det påhviler styrelsen for »Grønlands Eksportorganisation« snarest at nedsætte et *eksportudvalg* vedrørende afsætningen af frosne fiskeprodukter. Styrelsen skal senere — når forholdene taler derfor — udskille enkelte eller flere vareområder og henlægge disse under andre branchekyndige eksportudvalg.

Ved nedsættelsen af et eksportudvalg besætter styrelsen formandsstillingen og drager omsorg for, at udvalget sammensættes af

grønlandske erhververe, private eksportproducenter og repræsentanter for Den kongelige grønlandske Handel.

Et eksportudvalg skal snarest efter sin nedsættelse træffe beslutning om den form, hvorunder den pågældende vare skal eksporteres. Eksportudvalget kan etablere sin egen salgsorganisation og ansætte den hertil fornødne medhjælp eller træffe aftaler på kommissionsbasis eller anden måde med en eller flere private eksportører eller med KGH om afsætningen af det under udvalget henlagte vareområde. Eksportudvalgene skal påse, at de fastsatte kvalitetskrav er opfyldt og skal tillige overvåge, at de af eksportørerne afregnede priser står i passende forhold til verdensmarkedspriserne for tilsvarende varer og kvaliteter.

Med de her foreslåede bestemmelser vedrørende den grønlandske eksport mener flertallet at have tilgodeset de særlige for Grønland gældende produktionsvilkår, hvor producenterne under alle forhold skal sikres afsætning for deres frembringelser, og hvor oparbejdningsevner ikke som f. eks. i Danmark kan variere formen for råvarens bearbejdning efter de markeder, hvor der øjeblikkeligt kan opnås den højeste pris, og hvor eksportørerne ikke på auktioner kan købe til den pris, markedssituationen betinger. På denne baggrund er det en betingelse, at der sikres en stabil og jævn afsætning af de grønlandske industriprodukter til de under disse forhold højest opnåelige priser, og at det størst mulige provenu kommer fiskere, fangere og fåreholdere direkte til gode.

Et mindretal (Ninn-Hansen) kan ikke give tilslutning til flertallets forslag om etablering af et centralsalg. Mindretallet betragter det som stridende mod formålet med grundloven af 5. juni 1953, hvorefter Grønland blev en del af det danske rige, hvis der opretholdes toldgrænser og indføres andre grænser for handelen mellem Grønland og

det øvrige land. Mindretallet må derfor tage afstand fra bestemmelser, der hindrer et frit salg af grønlandske produkter i det øvrige Danmark, og finder ikke, at denne handel bør falde inden for rammerne af en eksportorganisations beføjelser.

Med hensyn til eksporten af grønlandske produkter til andre nationer vil mindretallet ikke bestride, at et centralsalg, omfattende såvel kvalitetskontrol som prisfastsættelse, kan være formålstjenligt i visse tilfælde. Mindretallet finder det imidlertid tilstrækkeligt til opnåelse af det af flertallet fremhævede formål med ordningen, at der gives en bemyndigelse til ministeren til efter indstilling af en eksportorganisation at etablere et centralsalg, når dette viser sig nødvendigt i det konkrete tilfælde. I alle andre tilfælde må eksporten kunne foretages af de erhvervsdrivende uden indblanding af eksportorganisationen.

Såfremt private erhvervsdrivende skal afsætte de af dem fremstillede produkter gennem et centralsalg og skal underkastes et eksportudvalgs prisfastsættelse, må det efter mindretallets opfattelse befrægtes, at sådanne vilkår vil medføre, at ellers interesserede erhvervsdrivende vil afholde sig fra at investere kapital i erhvervsvirksomheder i Grønland, ligesom de stramme betingelser vil afholde interesserede fiskere fra at deltage i grønlandsfiskeriet. Da mindretallet, jfr. udtalelsen ovenfor pag. 131, finder det særdeles ønskeligt af hensyn til det grønlandske samfund, at en sådan tilgang af fiskere og private næringsdrivende finder sted, må mindretallet advare mod de her nævnte restriktive foranstaltninger,

Et andet mindretal (Simon From) tilslutter sig denne udtalelse for så vidt angår princippet og argumentationen, men finder, at det centralsalg, som ministeren bemyndiges til at etablere, også bør omfatte udførsel til det øvrige Danmark.

Konjunkturudligningsfonden og afgiftssystemet.

Den tanke, der lå bag oprettelsen af K-fonden og det dertil knyttede afgiftssystem, gik ud på, at det grønlandske erhvervsliv i sin ensidighed var ganske særlig konjunkturfølsomt, og at hyppige prissvingninger i mellemkrigsperioden måtte begrunde en frygt for, at det grønlandske erhvervslivs indtægter kunne svinge meget stærkt fra år til år. Da sådanne svingninger kunne få katastrofale følger, hvis de med deres fulde kraft skulle gøre sig gældende i indhandlingspriserne, valgte man at begynde fastsættelsen af indhandlingspriserne i 1950 på en forsigtig højde, således at man havde sikkerhed for et vist overskud ved indhandlingen som helhed. Dette overskud blev henlagt i en fond, Den grønlandske Konjunkturudligningsfond, beregnet på at blive taget i anvendelse, hvis priserne faldt under nedadgående konjunktursvingninger.

Det forhold, at ikke alle indhandlingspriser fuldt ud svarer til de gældende markedspriser, måtte imidlertid medføre et afgiftssystem, for at private ikke skulle påføre KGH en urimelig konkurrence og samtidig have betydelige profitmuligheder.

Afgifternes højde blev i princippet bestemt af, hvilken nettofortjeneste KGH havde på de pågældende produktionsgrene.

Formodningerne om stærke konjunktursvingninger efter 1950 holdt imidlertid ikke stik, og K-fonden har aldrig været anvendt efter sin oprindelige hensigt. At K-fonden nu er negativ skyldes derfor ikke konjunktursvingninger, men derimod, at markedspriserne for de grønlandske eksportprodukter er steget mindre end omkostningerne. Under de nugældende forhold er der kun et egentligt overskud på rejeproduktionen og skindindhandlingen samt nogle mindre indhandlingsobjekter som f. eks. laks.

Det nugældende afgiftssystem har væsentlige ulemper:

1) Afgifterne omfattes af en betydelig uvilje såvel i Grønland som i det øvrige land. Det er vanskeligt at forklare offentligheden og erhvervsdrivende, der ønsker at virke i Grønland, at man på een gang ønsker at yde effektiv støtte til opbygningen af et grønlandsk erhvervsliv og samtidig pålægger produktionen afgifter, der ikke har deres lige andetsteds i landet.

2) Så længe man bevarer et afgiftssystem, vil den normale prismekanisme være sat ud af spillet i Grønland, hvilket kan medføre, at investeringerne og erhvervsudøvelsen ikke med tilstrækkelig hastighed samler sig om de mest produktive muligheder.

3) Fastsættelsen og administrationen af afgifterne volder efterhånden overordentlig store vanskeligheder. Således har man f. eks. afgifter på produktion af saltfisk samtidig med, at KGHs egen produktion som helhed giver tab. Man har også varierende former for afgift på den samme produktion.

Såfremt man skulle fortsætte med et afgiftssystem, måtte — jfr. hvad der tidligere er sagt om »afpolitisering« af KGH - fastsættelsen af afgifter fremover henlægges til et andet organ end KGH og dettes styrelsesråd. Det vil blive endog særdeles vanskeligt at fastsætte kriterier og procedureregler for et nyt organs administration af dette område.

Under hensyn til disse forhold foreslås det, at samtlige eksportafgifter afskaffes, og at K-fonden i sin nuværende form ophører.

Begrænsninger i næringsudøvelsen.

På side 121 er der gjort rede for, at Den kongelige grønlandske Handel er eneberegtiget til at indføre visse til fordel for Grønlands landskasse afgiftsbelagte varer. Udvalget erkender, at den begrænsning i de private handlendes erhvervsudøvelse, der herved er foretaget, for tiden er en praktisk og billig form for opkrævning af afgifter. Såfremt

man imidlertid engang skulle beslutte sig til at etablere et egentlig told- og/eller afgiftsvæsen i Grønland, ser udvalget gerne denne begrænsning ophævet.

Den foran på side 124 omtalte priskontrol over for private håndværksmestre og visse andre forretningsvirksomheder såsom bagerier, gæstehjem o.s.v., der sikrer samfundet mod urimelige avancer, mener udvalget foreløbig må opretholdes. De priskontrollerende foranstaltninger over for private håndværksmestre er naturligvis i første række til fordel for bygherrerne, men de er også til fordel for de private håndværksmestre selv, idet staten uden en sådan mulighed for priskontrol ville nære betænkeligheder ved at overlade anlægsarbejder til udførelse hos de private i et sådant omfang, som tilfældet er i dag.

Udvalget kan endelig gå ind for, at der fortsat tillægges landsrådet ret til at træffe bestemmelse om, hvilke personer eller selskaber (foreninger) der i henhold til erhvervet næringsbrev skal have ret til at forhandle eller udskænke spiritus. Den formelle hjemmel for landsrådet hertil bør dog snarere optages i en beværterlov end i næringsloven.

Bortset fra ovennævnte begrænsninger og den tidligere omtalte begrænsning i eksportvirksomheders næringsudøvelse må et næringsbrev give adgang til udøvelse af enhver af erhvervsloven omfattet næring.

F. Spørgsmålet om overdragelse af statens erhvervsvirksomheder til private.

Der har i udvalget været tilfredshed med den overdragelse af statens erhvervsvirksomheder i Grønland til private, som allerede har fundet sted. Der har endvidere været tilslutning til, at man skulle udnytte forekommende muligheder for at fortsætte denne udvikling.

Der er imidlertid tillige enighed i udvalget om, at en overdragelse til private kun bør forekomme under visse givne betingelser. For det første må overdragelsen ubetinget

skønnes at være til fordel for befolkningen. Dernæst må overdragelsen af erhvervsvirksomheden ikke medføre, at det vanskeliggøres at føre den økonomiske politik vedrørende Grønlands udvikling og befolkningens levestandard, som af ansvarlige politiske myndigheder er udpeget som den rigtige. Endelig må der ikke overdrages enkeltanlæg til private, hvis sådan overdragelse medfører, at det offentlige udgifter til resterende anlæg inden for samme virksomhedsgren derved bliver urimelig byrdefuld. Der må med andre ord også anlægges rimelige driftsøkonomiske synspunkter for den offentlige sektor som helhed.

Da KGH er en statsinstitution, som er underlagt en politisk ansvarlig minister, ser udvalget ikke nogen betænkelighed ved at ophæve KGHs lovfæstede forsyningspligt, idet en politisk ansvarlig minister naturligvis ikke vil kunne tolerere, at et udsted eller en by i Grønland ikke sikres de nødvendige forsyninger.

Grønlands tekniske Organisation har — i lighed med at KGH har pligt til at sikre forsyningerne til Grønland - til opgave at sørge for, at der i alle grønlandske byer findes en sådan håndværks- og entreprenørvirksomhed, at alle normalt forekommende vedligeholdelses- og reparationsarbejder samt lokale anlægs- og byggearbejder af mindre format vil kunne udføres.

Hvor betingelserne er til stede for at overdrage statens erhvervsvirksomheder til private, mener udvalget, at grønlændere bør have fortrinsret. Dette må også gælde i sådanne tilfælde, hvor anmodning foreligger fra mere kvalificerede ikke-grønlændere, men man må naturligvis påse, at de pågældende ansøgeres personlige egenskaber og forretningsmæssige kunnen samt økonomiske evner er tilstrækkelige til, at det med rimelighed kan forventes, at de kan drive virksomheden på en for befolkningen betryggende måde. Disse synspunkter bør også være ret-

ningsgivende ved overdragelse af en staten tilhørende erhvervsvirksomhed til et selskab.

Udvalget har ikke ønsket at gå ind i en principdrøftelse af, om KGHs butikker og bagerier samt GTOs værkstedsfunktioner fortrinsvis bør overdrages grønlandske privatpersoner eller grønlandske fællesskaber. For de større virksomheders vedkommende har spørgsmålet næppe stor rækkevidde, idet antallet af grønlændere, der har både de personlige og kapitalmæssige forudsætninger for at overtage en statsvirksomhed for egen regning, indtil videre vil være stærkt begrænset.

For så vidt der i overensstemmelse med de foran angivne almindelige grundprincipper bliver spørgsmål om at overdrage KGHs produktionsanlæg til private, lægger udvalget afgørende vægt på, at der sikres en betydelig grønlandsk indflydelse.

G. Støtte til fremme af det grønlandske erhvervsliv (bortset fra låneordninger).

Antallet af privatejede virksomheder vokser som nævnt år for år, og omsætningen

inden for disse virksomheder stiger støt og roligt. — Der er derfor i udvalget enighed om at det vil være værdifuldt, om man ved hjælp af forskellige positive foranstaltninger kunne forbedre de grønlandske erhvervsdrivendes chancer for at gøre sig mere gældende i denne udvikling.

Det er en selvfølge, at Den kongelige grønlandske Handels og Grønlands tekniske Organisations medarbejdere såvel i Grønland som i København bør være indstillet på at vejlede de grønlandske erhvervsdrivende mest muligt. Herudover skal udvalget pege på, at Uddannelsesrådet fortsat bør være opmærksom på, hvilke uddannelsesmæssige foranstaltninger, der vil kunne iværksættes til gavn for det grønlandske erhvervsliv.

Det er udvalget bekendt, at der i foråret 1964 påbegyndes et kursus i virksomhedsledelse, tilrettelagt af Teknologisk Institut, og udvalget skal anbefale, at dette arbejde følges op også med andre kurser.

Udvalget skal også anbefale, at det overvejes, om det vil være hensigtsmæssigt måske for en årrække at ansætte en erhvervs-konsulent til støtte for de grønlandske erhvervsdrivende.

VIL

PENGE- OG KREDITVÆSENET

Under hensyn til den betydning kreditmulighederne har for erhvervsudviklingen, har udvalget set det som sin opgave at undersøge, hvorvidt de gældende låneordninger dækker erhvervslivets behov, og stille forslag om, hvorledes de mangler, der måtte findes, kan afhjælpes eventuelt ved etablering af filialer af danske pengeinstitutter. Udvalget har desuden overvejet, hvorvidt kreditvilkårene fortsat er rimelige og hensigtsmæssige.

Udvalgets økonomiske konsulent har derfor gennemgået forskellige sider af kreditproblemerne, jfr. »Økonomisk politik i Grønland«, side 48-61.

A. Låneordningerne og deres anvendelse.

Praktisk taget al långivning hviler på offentlige låneordninger.

For at fremme væksten af private eksportvirksomheder blev *Den grønlandske Erhvervslånejond* oprettet ved lov nr. 278 af 27. maj 1950. Fonden kan indskyde kapital og yde lån på gunstige vilkår, men dens betydning for erhvervsudviklingen har været begrænset. Af 7 andragender på ialt 4,6 mill. kr. har bestyrelsen imødekommet eet, idet der i 1951 blev tegnet aktier for 2 mill. kr. i Det grønlandske Fiskeri-Kompagni A/S og bevilget 1 mill. kr. som lån til samme selskab.

Erhvervsstøtteordningen, der er hjemlet i bekendtgørelse af 6. juni 1953 om udlån og tilskud til erhvervsformål, er derimod blevet

benyttet i et stadigt stigende omfang. Der kan efter denne ordning ydes lån og tilskud til i Grønland hjemmehørende danske statsborgere og virksomheder til anskaffelse og forbedring af fiskerfartøjer, fangst- og fiskeriredskaber og andet materiel, til erhvervsvirksomheder inden for handel, industri og håndværk samt endelig til foranstaltninger til landbrugets fremme.

Lånene, der administreres på ministeriets vegne af et i Grønland nedsat udvalg (erhvervsstøtteudvalget), sikres ved panteret i de formuegoder, til hvis anskaffelse eller forbedring de er ydet — eventuelt tillige ved kaution.

Ved tekstanmærkning til finansloven er der for 1964 åbnet mulighed for, at Ministeriet for Grønland og - med erhvervsstøtteudvalgets tilslutning — KGH, Grønlands landsråd samt grønlandske kommuner kan opnå lån til opførelse af erhvervsbygninger til udleje til grønlandske næringsdrivende.

Lånevilkårene er gunstige set i forhold til kreditmarkedet i det øvrige land. Renten er for alle lån 4 pct., de maksimale lånegrænser er 85 og 90 pct. afhængig af formålet, og til anskaffelse af fiskerfartøjer på over 10 tons kan der ydes et tilskud på 20 pct. af anskaffelsesprisen¹⁾.

1) Udvalgets økonomiske konsulent har i bilag 13 til »Økonomisk politik i Grønland« gennemgået lånebetingelserne i erhvervsstøttebekendtgørelsen og i bilag 15 udarbejdet en oversigt over hovedtrækkene i finansielle hjælpeprogrammer i lande, som driver fiskeri under lign. naturgivne vilkår.

Der er i henhold til erhvervsstøttebekendtgørelsen ydet statslån på ialt ca. 35 mill. kr. i årene 1953-1963. Langt hovedparten af lånene er gået til fiskerierhvervene, og udlånene er steget stærkt i de seneste år. I 1950'erne blev der udlånt 1-2 mill. kr. årlig mod godt 10 mill. kr. i 1963). Stigningen skyldes først og fremmest, at der anskaffes flere større fiskerfartøjer, fortrinsvis til rejefiskeri. Herudover er der i 1963 som en speciel bevilling ydet et lån på 6 mill. kr. til Godthåb Fiskeindustri A/S.

Pr. 31. december 1959 og pr. 31. december 1961 er foretaget opgørelser over låntagere, der var i restance med afdrag og forrentning. Opgørelserne viser et stort antal restancer, men der er en klar nedadgående tendens. I 1959 var 406 af 663 låntagere (60 pct.) i restance, i 1961 328 af 818 (40 pct.). Det samlede restancebeløb var i 1961 knap 700.000 kr. af en restgæld på 9 mill. kr. Til gengæld var der af 151 låntagere forudbetalt ialt 260.000 kr.

Som følge af de store restancer har erhvervsstøtteudvalget i de senere år set sig nødsaget til at tilbagetage en del både. I ca. 10 pct. af tilfældene har staten kunnet fyldestgøre sig i pantets værdi, medens det i hovedparten af de resterende tilfælde har været nødvendigt at inddrive den efter pantets realisation konstaterede restgæld ved tilbageholdelse i lønninger og/eller indhandling.

Udover lån i medfør af disse bestemmelser kan der af landsrådet og kommunerne ydes mindre lån til erhvervsformål. Endelig kan nævnes, at lov nr. 145 af 4. april 1960 om Danmarks erhvervsfond, lov nr. 172 af 16. maj 1962 om egnsudvikling m. v. og lov nr. 81 af 9. marts 1962 om lån til håndværksvirksomhed og industri også gælder for Grønland. Bortset fra et par tilfælde, hvor

der er ydet lån i henhold til førstnævnte lov, har disse love endnu ikke været anvendt i Grønland.

Fra 1962 yder landskassen lån til fiskere, som til trods for udvist flid og dygtighed indenfor fiskeriet ikke har haft mulighed for at sammenspare det nødvendige beløb for opnåelse af erhvervsstøttelån til anskaffelse af både, redskaber, erhvervsudstyr m. v. Der ydes normalt kun landskasselån til halvdelen af det indskud, der skal præsteres ifølge erhvervsstøttebekendtgørelsen.

B. Er låneordningerne tilstrækkelige og hensigtsmæssige ?

Erhvervsstøtteudvalget har i en del af den forløbne periode måttet foretage en kreditrationering. Det er sket ved, at udvalget har været tilbageholdende med at yde lån til etablering af håndværksvirksomheder og navnlig handels- og restaurationsvirksomheder ud fra den betragtning, at det var vigtigt at få dækket lånebehovet inden for eksport-erhvervene. Erhvervsstøtteudvalget har også i en årrække afslået at yde lån til overtagelse af virksomheder og til udvidelser. Efter en enquete-undersøgelse, der er foretaget af udvalgets økonomiske konsulent (se bilag 11 i »Økonomisk politik i Grønland«), synes disse begrænsninger særlig at have haft betydning for de grønlandske næringsdrivende, der ønsker at starte en virksomhed, medens den hastige udvikling, som de danske private erhvervsvirksomheder har gennemløbet i de senere år, tyder på, at disse næringsdrivende har haft større muligheder for at klare behovet ved selvfinansiering eller på anden måde.

Til trods for denne begrænsning af udlånsvirksomheden har det ikke kunnet undgås, at lånsøgende i en del tilfælde har måttet udsætte anskaffelsen af fiskerfartøjer, fordi lånetilsagn først har kunnet gives, når bevil-

1) I bilag 12 til »Økonomisk politik i Grønland« er statens udlånsvirksomhed beskrevet indgående

lingsmyndighederne har tiltrådt en forhøjet udlånsramme.

Som en yderligere mangel ved de nugældende regler har man fra forskellig side peget på, at der efter den nugældende ordning, bortset fra særordningen for fåreavl, ikke er mulighed for at opnå lån til driften af virksomhederne. Medens langt de fleste danske butiksindehavere har opnået nogen leverandørkredit - omend i mindre omfang end de anser for tilstrækkeligt - er det kun lykkedes for få grønlandere, og for de fleste begrænses mulighederne for stigende omsætning derfor. For at bøde herpå har Den kgl. grønlandske Handel indført den ordning, at de handlende kan bestille varepartier til levering, efterhånden som de har brug for dem, og vente med betaling til varerne modtages. Denne driftskredit anses dog ikke for at være tilstrækkelig, da de handlende ønsker at stå frit i valget af leverandører.

Også til en anden gruppe af erhvervsdrivende ydes en form for driftslån fra staten. Således opnår håndværksmestre, der påtager sig byggearbejder, der forestås af Grønlands tekniske Organisation, i et ikke ringe omfang en driftskredit af staten derved, at de pågældende straks ved byggeriets påbegyndelse kan få udleveret materialer fra GTO mod afregning, når byggeriet er færdigt. Herudover har mesteren adgang til, efterhånden som byggeriet skrider frem, at få udbetalt entreprisesummen i rater, hvoraf arbejds lønninger m. v. kan afholdes.

Begrundelsen for denne ordning er, at man gerne har villet fremme udviklingen af en selvstændig grønlandsk håndværkerstand. Ordningen indebærer, at en lokal håndværker vil være i stand til at påtage sig arbejde med opførelse af boligstøtthuse, uden at han behøver at være i besiddelse af nævneværdig kapital.

Efter den omtalte enquete-undersøgelse at dømme skulle det årlige behov for driftskre-

ditter i 1960 have været ca. 3 mill. kr., når der ses bort fra fiskerierhvervet.

De gældende låneordninger er endvidere snævert begrænset til erhvervslivet, og det er således ikke muligt for de lokale offentlige organer at optage lån, og de grønlandske kommuners anlægsudgifter, der i årene 1951-62 beløb sig til ca. 20 mill. kr., er hidtil blevet finansieret af de løbende indtægter.

Endelig skal nævnes, at de gældende ordninger ikke giver mulighed for at finansiere salg af varige forbrugsgoder på afbetaling. I det hele taget findes ingen mulighed for i Grønland at opnå sådanne forholdsvis kortvarige kreditter, som banker og sparekasser yder i det øvrige land.

Udlånsrenten er fastsat til 4 pct. for alle erhverv, og udvalget har derfor overvejet, hvorvidt der under hensyn til indtægtsniveauet i de forskellige erhverv fortsat er baggrund for at give denne rentelettelse til alle erhverv, jfr. side 147.

For fiskeriets vedkommende gives der en speciel støtte i form af tilskud på 20 pct. af anskaffelsesudgiften for fartøjer på 10 tons og derover for at animere til anskaffelse af større fartøjer, således at der kan fiskes over længere perioder af året. Da dette spørgsmål er af afgørende betydning for den økonomiske udvikling, har udvalget overvejet, om de gældende regler er tilstrækkeligt elastisk formuleret, og om der er grund til at gøre støtten mere effektiv. Dette spørgsmål er omtalt i afsnittet om fiskeripolitikken. Udvalgets forslag vedrørende udlån til fåreholdere er omtalt i afsnit V. C.

C. Det grønlandske pengevæsen.

Udvalget har overvejet, om det særlige grønlandske seddeludstedelsesmonopol bør ophøre, således at der i stedet anvendes nationalbanksedler og -mønter i Grønland.

Ordningen begrundes bl. a. med, at det forhold, at de grønlandske pengesedler kun

kan ombyttes hos een offentlig myndighed (KGH), giver et kendskab til pengeoverførslerne, som vil gøre det vanskeligere at smugle afgiftspligtige varer ind i Grønland. Desuden opnås der en støtte for kontrollen med varebeholdninger, når pengebeløb kun kan udføres fra Grønland gennem KGH.

Der må efter udvalgets opfattelse kunne fremføres vægtige argumenter for at opretholde et specielt pengevæsen for den grønlandske landsdel.

Efter udvalgets mening indeholder de nævnte kontrolmæssige hensyn ikke tilstrækkelig begrundelse for at anvende særlige grønlandske pengesedler. Danske sedler anvendes faktisk i stigende omfang i Grønland, og indseendet med pengeoverførslerne kan kun, når de omfatter meget store beløb, indicere smuglerier, underslæb m. v. Hertil kommer, at andre kontrolforanstaltninger tager sigte på at undgå de nævnte ulovligheder. Det kan ikke udelukkes, at politiets arbejde på disse områder må aktiviseres, men på den anden side vil man undgå besværet og irritationen ved pengeombytningen.

Ophævelsen af KGHs mønt- og seddeludstedelsesret vil bevirke en stigning i renteudgiften for KGHs erhvervsvirksomheder, idet den rentebesparelse, der opnås ved, at beholdningerne af grønlandske mønter og kreditsedler i KGHs kasser ikke forrentes, forsvinder, når KGH i stedet må trække de fornødne beløb på Finansministeriets løbende konto i Nationalbanken. Udgiften for KGH skulle beløbe sig til omkring $1/2$ mill. kr.

Da KGH ikke har mulighed for, som virksomheder i det øvrige land, løbende at kunne indsætte og trække penge på en ved stedet placeret pengeinstitution og derfor nødvendigvis må opretholde kassebeholdninger af en for driften unødvendig størrelse, og da KGH fortsat må fungere som bank for statsinstitutionerne i Grønland, henstilles det, at

der optages forhandlinger med Nationalbanken med henblik på at få stillet den fornødne pengemængde rentefrit til rådighed.

Udvalget skal herefter anbefale, at den særlige grønlandske seddeludstedelsesret ophører, og at danske nationalbanksedler benyttes som i den øvrige del af landet.

D. Etablering af et privat pengeinstitut i Grønland?

Da man i begyndelsen af 1950'erne overvejede, hvorledes kreditbehovet i Grønland kunne dækkes, var der store vanskeligheder med at få risikovillig privat kapital fra det øvrige rige til at søge til Grønland. Det stod endvidere klart, at lån til boligbyggeri og en væsentlig del af lånene til de private erhverv måtte ydes på mere favorable vilkår end de, der var gældende på det danske kreditmarked iøvrigt, således at det offentlige i alle tilfælde måtte komme med i långivningen under en eller anden form. Omfanget af de private bankforretninger måtte iøvrigt, da det private erhvervsliv endnu kun var i sin vorden, blive meget beskedent.

På denne baggrund forekom det ikke hensigtsmæssigt at basere kreditgivningen i Grønland på private låneordninger. Tre københavnske banker overvejede ganske vist mulighederne for at påbegynde bankvirksomhed i Grønland, men overvejelserne nåede ikke udover et orienterende stadium, og de i foregående afsnit omhandlede offentlige låneordninger blev derfor gennemført.

En del af de tidligere omtalte mangler med hensyn til kreditmulighederne i Grønland hænger sammen med, at danske pengeinstitutter ikke driver filialvirksomhed i Grønland, og udvalget har derfor optaget forhandlinger med repræsentanter for danske banker og sparekasser med henblik på at skaffe klarhed over, om tiden skulle være inde til, at udlånsvirksomheden helt eller delvis overtages af private pengeinstitutter, så-

ledes at der i Grønland tilvejebringes samme lånemuligheder som i det øvrige rige.

Repræsentanter for Danmarks Nationalbank, Danske Bankers Fællesrepræsentation og Danmarks Sparekasseforening foretog i sommeren 1962 en rejse til Grønland for at orientere sig om dette spørgsmål.

En af Danske Bankers Fællesrepræsentation udpeget repræsentant udarbejdede en rapport om mulighederne for drift af en bank i Grønland på forretningsmæssig basis og kom til det resultat, at grundlaget herfor ikke på nuværende tidspunkt er til stede.

Udvalget kan tilslutte sig dette synspunkt, men er dog samtidig af den opfattelse, at man på længere sigt bør stille efter en ordning, hvorefter væsentlige dele af udlånsvirksomheden, når forholdene tillader det, overtages af private pengeinstitutter på forretningsmæssig basis.

Selvom et kreditinstitut ikke kan etableres på nuværende tidspunkt, er det udvalgets opfattelse, at det allerede nu er ønskeligt og også muligt at berede vejen for långivning fra private pengeinstitutter, navnlig for at imødekomme erhvervslivets aktuelle behov for kortvarige lån, især driftslån.

Udvalgets mere langsigtede overvejelser vedrørende den fremtidige organisation af kreditgivningen i Grønland er på grundlag af drøftelser med repræsentanter for banker og sparekasser mundet ud i, at det ikke vil være hensigtsmæssigt at stille mod etablering af både banker og sparekasser og ej heller kreditforeninger el. lign., men at man bør have sine overvejelser rettet mod etablering af et fælles kreditinstitut, evt. oprettelse af et konsortium af danske pengeinstitutter. Etableringen af en sådan »*sparebank*« vil ganske vist være utraditionel og fremmed for dansk bank- og sparekasselovgivning, men vil i Grønland kunne begrundes i praktiske og økonomiske hensyn.

Efter henstilling fra udvalget har repræsentanter for Danske Bankers Fællesrepræ-

sentation, Danmarks Sparekasseforening og Nationalbanken påny gennemdrøftet de principielle spørgsmål i forbindelse med etablering og drift af et grønlandsk privat pengeinstitut og har til udvalget den 1. juni 1964 fremsendt en redegørelse for, hvorledes en sådan sparebank kan tænkes etableret.

Repræsentanterne for pengeinstitutterne har anført, at der ikke i mange år fremover - om nogensinde - kan drives privat pengeinstitutvirksomhed i Grønland med sådant resultat, at driften kan hvile i sig selv, end-sige give overskud.

På den anden side er pengeinstitutterne indstillet på at støtte bestræbelserne for at fremme et grønlandsk erhvervsliv.

Pengeinstitutternes medvirken til oprettelse af et privat pengeinstitut i en sparebank må efter disses opfattelse forudsætte, at vilkårene for drift af et sådant institut i så vid udstrækning som overhovedet muligt tilnærmes de almindelige forhold, hvorunder pengeinstitutterne arbejder her i landet. Efter de overvejelser som repræsentanterne for pengeinstitutterne hidtil har gjort sig, må følgende forudsætninger være opfyldt, for at der kan etableres en sparebank:

1. Visse legale forudsætninger må opfyldes. Der tænkes herved bl. a. på, at der formentlig må gennemføres en speciel lov for en grønlandsk sparebank, der bl. a. af hensyn til indskyderne skal sikre, at der altid er fornøden kontrol med pengemidlernes forvaltning. Endvidere må der indføres andre regler om tvangsfuldbyrdelse, konkurs, tinglysning m. v. Med hensyn til tinglysning bemærkes det specielt, at der må gennemføres en eller anden form for tinglysningsordning, der kan tilfredsstille pengeinstituttets krav.
2. Nationalbanksedler må indføres i Grønland til erstatning for de nu cirkulerende creditsedler.

3. En række regler i valutaloggivningen om valutaforanstaltninger og om indførsel henholdsvis udførsel af varer må sættes i kraft i Grønland med de ændringer, der er nødvendige på grund af de særlige grønlandske forhold.
4. Fri kapitaloverførsel mellem Grønland og det øvrige Danmark må kunne finde sted.
5. Der må ske en successiv overførsel af de grønlandske sparekassemidler til sparebanken på det eller de steder, hvor denne etablerer sig.
6. Statens fremtidige udlåns- og subventionspolitik må afpasses således, at lånene ydes til almindelig bankrente, medens eventuelle subsidier ydes i form af direkte tilskud til låntagerne.

Såfremt disse forudsætninger kan opfyldes, kan repræsentanterne for Danmarks Nationalbank, Danske Bankers Fællesrepræsentation og Danmarks Sparekasseforening over for deres organisationer gå ind for, at disse giver tilsagn om økonomisk støtte til etablering og drift af Grønlands sparebank.

Repræsentanterne for pengeinstitutterne har anbefalet, at man i givet fald i første omgang indskrænker sig til at oprette en sparebank i Godthåb og lader den videre udvikling være afgørende for, i hvilket omfang der senere bør oprettes filialer på andre pladser, i hvilken henseende de grønlandske udviklingsplaner bør være vejledende.

Det anbefales endvidere, at en evt. sparebank etableres som en selvejende institution med en af Danmarks Nationalbank, danske banker og sparekasser tilvejebragt grundfond, og at der desuden åbnes adgang for andre til at tegne en supplerende forrentet garantikapital.

Udvalget anerkender den imødekommenhed, der herved er vist fra danske pengeinstitutters side. Udvalget er af den opfattelse, at man fremtidig må tilrettelægge ud-

viklingen inden for kreditgivningen og med hensyn til de grønlandske sparekassers virksomhed på en sådan måde, at der skabes de fornødne forudsætninger for, at et privat pengeinstitut kan få et virkefelt i Grønland og gradvis overtage en væsentlig del af udlånsvirksomheden.

Med hensyn til de ovenfor anførte 6 forudsætninger bemærkes, at udvalget har stillet forslag om, at de særlige grønlandske kreditedler afskaffes, samt at der ikke vil være nogen hindring for fri kapitaloverførsel mellem Grønland og det øvrige rige.

Med hensyn til statens fremtidige udlånsvirksomhed henvises til afsnit J, hvori det anføres, at der ikke synes at være baggrund for at yde private næringsdrivende indenfor f. eks. handels- og håndværksvirksomheder statsstøtte i form af billige lån. Inden for dette område vil den for pengeinstitutterne stillede forudsætning derfor være til stede. Derimod mener udvalget ikke, at det vil være hensigtsmæssigt på nuværende tidspunkt at ændre principperne for statens lånepolitik inden for eksporterhvervene.

De øvrige forudsætninger bør søges tilvejebragt, efterhånden som der er mulighed herfor, og der bør etableres et permanent samarbejde mellem ministeriet og repræsentanter for de private pengeinstitutter med henblik på at søge oprettelsen af sparebanken fremskyndet. For at pengeinstitutterne kan få de fornødne erfaringer med henblik på etableringen af sparebanken, henstiller udvalget til overvejelse, at pengeinstitutterne som en foreløbig foranstaltning udsender en kvalificeret repræsentant til Godthåb, hvor denne kan gøre tjeneste ved bolig- og erhvervsstøtteadministrationen. Endvidere vil medlemskabet af det i afsnit G. foreslåede sparekasseudvalg tjene det nævnte formål.

E. Gennemførelse af en tinglysningsordning.

For på længere sigt at muliggøre oprettelsen af egentlige kreditinstitutter i Grøn-

land anses det for nødvendigt, at der indføres en tinglysningsordning, således at der ved kreditgivning mod pant i fast ejendom (og skibe) kan opnås den størst mulige sikkerhed for rettighedshaverne.

Efter den gældende ordning antages en aftale om pant i fast ejendom at have gyldighed mellem parterne og over for kreditorer og omsætningserhververe, uanset at et tinglysningsystem ikke forefindes. Tidligere stiftede rettigheder må imidlertid altid respekteres, og ordningen forudsætter derfor for at kunne fungere tilfredsstillende, at samfundet ikke er større, end at alle kender alle og kan følge hinandens økonomiske transaktioner.

Spørgsmålet om gennemførelse af en tinglysningsordning i Grønland har allerede tidligere været rejst af Ministeriet for Grønland, og Det grønlandske Lovudvalg stillede i 1953 forslag om, at der blev påbegyndt en registrering af rettigheder over fast ejendom i Grønland *uden* en tinglysnings retsvirkninger. Begrundelsen herfor var bl. a., at en sådan registrering ville være et stærkt bevis for tidspunktet for panterettens stiftelse, og at man, såfremt man pålagde anmelderen at indlevere en genpart af aftalen, ville opnå et bevis for aftalens indhold. Uagtet ministeriet har været enig med lovudvalget i indførelse af et registreringssystem uden tinglysnings retsvirkninger, har man først pr. 1. april 1961 påbegyndt en begrænset registrering, foreløbig i Godthåb. Når man først på så sent et tidspunkt har iværksat ordningen, skyldes det, at det grønlandske retsvæsen og de administrative myndigheder har været så hårdt belastet, at ministeriet ikke tidligere har fundet det muligt at pålægge en sådan yderligere opgave.

Udvalget har overvejet, om den af lovudvalget foreslåede ordning af mindre vidtgående art i en periode fremover vil være tilstrækkelig, eller om man skal foreslå, at man går videre og indfører en egentlig

tinglysning med retsvirkninger. Spørgsmålet herom har været forelagt Det grønlandske Lovudvalg, hvis synspunkter ligger til grund for de følgende betragtninger.

Lovudvalget er af den opfattelse, at man må advare imod, at en tinglysningsordning efter dansk mønster forceres igennem. Behovet for en tinglysningsordning med retsvirkninger vil i de førstkomende år formentlig være begrænset, og en almindelig registrering uden retsvirkninger, således som den nu er påbegyndt i Godthåb, må i de fleste tilfælde kunne imødekomme de krav, erhvervslivet kan stille.

Det er udvalgets opfattelse, at den påbegyndte registreringsordning *uden* en tinglysnings retsvirkninger bør udbygges og udvides, efterhånden som behov for registrering i de enkelte distrikter opstår.

Der skulle herefter om nogle år, når registreringsordningen er blevet mere kendt og indarbejdet og erhvervslivets registreringsbehov mere klart indiceret, ikke være afgørende betænkeligheder ved at knytte en egentlig prioritetsvirkning til registreringsystemet.

Man vil endvidere finde det forsvarligt, at der samtidig hermed tilvejebringes den fornødne hjemmel til offentligt at indkalde indehavere af rettigheder, der er stiftet før det tidspunkt, hvor der knyttes prioritetsvirkning til registreringssystemet, således at indehaverne taber deres ret, hvis de ikke inden en nærmere fastsat frist anmelder og dokumenterer deres krav. Ved samme lejlighed bør der også tilvejebringes hjemmel for, at man på et senere tidspunkt vil kunne foranstalte en almindelig indkaldelse af rettighedshavere med præklusivt proklama og derigennem få udgangspunkt for en almindelig gyldighedsvirkning knyttet til tinglysningen.

En registreringsordning vil også have betydning ved anden form for privat långivning, f. eks. for erhvervsdrivende, der ønsker at afhænde deres forretning og selv

forlade Grønland. For at kunne lade deres kapital blive tilbage i Grønland i form af sælgerpantebrev vil en registreringsordning være af værdi, men udvalget vil antage, at en videreførelse af den ordning, som nu er påbegyndt i Godthåb, indtil videre vil være tilstrækkelig.

Interessen for, at en sådan långivning kan finde sted, består bl. a. i, at der herved vil blive bedre muligheder for, at grønlændere kan overtage virksomheder, som er sat i gang af danskere. Endvidere vil betænkkeligheden ved at sætte en erhvervsvirksomhed i gang være mindre, når man, forudsat at virksomheden viser sig levedygtig, har berettiget grund til at tro, at den kan afhændes, selv om en eventuel køber ikke har de nødvendige midler i hænde.

F. Statsbevillingerne og lånebehovet.

Det er udvalgets opfattelse, at bevillingerne til udlån bør være tilstrækkelige til, at der kan ydes lån til anskaffelse af fiskerfartøjer og til erhvervsvirksomheder, som ud fra et samfundsmæssigt synspunkt bør etableres. Opvæksten af private virksomheder - først og fremmest på grønlandske hænder - bør ikke hæmmes af mangel på lånemuligheder.

Ekstraordinære store lån til f. eks. fiskerianlæg og trawlere bør søges ved særlig bevilling, og her kan evt. også Fiskeribanken eller Den grønlandske Erhvervslånefond (Grønlands Investeringsfond, jfr. nedenfor) benyttes.

G. Udlån af de grønlandske sparekassemidler.

Der har i nogen tid været arbejdet med tanken om at anvende indlånene i Den grønlandske Sparekasse til udlån, således at man uden risiko for sparerne kunne afhjælpe i hvert fald en del af de nuværende ulemper ved kreditsystemet. KGH, der administrerer

sparekasserne, har drøftet spørgsmålene med Danmarks Sparekasseforening og stillet forslag om en ordning, hvorefter midlerne skulle anvendes til pantesikrede udlån til en rente svarende til renteniveauet hernede.

Indlånene udgjorde pr. 31. dec. 1963 ca. 16 mill. kr., hvoraf ca. 9 mill. kr. er anbragt i kreditforenings- og statsobligationer til en gennemsnitlig forrentning på ca. 6 pct., og ca. 7 mill. kr. anvendes til finansiering af Den kgl. grønlandske Handels drift. Dette beløb forrentes med 3 $\frac{1}{2}$ pct. svarende til den rente, Finansministeriet beregner sig ved træk på finanshovedkassen.

De grønlandske sparekasser giver isoleret set overskud som følge af forskellen mellem indlånsrente og den meget højere rente, der opnås ved placering af midlerne i danske obligationer.

For at undgå en del administration forrentes indlån på anfordring ikke, medens indlån indsat på 3 måneders opsigelse forrentes med 4 $\frac{1}{2}$ pct. Herudover findes en opsparingspræmieordning for grønlandske fiskere, fangere og fåreholdere, som kan opnå 6 $\frac{3}{4}$ pct. i rente af beløb, som er opsparat og anvendt til investering i erhvervsaktiver.

Selv om mangelen på kreditmidler lige så vel kunne afskaffes ved at forhøje bevillinger til erhvervsstøtteordningen, finder udvalget, bl. a. for at berede vejen til etableringen af et privat kreditinstitut, det ønskeligt, at den opsparing, der finder sted af de løbende indkomster i Grønland, direkte kommer det grønlandske samfund til gode. Udvalget kan derfor anbefale, at der skabes mulighed for udlån af sparekassemidlerne. Det må indtil videre være en forudsætning, at staten yder garanti for indskydernes midler.

Udlån må ske til en rente, der fastsættes ud fra almindelige bankmæssige principper.

Udvalget tilslutter sig, at indlånsrenten fremover ikke fastsættes under de danske sparekassers rente, dels for at fremme opspa-

ringen i Grønland og dels for at undgå, at man med fordel kan anbringe midlerne i banker og sparekasser uden for Grønland. Udvalget er enig i, at indlån på anfordring under hensyn til den arbejdsbesparelse, der herved opnås, indtil videre ikke forrentes.

Det anses for formålstjenligt, at långivningen centraliseres i erhvervsstøtteudvalget, og ordningen tænkes herefter praktiseret således, at KGH fortsat administrerer indlånene og stiller de midler til rådighed for erhvervsstøtteudvalget og boligstøtteudvalget, som mod fornøden sikkerhed udlånes til private og kommuner til en rente, der fastsættes efter almindelige bankmæssige principper.

Udvalget skal herefter henstille, at det overvejes at omorganisere de grønlandske sparekasser til en selvejende institution med KGH som forretningsfører. Der foreslås oprettet et *sparekasseudvalg*, hvis opgaver vil blive at fastsætte indlånsrenten, at følge sparekassernes praktiske virksomhed og anbringelsen af indlånene, samt ved oplysningsvirksomhed at fremme opsparingen. Endvidere skal udvalget fordele et eventuelt overskud udover, hvad konsolideringen kræver, til almennyttige grønlandske formål. Der bør i udvalget være 2 repræsentanter for landsrådet, 1 repræsentant udpeget af Danske Bankers Fællesrepræsentation og 1 medlem af Danmarks Sparekasseforening samt 1 medlem udpeget af Danmarks Nationalbank, 1 medlem fra ministeriet for Grønland og 1 medlem fra KGH.

H. Udvidelse af kreditordningernes udlånsområde.

Driftskreditter.

Som omtalt er der fra forskellig side peget på, at de gældende låneordninger bør udvides til at dække behovet for driftskreditter. Udvalget er enig i, at erhvervsstøtteudvalget bør have hjemmel til at yde lån til

finansiering af såvel erhvervsvirksomheders som fiskerfartøjers drift mod fornøden sikkerhedsstillelse.

Forbrugerkredit.

Udvalget finder det også ønskeligt, at der indføres en kreditordning for private ved køb af indbogenstande, f. eks. møbler og radio.

Medens KGH normalt har stillet krav om kontant betaling, har de private handlende i Grønland i nogen grad givet kredit ved varesalg, og afbetalingshandel har også vundet indpas omend kun i beskedent omfang, bl. a. som følge af at der ikke er mulighed for genbelåning af afbetalingskontrakter.

Samtidig hermed opstår spørgsmålet, som allerede tidligere drøftet i lovudvalget, om at sætte den danske afbetalingslov i kraft i Grønland, og ved skrivelse af 13. april 1962 har grønlandsudvalget indstillet til ministeriet, at loven med de fornødne ændringer snarest blev sat i kraft for Grønland, samt at også andre love, der naturligt hører sammen med afbetalingsloven, såsom aftalelov, købelov, kommissionslov, veksel-, check- og gældslov m. v., på tilsvarende måde blev søgt sat i kraft. Ministeriet har herefter forelagt Grønlands landsråd forslag om med visse ændringer at sætte afbetalingsloven, aftale- og købeloven i kraft for Grønland, og ved samlingen i 1962 har landsrådet tiltrådt dette forslag.

Dette kompleks af formueretlige love forventes herefter søgt indført i Grønland i folketingssamlingen 1964/65.

Ved tekstanmærkning til finansloven er der givet ministeren for Grønland bemyndigelse til at lade KGH sælge på afbetaling, så snart afbetalingsloven sættes i kraft i Grønland.

En udvidelse af forbrugerkreditte, udover hvad afbetalingsloven muliggør, anser udvalget kun i begrænset omfang for påkræ-

vet. Det anses dog for ønskeligt, om det i Grønland på tilsvarende måde som hernede var muligt for private personer at opnå lån til almindelig bankrente, såfremt man kunne stille den fornødne sikkerhed, eventuelt i form af kaution.

Dette behov skulle kunne tilgodeses ved at lade de danske kreditinstitutioner have en repræsentant i Godthåb, jfr. nærmere herom det af udvalget stillede forslag i afsnit V, idet der igennem denne repræsentant skulle kunne formidles lån af den omhandlede karakter fra de private kreditinstitutioner i Danmark.

Långivning til landskasse og kommuner.

Hidtil har den grønlandske landskasse og de grønlandske kommuner som omtalt finansieret al byggevirksomhed, bortset fra boliger, af deres løbende indtægter uden at optage lån med sikkerhed i de bygninger, der er opført.

Investeringsudgifterne til opgaver, der finansieres ved beskatning i Grønland, er stærkt stigende, og det kan blive nødvendigt at skaffe de fornødne midler til anlægsvirksomheden ved optagelse af lån.

Udvalget skal derfor foreslå, at landskassen og kommunerne får adgang til at optage lån gennem de omtalte låneordninger.

I. Nye kreditmuligheder.

Udlån fra fiskeribanken.

Udvalget har gennem Ministeriet for Grønland været i forbindelse med Fiskeriministeriet og bestyrelsen for Kongeriget Danmarks Fiskeribank angående spørgsmålet om en udvidelse af fiskeribankens virksomhedsområde til Grønland.

Resultatet af disse drøftelser har været, at der ved revisionen af loven om Kongeriget Danmarks Fiskeribank i 1963 blev indføjet en bestemmelse om, at loven ved kgl. anordning kan sættes i kraft i Grønland. Endvidere er lovbekendtgørelsen om oprettelse

af et kreditinstitut for fiskerierhvervet ændret, således at fiskeribankens virksomhed kan udvides til Grønland, dog således at fiskeribankens udlån i Grønland til ingen tid må overskride 10 mill. kr.

Som følge af forskellene mellem fiskerierhvervets vilkår i Grønland og det øvrige land har det været nødvendigt at gennemføre visse særordninger, bl. a. ved statsgarantier for tab på udlån.

En udvidelse af bankens virksomhedsområde til Grønland kan bl. a. lette overtagelsen af fiskerifartøjer med indestående fiskeribanklån. Den rente, der skal ydes fiskeribanken for lån, er højere end den rente, der gælder ved udlån gennem erhvervsstøtteordningen.

Oprettelse af en investeringsfond.

I den nuværende konjunkturudligningsfond henligger 2,5 mill. kr. aktier i A/S Godthåb Fiskeindustri. Ved K-fondens opløsning foreslås det, at disse aktier overføres til en ny fond, »Grønlands Investeringsfond«, der ved hjælp af bevillinger i hvert enkelt tilfælde også fremover vil kunne tænkes at erhverve aktier og andele i eller yde lån til grønlandske erhvervsvirksomheder.

Det foreslås, at styrelsesrådet bliver bestyrelse for fonden. Det bør overvejes, om den grønlandske erhvervslånefond, der er oprettet i henhold til lov nr. 278 af 27. maj 1950, bør ophæves, og dens aktiver, der alene består af aktierne i Det grønlandske Fiskerikompani, overføres til den nye investeringsfond.

J. Lånevilkårene.

Afgørelsen af, om visse erhverv bør have mere favorable lånevilkår end andre, må efter udvalgets opfattelse ske ud fra en vurdering af de faktiske rentabilitetsforskelle mellem de forskellige erhverv.

Da erhvervene i land så som private butikker, kiosker, håndværksvirksomheder, frisør-

saloner m. v. som regel er særdeles rentable - ikke mindst som følge af den naturlige beskyttelse, som Grønlands fjerne beliggenhed yder - synes der ikke at være baggrund for at yde de private næringsdrivende statsstøtte i form af billige lån. Herimod vil der - i hvert fald indtil videre — fortsat være behov for gennem favorable lånevilkår at yde støtte

til hovedparten af eksporterhvervene, herunder navnlig fiskerierhvervet. Udvalget skal derfor foreslå, at erhvervsstøttebekendtgørelsen ændres, således at renten for lånene til erhverv, der forsyner hjemmemarkedet, forhøjes, medens lån til eksporterhvervene som hidtil fastsættes til 4 pct. Om lånevilkårene for fiskerierhvervet henvises iøvrigt til V. B.

VIII.

INDKOMSTPOLITIKKEN

Som vist i afsnit I er den grønlandske befolknings levestandard siden anden verdenskrigs slutning reelt tredoblet pr. indbygger, men selv om en større og større del af befolkningen har opnået acceptable indkomster, ligger lønniveauet alligevel på et lavt gennemsnit. En beregning viser således, at realindkomsten forud for gennemførelsen af de af Grønlandsudvalget foreslåede indkomstforbedringer, jfr. senere, kun udgjorde knap halvdelen af realindkomsterne i det øvrige Danmark. Dette lave gennemsnit skyldes bl. a., at pengeindkomsterne uden for byerne er små.

Det er på denne baggrund indlysende, at det ved udvalgets nedsættelse ikke alene var et stærkt ønske fra den grønlandske befolkning at få indkomstniveauet hævet, men at dette også måtte blive et selvfølgelig mål for Grønlandsudvalget.

Forskellen i realindkomst skyldes en række naturgivne faktorer, såsom landets geografiske beliggenhed og udstrækning, klima og en karrig natur, men også at det grønlandske samfund først i den sidste halv snes år er begyndt på en udviklingsproces, der forlængst er et overstået stadium i det øvrige Danmark. Uddannelsesniveaulet er lavere, og erfaringerne med moderne teknik, arbejdsmetoder og arbejdsdisciplin forholdsvis begrænsede. En større sygelighed nedsætter også arbejdseffektiviteten. Disse forhold forbedres imidlertid år for år, samtidig med at produktiviteten vil blive sat i vejret ved

anvendelse af mere kapitaludstyr. Anvendelsen heraf er vel steget stærkt i de seneste år, men er dog langt bag efter det øvrige land¹).

Der ligger således utvivlsomt en betydelig forbedring af produktiviteten forude, men befolkningens eget bidrag til at højne deres indkomster kan ikke på kort tid virkeliggøre ønsket om en mærkbar forhøjelse af befolkningens indkomster. Det er et grundlæggende og uundgåeligt dilemma i den grønlandske indkomstpolitik, at jo mere man ved kapitaloverførsel fra det øvrige rige forbedrer de grønlandske lønninger og råvarepriser, jo mere stiger omkostningerne og des mere vanskeliggøres det for grønlænderne at mærke, at egen indsats forbedrer deres kår.

A. Kritikken mod den gældende lønordning.

1. Reduktionsprocenten for tjenestemænd.

Lønningerne til de ikke-udsendte tjenestemænd blev efter tjenestemandsløven af 1958 fastsat med udgangspunkt i de i det øvrige Danmark normerede lønninger, men lønningerne skulle reduceres med en procentsats »reduktionsprocenten«, der skulle give udtryk for, hvor meget leveomkostningerne — herunder også skatterne — var lavere i Grønland end i Danmark, ligesom »det næppe heller kan lades helt ude af betragtning, hvilke indtægter de øvrige grønlandske løn-

¹Jfr. her og i det følgende »Økonomisk politik i Grønland«, tredje del, i særdeleshed kap. XV, XVII, XX, XXI, XXII, XXIII, XXV, XXVI og bilag 3.

modtagere har«, som det hedder i betænkningen fra lønningskommissionen af 1958. Reduktionsprocenten blev oprindeligt fastsat til 25, men blev med virkning fra 1. april 1962 nedsat til 20. Procentfradraget er ofte blevet kritiseret, idet dets eksistens blev udlagt som udtryk for en forskelsbehandling mellem danske og grønlandske tjenestemænd.

Lønniveauet for de øvrige lønmodtagere og indhandlingspriserne var i det store og hele i perioden efter 1950, i overensstemmelse med de retningslinier der var givet af Grønlandskommissionen, blevet fastsat under hensyn til eksportvirksomhedernes økonomiske bæreevne, d.v.s. efter grønlandske vilkår.

2. Hjemstavnskriteriet (tiårsreglen).

Efter lønningskommissionens forslag skulle betingelsen for at opnå løn som udsendt være, at vedkommende i mindst 10 år efter sit fyldte 8. år uafbrudt har opholdt sig uden for Grønland, og at vedkommende ved ansættelsen har fast bopæl uden for Grønland.

Dette kriterium blev bl. a. kritiseret for at føre **til**, at heruddannede grønlandere udsætter hjemreisen, indtil tiårsperioden er forløbet, med risiko for i mellemtiden at gro fast i det danske samfund, således at deres arbejdskraft går tabt for Grønland.

Kritikken skyldes vel også, at nogle anser det for uretfærdigt, at der findes lønsystemer i Grønland - et for udsendte og et for den grønlandske befolkning.

3. Organiserede grønlandske lønmodtagere, uddannede i Danmark, kan ikke ansættes.

Et tredje kritikpunkt var, at grønlandere uddannede i Danmark, som var medlemmer af danske fagorganisationer - dog bortset fra LO - kun kunne ansættes, når de opfyldte betingelsen for at blive lønnet som udsendt.

Der blev af Grønlandsudvalgets medlemmer stillet flere forslag til en ny indkomstordning¹⁾, og hovedprincipperne i disse forslag kan for lønpolitikens vedkommende kort sammenfattes således:

1. Dansk nominalløn (»ligeløn«) til grønlandere med videregående uddannelse.
2. Begrænset ligelønsordning som under 1, men med samtidig indførelse af personlige skatter og forhøjelse af priserne i forsyningstjenesten. De øvrige lønninger og indhandlingspriserne hæves, således at der mindst gives kompensation for stigningen i leveomkostningerne.
3. Lønniveauet løsriver fra lønniveauet i Danmark og baseres på eksportproduktionens økonomiske bæreevne. Der udarbejdes en særlig tjenestemandsløve og særlige overenskomster for Grønland.

Intet af de fremsatte forslag kunne imidlertid vinde almindelig tilslutning i udvalget, heller ikke blandt de grønlandske medlemmer. Grønlandsk Arbejdersammenslutningsrepræsentant gik således imod afskaffelsen af reduktionsprocenten, jfr. 1., da balancen mellem indkomstgrupperne ville blive forrykket som følge af den væsentlige real lønforbedring, de uddannede ville få.

Uden i øvrigt at gennemgå fordele og mangler i de oprindeligt stillede forslag, skal der knyttes nogle bemærkninger til spørgsmålet om indførelse af »ligeløn« og om indførelse af personlige skatter i Grønland samt kriteriet for, hvem der skal lønnes som udsendt.

B. Ligelønsproblemet.

Som omtalt i afsnit II er det udvalgets opfattelse, at gennemførelse af danske lønninger i Grønland ikke vil være i overensstemmelse med det grønlandske samfunds inter-

i) Jfr. nærmere Grønlands landsråds forhandlinger 1962, side 75 ff.

esser, og dette gælder, hvad enten lønforhøjelserne giver en tilsvarende reel forbedring eller helt eller delvis inddrages igen ved nye skatter eller forhøjelser af detailpriser.

Konsekvenserne af at gennemføre danske lønregler og hæve indhandlingspriser tilsvarende vil være, at omkostningsniveauet i Grønland bliver hævet så kraftigt, at staten må yde meget store subsidier til eksportproduktionen¹⁾).

KGHs eksportvirksomheder har siden slutningen af 1950'erne som helhed givet underskud, der har varieret fra 2 til 5 mill. kr. Dette underskud forekommer som følge af, at indhandlingen af visse produkter og på en del steder opretholdes af beskæftigelsesmæssige grunde, så længe tilpasningen til de nye erhvervsvilkår sker ved tilflytning til byerne m. v. Gennemføres der imidlertid på een gang så store lønforhøjelser, som indførelse af »ligelønnen« indebærer, vil det grønlandske erhvervsliv som helhed ikke kunne undgå at få karakter af en beskæftigelsesforanstaltning.

Dette synspunkt kom bl. a. klart til udtryk i landsrådet i 1962, hvor et grønlandsk medlem af udvalget udtalte:

»Det ville være let og letkøbt at arbejde sig frem til dansk løn ved at provokere en ligeløn ved at rejse en folkestemning. Lad os hellere se, hvad en øjeblikkelig indførelse af dansk løn vil have af konsekvenser.

Produktionen ville give et drønende underskud og ville ikke kunne blive konkurrencedygtig. Man blev nødt til fra dansk side at lade millioner tilflyde Grønland i form af subsidier. Hele det apparat at holde Grønland gående ville få præg af een stor understøttelsesforretning«²⁾).

Hævningen af omkostningsniveauet vil endvidere vanskeliggøre opvæksten af et

privat eksporterhverv. Medens private detailhandlere og håndværksmestre ikke vil miste indtægter ved indførelse af ligeløn, da de kan dække omkostningerne ved at hæve priserne, vil de private eksportvirksomheders indkomstmuligheder forringes, så driften kun kan fortsættes ved hjælp af statssubsidier under en eller anden form, og interessen for at drive virksomheder i Grønland vil formentlig mindskes, når driften skal understøttes af det offentlige.

Mod at øge underskuddet på eksportproduktionen formenes desuden handelspolitiske hensyn at tale. Subsidier til eksport kan føre til reaktioner fra importlandene, f. eks. USA, der er hovedaftager af de frosne fiskefiletter. Konkurrerende firmaer vil søge at formå de pågældende regeringer til at benytte den hjemmel, der findes i lovgivningen, til at lægge en særlig told på de grønlandske eksportvarer og på anden måde søge at hindre afsætningen.

C. Indførelse af indkomstskat.

Udvalget har i forbindelse med udformningen af den nye indkomstordning i Grønland drøftet, om det ville være hensigtsmæssigt at indføre personlige skatter med kompensation i form af højere lønninger og indhandlingspriser.

Motiveringen for dette skulle være, at den nominelle forskel mellem lønningerne i Grønland og i det øvrige Danmark herved enten blev fjernet eller gjort mindre. Dernæst kunne man styrke det lokale selvstyre, dersom provenuet helt eller delvis tilfaldt kommunerne.

Eske Brun har stillet forslag om en simplificeret indkomstskatteordning, hvis provenu skulle gå til de grønlandske kasser, og hvis virkning skulle være, at der som udgangsposition kun for ufaglærte blev forskel på lønningen i Danmark og i Grønland, og som iøvrigt efter hans mening ville have flere

¹⁾ Se nærmere kap. XIX i »Økonomisk politik i Grønland«.

²⁾ Grønlands landsråds forhandlinger 1962, side 80.

andre højest ønskelige virkninger. Han har ikke ønsket at afgive særudtalelse angående dette forslag, da samtlige de grønlandske medlemmer af udvalget er gået ind for det i betænkningen nu fremsatte forslag.

Udvalget har imidlertid af flere grunde ikke kunnet gå ind for at indføre en almindelig direkte beskatning med kompensation. En sådan beskatning ville vel gøre den nominelle lønforskel mindre, men i øvrigt være uden betydning for indkomstmodtagerne, idet en sådan fremgangsmåde blot ville betyde, at de offentlige myndigheder tog med den ene hånd, hvad der blev givet med den anden.

For at undgå en omfattende skatteadministration med selvangivelser, måtte skatten i givet fald være proportional og tages ved kilden, men selv da ville det administrative besvær bl. a. med at opgøre de private erhvervsdrivendes, herunder fiskernes, nettoindkomster blive så stort, at nettoprovenuet ved beskatningen ville blive begrænset væsentligt. Set i relation til lønspørgsmålet ville der i stedet formentlig opstå diskussioner, om de grønlandske skatteregler gav ligestilling i skattemæssig henseende med det øvrige land.

Når skatten indføres med kompensation, vil statens tilskud til Grønland øges med et beløb, der svarer til det indkomne skatteprovenue, og ønsket om at styrke det lokale selvstyres indtægter kan efter udvalgets opfattelse opfyldes på en billigere og mere hensigtsmæssig måde, f. eks. ved overførelse af KGHs eneretsprovenue til landskassen, jfr. afsnit IX.

Medens fordelene ved indførelse af en almindelig direkte beskatning således er tvivlsomme eller kan opnås på anden måde, medfører skatten, at omkostningsniveauet hæves til skade for produktionsvirksomhedernes rentabilitet.

Udvalget har imidlertid ikke hermed taget afstand fra, at beskatningen i Grønland ud-

vides, således at befolkningen fremover i stigende omfang bidrager til dækning af offentlige udgifter. Udvalget finder tværtimod en sådan udvikling naturlig, efterhånden som indkomstniveauet hæves, og det vil i øvrigt også være en forudsætning for at udvide det kommunale selvstyre senere.

Den mest nærliggende fremgangsmåde vil formentlig være en udvidelse af en indirekte beskatning, men udvalget har udover indførelse af afgift på jord ikke drøftet, hvilke beskatningsformer der vil være de mest hensigtsmæssige.

D. Hvem bør lønnes som udsendte?

Forskellen i løn mellem grønlandere og udsendte gøres i den senere tid, ikke mindst i debatten hernede, ofte til et dominerende problem i hele grønlandspolitikken.

Der er i Grønland en knaphed på kvalificeret arbejdskraft, der gør det nødvendigt, at folk fra det øvrige Danmark i stort antal og i en lang række af professioner udsendes til arbejde i Grønland¹). Denne udsendelse er ikke alene uundværlig for den af Grønlandsudvalget planlagte udbygning af Grønland, men også nødvendig for, at det grønlandske samfundsmaskineri, som det er i dag, skal kunne fungere.

Selvom man ikke bør se bort fra, at en del af de udsendte rejser til Grønland ud fra andre end økonomiske motiver, må det fastslås, at så stort et antal personer, som det her drejer sig om, ikke kan formås til at skifte opholdssted, bryde for kortere eller længere tid med familie og omgangskreds og give afkald på en række tilvante interesser, bekvemmeligheder og adspredelser, uden at der ydes dem en præmie, udover hvad de kunne tjene på deres gamle opholdssteder. I særdeleshed gælder denne betragtning, når

i) Jfr. III, hvor der talmæssigt er redegjort herfor.

de udsendte skal rekrutteres fra et land med fuld og stabil beskæftigelse.

På den anden side vil den grønlandske realløn ikke kunne føres op til »ligeløn« med de udsendte. Et sådant skridt ville medføre, at det grønlandske lønniveau ville blive højere end noget andet vesteuropæisk lands med katastrofale følger for rentabiliteten i de grønlandske eksporterhverv. Dette ulykkelige resultat ville måske ikke umiddelbart blive følgen, hvis man begrænsede »ligelønnen« til kun at omfatte »højest uddannede«. Denne begrænsning ville imidlertid ikke være gennemførlig, fordi de udsendte som nævnt er spredt udover så at sige hele det arbejdsfaglige register, og *hvis* man trækker en mere eller mindre kunstig skillelinie, ville man skabe en lønmæssig forskelsbehandling mellem den »højere uddannede« grønlander og hans landsmænd blandt arbejdere, fiskere, fangere o.s.v., som intet samfund politisk kunne holde til ret længe. Hertil kommer, at gennemførelsen af en sådan »ligeløn« ville føles politisk uacceptable hervede, dels på grund af de krævede bevillingers størrelse, dels fordi det ikke ville føles naturligt ved hjælp af kapitaloverførsel at skabe en højere løn for en grønlander i hans eget land under de for ham tilvante forhold, end en dansker kunne opnå hjemme for tilsvarende uddannelse og arbejde.

Konklusionen på disse betragtninger må således blive, at man i grønlandspolitikken for en rum tid fremover må affinde sig bedst muligt med at have to kategorier lønmodtagere med forskelligt lønniveau, *hjemmehørende* og *udsendte*.

Men hvad vil så dette »bedst muligt« sige? Det betyder, at man må finde *det bedst egnede* kriterium for afgrænsning af udsendte i forhold til andre lønmodtagere.

I de fleste tilfælde er der ingen tvivl, eftersom det normalt vil være indlysende, om en person er udsendt eller hjemmehørende. Vanskelighederne opstår navnlig, når *grøn-*

lændere, der opholder sig i Danmark, f. eks. efter endt uddannelse, kan vælge mellem beskæftigelse hervede eller i Grønland, og som, hvis de beslutter at blive hervede, må erstattes af udsendte.

De forskellige kriterier, der er blevet gennemdrøftet såvel forud for Grønlandsudvalgets nedsættelse som under dettes indgående behandling af spørgsmålet, er

1. *Hjemstavnskriteriet*: De personer, der forlader deres hjemlige milieu, må have godtgørelse for de dermed forbundne afsavn.
2. *Uddannelseskriteriet*: De grønlandere, der har gennemført en uddannelse af et nærmere bestemt omfang, betragtes som udsendte.
3. *Fødestedskriteriet*: Alene de personer, der fødes uden for Grønland, kan ansættes som udsendte, og kun dersom de ansættes hervede fra.

1. *Hjemstavnskriteriet* blev af lønningskommissionen af 1958 udpeget som det bedst egnede.

Dette kriterium lægger hovedvægten på, om de pågældende i tilfælde af udrejsen til Grønland ville føle, at de forlod deres hjemlige milieu. Grønlandstillægget skulle da give kompensation for de afsavn, man led ved at forlade sin hjemstav.

Ved bedømmelse af, hvornår denne situation var indtrådt for de pågældende grønlandere, lagde lønningskommissionen hovedvægten på *varigheden af opholdet* her i landet, og kommissionen antog, at grønlanderne gennemsnitligt havde »skiftet milieu« efter et uafbrudt ophold i 10 år efter det fyldte 8. år (tiårsreglen). De grønlandere, der opfyldte denne betingelse og *blev ansat hervede fra*, skulle have status som udsendte.

Resultatet af tiårsreglens indførelse blev, at kun få af de heruddannede grønlandere, efter at tjenestemandsløven af 1958 er trådt

i kraft, har søgt ansættelse som tjenestemænd, før opholdet her i landet har varet 10 år. Derimod er flere håndværkere og kontorfolk vendt tilbage for at blive ansat på lokale vilkår.

Man kan naturligvis bedømme hensigtsmæssigheden af en sådan udvikling forskelligt, men det synes givet, at tiårsreglen ikke har virket efter lønningskommissionens hensigt; det var formentlig kommissionens opfattelse, at ydelse af grønlandstillæg til grønlandskfødte skulle være undtagelsen og ikke - som det blev i praksis - hovedreglen.

En anden indvending mod hjemstavnskriteriet er, at grønlændere, der har fået samme uddannelse, behandles forskelligt efter, om uddannelsen har fundet sted i Grønland eller i det øvrige Danmark.

Ministeriet har i praksis lempet lønningskommissionens forslag ved at anvende et mere *individuel* hjemstavnskriterium, hvorved bl. a. tages hensyn til en ansøgers ægte-skabelige status. Ministeriet har ikke ment, at hjemstavnskriteriet førte til acceptable resultater, når der var tale om ansættelse af danske kvinder, der havde indgået ægteskab med mænd hjemmehørende i det grønlandske samfund. Det samme gælder med hensyn til opretholdelse af et ansættelsesforhold som udsendt, når en kvinde efter ansættelsen giftede sig med en i Grønland hjemmehørende mand, idet hun så måtte aflønnes på lokale vilkår.

Hvis man ville anvende et individuelt hjemstavnskriterium, måtte det ved en indgående undersøgelse af personens hele liv og tilværelse godtgøres, om det virkelig har været hans hensigt varigt at slå sig ned i det samfund, hvortil han er flyttet. Man må bl. a. undersøge, om familie, indbo m. v. er medtaget; i så fald må hjemstavnskifte stateres. Anderledes må forholdet derimod være, når en person opholder sig på tilflytningsstedet for sin uddannelse eller sit helbreds skyld eller for at udføre et be-

stemt, omend langvarigt arbejde, f. eks. som læge eller ingeniør, men det dog stadig er den pågældendes hensigt at vende tilbage til fraflytningsstedet, når formålet med hans ophold i det fremmede milieu er realiseret.

Fordringerne til beviset for en hjemstavnsforandring måtte være strenge, idet formodningen måtte være for, at grønlændernes bosættelse her i landet kun har midlertidige formål.

En administration efter disse retningslinier ville - i modsætning til tiårsreglen - føre til, at det ville være undtagelsen, at heruddannede grønlændere får grønlandstillæg.

Mod anvendelsen af et sådant afgrænsningskriterium, hvor både objektive og subjektive momenter indgår i bedømmelsen, må anføres, at det vil kræve et stort administrativt arbejde i hver enkelt sag, og at det ville være betænkeligt at give det ansættende organ bemyndigelse til efter et så vanskeligt skøn at afgøre et for den enkelte ansøger så afgørende spørgsmål som det her omhandlede.

Tiårsreglen kunne naturligvis erstattes af en bestemmelse om et længere åremål. I diskussionen om afgrænsningskriterier har den tanke da også været fremme at erstatte tiårsreglen med f. eks. en tyveårsregel, hvorved tendensen til at udsætte hjemrejsen til Grønland antagelig ville blive bremset. Hjemstavnskriterium med tyveårsregel nærmer sig i praksis stærkt til fødestedskriteriet.

2. *Uddannelseskriteriet.*

Efter dette kriterium skulle alle højereuddannede få udsendt status uanset fødested, hjemstavn og bopæl ved ansættelsen, og fordelingen er, at der ikke sondres mellem grønlændere og andre danske.

Af ulemperne kan nævnes vanskelighederne med at afgrænse, hvilken uddannelse der skal kvalificere til at få status som udsendt. En yderligere indvending imod dette kriterium er, at det som følge af grønlands-

tillæggets størrelse vil føre til en stærk social diskrimination mellem de højt uddannede grønlandere og den øvrige del af den grønlandske befolkning.

Uddannelseskriteriet må gøres ret snævert, idet diskriminationen utvivlsomt vil føles stærkere, jo flere uddannelsesformer der falder inden for kriteriet.

Uddannelseskriteriet synes imidlertid at forudsætte, at Grønland er selvforsynende, for så vidt angår de uddannelsesformer, der ikke omfattes af kriteriet, men det er som bekendt ikke tilfældet og vil ikke blive det i mange år. Uddannelseskriteriet kan derfor ikke stå alene, så længe der ikke uddannes tilstrækkeligt mange i Grønland i de lavere uddannelsesgrader. Uddannelseskriteriet må da nødvendigvis kombineres med et andet kriterium, f. eks. fødestedskriteriet.

3. Fødestedskriteriet.

Dette kriterium lægger hovedvægten på, *hvor* en person er født, og tager intet hensyn til forældrenes afstamning eller tilhørsforhold.

Såfremt det geografiske sted for fødslen, f. eks. Rigshospitalet i København, er et midlertidigt opholdssted for moderen, må det dog kombineres med en regel om ophold de første år efter fødslen.

Fordelene ved dette kriterium er åbenbare:

1. I forhold til hjemstavnskriteriet undgås, at herværende grønlandere udsætter hjemrejsen, eftersom der ikke er forbundet nogen økonomisk fordel ved at vente med at rejse tilbage. Der kunne herimod indvendes, at heruddannede grønlandere ikke vil vende tilbage, når de kun får grønlandsk løn. Det må i denne forbindelse bemærkes, at det for en stor del af disse personer gælder, at der ikke kan opnås højere løn ved at søge stilling andre steder i Danmark, efter at de lønforhøjelser, som udvalget

har foreslået, er gennemført pr. 1. april 1964.

2. Den indbyrdes diskrimination mellem grønlanderne bliver væsentlig mindre, hvilket må fremme den grønlandske solidaritetsfølelse.
3. Grønlanderne stilles lige, uanset om uddannelsen har fundet sted i Grønland eller Danmark. Uddannelsen i Grønland får således ikke et præg af mindreværd, som følgen er af hjemstavnskriteriet, der netop behandler grønlandere forskelligt, afhængigt af hvor uddannelsen har fundet sted.
4. Kriteriet er overkommelig at administrere.

Af *ulempene* er den alvorligste vel, at det kan fremstilles som *racediskrimination*, at en grønlander aldrig kan få grønlandstillæg. Påstanden om at fødestedskriteriet er udtryk for *racediskrimination* er selvsagt urigtig, da kriteriet er geografisk og rammer alle, der er født i Grønland, uanset om de er født af grønlandske eller af danske forældre.

At der overhovedet opereres med et kriterium er ganske uafhængigt af, hvilken befolkningsgruppe, Grønland beboes af, idet dets eksistens alene bunder i de to forhold: *at* der må importeres arbejdskraft for at opnå den udvikling, som alle er enige om må gennemføres, og *at* den arbejdskraft, der må importeres, skal have en merløn for at det fornødne antal kvalificerede personer melder sig til grønlandsarbejdet.

Fødestedskriteriet indgik som et led i den indkomstordning, som fem grønlandske medlemmer af udvalget foreslog indført, og forslaget blev præsenteret for landsrådet i dets samling i august 1962, jfr. Grønlands landsråds forhandlinger side 71.

Fødestedskriteriet blev igen som led i helhedsløsningen, jfr. nedenfor, forelagt landsrådet i marts 1963.

Efter en drøftelse i foråret 1964 fremkom landsrådet med en udtalelse, hvoraf det tydeligt fremgår, at kriteriet ikke opfattes som racediskrimination:

»Et medlem af landsrådet har ønsket, at den del af forslaget til en ny tjenestemandsløvslov for Grønland, som omhandler det såkaldte fødestedskriterium, atter skal drøftes i landsrådet.

Dette lovforslags principper er blevet behandlet og tiltrådt af landsrådet og alle de grønlandske organisationer i 1963, og landsrådet har konstateret, at lovforslaget, som det nu er forelagt folkettinget, følger de således vedtagne principper.

Forslaget om at tage fødestedskriteriet på dagsordenen i dette landsrådsmøde har været nøje drøftet i rådet i lukket møde, og forslagsstilleren har herefter, da samtlige andre medlemmer var imod det, selv trukket sit forslag tilbage.

Under drøftelsen i rådet har man redegjort for baggrunden for bestemmelserne, som søger at yde retfærdighed til alle sider.

Ingen ansvarlige mennesker vil udtale sig imod, at det endnu i en lang tid fremover er nødvendigt, hvis man ikke vil standse udviklingen i Grønland, at der beskæftiges et betydeligt antal udsendte fra Danmark. Det anerkendes tillige, at disse udsendte nødvendigvis må have højere aflønning under deres tjeneste i Grønland, end de ville kunne opnå for tilsvarende tjeneste i deres hjemstavn i Danmark.

Det kan endvidere ikke modsiges, at det vil være umuligt at give alle lønmodtagere i Grønland en aflønning af samme højde som de udsendte. I så fald ville lønniveauet i Grønland blive langt højere end lønniveauet i Danmark og andre europæiske lande.

Disse kendsgerninger kan ikke modsiges med vægtige argumenter.

Til afgørelse af, hvem der skal kunne betragtes som udsendte, har man i nogle år anvendt det såkaldte hjemstavnskriterium,

hvorefter grønlandere efter 10 års bopæl uden for Grønland ansås for at have skiftet hjemstavn med den følge, at de kunne opnå løn som udsendte. Dette kriterium er blevet stærkt kritiseret og efter landsrådets mening med rette.

I landsrådets bestræbelser for at finde en anden løsning har udgangspunktet været, at det ikke kan anses for retfærdigt, at en mindre gruppe grønlandere, som har opnået en højere uddannelse i Danmark, skal kunne få en langt højere aflønning end deres landsmænd, og den grønlandske befolkning derved deles i 2 grupper.

Landsrådet har derefter anset indførelse af et fødestedskriterium for den eneste farbare vej i dag til at undgå denne uretfærdighed.

Fødestedskriteriet har været betegnet som forskelsbehandling på grund af afstamning. Landsrådet anser ikke dette for rigtigt, da fødestedskriteriet omfatter alle, som fødes i Grønland uanset afstamning.

Hvis reglen om fødestedskriteriet ikke optages i loven, vil følgen blive, at den lille gruppe grønlandere, som har fået deres uddannelse i Danmark og vender tilbage til deres eget land, bliver aflønnet som udsendte. Det vil medføre, at alle andre grupper i Grønland, lønmodtagere såvel som frierhververe, vil stille krav om tilsvarende aflønning, hvilket vil være ødelæggende for Grønlands økonomi og slå grundlaget bort under erhvervslivet.

Landsrådet finder også selv, at betegnelsen fødestedskriterium har en ilde klang, men hverken i landsrådet eller fra anden side er der hidtil fremsat forslag til en løsning, der er mere retfærdig.

Da der heller ikke ved denne lejlighed er fremsat noget nyt forslag, finder landsrådet det nytteløst at tage spørgsmålet på dagsordenen.

Landsrådet understreger i øvrigt, at den lønskitse, hvori tjenestemandsløvsforslaget

med fødestedskriteriet er et led, og som netop i denne tid føres ud i livet, væsentligt formindsker svælget imellem de udsendtes og de fastboendes økonomiske vilkår, samt at den investeringsplan, som er under udarbejdelse i G. 60, og for hvis hovedlinier der er redegjort under dette landsrådsmøde, yderligere vil nærme de to grupper til hinanden.«

E. Grønlandsudvalgets forslag vedrørende lønninger og indhandlingspriser.

1. Begrundelsen for øjeblikkelige indkomstforbedringer.

Under henvisning til hvad der tidligere er sagt om de grønlandske indtægters lave niveau og når henses til de forventninger, der ikke uden grund er næret til resultatet af udvalgets virksomhed, mener udvalget, at visse øjeblikkelige indkomstforbedringer er bydende nødvendigt.

Selvom disse vil tendere mod at øge eksportunderskuddet, behøver denne foranstaltning ikke i det lange løb at stride mod den opstillede målsætning for den økonomiske politik.

Dette skyldes, at der efter udvalgets opfattelse kan forventes en økonomisk vækst i de kommende år, bl. a. som resultat af de investeringer, der finder sted i industrianlæg i en række byer, den betydelige udvidelse af den grønlandske fiskerflåde, og det omfattende program for uddannelse af befolkningen. Det er i industribyerne, at Grønlands økonomiske fremtid må opbygges. Industrialiseringen af erhvervslivet og tilflytningen til fiskeribyerne må imidlertid tage sin tid.

En del af de mindre produktionssteder drives med underskud, og man kan ikke regne med, at disse steds samlede underskud kan fjernes gennem øget produktivitet. Produktionen på hovedparten af disse steder må imidlertid opretholdes af beskæftigelsesmæssige hensyn, så længe byerne ikke kan huse og beskæftige alle, der ønsker at flytte.

Udvalget finder det herefter nødvendigt, at der indtil videre ydes et fast statstilskud til produktionen, jfr. 3. a. Dette tilskud vil give et nyt udgangspunkt for den fremtidige indkomspolitik.

2. Forslag om indkomstforbedringer.

a. Forhøjelsen af arbejdsindtægterne.

Ved udarbejdelsen af udvalgets forslag har grundsynspunktet været, at indkomstforbedringerne bør gives på en sådan måde, at de øger produktiviteten, fremmer indsatsen og medfører mindst mulige forøgelse af omkostningerne i erhvervslivet.

1) Indhandlingspriserne.

Et detaljeret forhandlingsgrundlag for samtlige produkter udarbejdes af KGH, når udvalget har angivet en finansiel ramme for forhøjelserne. Udvalget skal dog tilslutte sig, at der anvendes følgende retningslinier med hensyn til ændringer i prisstrukturen:

- a) Den sæsonmæssige prisdifferentiering af fiskepriserne udbygges. Priserne i højsæsonen bør forhøjes mindst muligt.
- b) Den geografiske prisdifferentiering udbygges, enten direkte over prisfastsættelsen eller i form af en videregående udbyttedelingsordning, hvor bonus'en er kædet sammen med de enkelte produktionssteders driftsresultat.
- c) Endvidere må man regulere priserne på visse produkter op og ned for at bringe dem i nærmere overensstemmelse med det økonomiske resultat af eksporten.

2) Lønningerne.

Som hovedregel gennemføres der en gennemsnitlig lønforhøjelse med 10 pct. for alle løngrupper. De udsendtes lønniveau forhøjes dog ikke.

Bestående urimeligheder, hvorefter samme arbejde aflønnes vidt forskelligt efter ansættelsesform, må dog udjævnes, således at lønnen til visse grupper må forhøjes med mere end gennemsnittet og til andre med mindre.

a) *Ikke-jaglærte.*

Grundsynspunktet for, hvorledes den gennemsnitlige forhøjelse skal ydes, må være, at de mest effektive og kvalificerede arbejdere skal have den største lønfremgang, men grundlønnen bør også forhøjes.

Da de lavestlønnede ikke vil nyde godt af de ovennævnte udjævningstillæg, afsættes yderligere et beløb på 1 mill. kr. til forhøjelse af de effektivitetsfremmende tillæg til denne gruppe.

Man kan benytte en eller flere af de følgende fremgangsmåder ved gennemførelse af lønforhøjelserne:

Forhøjelse af grundlønnen.

Forhøjelse af de personlige tillæg og eventuelt af kvalifikationstillægget.

»Stabilitetstillæg«, der udbetales een eller få gange om året.

Udbyttedelingsordningen kan udvides til lønarbejdere, evt. excl. løsarbejdere. Denne ordning vil dog kun kunne gælde for en begrænset del af de ikke-faglærte arbejdere.

Akkordaflønning skal anvendes i videst mulig udstrækning. Akkordsatserne forhøjes kun, for så vidt de ikke ligger tilstrækkeligt over den nye gennemsnitlige tidløn.

b) *Faglærte og handels- og kontormedhjælpere under GAS.*

Lønforhøjelserne for disse grupper bør antagelig være større end gennemsnittet, jfr. under a.

Begrundelsen herfor er både hensynet

til at opmuntre til uddannelse og ønsket om den tidligere nævnte udjævning.

c) *Overenskomstlønnede uden for GAS (telegrafister, teknikere, sygeplejersker m. fl.).*

Denne gruppe kan i øjeblikket kun ansættes på udsendte vilkår.

I stedet for som nu at anvende de respektive danske overenskomster afsluttes der fremover specielle overenskomster for Grønland med de pågældende fagorganisationer i overensstemmelse med de principielle retningslinier for lønpolitikken. Disse overenskomster skal omfatte såvel ikke-udsendte som udsendte.

Overenskomster opbygges principielt som minimallønsordninger.

d) *Tjenestemænd.*

Alle tjenestemænd i Grønland samles i een lov, der således kommer til at omfatte udsendte tjenestemænd, ikke-udsendte tjenestemænd og grønlandske tjenestemænd. Denne regel gælder, uanset om de pågældende er ansat under Ministeriet for Grønland eller under andre ministerier.

Lønningerne til ikke-udsendte og grønlandske tjenestemænd forhøjes med den gennemsnitlige procent. Nogle af de højest uddannede og bedst kvalificerede grønlandske tjenestemænd bør dog have en større lønfremgang end den gennemsnitlige.

Det overvejes for fremtiden at indføre et lønsystem for alle tjenestemænd eller for nogle grupper, hvorefter en del af indtjeningen består af kvalifikationstillæg.

e) *Fælles for alle lønmodtagere, undtagen de udsendte.*

Der indføres tillæg for dobbeltsproget-

hed. Tillægget fastsættes som en procentdel af lønnen. Ordningen skal foreløbig kun gælde i 10 år, hvorefter det skal tages op til overvejelse, om forudsætningerne for dens bevarelse fortsat er til stede.

b. Socialpolitiske forbedringer.

Der har i det samlede udvalg været betydelig interesse for at indføre børnetilskud og/eller forøget huslejetilskud. Udvalget tilslutter sig denne tanke, idet den er socialpolitisk rimelig og i overensstemmelse med den valgte målsætning.

Det foreslås herefter,

- 1) at der indføres et børnetilskud på 200 kr. årligt pr. barn uanset antallet af børn og barnets nummer i rækken. Tilskuddet ydes indtil udgangen af det skoleår, hvor den skolepligtige alder ophører.
- 2) at tilskuddet til boligstøtteydelse vedrørende nybyggeri forøges med et beløb, som nærmere må overvejes i det af ministeriet nedsatte udvalg til revision af de gældende boligstøttereferat.
- 3) at det overvejes eventuelt at give et yderligere tilskud til at billiggøre nødvendighedsvarer.

Landsrådet har henledt opmærksomheden på, at de sociale ydelsers nuværende niveau er for lavt, og at der må finde en udbygning af systemet sted. Såfremt udgifterne ved disse forbedringer ikke kan afholdes af de indtægter, som landskassen oppebærer, må der ydes et statstilskud enten i form af et rådighedsbeløb eller til specielle formål.

3. Fremtidige forhøjelser af reallønninger og indhandlingspriser.

Ud fra grundsynspunktet i det foreliggende skitseforslag bør der kun gives indkomstforbedringer, når og i det omfang en

forøgelse af produktiviteten muliggør det.

Den samtidige lønudvikling i det øvrige Danmark får således ingen virkning på udviklingen i det grønlandske lønniveau. Dette synspunkt omfatter reallønforbedringer, medens det forudsættes, at nominallønningerne fortsat reguleres efter pristallet.

Udvalget har ment, at alle, der lever i Grønland, i fællesskab bør dele de vilkår for fremgang, som landet kan yde.

Som endnu en konsekvens af solidaritetsprincippet gennemføres der et reguleringsystem på grundlag af det grønlandske pristal for alle lønmodtagere — såvel udsendte som ikke-udsendte — således at man i udgangsåret starter med dyrtidstillæg 0. Det antal reguleringsportioner, der ydes før lønordningens gennemførelse, tillægges grundlønnen.

a. Indhandlingspriser.

Når indhandlingspriserne i udgangsjøeblikket er bragt i harmoni med lønningerne, og regnskabet for KGHs erhvervsvirksomhed gennem statstilskud er salderet, vil indhandlingspriserne fremover kunne reguleres under hensyntagen til forandringer i de pågældende erhvervsgruppers produktivitet.

b. GAS-overenskomster.

Ved afslutning af GAS-overenskomster må der, når en produktivetsfremgang i eksportsektoren er konstateret, tages bestemmelse om, hvor stor en del af merindtægten der bør komme lønmodtagerne til gode.

c. Reallønforbedringer for tjenestemænd.

For alle grupper af tjenestemænd fastsættes overenskomstillæggene på grundlag af de ved overenskomster for Grønland fastsatte lønninger.

De overenskomstillæg, der ydes før udgangsåret, tillægges grundlønningerne, således at der — ligesom for dyrtidstillæg

genes vedkommende - startes uden overenskomststillæg i udgangsåret.

d. *Regional variation.*

Det er foreslået, at løn- og indhandlingsprisforhøjelserne kun skulle gennemføres i fiskeridistrikternes byer. Under hensyn til, at det er udenfor disse, at levestandarden er lavest, og til, at byerne endnu ikke kan huse og beskæftige alle, der ønsker at flytte, finder udvalget imidlertid, at de foran foreslåede forhøjelser i udgangsåret bør gennemføres i hele Grønland.

Derimod bør man ved fremtidige forhøjelser af lønninger og indhandlingspriser søge at gennemføre dem i forskelligt omfang, afhængigt af stedets økonomi.

4. Spørgsmål i forbindelse med lønordningen for udsendte.

På grund af manglerne ved hjemstavnskriteriet (tiårsreglen) og den kraftige kritik heraf foreslås det efter indgående overvejelser af samtlige mulige afgrænsningskriterier, at man accepterer det af grønlandske udvalgsmedlemmer foreslåede *jødestedskriterium*, d.v.s. at opnåelse af grønlandstillæg er betinget af fødsel uden for Grønland samt i tilknytning hertil ophold uden for Grønland i et åremål, f. eks. 5 år, og ansættelse herved. For at undgå åbenbare urimeligheder foreslås det dog, at dette fødestedskriterium suppleres med en dispensationsadgang. Dispensationen skal gives af et nævn på 3 medlemmer bestående af f. eks. en af de grønlandske folketingsmænd, personalechefen i grønlandsministeriet samt en dommer som formand. F. eks. skal dette nævn i tilfælde, hvor personer - til trods for at de er født i Grønland - har et ganske særligt tilknytningsforhold til et samfund uden for Grønland, kunne bestemme, at der bør ydes grønlandstillæg.

Det foreslås endvidere i overensstemmelse med de før nævnte fem udvalgsmedlemmer, at grønlandstillægget ikke - som bestemt i normerings- og klassificeringsloven - skal tvangsopsøres indtil udrejse fra Grønland.

Desuden bør det tages op til overvejelse, hvorvidt grønlandstillægget under alle omstændigheder skal være permanent.

5. Grønlandske lønmodtagere uddannet her i landet.

Da fødestedskriteriet medfører, at heruddannede grønlændere kun rent undtagelsesvis vil få grønlandstillæg, kan det ikke udelukkes, at en del ikke vil føle sig tilstrækkeligt tilskyndet til at søge beskæftigelse i Grønland på lokal løn til trods for, at denne som foreslået foran bliver forhøjet.

Ved tilbagevenden til Grønland er rejseudgifterne for de pågældende personer selv ikke nogen hindring, idet disse omkostninger afholdes af staten. Det foreslås, at omkostningerne ved tilbagevenden for familien og ved transport af personligt flyttegods også afholdes efter lignende regler, som er gældende for udsendte. Som et incitament til at søge stilling i Grønland virker de gældende regler for tilbagebetaling af uddannelsesgæld; denne gæld eftergives, dersom man får ansættelse på lokal løn, men hvis man vælger at forblive i Danmark, skal den tilbagebetales.

Dernæst vil det foranstående forslag om ydelse af tillæg for dobbeltsprogethed øge de heruddannede grønlænderes interesse for at søge hjem til Grønland.

Desuden kan man overveje at indføre regler om ydelse af et antal frirejser til Danmark med familie efter ansættelse på lokale vilkår i et nærmere bestemt antal år.

6. Samlet finansiel vurdering af forslaget.

Når den ensartede procentvise forhøjelse fastsættes til 10, bliver:

Merudgiften til lønninger og indhandlingspriser	ca. 6	mill. kr.
Udjævning af urimelige lønforskelle	— 1	— —
Effektivitetsfremmende tillæg til lavestlønnede	— 1	— —
Tillæg for dobbeltsprogethed samt frirejser	— 1/2	— —
Børnetilskud på 200 kr. pr. barn	— 3	— —
Forhøjelse af tilskuddet til boligstøttedelser vedrørende nybyggeri, maksimalt	— 1	— —
Ialt	ca. — 12 ⁷ / ₂	— —

Herudover foreslås som tidligere nævnt ydet et tilskud til landskassen til bestridelse af socialpolitiske opgaver. Det er udvalgets opfattelse, at dette tilskud mest hensigtsmæssigt kan ydes ved at overdrage det enretsprovenu på ca. 4 mill. kr., KGH oppebærer ved at tage en særlig avance på visse afgiftsvarer til landskassen.

Den samlede udgift målt på forholdene i 1963 skulle da blive 16 mill. kr.

7. Den samlede indkomstfremgang.

Forslagene betyder som helhed en ganske væsentlig indkomstfremgang for den grønlandske befolkning. Forhøjelserne af lønningerne og indhandlingspriserne samt indførelsen af børnetilskud betyder således en gennemsnitlig indkomstforhøjelse på ca. 20 procent. Hertil kommer de øgede indkomster til landskassen til forbedring af kårene for socialunderstøttede samt tilskuddet til nedbringelse af huslejen i nybyggeriet. Når disse medregnes, betyder indkomstordningen *en samlet indkomstfremgang på cirka 25 procent.*

Samtlige indkomstgrupper - bortset fra de udsendte - har fået del i indkomstforbedringerne, men for lønmodtagernes vedkommende har fremgangen været størst for de lavestlønnede.

For erhvervenes vedkommende er en del af det beløb, der stod til rådighed, blevet anvendt til særlige forhøjelser af torskeprisen i tidsrummet fra september til april inkl., og beløbet er således navnlig kommet erhvervsfiskerne til gode.

Det begrænsede antal tjenestemænd, der tidligere i medfør af ordningen med reduktionsprocenten fik 80 procent af de her i landet gældende lønninger, har ligesom de grønlandske tjenestemænd, der lønnes efter en særlig bekendtgørelse, fået en forhøjelse på 10 procent samt adgang til sprogtillæg. For den sidstnævnte gruppes vedkommende er der også indført et lavtlønstillæg.

For at give et indtryk af, hvilke lønninger der ydes, efter at forhøjelserne er gennemført, er der indenfor de talmæssigt største grupper udarbejdet en oversigt over timelønningerne, når der ikke arbejdes på akkord.

Timelønninger pr. 1. april 1964 ifølge overenskomsten med Grønlandsk Arbejdersammenslutning.

	Ufaglærte over 18 år	Faglærte
	øre	øre
Grundløn	191	314
Timelønstillæg	6	—
Dyrtidstillæg	72	72
Stedtillæg	10	10
	279	396
Tillæg efter 4 måneders beskæftigelse	—	30
Sprogtillæg	25	25
Kvalifikationstillæg	35	65 ¹⁾
Ugetillæg	20	—
	359	516
Ekstra kvalifikationstillæg	97 ²⁾	85 ³⁾
	456	601

¹⁾ Ydes til faglærte med forsvarlig håndværksmæssig uddannelse.

²⁾ Ydes efter 4 års ansættelse ved samme arbejdsområde. Kvalifikationstillæg ydes for særligt arbejde og altid til truckførere m. fl.

³⁾ Faglærte som har gennemgået lærlingeuddannelse med afsluttende svendepøve.

Det fremgår heraf, at der i overenskomsterne lægges stor vægt på at belønne de særligt kvalificerede. Dette gælder i særlig grad de ufaglærte, hvor spændvidden mellem minimallønnen og maksimallønnen er stor.

Den faktiske spændvidde er for de faglærte mindre, og håndværkere med svendebrev er kommet op på en løn på cirka 75 procent af gennemsnittet for tidlønnen i provinsen.

8. Forslagets gennemførelse.

Efter at lønproblemerne havde stået på dagsordenen på samtlige møderækker i Grønlandsudvalget, blev der i november 1962 nedsat et underudvalg, der bl. a. på grundlag af de foreliggende forslag skulle angive retningslinierne for den fremtidige indkomspolitik. Underudvalget vedtog enstemmigt »Skitseforslag vedrørende indkomstdannelsen og erhvervspolitikken« i marts 1963, hvorefter en delegation fra underudvalget rejste til Godthåb for at forelægge forslaget for landsrådets forretningsudvalg og de forhandlingsberettigede grønlandske organisationer, der alle tilsluttede sig forslaget. Det blev besluttet at afholde et ekstraordinært landsrådsmøde i maj 1963, hvor forslaget også opnåede tilslutning. Landsrådet vedtog endvidere, at lovforslagene ikke forud blev forelagt til godkendelse.

De væsentligste bestanddele af den nye indkomstordning er nu gennemført ved:

- 1) Lov om børnetilskud i Grønland af 25. februar 1964 hvorefter tilskuddene blev gennemført med virkning fra 1. januar 1964.
- 2) Overenskomst med Grønlandsk Arbejdersammenslutning, hvorefter indkomstforbedringer gennemføres i overensstemmelse med retningslinierne i udvalgets forslag fra 1. april 1964.
- 3) Protokollater mellem Landsforeningen for fiskere og fangere samt mellem fåreholderforeningen og KGH om prisforhøjelser, der er sat i kraft 1. april 1964.
- 4) Lov nr. 168 af 27. maj 1964 om tjenestemænd i Grønland.

Ved behandlingen i Folketinget af forslag til lov om tjenestemænd i Grønland stemte Vivike (SF) hverken for eller imod.

I loven har dispensationsnævnet fået en anden sammensætning end foreslået på side 160. Ifølge § 85, stk. 5 skal dispensationsnævnet bestå af en formand udpeget af østre landsrets præsident blandt rettens dommere og 2 medlemmer udpeget af ministeren for Grønland, for det ene medlems vedkommende efter indstilling fra de forhandlingsberettigede centralorganisationer.

Forslaget om nedsættelse af huslejen i nybyggeriet er endnu ikke gennemført, men behandles i et udvalg i ministeriet.

IX.

PRIS- OG TAKSTPOLITIKKEN

Udvalget skal ifølge kommissoriet overveje den prispolitik, der hidtil har været ført inden for forsyningstjenesten og virksomhederne inden for Grønlands tekniske Organisation og herunder tage spørgsmålet om fastsættelse af priser og takster på et mere omkostningsbetonet grundlag i betragtning.

A. Prispolitikken for forsyningstjenesten.

Der blev i begyndelsen af 1950'erne gennemført ret kraftige prisforhøjelser i KGHs butikker for i overensstemmelse med Grønlandskommissionens forslag at skaffe dækning for omkostningerne. Dette mål blev dog ikke nået. Prispolitikken fra 1953 har i det store og hele været at stabilisere tilskuddet på den størrelse, det på daværende tidspunkt var nedbragt til. I årene indtil 1959 udgjorde prissubsidierne herefter ca. 7 mill. kr. årligt, men steg så år for år, og på finansloven for 1964 er der bevilget ca. 10 mill. kr. til billiggørelse af varerne.

Udvalget har på grundlag af den økonomiske konsultants redegørelse, se »Økonomisk politik i Grønland«, side 170-188, overvejet, hvorvidt det ville være hensigtsmæssigt at ophøre med at yde prissubsidier.

Et af Grønlandskommissionens motiver for, at staten skulle fastsætte omkostningstro priser, var ønsket om, at der skulle opstå en grønlandsk handelsstand. Det kunne ikke forventes, at der hos befolkningen skulle opstå interesse for at drive KGHs butikker, dersom det ville være nødvendigt straks efter

overtagelsen at forhøje priserne for at opnå rentabel drift, ligesom nye private butikker ikke ville kunne konkurrere med KGHs butikker, når de ikke i deres prispolitik var bundet af, at omkostningerne ved indkøb og distribution skulle dækkes. Da de prisforhøjelser, der var gennemført efter verdenskrigens afslutning, imidlertid havde medført, at det kun var en forholdsvis lille gruppe af varer, der blev solgt under omkostningerne, har subsidiepolitikken imidlertid ikke været nogen hindring for dannelsen af private butikker.

Pristilskuddene, der er samlet om en række levnedsmidler, f. eks. brød, mel og grøntsager, og en række vigtige erhvervsredskaber samt brændsel, har stor betydning for familier med små indkomster, og da det i øvrigt vil være i strid med udvalgets målsætning at føre leveomkostningerne og dermed lønomkostningerne højere op end nødvendigt i udgangspunktet for den samlede indkomstordning, skal udvalget foreslå, at et tilskud af det nuværende omfang fortsat ydes.

Formen for tilskuddet bør imidlertid ændres. Den nuværende ordning, hvorefter tilskuddet fejlagtigt fremtræder som et driftsunderskud ved KGHs handelsvirksomheder, har den ulempe, at det ikke klart fremgår, dels hvilke varer der er omfattet af ordningen, dels hvor store tilskud der ydes for hver vare. Subsidieringen bør fremover ydes som et bestemt ørebeløb pr. vareenhed, som

samlede beløb for større varegrupper eller som tilskud til udstedsforsyningen eller lignende opgaver. Det samlede tilskud, der opføres på særlig konto på finansloven, vil herefter med givne satser variere proportionalt med omsætningen af de pågældende varer. Når dette tilskudsbeløb er taget til indtægt på KGHs regnskab, skal priserne fastsættes, således at forsyningstjenestens omkostninger dækkes - så vidt muligt år for år.

Da det er udvalgets opfattelse, at KGH bør afpolitiseres, således at politisk betonedede afgørelser lægges uden for KGHs kompetenceområde, bør også detaildisponeringen over den pågældende beløbsramme overlades til Ministeriet for Grønland efter indhentet udtalelse fra landsrådet og Grønlandsrådet.

Indtil 1958, da KGHs engrosafdeling udvidede sit salg til at omfatte subsidierede varer, var KGH på grund af tilskudssystemet praktisk taget eneforhandler af subsidievarerne. Det er udvalgets opfattelse, at KGHs grossistvirksomhed tilgodeser hensynet til de private handlende, når det fortsat sikres, at de ydede detailhandelsrabatter - d.v.s. forskellen mellem engrosprisen og detailprisen i KGHs butikker - står i et rimeligt forhold til de i det øvrige land gængse. Egentligt direkte tilskud til private handlende gives ikke.

Udover de prissubsidier, der har været givet til forbrugsvarer på forsyningstjenestens regnskab, er der på regnskabet for produktionsvirksomheden ydet et tilskud til billiggørelse af salgspriserne på visse grønlandske produkter. Disse er på hjemmemarkedet blevet solgt til lavere priser, end der samtidig opnås på eksportmarkederne. Eksportvirksomhederne bør efter udvalgets mening godskrives dette tab af salgsindtægter, og tilskuddet til husholdningernes indkøb bør føres til udgift på samme konto som de øvrige pristilskud. Det drejer sig efter KGHs skøn om V2-I mill. kr. årligt.

Det tilskud på ca. 2 mill. kr., der hidtil er blevet ydet til billiggørelse af grønlandske kul på kulbruddets regnskab, bør ligeledes opføres på kontoen for prissubsidier, jfr. side 167, således at det samlede beløb, der står til rådighed for nedbringelse af priserne, kan fordeles efter en helhedsvurdering.

Som omtalt har KGH eneret på indførsel af varer, der ved lov er pålagt indførselsafgifter til landskassen. Importeneretten har givet KGH mulighed for ved salg af disse varer til såvel de private detailhandlende som direkte til forbrugerne at opnå en meravance. KGHs priser for disse varer ligger på dansk niveau - for nogle varers vedkommende dog over - og da de grønlandske afgifter gennemgående er mindre end de danske, opnår KGH en ekstraordinær bruttoavance. Provenuet af denne eneretsordning bør efter udvalgets opfattelse overdrages til landskassen, bl. a. til dækning af øgede sociale udgifter. Afgiftssatserne må forhøjes i overensstemmelse med den omtalte meravance.

Medens de ovennævnte forslag ingen udgiftsmæssige konsekvenser har for statskassen, vil overdragelsen af eneretsprovenuet medføre en merudgift, der af KGH er anslået til 4 mill. kr. på grundlag af de nu gældende priser og et skøn over de udsendte mængder i 1964.

Efter udvalgets opfattelse bør det hidtidige ensprissystem, hvorefter priserne ikke varierer fra butik til butik uanset omkostningsforskelle, fortsættes indtil videre. Indførelse af geografisk differentierede priser ville navnlig føre til prisforhøjelser på udstederne, hvor befolkningens indkomster er forholdsvis små, og derfor være i strid med den sociale prispolitik, udvalget går ind for.

B. GTOs takstpolitik.

Udvalget har desuden taget stilling til takstpolitikken for de tjenesteydelser, der leveres af GTOs virksomheder:

Bygge- og værkstedstjenesten, elværker og installationsvirksomhed, vandværker, kulbruddet og teletjenesten.

Den hidtidige takspolitik.

Fælles for de fleste af GTOs virksomheder gælder, at man ved den oprindelige fastsættelse af taksterne sigtede på at skaffe dækning for produktionsomkostningerne. Disse steg imidlertid af flere grunde kraftigt i løbet af 1950'erne, uden at taksterne blev forhøjet, og selv om de faste anlæg fra 1955 ikke skulle forrentes og afskrives på statsregnskabet, voksede GTO-virksomhedernes underskud stort set år for år, jfr. bilag nr. 9 i Mogens Boserup: »Økonomisk politik i Grønland« samt bilag 14 til denne betænkning, hvoraf driftsresultaterne for de seneste år fremgår.

I 1950'erne fulgte statens detailpris- og takspolitik ikke samme retningslinier. Medens detailpriserne blev forhøjet for at holde tilskudsbeløbet til forsyningstjenesten konstant, blev der givet større og større bevillinger for at holde konstante takster.

Bygge- og værkstedstjenesten.

I 1960 og 1961 blev bygge- og værkstedstjenestens takster forhøjet for arbejder udført for staten for at skaffe dækning ved omkostningerne, dog ekskl. afskrivning og forrentning af faste udgifter og boligudgifter for funktionærerne. Man indså på dette tidspunkt, at konstante takster ikke kunne oprettholdes i længden. En af virkningerne af det stadigt stigende tilskud var, at regnskaberne gav et usandt billede af omkostningerne ved anlægsvirksomheden og ved driften af de offentlige institutioner.

Regninger til andre kunder skulle udskrives efter samme takster, men herfra blev trukket en rabat, der stort set modsvarede takstforhøjelsen. Rabatten, der ydedes på arbejdslønnen, blev fastsat som forskellen mellem de priser, private mestre gennemsnitligt kan beregne sig efter aftale med

GTO (de såkaldte kontrolpriser) og GTOs takster. Rabatten ydes for boligstøttebyggeri, reparation af boliger, fiskerfartøjer, landbrugsbygninger og redskaber for private med fast bopæl i Grønland, almennyttigt byggeri, som foruden af lån finansieres af midler indsamlet i Grønland, samt endelig for konkrete anlægsarbejder efter ministerens afgørelse.

Det væsentligste argument for indførelsen af *rabatordningen* var at skabe lige vilkår for kunderne, uanset om GTO udsendte entreprenører eller private grønlandske mestre udfører arbejdet. Som omtalt i afsnit VI sker fordelingen af arbejdsopgaverne på den måde, at de private mestre opnår fuld beskæftigelse, før GTO selv påtager sig at udføre anlægsarbejder m. v.

Udover denne rabat ydes over GTOs konti for administrationsudgifter et skjult tilskud til boligstøttebyggeri, der ikke som andre anlægsarbejder belastes med udgifter til forundersøgelser, projektering og tilsyn med byggeriet. Udgiften hertil er for 1964 anslået til 2,6 mill. kr.

Det er udvalgets opfattelse, at den støtte, der ydes i de to nævnte former, bør fortsætte, men udgifterne bør opføres på kontoen for tilskud til boligbyggeri, således at der skabes overblik over det samlede tilskud til nedsættelse af boligudgiften.

Hvorvidt der skal foretages ændringer i formen for ydelsen af rabatten påregnes behandlet i det udvalg, der under ministeriet er nedsat til revision af den gældende boligstøttebekendtgørelse i samarbejde med GTO.

Udvalget går heller ikke ind for en øjeblikkelig afskaffelse af *rabatten for vedligeholdelsesarbejder på privates boliger*. Disse vedligeholdelsesarbejder vil ganske vist sjældent være af en sådan art, at de ikke kan gennemføres af private mestre, men det må påregnes, at der findes steder, hvor der ikke er tilstrækkelig kapacitet blandt de private

mestre. Hertil kommer den betydelige samfundsmæssige interesse i en forsvarlig vedligeholdelse af boligerne. Spørgsmålet bør tages op på ny, når kapaciteten hos private mestre er steget og det almindelige indkomstniveau forbedret.

På længere sigt synes der ikke grundlag for at opretholde *rabatordningen for reparationer af landbrugsbygninger, fiskerfartøjer og erhvervsredskaber*. Ordningen bør vel ikke afskaffes omgående, men under hensyn til de almindelige retningslinier for den økonomiske politik aftrappes i takt med den almindelige stigning i erhvervenes indtægter.

Rabatten til almennyttigt byggeri samt til konkrete anlægsarbejder efter ministerens afgørelse har hovedsagelig været ydet til byggeri foretaget for foreninger og velgørende institutioner. For så vidt angår sådanne velgørende institutioner, der får en meget væsentlig andel af såvel anlægs- som driftsudgifter refunderet af det offentlige, synes der ikke grundlag for at opretholde ordningen, idet der ikke kan fremføres særlige argumenter for, at dette byggeri skal behandles anderledes end offentligt byggeri i øvrigt.

Derimod stiller det sig noget anderledes for byggeri, der, når bortses fra lån, helt eller delvis udføres for indsamlede midler. I disse tilfælde forekommer det rimeligt, at der under en eller anden form ydes tilskud, når det drejer sig om arbejder udført af udsendte entreprenører og GTO. På baggrund heraf synes det hensigtsmæssigt, at ydelse af tilskud til almennyttigt byggeri for midler, som udover lån er indsamlet, tages op i hvert enkelt tilfælde, og at tilskuddet ydes efter samme regler, som bliver gældende for boligstøttehusene. Efter gældende ordning ydes rabatten kun, når byggeriet finansieres af midler indsamlet i Grønland, men efter udvalgets opfattelse bør rabatten ydes, uanset hvor indsamlingen finder sted.

Elværker og installations virksomhed.

Eltarifferne har været konstante i perioden fra 1949 til april 1964, og der er for 1964 budgetteret et underskud på 2,9 mill. kr.

For elinstallationsvirksomhedens vedkommende er princippet om dækningstakster gennemført.

Vægtige argumenter synes at tale for at forhøje eltarifferne.

En forhøjelse af tarifferne vil medføre, at der i højere grad vil blive udvist sparsommelighed med forbruget, hvorved spild af ressourcer undgås. En højere pris vil således mindske efterspørgselspresset og dermed behovet for kapacitetsudvidelser, d.v.s. anlægsbevillinger. Efterspørgselsstigningen i de seneste år har været så kraftig, at man har overvejet at rationere forbruget, hvilket vil kunne gennemføres ved at tage betydelige overpriser for et forbrug udover en bestemt grænse. Det forekommer dog mere naturligt at gennemføre en sådan forbrugsbegrænsning ved at forhøje tarifferne for forbruget som helhed.

Man kan endvidere ikke se bort fra, at omkostningstro tariffer i højere grad vil appellere til effektiv drift af elværkerne, end tilfældet vil være, hvor omkostningsstigninger dækkes af statskassen, og kunderne derfor ikke har grund til at anke over eventuelle omkostningskrævende mangler ved driften.

Elværkerne kan stort set deles i to grupper med vidt forskelligt driftsresultat. For at få dækning for underskuddet i byerne Umanak, Upernavik, Thule og Angmagssalik skulle tarifferne forhøjes med gennemsnitligt 140 pct., mens en forhøjelse på 35 pct. eller ca. 15 øre pr. kwh skulle være tilstrækkelig i de øvrige byer.

På baggrund af de særlige omkostningsforhold for de nævnte 4 elværker syntes det rimeligt, at merudgifterne - ca. 0,7 mill. kr. - dækkes gennem en særlig bevilling, og takstforhøjelsen således begrænses til at give

fuld omkostningsdækning for de øvrige elværker under eet.

En forhøjelse på 35 pct. vil indbringe en merindtægt på 2,2 mill. kr. Da statens institutioner og erhvervsvirksomheder tegner sig for ca. 80 pct. af det samlede elforbrug, målt i kwh, skønnes ca. 1,8 mill. kr. af forhøjelsen at blive betalt af disse virksomheder, mens resten 0,4 mill. kr. vil blive betalt af husholdningerne.

For KGHs virksomheder skønnes en forhøjelse på 35 pct. at medføre en merudgift til el på henvend $\frac{1}{2}$ mill. kr.

Med hensyn til virkningerne på pristallet er det beregnet, at en forhøjelse af de hidtidige takster med 35 pct. vil medføre en stigning på ca. 0,4 points.

Ministeriet har med virkning fra april 1964 gennemført en forhøjelse af alle eltariffer med 10 øre pr. kwh. Denne forhøjelse vil reducere det forannævnte underskud på 2,9 mill. kr. til 1,2 mill. kr.

På baggrund af denne klækkelige stigning kan yderligere forhøjelser ikke gennemføres umiddelbart.

Det er udvalgets opfattelse, at der efter nogle års forløb bør foretages yderligere forhøjelser af tarifferne, således at der opnås dækning for omkostningerne ved elværkerne i byerne fra Nanortalik til Godhavn.

Vandværkerne.

I 1962 blev der indført vandafgifter for vand leveret af vandværk. Disse afgifter tilsigter at dække vandværkernes omkostninger, men i modsætning til de øvrige takster og tariffer inden for GTOs erhvervsvirksomheder varierer vandafgifterne fra by til by. Udkørslen af vand er i de fleste byer i entreprise hos private vognmænd, og prisen pr. m³ leveret vand varierer også fra by til by.

Da princippet om omkostningsdækning således allerede praktiseres inden for dette

område, findes der ingen anledning til at stille forslag om ændringer.

Kulbruddet i Qutdligssat.

Afregningsprisen mellem KGH og ministeriet for leverancer fra kulbruddet blev fastsat i 1953 til 75 kr. pr. ton. Denne pris svarer ikke til de grønlandske kuls reelle værdi sammenlignet med prisen på importerede kul, når hensyn tages til forskellen i brændværdi og andre egenskaber ved kulene.

Kulbruddets forhold behandles af det under ministeriet nedsatte kulbrudsudvalg. Udvalget afgav i 1962 en betænkning, hvori det foreslås, at den hidtidige afregningspris ændres, således at den bringes i bedre overensstemmelse med kullenes reelle salgsværdi.

Ifølge udvalgets beregninger var den reelle salgsværdi for husholdningskul i 1960 40 kr. højere end den gældende afregningspris på 75 kr. pr. ton. Var kullene blevet afregnet til den højere pris, ville det i 1960 have indbragt kulbruddet en merindtægt på ca. 800.000 kr., hvormed kulbruddets driftsunderskud på ca. 2,2 mill. kr. (incl. afskrivning og forrentning) ville være blevet formindsket.

Gennem den lavere afregningspris figurerer der i realiteten på kulbruddets regnskab et tilskud til nedbringelse af salgsprisen på kul.

Grønlandsudvalget kan tilslutte sig kulbrudsudvalgets forslag om forhøjelse af afregningsprisen. På kontoen for tilskud til forsyningstjenesten må der søges særlig bevilling.

Teletjenesten.

Telegramtaksterne for trafikken til og fra Grønland blev i 1960 bragt i overensstemmelse med taksterne inden for riget samt de skandinaviske lande imellem.

Taksterne for intern trafik i Grønland er derimod ikke ændret siden 1950.

Telegramindtægterne er for 1964 budgetteret til 2,0 mill. kr., hvoraf halvdelen vedrører den interne telegramtrafik.

Da teletjenesten bl. a. varetager opgaver som fly- og skibssikkerhedstjeneste, for hvilken der normalt ikke erlægges betaling, skal der ikke gennem telegramindtægterne og de refusioner, der oppebæres fra ICAO og andre internationale organisationer, opnås balance på regnskabet.

De nøjagtige omkostninger ved den egentlige telegramtrafik kan ikke opgøres på grund af teletjenestens forskelligartede funktioner, men stigningen i omkostningsniveauet, siden telegramtaksterne for intern trafik blev fastsat, indikerer, at telegramindtægterne ikke dækker omkostningerne.

Det foreslås, at de interne grønlandske telegramtakster forhøjes med 5 øre til 20 øre pr. ord.

Provenuet af denne forhøjelse vil andrage ca. 300.000 kr. svarende til ca. 15 pct. af de for 1964 budgetterede totale telegramindtægter.

Telefontaksterne har været uændrede siden 1955, og for 1964 er underskuddet budgetteret til 123.000 kr.

Indtægterne hidrører i alt væsentligt fra offentlige institutioner, hvorfor en takstforhøjelse stort set kun vil bevirke en ompostering statsregnskabets konti imellem, men dette er ikke et argument for at fravige dækningsprincippet.

En forhøjelse af telefontaksterne, der bringer balance i regnskabet, synes ydermere påkrævet på baggrund af udbygningen af telefonvæsenet, der i de kommende år vil bevirke en betydelig tilgang af private abonnenter.

Retningslinier for GTOs fremtidige takstpolitik.

Det er udvalgets opfattelse, at GTOs tak-

ster i princippet bør fastsættes, således at der opnås dækning for produktionsomkostningerne - så vidt muligt år for år.

I tilfælde, hvor særlige grunde taler for at fravige dette synspunkt, bør tilskuddets størrelse klart præciseres, og den samlede udgift må dækkes ved særlig bevilling.

Den hidtidige praksis, hvorefter der ikke for GTOs virksomheder bogføres afskrivning og forrentning af faste anlæg, forventes opretholdt indtil videre.

På baggrund af disse hovedprincipper foreslås følgende ændringer gennemført:

1. Den hidtidige praksis med ikke at beregne betaling for forundersøgelse, projektering og tilsyn vedrørende boligstøttebyggeri ophører, således at tilskuddet dækkes ved særlig bevilling på en konto, hvor de øvrige tilskud til nedsættelse af boligudgifterne, rabat på boligstøttebyggeri udført af GTO og nedsættelse af terminsydelse, samles.

2. Rabatten for vedligeholdelsesarbejder på boliger tilhørende private opretholdes indtil videre. Dog foreslås sagen taget op igen i løbet af f. eks. 3 år. Den manglende indtægt for GTO søges som hidtil dækket ved særlig bevilling.

3. Rabatten for reparationer af landbrugsbygninger, fiskerfartøjer og erhvervsredskaber aftrappes i takt med stigningen i erhvervenes indkomster.

Den manglende indtægt for GTO søges som hidtil dækket ved særlig bevilling.

4. Rabatten på anlægsarbejder for velgørende institutioner, der får en væsentlig andel af såvel anlægs- som driftsudgifter refunderet af det offentlige, foreslås ophævet.

5. Eltarifferne foreslås efterhånden forhøjet, således at der opnås dækning for omkostningerne ved elværkerne i byerne fra Nanortalik til Godhavn. I det omfang, disse takster ikke giver dækning for driftsudgifterne ved elværkerne i Umanak, Upernavik,

Thule og Angmagssalik, foreslås underskuddet dækket ved særlig bevilling.

6. Afregningsprisen for leverancer fra kulbruddet til KGH foreslås forhøjet, således at afregningsprisen kommer til at svare til de grønlandske kuls reelle værdi sammenlignet med prisen på importeret kul, når hensyn tages til brændværdi og andre egenskaber

ved kullene. Den heraf følgende merudgift for KGH foreslås bevilget på kontoen for tilskuddet til forsyningstjenesten.

7. De interne grønlandske telegramtakster foreslås forhøjet og

8. Telefontaksterne foreslås forhøjet, således at der opnås dækning for telefonvæsenets omkostninger.

X.

TRAFIKFORHOLDENE

Indledning.

Det er i kommissoriet pålagt udvalget at se på de grønlandske trafikproblemer, ikke mindst i lys af besejlingsudvalgets betænkning af 2/9 1959.

Udvalget har forstået henvisningen til besejlingsudvalgets betænkning som et udtryk for den aktualitet, der ved Grønlandsudvalgets nedsættelse var forbundet med de tekniske og sikkerhedsmæssige problemer med tilknytning til besejlingen af Grønland, som besejlingsudvalget hovedsagelig beskæftigede sig med.

Udvalget har under sin behandling af trafikproblemerne alene beskæftiget sig med de politisk/administrative og økonomiske sider af spørgsmålet, idet man har betragtet de af besejlingsudvalget foreslåede foranstaltninger som forudsætninger for udvalgets overvejelser.

A. Den hidtidige afvikling af grønlands-trafikken.

Grønlandskommissionens indstilling til grønlandstrafikkens fremtid er beskrevet i betænkning 5 II, side 22 ff. Efter kommissionens opfattelse måtte det ud fra de givne forudsætninger - navnlig at den overvejende del af trafikken blev udført for det offentliges regning — anses for hensigtsmæssigt, at Den kgl. grønlandske Handel organiserede og afviklede trafikken mellem Grønland og

Danmark og i Grønland, såvel med fly som med skib.

Udviklingen siden da har medført, at væsentlige dele af trafikken nu afvikles gennem den af SAS over Grønland etablerede flyverute til Amerika. Skibstrafikken derimod drives af Den kgl. grønlandske Handel - dog i væsentlig og stigende grad i samarbejde med private, danske rederier, idet langt den overvejende del af godstransporten udføres med chartrede skibe.

B. Forudsætningerne for den fremtidige trafik på Grønland.

Udvalget har som grundlag for sine overvejelser modtaget en af Den kgl. grønlandske Handel udarbejdet beretning om transportvirksomheden.

Af beretningen fremgår, at der har været en kraftig stigning i trafikken på alle områder såvel mellem Danmark og Grønland som internt i Grønland. Særligt fremhæves det, at der inden for den interne grønlandske trafik har været en usædvanlig stor stigning i passagertrafikken, der fra kun at omfatte et meget ringe antal passagerer har udviklet sig til en meget betydende faktor, der kræver fuld opmærksomhed fremover.

Udviklingen i atlanttrafikken har medført en ændring af de anvendte skibes art og størrelse, ligesom flybefordring i løbet af 10-året er blevet en stedse fastere og mere do-

minerende faktor i person- og postbefordringen til, fra og i Grønland.

Den kongelige grønlandske Handel og det under Ministeriet for Grønland nedsatte udvalg vedrørende intern flyvning i Grønland¹⁾ har endvidere udarbejdet prognoser for henholdsvis godstransporten indtil 1970 og passagertrafikken indtil 1968. Prognosen for passagertrafikken er af KGH videreført rent grafisk til 1970.

Prognosen for stykgodsudsendelserne til Grønland viser, at der fremover vil blive tale om at transportere meget betydelige godsmængder fra Danmark til Grønland, således anslået til omkring 8 mill. cbf. i 1970 mod godt 4 mill. cbf. i 1961. Denne transportopgave må løses af en velorganiseret transportorganisation, der er i stand til at gennemføre en effektiv afvikling af trafikken på et økonomisk set så godt grundlag som muligt. Et effektivt kommunikationssystem mellem Grønland og Danmark og i Grønland er af vital betydning for samarbejdet og samhørigheden mellem befolkningsgrupperne i de to landsdele og afgørende for al udvikling i Grønland.

Det er udvalget bekendt, at der - med henblik på løsningen af denne opgave — er udarbejdet en plan for udbygningen af Den kgl. grønlandske Handels kaj- og pakhusanlæg i København. Første etape er taget i brug i sommeren 1962.

Prognosen over godsudsendelserne synes at pege i retning af, at tilsvarende arbejder ligeledes bør udføres i Grønland, for at skibsekspeditionerne også deroppe fremover kan afvikles på effektiv og økonomisk forsvarlig måde. Om ganske få år vil der blive tale om ekspedition af så store godsmængder ved de største byer, at en udvidelse af kaj- og pakhusplads til modtagelse af større skibsladninger ad gangen må etableres.

Prognosen for passagertrafikken over At-

lanterhavet viser, at der i 1970 vil blive tale om at transportere over 13.000 passagerer mod 9.200 i 1961.

I Den kgl. grønlandske Handels beretning anføres, at der ved udarbejdelsen af prognoserne over passagerbefordringen måske er udvist for stor forsigtighed ved vurderingen af den fremtidige udvikling. I de seneste år ses en kraftigere stigning end forudset. For 1961, 1962 og 1963 viser prognosen således et samlet passagertal til vestkysten i atlanttrafikken på henholdsvis 8.500, 8.800 og 9.400, medens der faktisk blev befordret 9.200, 10.500 og 11.200 passagerer i denne trafik. For kysttrafikken gør en tilsvarende udvikling sig gældende. I betragtning af de formentlig store latente muligheder, der er for turisme i Grønland, og som i givet fald til sin tid vil få betydning for kysttrafikken, kan der efter Den kgl. grønlandske Handels opfattelse regnes med en hurtigere udvikling end den, der fremgår af prognosen.

C. Ansvar for trafikken til og fra Grønland.

Skibstrafikken.

I de forløbne år har Den kgl. grønlandske Handel skabt en trafikorganisation, der har betydelige erfaringer med hensyn til sejladsens afvikling under de specielle vilkår, som Grønland byder. Det er udvalgets opfattelse, at den virksomhed, der her er skabt, hvor alle spørgsmål om skibsfart er samlet i en helhed, udfra en økonomisk betragtning under alle omstændigheder må være værdifuld. Efter det for udvalget af KGH oplyste, synes trafikken i det forløbne tiår da også på grund af den i takt med udviklingen gennemførte rationalisering at være afviklet til konstante omkostninger pr. transporteret enhed i faste kroner til trods for, at der har fundet en udvidelse sted af den vanskeligere del af besejlingen, særlig vintersejladserne, og at det anvendte skibsmateriel i periodens løb har gennemgået en ændring henimod stærkere

1) Jfr. udvalgets betænkning af juli 1959

byggede og dermed dyrere skibe. Når opgaverne vokser i omfang, må der være mulighed for lavere fragsatser end ellers, såfremt efterspørgslen efter tonnage hovedsagelig er koncentreret på én hånd.

Transportopgaverne er siden 1950 løst af Den kgl. grønlandske Handel på en sådan måde, at den private erhvervsvirksomhed, der i mellemtiden er opstået i Grønland, antagelig har haft fordel af ordningen. En fortsættelse af denne virksomhed indebærer ikke nogen eneret, idet det stadig vil stå enhver frit selv at bestemme, hvorvidt gods ønskes befordret af KGHs skibsfart eller ved egen foranstaltning, men den grønlandske befolknings forsyning må under alle omstændigheder være sikret på forsvarlige vilkår. Adgangen for selvstændige erhvervsdrivende til at udvikle egen skibsfart er således stadig åben,

På dette grundlag mener udvalget i lighed med kommissionen af 1948, at man bør gå ind for bevarelsen af den hidtidige ordning, således at den grønlandske skibstrafik videreføres af Den kgl. grønlandske Handel i samarbejde med private rederier.

I den langt overvejende del af atlantfarten, nemlig den, der er sæsonbetonet, er det naturligt, at Den kgl. grønlandske Handel anvender chartrede skibe.

I takt med den almindelige stigning i godsmængderne er der imidlertid udviklet en ret betydelig helårsdrift, der efter de foreliggende prognoser vil vokse i fremtiden. Udvalget har i denne forbindelse drøftet, hvorvidt der til sådan helårstrafik kunne være tale om at anvende eget materiel.

Problemet er tildels løst ved, at tonnagen chartres på bare boat-basis, hvorved der er opnået en del af de fordele, der er forbundet med at råde over egen tonnage, f. eks. direkte føling med driftsomkostningerne i skibstrafikken under grønlandske vilkår, hvilket er af afgørende betydning ved indgåelse af charteraftaler i øvrigt, opnåelse af et sta-

bilt rateniveau over et længere tidsrum samt mulighed for at holde og uddanne egne skibsofficerer, som er nødvendige til varetagelse af kysttrafikken og andre specialopgaver i Grønland, herunder kendtmandstjeneste i chartrede skibe.

Fordele af konjunkturmæssig art, der er forbundet med at råde over eget materiel i prisstigningsperioder, kan dog ikke opnås ved bare boat-chartring.

Grønlandskommissionen udtalte i sin betænkning, at skibsfarten bør stilles på tilsvarende vis som andre erhverv i henseende til deltagelse i erhvervslivet i Grønland, og at et initiativ fra privat side bør mødes med den samme velvilje fra myndighedernes side som den, man i det hele bør vise over for en indsats fra privat side i det grønlandske erhvervsliv. Det blev endvidere fremhævet, at staten ikke alene har ansvaret for gennemførelse af egentlige statsanlægsarbejder m. v., men også indtil videre har eneansvaret for den grønlandske befolknings forsyning med alle almindelige varer og for afsætningen af den grønlandske produktion.

Udvalget kan tilslutte sig denne opfattelse.

Man forudsætter dog, at der i atlanttrafikken anvendes chartrede skibe, og at Handelsanskaffelse af egne skibe kun finder sted, når forretningsmæssige og økonomiske hensyn taler derfor.

Flytrafikken.

Flyvningen mellem Danmark og Grønland sker i det væsentlige med SAS's ordinære ruter til Sdr. Strømfjord. Trafikken til det sydlige område samt til Østgrønland afvikles med islandske ruter til Reykjavik og herfra med chartermaskiner til Narssarssuaq og Kulusuk.

Udvalget anbefaler, at flyvetrafikken mellem Grønland og Danmark afvikles som hidtil. Flyvning på Sdr. Strømfjord bør således udføres af SAS i samarbejde med

KGH. Der bør lægges vægt på tilvejebringelse af et rimeligt økonomisk grundlag for den samlede grønlandske flyvetrafik. Det bør stå frit for Handelen, i det omfang som koncessionsforholdene og gældende praksis for charterflyvning tillader det, at afvikle flyvetrafikken mellem Grønland og Danmark på charterbasis i fri konkurrence mellem de heri interesserede selskaber.

I samme forbindelse skal udvalget pege på den omstændighed, at man på længere sigt også bør være opmærksom på de muligheder, som udviklingen måtte indebære for Grønlandsfly A/S eller andre selskabers deltagelse i afviklingen af flyvetrafikken mellem Grønland og Danmark, således at man til enhver tid sikrer de lavest mulige rater for passagerer og gods.

D. Ansvar for den interne trafik i Grønland.^f

Kysttrafikken og anskaffelse af nyt kystskib.

Kystskibet s/s »Julius Thomsen« blev i begyndelsen af 1962 udrangeret og midlertidigt afløst af m/s »Disko«. Dette skibs tjeneste i kystfarten var dog kun beregnet til et kort åremål, og skibet er udgået af driften ved slutningen af besejlingssæsonen i 1963.

Handelens redegørelse og de heri givne prognoser viser et stigende antal passagerer i kysttrafikken, og da erfaringerne med trafikens afvikling samtidig har vist, at passagertrafikken i Grønland ikke kan afvikles med flyvemaskiner alene, selvom de er billigere i drift for staten, anså man det for nødvendigt at anskaffe et nyt kystskib.

Finansudvalget har givet sin tilslutning til bygning af m/s »Kununguak«, således at dette i sommeren 1964 kan sættes ind i kysttrafikken.

Udvalget kan anbefale, at der fortsat og i tilslutning til de øvrige trafikmidler i Grønland drives en regelmæssig søværts kystfart,

samt at denne trafik indtil videre drives af staten med statsejet skibsmateriel. Udvalget har herved haft for øje, at en regelmæssig kystrute er af meget stor betydning for fællesfølelsen i det grønlandske samfund og for udviklingen ikke mindst i de distrikter, som ligger fjernt fra den centrale del af vestkysten. Udvalget har endvidere taget i betragtning, at der er tale om en meget speciel og krævende sejlads, og at takstpolitikken for en sådan kystrute som omtalt foran - for at den kan opfylde sit formål - må anlægges således, at der gives tilskud.

Udvalget skal endelig anbefale, at den fødetrafik til den kystlangs rute, som i de senere år er blevet udført i det sydligste Grønland og i Diskobugtområdet under anvendelse af de mindre kystfartøjer »Serfaq« og »Nauja«, opretholdes og udvikles i overensstemmelse med behovet. Udvalget er herved opmærksom på, at de to fartøjer, der er ombyggede marinekuttere, ikke er ganske tilfredsstillende, og at det derfor sikkert inden for et kortere åremål vil være nødvendigt at erstatte dem med andre fartøjer, der er specielt indrettet til denne form for passagersejlads. Udvalget skal i øvrigt henlede opmærksomheden på den særlige betydning en sådan trafik har i det sydligste Grønland i storisperioden for forbindelsen med flyvepladsen Narssarssuaq og dermed for dette områdes forbindelse med det øvrige Grønland og Danmark. Finansudvalget har i 1963 givet tilslutning til, at der til indsættelse i denne trafik bygges et mindre kystskib m/s »Fateraq«, der vil blive indsat i løbet af sommeren 1964.

Den interne flyvning.

Det af ministeren for Grønland i 1958 nedsatte udvalg vedrørende intern flyvning i Grønland udtalte i sin betænkning bl. a., at civil flyvning med passagerer i Grønland bør underlægges en flyvekyndig ledelse med kendskab til ruteflyvning og flyvning i Grøn-

land, og Handelen motiverer i sin redegørelse sit forslag om overdragelse af opgaven til en privat virksomhed med, at det ikke skønnes hensigtsmæssigt at udvide Handelens administration med en flyveteknisk afdeling.

Udvalget kan tilslutte sig denne motivering og anser det for hensigtsmæssigt, at opgaven overdrages til en privat flyvevirksomhed, som har de tekniske forudsætninger for at løse denne specielle opgave. Udvalget tager herved i betragtning, at den danske luftfartslovgivning gælder for Grønland, hvorved flyvning i Grønland er undergivet det samme offentlige tilsyn som i den øvrige del af riget, og at Ministeriet for offentlige Arbejder udsteder koncession til selskabet på flyvningen.

Udvalget kan herefter tilslutte sig den truffe beslutning om, at den interne flyvning i Grønland overdrages Grønlandsfly A/S, og at Den kgl. grønlandske Handel er indtrådt som aktionær i selskabet.

Grønlandsfly A/S's formål er at udføre luftbefordring i Grønland og i udlandet, samt anden i forbindelse hermed stående virksomhed. Luftbefordring i udlandet er omfattet af selskabets formål, for at selskabet for de amerikanske militærmyndigheder i Grønland kan udføre flyvninger til f. eks. Island og Canada. I øvrigt er det ikke tanken, at selskabet skal udvide sin virksomhed udover Grønland.

Udvalget har bemærket, at selskabet ud over en beskeden forrentning af den indskudte kapital samt dækning af den del af administrationsudgifterne, der vedrører den interne flyvning, skal udføre opgaven efter regning og uden fortjeneste, og at der i selskabets vedtægter er truffet bestemmelse om udbyttebegrænsning og henlæggelser.

Det er endvidere udvalgets opfattelse, at udgifterne til drift og vedligehold m. v. af landanlæg for luftfartøjer skal afholdes af staten på samme måde, som det er tilfældet for de grønlandske havne.

Lokal distriktstrafik.

Da Grønlandskommissionen af 1948 behandlede spørgsmålet om sejlads mellem Grønland og Danmark og i Grønland, var der ingen organiseret kysttrafik. Denne blev senere etableret og har som tidligere nævnt udviklet sig endog meget stærkt. I det væsentlige har den dog indskrænket sig til at omfatte forbindelsen mellem byerne langs kysten og til regelmæssig trafik mellem udsteder og byer i de stærkt befærdede områder i Diskobugten og i Julianehåb-Nanortalik distrikter.

Udvalget er gjort bekendt med, at der nu også er fremsat forslag om lokaltrafik inden for distrikterne. Kommunalbestyrelsen i Upernavik har således ønsket forbedringer af trafikforholdene inden for kommunen og foreslået, at der opsendes et fartøj til handelsvirksomheden i Upernavik til betjening af distriktet med befordring af passagerer og post. Der angives at være et befordringsbehov på ca. 10 personer ved en ugentlig besejling af distriktet. Det fremsatte ønske forekommer udvalget forståeligt, idet man i denne del af Grønland ikke i samme grad som længere sydpå, hvor togtetrafikken og antallet af private fiskerbåde og andre både er langt større, har mulighed for lejlighedsvis befordring rundt i distriktet.

Etableringen af en sådan fast rutefart med passagerer i Upernavik kommune vil imidlertid give et stort underskud, idet billetpriserne, hvis de skulle inddække udgifterne til sejladsen, vil blive af en sådan størrelsesorden, at kun få vil kunne benytte ruten. Udvalget stiller sig derfor tvivlende overfor, om staten bør påtage sig at drive en sådan rutefart, men henstiller at det overvejes, om kommunen helt eller delvis kunne overtage opgaven, således at man på stedet kunne organisere og dirigere trafikken efter det stedlige behov. Et samarbejde mellem den stedlige handelschef og kommunalbestyrelsen vil her være nærliggende. Forudsætningerne må

være, at kommunekassen eller landskassen dækker driftsunderskuddet. Interessen i økonomisk drift kunne måske også skabes ved, at staten dækker en fast begrænset del af underskuddet, medens kommunen tager sig af resten. Det er udvalget bekendt, at visse lokalruter i det nordlige Norge bliver drevet efter dette princip.

En eventuel ordning for Upernavik distrikt vil formentlig skabe præcedens for andre distrikter, hvor samfærdselsmulighederne er ringe, og man er dermed inde i et vidtrækkende spørgsmål, der forgrener sig helt ud i udbygningsproblemer og principper i de enkelte distrikter. Også af den grund anser udvalget det for vigtigt, at de lokale grønlandske myndigheder bliver draget med ind i disse dispositioner, så etablering af sådan trafik kan blive udført i samklang med den udviklingslinje, der skal følges ved distrikternes udbygning.

På grundlag af det anførte har udvalget overfor ministeren for Grønland anbefalet, at spørgsmålet om en udvidelse af den lokale distriktstrafik forelægges landsrådet, og at det, såfremt tanken om en fælles finansieret drift i samarbejde mellem de lokale råd og KGH måtte finde tilslutning i rådet, nærmere overvejes, hvorledes en ordning kan gennemføres og organiseres.

E. Takstprincipper.

»Atlantrederiet«.

Hovedprincippet for fastsættelse af takster for gods- og personbefordring mellem Danmark og Vestgrønland må være, at Den kgl. grønlandske Handels transportvirksomhed, heri inkluderet udgifter til skibenes toldekspedition, økonomisk skal hvile i sig selv. Omkostningerne skal altså dækkes af de til enhver tid gældende takster.

For gods- og passagerbefordring til Nord- og Østgrønland gælder de samme takster som til vestkystens byer, men da disse områder er særlig vanskelige at besejle, kan

indtægterne beregnet efter de nævnte takster, ikke dække omkostningerne. Der ydes derfor af staten tilskud til denne besejling svarende til det årlige regnskabsmæssige underskud.

Såvel i udvalget som i landsrådet i samlingen i 1961 (landsrådsreferatet 1961, side 136) har spørgsmålet om reduktion af taksterne for personbefordring med skib over Atlanterhavet været nævnt. Udvalget er klar over, at en reduktion af taksterne på mange måder vil lette forbindelsen mellem de to landsdele. Udvalget mener imidlertid, at såfremt der ønskes billigere rejser f. eks. til skolebørn eller unge mennesker under uddannelse, bør tilskuddet eller hele udgiften til rejsen afholdes enten af skolevæsenet eller over uddannelseskontoen, fremfor at blive placeret på skibsfartens regnskab, hvor ydelsen af et sådant tilskud ved reduktion af billettaksten vil få til følge, at andre takster stiger, når skibsfartens økonomi skal hvile i sig selv.

Udvalget er i øvrigt bekendt med, at der allerede nu er en adgang for unge, der søger uddannelse i Danmark, til at få fuld frirejse.

Udvalget har under henvisning til værdien af forbedrede muligheder for, at grupper eller enkeltpersoner i Grønland kan aflægge besøg i Danmark og omvendt, overfor ministeren for Grønland anbefalet, at den bevilling, der er stillet til rådighed for frirejser, søges forhøjet, samt at praksis vedrørende bevilling af frirejser ændres, således at også delvise frirejser kan ydes.

Kysttrafikken.

Til gennemførelsen af kysttrafikken ydes der tilskud fra statskassen svarende til det regnskabsmæssige underskud. Dette underskud udgjorde i 1962 ca. 4,6 mill. kr. ialt til skibstrafik og flyvning.

En forhøjelse af billettaksterne i kysttrafikken i Grønland har tidligere været på

tale. Spørgsmålet blev imidlertid på grund af de politiske og sociale aspekter, som denne sag indeholder, henvist til behandling i udvalget.

Baggrunden for det fremsatte forslag om takstforhøjelse er, at taksterne - bortset fra en regulering af teknisk art i foråret 1962 - siden 1952 kun er hævet med 10 pct., uanset at omkostningerne er steget betydelig mere. Til sammenligning kan anføres, at det grønlandske pristal i samme periode er steget med godt 40 pct.

Endvidere har man ønsket at få tilvejebragt harmoni mellem flyvetakster og takster for befordring med skib.

Det har vist sig, at udgifterne ved passagerbefordring med fly er mindre end ved skibsbefordring. Regnskabsstallene for 1960 viser, at indtægterne ved flyvebefordring har givet 60 pct. dækning af de direkte flyveudgifter, medens indtægterne ved skibsbefordring i samme periode kun har givet en dækning på 18 pct. af udgifterne til passagerbefordringen. Regnskabet for de efterfølgende år viser et tilsvarende billede. I denne forbindelse må det erindres, at billettaksterne for flyvning er dobbelt så store som skibstaksterne, men selv ved anvendelse af skibstaksterne også for flyvning ville billetindtægterne have givet en dækning på 30 pct.

Det er udvalgets opfattelse, at det misforhold, der er opstået mellem billetpriserne og

omkostningerne ved driften af kystskibene, efterhånden bør udjævnes.

Udvalget skal derfor anbefale, at der sker en moderat forhøjelse af billetpriserne, men kan ikke gå ind for, at der for tiden søges opnået balance mellem omkostninger og indtægter.

Togtning mellem byer, udsteder og bopladser.

For passagerbefordring og transport af privat gods har der indenfor denne trafik været anvendt takster svarende til de for den øvrige kystfart gældende. For transport af transitgods og boligstøttematerialer har der ikke være beregnet betaling, idet omkostningerne herved sammen med udgifterne ved togtningen af gods for KGHs forskellige virksomheder, er blevet fordelt mellem forsyningstjenesten og produktionsvirksomheden efter et særligt fordelingsystem.

Udvalget kan tilslutte sig et af KGH fremsat forslag om en ændring af denne ordning, således at gods afregnes efter gældende takstregulativ, der dog kun dækker de med lastning og losning forbundne omkostninger. I henhold hertil opkræves betaling såvel for Handelens som for andre offentlige institutioners og privates godsforsendelser. Takster for passagerbefordring fastsættes efter samme princip som den øvrige kysttrafik. Det herefter fremkommende driftsunderskud søges som tilskud til kysttrafikken.

XL Jordpolitikken

INDFØRELSE AF AFGIFT FOR BRUG AF JORD I GRØNLAND

A. Problemstilling.

Gennem de senere år har spørgsmålet om Grønlands jord været drøftet indgående. Drøftelserne har vedrørt såvel problemet om ejendomsretten til jorden som vilkårene for jordens udnyttelse. Baggrunden for, at disse spørgsmål overhovedet har haft nogen interesse, er, at de grønlandske byer også på dette område er på vej mod forhold, der svarer til tilstanden i det øvrige Danmark. Medens der hidtil har været ubegrænset jord til rådighed i Grønland, og jorden derfor ikke har haft nogen knaphedspris, er nu en af følgerne af den igangværende omformning af samfundet, at jorden nogle steder er ved at få en selvstændig økonomisk værdi. De direkte årsager til denne udvikling må i det væsentlige søges i befolkningstilvæksten, tendensen henimod befolkningsskoncentration i de større byer og erhvervslivets modernisering, alt i forbindelse med en almindelig velferdsstigning med øget boligbehov samt knaphed på jord, der er egnet til bolig- og erhvervsformål.

At jorden adskillige steder har fået en økonomisk værdi er kommet til udtryk derigennem, at salg af huse i de senere år er foregået til priser, der klart har oversteget selve bygningens værdi og altså må have inkluderet betaling for grundarealet eller for husets beliggenhed. Grundværdien eller beliggenhedsværdien realiseres altså gennem en overpris på selve huset.

Udvalget har ved sine drøftelser af jord-

spørgsmålet bl. a. taget udgangspunkt i den af Grønlandsudvalgets økonomiske konsulent udarbejdede redegørelse om jordspørgsmålet i Grønland («Økonomisk politik i Grønland», bilag 5). Et hovedpunkt i drøftelserne har det været, om man skulle arbejde hen imod en retlig udformning af spørgsmålet om, hvorvidt jord i Grønland er undergivet privat ejendomsret, eller om der - med det grønlandske samfund eller det offentlige som ejer af jorden - kun er tale om en brugsret, principielt uopsigelig og overdragelig, for den person, der har fået jorden tildelt eller overladt til brug.

Det andet væsentlige punkt i drøftelsen af jordspørgsmålet har været spørgsmålet om ønskeligheden af og mulighederne for inddragelse til det offentlige, samfundet, af jordrenten, jfr. om den nøjere afgrænsning af dette begreb nedenfor under C.

B. Ejendomsretten til Grønlands jord.

Hvad angår det første spørgsmål om ejendomsretten til jorden kan et *flertal* i udvalget, nemlig samtlige medlemmer med undtagelse af Simon From og Erik Ninn-Hansen, tilslutte sig den hidtil gældende opfattelse, at det offentlige, det grønlandske samfund, betragtes som ejer af den grønlandske jord, medens den person, der har fået jorden tildelt, har en vid brugsret til jorden, en brugsret som er uopsigelig, som giver sin indehaver adgang til enhver form for faktisk råden over jorden, og som kan overdrages ved arv

og ved salg af hus eller erhvervsvirksomhed. Brugsretten vil tillige muliggøre belåning mod sikkerhed i de på jorden opførte bygninger.

Flertallet har dog foreslået den almindelige regel om, at brugsretten skal være uopsigelig, suppleret med en regel om, at det offentlige i særlige tilfælde, hvor hensynet til byudviklingen kræver det, skal have adgang til at tildele en brugsret til et jordareal i et begrænset åremål, f. eks. 50 år, således at det offentlige efter dette tidsrum skulle være berettiget til at overtage såvel jordarealet som de på dette stående bygninger mod en af et uvildigt vurderingsorgan fastsat erstatning for bygningernes værdi på overtagelsestidspunktet.

Til belysning af flertallets begrundelse skal det anføres, at der fra de grønlandske medlemmers side er peget på, at vigtige følelsesmæssige grunde kunne tale for indførelse af en ordning i Grønland, hvorefter den grønlandske husejer fremtidig får tillagt en ejendomsret og ikke blot som hidtil en brugsret til den jord, hans beboelseshus står på. Den grønlandske gruppe kom imidlertid til den konklusion, at befolkningens interesser i højere grad ville blive tilgodeset ved bevarelse af det hidtidige ejendomsretssystem. Denne ordning giver befolkningen samme følelsesmæssige tilknytning til jorden som den ville have som jordejer; det udtryktes under forhandlingerne på den måde, at man ikke er ringere stillet, fordi ens jord ejes af det samfund, som man selv tilhører.

Flertallet har tillige taget i betragtning, at det ved Danmarks eventuelle indtræden i Fællesmarkedet kunne få uheldige konsekvenser, om ejendomsretten til jord var på private hænder, idet alle borgere inden for Fællesmarkedet i så fald kunne erhverve jord i Grønland. En bevarelse af det hidtidige ejendomsretssystem vil give en vis beskyttelse af den grønlandske befolkning og andre danske statsborgere.

Et *mindretal*, bestående af From og Ninn-Hansen, ønsker indført privat ejendomsret til jord i Grønland og i forbindelse hermed gennemført en matrikuleringsordning. Mindretallet finder det væsentligt, at den grønlandske befolkning får adgang til samme ejendomsretsfølelse som andre danskere har i den øvrige del af riget. Mindretallet er af den opfattelse, at argumentet vedrørende Fællesmarkedet er uden betydning, når brugsretten til jorden kan sælges, og finder iøvrigt, at tilvandrere kan være af værdi for udviklingen.

C. Jordrenten og dens eventuelle inddragelse.

Begrebet jordrente.

Efterhånden som folkemængden i et land vokser, vil forskelligheder i jordens beskaffenhed og beliggenhed få stadig forøget betydning, og knaphed på brugbar jord vil gøre sig gældende. Dette fører med sig, at jorden får værdi i handel og vandel stigende i samme grad, som efterspørgslen efter og knapheden på jord forøges.

Kun den jord, der er så ringe eller så dårligt beliggende, at den ikke kan finde lønnende anvendelse eller kun lige give dækning for driftsudgifterne, vil være uden værdi.

Grundværdien er udtryk for de økonomiske fordele, der knytter sig til hvert enkelt areal på grund af de natur- og samfundsskabte egenskaber, der gør arealet egnet og efterspurgt til boplads eller som grundlag for økonomisk virksomhed, dels de fordele, der skyldes jordens naturgivne og ved tidligere slægtleds virksomhed fremkomne beskaffenhed, dels de samfundsskabte fordele, der skyldes beliggenhed i forhold til veje og trafikmidler, nærheden af afsætnings- og forsyningsmarkeder, skoler og andre fordele ved at være omgivet af et samfund.

Grundværdien, jordens handelsværdi, vil

i det store og hele svare til den indtægt i penge eller penges værdi, som jorden ved en økonomisk god anvendelse ventes at kunne give udover almindeligt vederlag for arbejde og forrentning af bygningers og driftsmidlers værdi. Det er denne indtægt eller årlige brugsværdi, som man i almindelighed kalder jordrenten eller grundrenten. Den tilfalder ejerne af jorden og går fra i det udbytte af den økonomiske virksomhed i samfundet, der står til rådighed til arbejdsudbytte og rente af arbejdsskabt kapital (bygninger og driftsmidler), der samvirker i produktionen.

Jordrenten består i de udviklede samfund, der har et grundbeskatningssystem, traditionelt af en afgift for leje af jorden med tillæg af den jorden påhvilende grundskyld. Dette kan også udtrykkes således, at grundskylden er en delvis inddragelse af jordrenten; indtægten herudover er den del, der tilfalder jordens ejer.

Til denne indtægt svarer jordens handelsværdi eller grundværdi, d.v.s. jordrentens kapitalværdi, der ikke blot er afhængig af, hvor stor grundrenten er i øjeblikket og — måske navnlig — ventes at blive i fremtiden, men også af det almindelige renteniveau.

Jordrenten i Grønland.

Under den stedfindende udvikling af det grønlandske samfund er det af mange blevet anset for meget ønskeligt at undgå, at der opstår private jordrenteindtægter. De vigtigste argumenter herfor er (1) det sociale retfærdighedssynspunkt - ønsket om at undgå dannelse af arbejdsfri indkomster - og (2) hensynet til en ligestilling af grønlandere og danskere som selvstændigt erhvervsdrivende. De bedst beliggende ejendomme presses op i pris, og hvis jordrenteindtægten skal tilfalde den private grundejer, vil der af køberen kræves en større kapital, idet købesummen indbefatter den kapitaliserede beliggenheds-

værdi i form af en overpris for huset. Den formodet kapitalisvægere grønlander er derfor ringere stillet, end han ville være, hvis jordrenten blev inddraget gennem en årlig afgift. Det har dertil vist sig, at det ofte er folk fra Danmark, der har opkøbt de velbeliggende ejendomme, og ved salg medtager de den kapitaliserede rente til Danmark til skade for den grønlandske befolkning. Endelig har man (3) anset det for nødvendigt at sikre den bedst mulige udnyttelse af den knappe jord, således at jordens anvendelse bliver den økonomisk bedste. Dette behov er størst ved de større beboede steder, navnlig i de byer, som står foran en industriel udvikling.

Til opnåelse af disse formål er det foreslået at lade det offentlige inddrage jordrenten enten gennem en beskatning i form af grundskyld af den private besiddelse af jord, der har knaphedsværdi, eller ved etablering af lejeforhold vedrørende den samfundet tilhørende jord mod pligt til betaling af en jordlejeafgift, idet der samtidig kan ske en fastlæggelse af betingelserne for jordens anvendelse og de øvrige vilkår for lejen.

Med udgangspunkt i den retstilstand med hensyn til ejendomsretten til jorden, der efter flertallets opfattelse bør gælde i Grønland, nemlig at ejendomsretten tilkommer samfundet, går udvalgets *flertal* ind for, at jordrenten inddrages til det grønlandske samfund i form af opkrævning af en jordlejeafgift. Denne fastsættes ved et direkte skøn over, hvor meget den enkelte må antages at være villig til årligt at betale for at drive erhverv eller bo på dette bestemte sted, og de forskellige afgifter vil således være udtryk for, at visse kvarterer i en by er mere eftertragtede og derfor værdifuldere end andre. Der bliver således efter flertallets indstilling ikke tale om beregning af kapitalværdien af jorden. Afgiften skal tilfalde kommunen, således at den direkte kommer det lokale grønlandske samfund til gode, og

afgiftsfastsættelsen skal foretages af kyndige folk med godt lokalkendskab.

Flertallet understreger som sin opfattelse, at afgiftsordningen bør udformes således, at den virker så enkel som muligt, men mener iøvrigt ikke selv at kunne give anvisninger om udformningen af principperne for fastsættelsen af jordrejeafgiften, hvorom det henviser til den i bilaget indeholdte redegørelse. Det bemærkes, at udvalget ikke har taget stilling til de i redegørelsen anførte synspunkter.

Et *mindretal*, bestående af Simon From og Erik Ninn-Hansen, der som anført ønsker privat ejendomsret til jord indført, er enig med flertallet om, at jordrenten ikke uden videre bør tilfalde de private jordejere direkte og ubeskåret, men ønsker en del af jordrenten inddraget gennem en ejendomsbeskatning efter samme principper og i samme omfang som i det øvrige Danmark med undtagelse af grundstigningsskylden.

XII.

SAMMENFATNING AF UDVALGETS FORSLAG

I den landsrådsudtalelse, der blev den direkte anledning til nedsættelsen af Grønlandsudvalget af 1960, understreges det, at der burde skabes klarhed over behov og muligheder for den videre udbygning af Grønland på længere sigt.

Selvom der siden verdenskrigens afslutning er sket en tredobling af levestandarden i Grønland, er der enighed om, at man endnu ikke er nået dertil, at levestandarden i Grønland som helhed kan betragtes som tilfredsstillende.

Målet for enhver grønlandspolitik må være at højne den grønlandske befolknings politiske, sociale og kulturelle status og at forbedre levestandarden. Dette mål må nås i samarbejde mellem befolkningen i Grønland og i det øvrige Danmark, samtidig med at den grønlandske befolknings medbestemmelsesret og medansvar for udviklingen i Grønland bør øges.

For at skabe større klarhed over den langsigtede målsætnings praktiske betydning og de tekniske og økonomiske muligheder for den videre udbygning af Grønland har udvalget ladet udarbejde en udviklingsplan for tiåret 1966-75. Denne plan omfatter investeringer og offentlige driftsudgifter for ialt 4,2 milliarder kroner i tiåret, og den forudsætter, at investeringerne for perioden som helhed kommer op på et niveau, der ligger 70 pct. over investeringsomfanget i 1963.

Et af hovedsynspunkterne for udviklingsplanen er, at der må investeres i et sådant

omfang, at der ikke alene skabes beskæftigelsesmuligheder for den stærkt voksende arbejdsstyrke, men også således at den nuværende underbeskæftigelse kan reduceres. Det er endvidere udvalgets opfattelse, at befolkningens levestandard øges mest inden for de givne muligheder ved i højere grad at koncentrere investeringerne om de bedst egnede byer, d.v.s. byerne i det område af Grønland, der kan besejles året rundt, og hvor fiskeriet kan udvides til et helårsfiskeri. Det forventes, at folketallet i byerne Frederikshåb, Godthåb, Sukkertoppen og Holsteinsborg i løbet af tiårsperioden vil stige fra ca. 10.000 til 23.000, hvoraf knap halvdelen vil bo i Godthåb. Det skulle være muligt i dette tiår at udbygge byerne, således at folketallet på udsteder og bopladser kan blive reduceret med ca. 3.000, og det forventes således, at der vil ske en væsentlig større omlokalisering af befolkningen end i det forudgående tiår, hvor byerne kun har opsuget hovedparten af befolkningstilvæksten. Byudviklingen har ikke kunnet holde trit med familiernes ønsker om at flytte til byerne med det resultat, at der stadig findes mange familier, der ikke kan realisere deres flytteønsker.

Byudviklingen skulle således give et bidrag til løsningen af det alvorlige sociale problem, der findes på ustederne, hvor indkomsterne ligger relativt lavt.

Omlokaliseringen af befolkningen, der er en uundgåelig følge af ændringen i erhvervsgrundlaget og en nødvendig betingelse for

udviklingen af en eksportindustri, der kan bære højere lønninger og indhandlingspriser, stiller store krav til boligprogrammet, der samtidig skal være så rummeligt, at en stor del af den nuværende boligmasse kan saneres. Bolignøden er et af de alvorlige problemer, der snarest må løses. En forsvarlig boligstandard skulle kunne nås ved opførelse af 4.500 boliger i tiåret.

Udvalget foreslår endvidere, at der i en begrænset årrække gives særlige tilskud til reparationer af boliger, bl. a. til isolering af ældre huse.

Uddannelsesprogrammet, der bygger på de planer, der er opstillet af Uddannelsesrådet for Grønland, tillægges også en høj prioritet i udviklingsplanen. Når disse planer er realiseret, vil en stor del af de nuværende mangler være afhjulpet.

Uddannelsesmulighederne vil i byerne for børneskolens vedkommende og for så vidt angår den erhvervsmæssige uddannelse inden for de betydende fag komme på højde med den uddannelse, der gives i det øvrige land.

Ved udarbejdelsen af planen har man ligeledes lagt stor vægt på at få dækket behovet for børneinstitutioner, ungdomsklubber, forsamlingshuse, alderdomshjem m. v. i byerne ved periodens slutning.

Planen er kun foreløbig; den må viderebehandles i Grønlandsrådet, hvor landsrådet - i overensstemmelse med udvalgets målsætning om at øge befolkningens medbestemmelsesret og medansvar for udviklingen - kan gøre sin indflydelse gældende på planlægningen.

Udvalgets forslag om oprettelse af Grønlandsrådet er gennemført ved lov af 4. juni 1964. Til rådet knyttes et sekretariat, hvis opgaver vil være at udarbejde det fornødne materiale for rådets arbejde.

Udover landsrådets repræsentation i Grønlandsrådet på 3 medlemmer stilles der forslag om en udvidet repræsentation i sty-

relsesrådet for KGH fra 1 til 3 medlemmer og om repræsentation på 3 medlemmer i »Grønlands Eksportorganisation«s styrelse og 2 i tilsynsrådet for GTO.

Udvalget stiller også forslag om udvidelse af det lokale selvstyre, således at det indkomne provenu af indførselsafgifterne deles mellem landskassen og kommunekasserne efter et forhold, der fastsættes af landsrådet og for flere år ad gangen. Det beløb, der skal tilfalde kommunerne, bør efter udvalgets opfattelse fordeles efter folketal. Udvalget stiller ikke konkrete forslag om udvidelse af kommunernes forvaltningsområde på indeværende tidspunkt, men de nye indtægter vil give kommunerne basis for at tage nye opgaver op. Udover andelen af afgiftsprovenuet skal kommunerne have adgang til at opnå særlige tilskud fra landskassen, og herudover foreslår udvalget, at der gives kommunerne adgang til at optage lån f. eks. i de grønlandske sparekasser. Endelig foreslås det, at en del af den kommunale forvaltning, f. eks. de sociale ydelser der tildeles efter et retsprincip, dækkes direkte af landskassen.

Efter at de forskellige sagsområder inden for grønlandsadministrationen er blevet gennemgået i en række arbejdsudvalg, stiller udvalget forslag om, at en del ressortområder overføres til fagministerierne:

Politiet overføres til Justitsministeriet fra 1. januar 1965.

Kirken overføres til Kirkeministeriet i 1966.

Grønlands radio overføres til Ministeriet for kulturelle Anliggender i 1966. Sundhedsvæsenet overføres til Indenrigsministeriet inden 1968.

Skole- og uddannelsesvæsenet overføres til Undervisningsministeriet i 1970.

Teletjenesten overføres til Ministeriet for offentlige Arbejder, når dette eller det eventuelle nye enhedsteleselskab vil være rede til at modtage området.

Udvalget har endvidere overvejet spørgsmålet om Den kgl. grønlandske Handels og Grønlands tekniske Organisations status.

Uanset at udvalget forventer, at der fremover etableres flere private virksomheder inden for produktion, handel og distribution, jfr. senere, kan det ikke forventes, at omsætningen inden for KGH vil formindskes, men den vil måske ikke stige i samme takt som hidtil. KGHs virksomhed har ikke inden for produktionen været ledet af rene forretningsmæssige synspunkter, men man har anset det som en pligt at skaffe befolkningen adgang til indhandling af produkterne. Udvalget har derfor fundet, at KGH må bevares som en statsinstitution, men at organisationsformen ændres, således at KGH bli ver et direktorat med direkte referat til ministeren. Udvalget mener endvidere, at virksomhedens organisation og forretningsmetoder til enhver tid bør tilrettelægges efter de bedste forbilleder i det private erhvervsliv. Hvor forretningsmæssige synspunkter skal fraviges til fordel for velfærdspolitiske, bør det ikke være Den kgl. grønlandske Handels ledelse alene, der træffer sådanne beslutninger. Som eksempler på denne »afpolitisering« kan nævnes tilskudspolitikken og afgørelser af, hvorvidt virksomheder, der hidtil har været drevet af Den kgl. grønlandske Handel, skal overdrages til private.

Det er udvalgets opfattelse, at styrelsesrådet bør opretholdes, men dets sammensætning foreslås ændret som følge af ovenstående. Det foreslås således, at den politiske repræsentant for Folketingets Grønlandsudvalg udgår samtidig med dette udvalgs ophævelse. Den grønlandske repræsentation skal styrkes, idet landsrådet efter forslaget skal have adgang til at udpege 3 repræsentanter med sagkundskab inden for Den kgl. grønlandske Handels arbejdsområder. Det foreslås, at Håndværksrådet i stedet bliver repræsenteret i GTOs tilsynsråd, jfr. nedenfor, og at Arbejderbevægelsens Erhvervs-

råds og F.D.B.'s repræsentanter erstattes med et medlem udpeget af Andelsudvalget og et medlem udpeget af Det kooperative Fællesforbund. Endvidere foreslås, at Butikshandelens Fællesråd får ret til at udpege et medlem.

Udvalget går ind for, at GTO bevares som en statsinstitution, eftersom der må findes et centralt organ, der forestår og leder de tekniske arbejder, hvoraf hovedparten finansieres af offentlige midler. Endvidere må GTO drive en række tekniske virksomheder såsom vand- og elværker. Det foreslås, at GTO får status som et direktorat under Ministeriet for Grønland, og at der i stedet for det eksisterende anlægsudvalg oprettes et tilsynsråd for GTO. Dette råd skal følge GTOs arbejde og rådgive organisationen vedrørende den tekniske planlægning og gennemførelse af anlægsvirksomheden, samt vedrørende driften af forskellige tekniske virksomheder. Rådet skal endvidere påse, at organisationen til enhver tid har en sammensætning og et omfang, som er rimelig i forhold til de opgaver, der er pålagt den, samt påse at disse opgaver løses teknisk og økonomisk forsvarligt. Rådet foreslås sammensat af 2 medlemmer udpeget af landsrådet, 4 medlemmer fra forskellige danske organisationer, 1 medlem udpeget af Finansministeriet samt departementschefen i Ministeriet for Grønland.

Et flertal af udvalget foreslår endvidere, at udvalget for Samfundsforskning i Grønland opretholdes, og at det knyttes til Grønlandsrådet, således at arbejdet foregår efter en af rådet anbefalet forskningsplan. Endvidere foreslås udvalgets kommissorium og sammensætning taget op til overvejelse. Et mindretal (From og Ninn-Hansen) foreslår dog udvalget ophævet.

Tilsvarende foreslås det, at der indledes et samarbejde mellem Grønlandsrådet og dettes sekretariat og Lovudvalget.

Pris- og lønnevnet foreslås ophævet, da

dets opgaver fremover vil blive dækket af Grønlandsrådet og dets sekretariat.

For at fremme beskæftigelsen foreslår udvalget, at der oprettes arbejdsanvisnings- og vejledningskontorer i de større byer. Disse kontorer skal også bistå tilflyttere.

Da den økonomiske udvikling i Grønland hovedsagelig må baseres på en fremgang i fiskeriets produktivitet, har udvalget nøje gennemgået fiskeriets problemer støttet af særlige fiskerisagkyndige, bl. a. fra Norge.

Det har igennem en årrække været målet at udvide det grønlandske kyst- og fjordfiskeri til også at omfatte et helårsfiskeri ved bankerne. Efter at de fornødne industrianlæg er opført eller under opførelse, foreslår udvalget, at det første skridt til et storfiskeri tages ved, at der for statens midler anskaffes 5 større fartøjer på omkring 100 tons, der skal drives af KGH, indtil de kan overdrages til fiskere bosat i Grønland.

Ser man fartøjs- og fabriksøkonomien under eet, skulle sådanne fartøjers indsats i det grønlandske fiskeri give muligheder for et udbytte, der kan bære væsentlig højere lønninger og indhandlingspriser end de, der i øjeblikket ydes. Ser man derimod fartøjsøkonomien isoleret, må det anses for tvivlsomt, om større fartøjer kan opnå rentabel drift med de priser, som den nuværende prisstruktur giver, selv efter gennemførelsen af de forhøjelser, som Grønlandsudvalget har foreslået. Efter de kalkulationer, der er foretaget, må indhandlingspriserne hæves, så fartøjerne opnår en gennemsnitspris på ca. 55 øre pr. kg torsk for at gøre driften rentabel. Udvalget foreslår, at indhandlingsprisforhøjelsen hovedsagelig gives om vinteren, d.v.s. perioden fra 1. oktober til 31. marts, for at stimulere til anskaffelse af de store fartøjer, der kan forsyne industrianlæggene med fisk nogenlunde jævnt igennem året.

For at fremme interessen for anskaffelsen af de store fartøjer foreslår udvalget endvi-

dere, at der ydes større tilskud end hidtil til anskaffelse af fartøjer over 70 fod. Udvalget foreslår, at der til sådanne fartøjer skal kunne ydes tilskud på op til 30 pct. Udvalget foreslår endvidere, at der stilles en bevilling til rådighed for tilskud til udskiftning af ældre uhensigtsmæssige fartøjer.

Uddannelsen af såvel unge som ældre fiskere er af afgørende betydning for en hurtig ekspansion i det grønlandske fiskeri. Udvalget giver derfor sin fulde tilslutning til det uddannelsesprogram, der er opstillet af Uddannelsesrådet for Grønland, og som omfatter opførelse af en særlig fiskerfagskole, men henstiller, at igangsættelsen af undervisningen ikke afventer etablering af specielle bygningsanlæg, men at der i det omfang, lærerkræfterne muliggør det, bevilges midler til, at der straks startes undervisning i praktisk fiskeri m. v.

Af andre foranstaltninger, der foreslås gennemført, kan nævnes ansættelse af en fiskerikonsulent med sæde i Godthåb. Konsulentens arbejdsopgaver tænkes i første omgang at blive at organisere en fiskeruddannelse på lokal basis i de forskellige byer og at yde hjælp i tekniske og Økonomiske spørgsmål ved overgang til større bådtyper. Der foreslås oprettet et grønlandsk fiskeritidsskrift og en fiskeribogsamling til støtte for fiskeriets udvikling.

Endvidere understreges nødvendigheden af, at der skaffes de fornødne midler til gennemførelse af eksperimentelle fiskeriforsøg ved anvendelse af moderne redskaber, og det henstilles, at biologerne udarbejder en plan for en bredt anlagt undersøgelse og kortlægning af råstofforekomster i havet i det grønlandske fjord- og kystområde. Endelig foreslås det, at der ydes Landsforeningen for fiskere og fangere i Grønland, KNAPP, en afgift på 5 ‰ af indhandlingen mod hidtil 2 ‰ til organisations- og oplysningsarbejde.

Med hensyn til udbygningen af industri-anlæggene i land konkluderer udvalgets undersøgelser i, at der i tiåret 1966-75 skulle være arbejdskraft til rådighed, der skulle gøre det muligt at fordoble filetfabrikkerens kapacitet i byerne Narssaq, Frederikshåb, Sukkertoppen, Godthåb og Holsteinsborg. Herudover bør der nord og syd for det nævnte åbentvandsområde foretages investeringer, så de dér arbejdende fiskere kan afsætte deres fangster.

For at opnå en rimelig udnyttelse af fabrikskapaciteten i alle årets måneder, bør der til enhver fabrik knyttes 7 linebåde af ca. 100 tons eller 2-3 trawlere af 450 tons, og disse fartøjers drift må tilrettelægges i snævert samarbejde med fabrikkernes ledelse. Udvalget peger på det hensigtsmæssige i, at der ved planlægningen af industri-anlæg samtidig planlægges bygning af fiskerfartøjer. Med denne ideelle forudsætning som udgangspunkt skulle produktionen af fryseprodukter i 1975 kunne stige til 40.000 tons mod 3.000 tons i 1963.

Udvalget har også drøftet, hvorvidt man kunne anbefale køb af fisk fra ikke-grønlandske fiskere som en udvej for en hurtig løsning af råvareproblemerne. Der har igennem nogen tid været arbejdet på at få afsluttet sådanne leveringsaftaler, og udvalget anbefaler, at disse forhandlinger fortsættes under hensyn til de økonomiske fordele, der vil være forbundet med helårsdrift af de grønlandske industrianlæg for den grønlandske befolkning, men udvalget understreger, at aftalerne i første række bør træffes med danske og færøske fiskere, og at man i det omfang, det måtte blive nødvendigt med fiskeleverancer fra andre end færøske og danske skibe, helt og fuldt må respektere de nye fiskerigrænser.

Udvalget har desuden gennemgået fangernes erhvervsforhold, der - mod forventningerne omkring 1950 — er blevet væsent-

ligt forbedret gennem den sidste halve snes år.

Udvalget har bl. a. bygget sine overvejelser på en særlig rapport om udviklingsproblemerne i fangerdistrikterne, og der anbefales for Umanak distrikts vedkommende en indsats af mindre motorbåde i fiskeriet af hellefisk, der er blevet en væsentlig faktor for befolkningens eksistens. Det skønnes, at det aktuelle behov for mindre motorbåde er 50-75. En forbedring af erhvervsudbyttet og en lettelse af arbejdsbyrden kan tillige opnås ved opførelse af flere fangst- og fiskehytter.

I Upernavik distrikt er sælfangsten den dominerende indtægtskilde, og der er næppe store muligheder for at effektivisere det traditionelle fangererhverv. Fremgang kan dog formentlig stimuleres ved anskaffelse af mindre motorbåde til transport af kajaker til fjernere liggende fangstpladser.

Thule distrikt har ikke haft fremgang i den reale pengeindkomst pr. indbygger i tiåret. Der næres visse bekymringer for, at der i løbet af få år vil opstå vanskeligheder med at opretholde den nuværende levestandard omkring Thule by, men for distriktet som helhed synes der ikke at være fare for nogen umiddelbar forringelse af erhvervsgrundlaget. Der må skabes muligheder for udnyttelse af nye fangerområder, bl. a. ved oprettelse af nye depoter og fangsthytter.

I Scoresbysund distrikt synes fangererhvervet fortsat at give mulighed for et rimeligt økonomisk udbytte.

I Angmagssalik spiller torskefiskeriet en stadig stigende rolle for befolkningen, og der skulle være mulighed for en yderligere fremgang i dette fiskeri, der dog vil være stærkt sæsonbetonet.

For Kap Dans og Angmagssaliks vedkommende foregår fiskeriet på det åbne hav, og der er for at udnytte fiskeforekomsterne anskaffet 2 stk. 10 tons kuttere, der

administreres af handelschefen, og driften af disse fartøjer vil vise, om der er mulighed for rentabel kutterdrift i Angmagssalik distrikt. Hvis forsøget falder heldigt ud, bør der efter udvalgets opfattelse ydes særlig støtte fra statens side til ophjælpning af fiskeriet.

På grundlag af en redegørelse fra Det jordbrugsfaglige udvalg har udvalget gennemgået fåreavlens problemer. Det skulle være muligt at kultivere så store arealer, at der kan skabes græsningsmuligheder for 60.000 moderfår, d.v.s. en dobbelt så stor bestand som der findes i øjeblikket. Udover en besætningsforøgelse i de eksisterende brug skulle der kunne oprettes ca. 40 nye brug. Da udviklingsmulighederne er begrænsede, anbefaler udvalget, at der vises tilbageholdenhed med at give ikke-grønlandere tilladelse til at etablere sig som fåreholdere.

Udvalget anbefaler en intensivering af opdykningsarbejdet, og at der til landbrugsstationen knyttes de konsulenter, der er nødvendige. Låneordningen foreslås bl. a. udvidet til at omfatte mere langfristede driftslån. Endelig foreslår udvalget, at man, for så vidt det bliver aktuelt at opføre et fiskeindustri anlæg i Nanortalik, indretter et slagteri i anlægget.

Udvalget anbefaler, at der udarbejdes et program for ophjælpning af grønlandsk kunsthåndværk og husflid.

I 1950 blev Grønland åbnet for det private initiativ, som man navnlig forventede ville gøre sig gældende inden for eksportindustrien.

Den grønlandske næringslov fik imidlertid ikke samme indhold som i det øvrige land, bl. a. for i et vist omfang at forbeholde de foreliggende muligheder for grønlandske næringsdrivende.

Udviklingen har medført, at ca. 20 pct. af detailomsætningen og ligeledes 20 pct. af

anlægsvirksomheden varetages af private næringsdrivende. Bortset fra en kort periode omkring 1950 har private virksomheder inden for eksportindustrien først i de seneste år haft en vis andel i eksporten.

Det private indslag har haft forskellige gavnlige virkninger. Hovedparten af de større virksomheder ejes imidlertid af ikke-grønlandere, hvilket har givet anledning til nogen betænkelighed.

Udvalget har drøftet, hvorvidt betingelserne i den grønlandske næringslov om 6 måneders forudgående fast bopæl i Grønland for at få næringsbrev bør ændres. Et flertal foreslår, at betingelsen bevares, medens et mindretal (Ninn-Hansen, Simon From og Warrer) mener, at begrundelsen for reglens indførelse ikke fortsat er gældende, og foreslår derfor, at der blot bør kræves fast bopæl i Grønland for at få næringsbrev, hvilket svarer til reglerne i det øvrige land.

Udvalget forventer, at det private indslag i erhvervslivet vil vokse.

Inden for bygge- og anlægsvirksomheden forudsættes det således, at lokale håndværksmestre i løbet af en halv snes år vil overtage det arbejde, der udføres af GTOs værksteder, og der forventes også at blive etableret flere butikker og servicevirksomheder.

Med hensyn til overdragelse af statslige erhvervsvirksomheder til private eller andelsforeninger forventes den påbegyndte udvikling fortsat. Udvalget opstiller dog visse betingelser for, hvornår privatisering bør ske.

Overdragelsen må for det første skønnes ubetinget at være til fordel for befolkningen, for det andet ikke vanskeliggøre gennemførelsen af den økonomiske politik, som af ansvarlige politiske myndigheder er udpeget som den rigtige, og for det tredje må overdragelsen ikke medføre, at det offentliges udgifter inden for de tilbageblivende dele

af de pågældende virksomhedsgrene bliver urimeligt byrdefulde.

Dersom disse betingelser er opfyldt, mener udvalget, at grønlænderne bør have fortrinsret ved overdragelsen, hvilket også må gælde i de tilfælde, hvor anmodning foreligger fra mere kvalificerede ikke-grønlændere. Det må dog sikres, at de pågældende ansøges personlige egenskaber, forretningsmæssige kunnen samt økonomiske evner er tilstrækkelige til, at det med rimelighed kan forventes, at de kan drive virksomheden på en for befolkningen betryggende måde.

For at forbedre de grønlandske erhvervsdrivendes muligheder for at drive erhvervsvirksomheder foreslår udvalget, at der for en årrække ansættes en erhvervskonsulent, og udvalget forudsætter i øvrigt, at KGH og GTO på forskellig måde hjælper de grønlandske erhvervsdrivende mest muligt.

Den gældende erhvervslov indeholder regler om oprettelse af en central grønlandsk salgsorganisation og åbner samtidig mulighed for, at ministeren kan give tilladelse til at eksportere uden om denne organisation. Denne salgsorganisation er ikke oprettet, og dispensationsreglen er blevet så flittigt anvendt, at der i realiteten har været tale om en fri eksport af fiskeprodukter, omend den har været pålagt eksportafgifter.

Medens udvalget på den ene side mener, at den frie adgang til etablering af produktionsvirksomheder vil kunne blive til gavn for erhvervsudviklingen i Grønland, mener et flertal af udvalget på den anden side, at eksporten fremover bør samles. Man vil herved opnå så store eksportmængder, at de kan bære et effektivt salgsarbejde, og tillige undgå konkurrence mellem de grønlandske eksportører indbyrdes på kvalitet og pris. I stedet skabes mulighed for at føre en aktiv og selvstændig prispolitik, bl. a. ved indarbejdelse af egne mærker gennem faste afsætningskanaler. For en centralisering af eks-

porten taler endvidere det for grønlandske produkter specielle forhold, at afsætningsmarkederne for fiskeprodukter er særdeles følsomme for udbud, der er mindre velovervejede, selv om det kun drejer sig om mindre mængder.

For at opnå disse økonomiske fordele for det grønlandske fiskerierhverv, der udøves på grænsen af det område, hvor det er menneskeligt muligt at fravriste naturen dens forekomster, foreslår et flertal af udvalget, at der oprettes et organ. »Grønlands Eksportorganisation«, med en styrelse på indtil videre 7 medlemmer, der udnævnes af ministeren for Grønland. Landsrådet udpeger efter forhandling med fiskere, fangere og fåreholdere 3 repræsentanter for disse erhverv, private eksportører udpeger indtil videre 2 medlemmer, og Ministeriet for Grønland og KGH repræsenteres begge med 1 medlem. Dispensationer kan gives af denne organisation, der tillige skal fastsætte produktionsnormer og kvalitetskrav samt nedsætte eksportudvalg vedrørende afsætning af frosne fiskeprodukter og senere evt. udskille flere vareområder til branchekyndige eksportudvalg.

Et mindretal (Ninn-Hansen og Simon From) mener, at der i stedet efter mønster fra eksportordningen for det danske landbrug bør udstedes en bemyndigelseslov, der giver ministeren adgang til, efter indstilling fra en eksportorganisation, at centralisere eksporten. Et mindretal (Ninn-Hansen) mener, under henvisning til at Grønland er en del af det danske rige, at udførsel af varer til det øvrige Danmark må falde uden for eksportorganisationens rammer.

Grønlandsudvalget foreslår endvidere konjunkturudligningsfonden og eksportafgifterne til denne ophævet.

I afsnittet om penge- og kreditvæsenet foreslår udvalget, at anvendelsen af særlige grønlandske kreditsedler og mønter skal op-

høre, idet der ikke længere kan fremføres tilstrækkelig vægtige argumenter for en særordning i Grønland på dette område.

Da de eksisterende statslige låneordninger fra tid til anden er kritiseret for at være utilstrækkelige i forhold til erhvervenes behov, har udvalget overvejet, hvorledes manglerne kan afhjælpes.

Spørgsmålet om, hvorvidt tiden skulle være inde til oprettelse af private pengeinstitutter, har bl. a. været drøftet med repræsentanter for Danske Bankers Fællesrepræsentation, Danmarks Sparekasseforening og Nationalbanken. Disse repræsentanter vil, til trods for at bankvirksomhed i Grønland ikke kan drives med økonomisk udbytte, gå ind for, at der oprettes en »Grønlands sparebank«, for så vidt som vilkårene for driften af et sådant institut tilnærmes forholdene her i landet. Den private bankvirksomhed skulle i givet fald først startes i Godthåb og efterhånden etablere filialer i andre grønlandske byer. Udvalgets øvrige forslag tilgodeser i et vist omfang de vilkår, som er opstillet for oprettelse af banken, men ikke fuldt ud, og udvalget foreslår derfor, at forhandlingerne med pengeinstitutterne fortsættes med henblik på oprettelsen af en privat sparebank.

Der vil imidlertid i en årrække være behov for statslige låneordninger i Grønland, og udvalget henstiller, at bevillingerne fremover bliver tilstrækkelige til, at der kan ydes lån til anskaffelse af fiskerfartøjer og til nødvendige erhvervsvirksomheder.

Udvalget stiller endvidere forslag om, at indlånene i de grønlandske sparekasser udlånes til en rente, der fastsættes efter almindelige bankmæssige principper. Udlånsvirksomheden bør foreløbig centraliseres i erhvervsstøtte- og boligstøtteudvalget, der får stillet de pågældende midler til rådighed af sparekasserne.

De grønlandske sparekasser foreslås om-

organiseret til en selvejende institution, og der foreslås oprettet et sparekassaudvalg, hvis opgave vil blive at fastsætte indlånsrenten, at følge sparekassernes praktiske virksomhed samt at fremme opsparingen ved oplysningsvirksomhed. Udvalget skal endvidere fordele et eventuelt overskud til almennyttige grønlandske formål. Landsrådet skal i dette udvalg repræsenteres af 2 medlemmer, og udvalget sammensættes endvidere af repræsentanter for danske pengeinstitutter, Ministeriet for Grønland og KGH.

Om selve udlånsvirksomheden foreslår udvalget, at der åbnes adgang til at yde driftslån og til at belåne afbetalingskontrakter vedrørende indbogenstande. I denne forbindelse foreslår udvalget, at KGH fremover sælger bl. a. møbler og radioer på afbetaling. Udvalget har i øvrigt stillet forslag om, at afbetalingsloven og andre formueretlige bestemmelser, der naturligt er knyttet hertil, sættes i kraft i Grønland, og dette vil, efter at landsrådet har tiltrådt forslaget, kunne ske i folketingssamlingen 1964-65.

Det foreslås endvidere at udvide låneordningen, således at landskassen og kommunerne, der hidtil - bortset fra boliger - har finansieret investeringerne af de løbende indtægter, får adgang til at optage lån.

Efter forslag fra udvalget er Kongeriget Danmarks Fiskeribanks udlånsområder udvidet til Grønland, hvilket bl. a. skulle lette overtagelsen af fartøjer med indestående i fiskeribanken.

Desuden foreslår udvalget oprettelse af »Grønlands investeringsfond«, der efter statsbevilling i hvert enkelt tilfælde bl. a. skal kunne erhverve aktier og andele i grønlandske erhvervsvirksomheder. Fonden skal bestyres af styrelsesrådet for KGH, hvor danske erhvervsorganisationer er alsidigt repræsenteret.

Med hensyn til kreditvilkårene foreslår udvalget, at lån til erhverv, der forsyner det

grønlandske hjemmemarked, ikke længere bør ydes på særlig favorable vilkår, eftersom denne form for virksomhed også uden støtte giver et rimeligt økonomisk udbytte. Støtten i form af rentelettelse foreslås derimod opretholdt for eksporterhvervenes vedkommende.

Udvalgets forslag vedrørende indkomstpolitikken er i det store og hele gennemført i form af en ny tjenestemandsløve for Grønland, nye overenskomster med Grønlandsk Arbejdersammenslutning og nye prisaftaler med Foreningen for Fiskere og Fangere (KNAPP). Disse ordninger er alle trådt i kraft med virkning fra 1. april 1964. Der er desuden ved lov indført børnetilskud i Grønland fra 1. januar 1964.

Udvalget har endvidere foreslået, at tilskuddet til nedsættelse i huslejen i nybyggeri forøges, og at der ydes landskassen et tilskud til bestridelse af socialpolitiske opgaver. Ændringer i boligstøtteordningen behandles i et udvalg under ministeriet. For så vidt angår tilskuddet til landskassen finder udvalget, at dette mest hensigtsmæssigt kan ydes ved at overdrage det eneretsprovenu, KGH oppebærer ved at tage en særlig avance på visse afgiftsvarer, til landskassen, der derved skulle få en merindtægt, som efter omsætningen i 1964 kan anslås til ca. 4 mill. kr. Statens tilskud til forsyningstjenesten forøges tilsvarende. Afgiftsprovenuet udgjorde i 1962 16 mill. kr., og forslaget betyder derfor en forøgelse af landskassens indtægter med 25 pct.

Når det særlige boligtilskud og tilskuddet til landskassens sociale udgifter medregnes, *betyder udvalgets forslag en samlet indkomstfremgang på 25 pct. for den grønlandske befolkning.* Ser man bort fra disse 2 former for sociale tilskud, udgør forhøjelserne en gennemsnitlig indkomstøgning på 20 pct.

Udvalget går ud fra, at der fortsat ydes statssubsidier til billigørelse af visse nød-

vendighedsvarer og erhvervsredskaber, men foreslår, at formen for tilskuddet ændres, således at subsidierne ydes med et bestemt ørebeløb pr. vareenhed eller samlede beløb til større varegrupper eller som tilskud til udstedsforsyningen eller lignende opgaver. Afgørelsen af, hvilke varer der skal billigøres, bør overlades til Ministeriet for Grønland efter indhentet udtalelse fra landsrådet og Grønlandsrådet.

For så vidt angår taksterne på de ydelser, GTO præsterer, bør disse i princippet fastsættes således, at der opnås dækning for produktionsomkostningerne, dog ekskl. afskrivning og forrentning af faste anlæg, og forhøjelse af de interne grønlandske telegramtakster og telefontakster foreslås gennemført, efterhånden som befolkningens indtægter stiger.

For at øge kontakten mellem landsdelene har udvalget anbefalet, at den bevilling, der er stillet til rådighed for frirejser til og fra Grønland, forhøjes, samt at praksis vedrørende bevilling af frirejser ændres, så der også kan ydes rabat på rejser.

Udvalget foreslår endvidere, at der fortsat ydes tilskud til kysttrafikken bl. a. under hensyn til den betydning, kendskabet til andre dele af Grønland har for udviklingen. Da taksterne imidlertid kun er steget med 10 pct. siden 1952, dækker de kun ca. 18 pct. af omkostningerne, og udvalget anbefaler, at der efterhånden sker en moderat forhøjelse af priserne.

I betænkningens sidste afsnit fastholder et flertal den hidtil gældende opfattelse, at det grønlandske samfund er ejer af al jord i Grønland, og for at forhindre at der dannes sig jordrente hos private, stiller flertallet forslag om, at der indføres en afgift for brug af jord, der har fået særlig værdi på grund af byudviklingen. Denne afgift, der skal svares af de bedst beliggende grunde i de store

byer, skal tilfalde de grønlandske samfund - d.v.s. kommunerne. Et mindretal (Simon From og Ninn-Hansen) ønsker privat ejendomsret til jord indført og ønsker en ejendomsbeskatning indført efter samme principper og omfang som i det øvrige Danmark,

dog undtaget den nuværende grundstignings-skyld og kapitalvindingsskat.

Alle forslag, der skal fremsættes i Folketinget, vil i den kommende tid blive forelagt landsrådet.

København, den 26. juni 1964.

K. Bredahl

Hans C. Christiansen

Peter Heilmann

Albrecht Josefsen

Hans Lynge

Erik Ninn-Hansen

Holger Vivike

Eske Brun

Simon From

Erling Høegh

Jacob Kirkegård

A. W. Nielsen

Odak Olsen

Sigurd Warrer

N. O. Christensen

Ebbe Groes

(formand)

Erling Jensen

Rink Kleist

K. Axel Nielsen

Nikolaj Rosing

Erik Hesselbjerg

Udvalgets kommissorium.

Skrivelse af 18. februar 1960 fra ministeren for Grønland til folketingsmand Victor Gram:

»I sommeren 1959 optog Grønlands landsråd i sin ordinære samling en drøftelse af forskellige politiske, økonomiske og administrative spørgsmål, og som et resultat af disse drøftelser vedtog landsrådet blandt andet en udtalelse, hvori landsrådet som et hovedpunkt henstillede til folketinget at søge fastlagt en langsigtet målsætning for opbygningen i Grønland og for det dansk-grønlandske samarbejde.

Landsrådet kom i sin udtalelse endvidere ind på en række økonomiske, erhvervsmæssige og administrative problemer og henstillede endelig, at kompetencefordelingen mellem myndighederne, specielt grønlandsmiljøministeriet, landsrådet og folketinget, blev trukket klarere op, jfr. i øvrigt bilaget side 193 hvori udtalelsen som helhed er gengivet.

Med udgangspunkt i denne udtalelse fra landsrådet har ministeren for Grønland i efteråret 1959 ført en række forhandlinger med Folketingets Grønlandsudvalg, i hvilke drøftelser landsrådets forretningsudvalg også har været inddraget. Der er herunder opnået enighed om det ønskelige i, at de af landsrådet påpegede problemer tillige med en del andre principielle spørgsmål gøres til genstand for en indgående behandling i et særligt udvalg.

På baggrund heraf har regeringen besluttet at nedsætte et udvalg, der skal have til opgave at foretage en gennemgang af de politiske, økonomiske og administrative forhold vedrørende Grønland og derefter fremkomme med en udtalelse om, hvorvidt der måtte være anledning til inden for disse om-

råder at søge det grønlandske samfunds udvikling tilrettelagt efter andre synspunkter end de hidtil gældende, idet udvalget i bekræftende fald bør fremkomme med forslag herom.

Udvalget påregnes herved at være opmærksom på såvel den ovennævnte udtalelse af landsrådet som på de udtalelser af politisk, økonomisk og administrativ karakter, som landsrådet i sommeren 1959 i øvrigt er fremkommet med.

Det forventes, at udvalget samtidig overvejer spørgsmålet om landsrådets indflydelse med hensyn til anvendelsen af de midler, der af statskassen stilles til rådighed for grønlandske formål.

Yderligere bør spørgsmålet om Østgrønlands og Nordgrønlands politiske forhold behandles, navnlig på baggrund af den af landsrådet i sommeren 1959 vedtagne udtalelse herom.

Udvalget bør dernæst gennemgå den økonomiske og erhvervsmæssige udvikling i Grønland, siden Grønlandskommissionen i februar 1950 afgav sin betænkning.

I forbindelse med en vurdering af den stedfundne udvikling inden for produktionen forventes det, at udvalget gennemgår Grønlands naturlige erhvervsmæssige muligheder - bortset fra de mineralogiske, der vil blive gjort til genstand for drøftelse i en af ministeren for Grønland særlig nedsat minelovskommission - og herunder drøfter spørgsmålet om investeringer i det grønlandske erhvervsliv, blandt andet under hensyntagen til den store befolkningstilvækst.

Udvalget bør endvidere tage stilling til spørgsmålet om en eventuel overgang fra statsdrift til privat drift (herunder andelsdrift) af såvel produktions- og forsyningsvirksomhederne som af de tekniske virksomheder under Grønlands tekniske Organisation.

Endvidere vil det påhvile udvalget at overveje den prispolitik, som det offentlige hidtil har fulgt, ved tilvejebringelse af forsyninger og tjenesteydelser såvel fra Den kgl. grønlandske Handel som fra Grønlands tekniske Organisation til den grønlandske befolkning, hvorved det vil være naturligt, at spørgsmålet om fastsættelsen af priser og takster på et mere omkostningsbetonet grundlag tages med i betragtning.

Desuden bør udvalget overveje spørgsmålet om indførelse af skatter i Grønland blandt andet på grundlag af den betænkning, som i nær fremtid kan forventes fra et særligt embedsmandsudvalg.

Det forventes, at udvalget på baggrund af drøftelser af de ovennævnte spørgsmål tager stilling til lønpolitikken i Grønland og herunder særligt beskæftiger sig med forholdet mellem dansk og grønlandsk lønniveau.

Det påregnes dernæst, at udvalget ser på de grønlandske trafikproblemer, ikke mindst i lys af besejlingsudvalgets betænkning af 2. september 1959.

Det vil endelig være udvalgets opgave at gennemgå de administrative problemer vedrørende Grønland, og i denne henseende tilkendegive sit synspunkt med hensyn til mulighederne for, at en del af de af Ministeriet for Grønland hidtil varetagne opgaver eventuelt henlægges under fagministeriernes ressort, ligesom udvalget bør overveje betimeligheden af at henlægge yderligere opgaver til administrationen i Grønland, hvorved de personalemæssige og økonomiske konsekvenser af en sådan henlægning naturligt må tages i betragtning.

Endvidere bør udvalget være opmærksom på spørgsmålet om, hvorvidt det vil være hensigtsmæssigt og muligt at tilvejebringe en ny organisationsform for Den kongelige grønlandske Handel.

I tilknytning hertil bør forholdet mellem administrationen i Ministeriet for Grønland og Den kongelige grønlandske Handel optages til nærmere drøftelse.

Det tilføjes, at udvalget er bemyndiget til at hidkalde sagkyndige til drøftelse af alle spørgsmål, man måtte ønske at tage op, samt til at nedsætte særlige underudvalg bestående af eller med deltagelse af sådanne sagkyndige.

Under henvisning til foranstående skal man anmode hr. folketingsmanden om at ville indtræde i udvalget som repræsentant for den socialdemokratiske folketingsgruppe samt om som formand at lede dets forhandlinger.

Man har samtidig hermed anmodet formændene for de øvrige udvalgsberettigede folketingsgrupper: venstre, det konservative folkeparti, det radikale venstre og Danmarks retsforbund om hver at ville foranledige udpeget en repræsentant for den pågældende folketingsgruppe til at indtræde i udvalget.

Man har endvidere anmodet de to grønlandske folketingsmænd om at indtræde i udvalget, ligesom man har anmodet Grønlands landsråd om at ville udpege 5 repræsentanter, hvoraf en skal repræsentere de grønlandske fiskere og fangere (KNAPP), medens en anden skal repræsentere de grønlandske arbejdere (GAS).

Man har dernæst anmodet Grosserersocietetet og Provinshandelskammeret om i fællesskab at ville udpege en repræsentant, ligesom Det kooperative Fællesforbund og De samvirkende danske Andelselskaber er anmodet om i fællesskab at udpege en repræsentant.

Endvidere har man anmodet Den konge-

lige grønlandske Handels styrelsesråd og Finansministeriet om hver at ville udpege en repræsentant.

Landshøvdingen over Grønland er yderligere anmodet om at indtræde i udvalget, hvortil der endelig vil blive udpeget en re-

præsentant for Ministeriet for Grønland og en repræsentant for Den kongelige grønlandske Handel.

Afdelingschef Finn Nielsen, Ministeriet for Grønland, er anmodet om at lede udvalgets sekretariatsarbejde.«

KAI LINDBERG

/N. O. Christensen

Underbilag

Udtalelse afgivet af Grønlands landsråd i dettes ordinære samling i sommeren 1959.

Landsrådet finder det rigtigt over for regering og folketing at give udtryk for, at der i Grønland i kraft af hastigt voksende politisk interesse og aktivitet eksisterer et stærkt ønske om, at de politiske instanser i Danmark er opmærksom på behovet for en klarlægning af de bestående og mere og mere påtrængende problemer i Grønland.

Landsrådet henstiller til folketinget, at det tager de grønlandske problemer, der i følge deres natur er egenartede og vanskelige, op på langt sigt og søger udvej for en afklaring af behov og muligheder, sådan at der kan fastsættes en langsigtet målsætning for opbygningen i Grønland og for det dansk-grønlandske samarbejde i overensstemmelse med landsrådets udtalelser og med de politiske og økonomiske muligheder.

Landsrådet anser det navnlig for afgørende, at statens vilje og evne til økonomisk at sikre Grønlands udbygning, herunder ikke mindst erhvervsudbygningen i takt med befolkningstilvæksten, klares. Endvidere bør mulighederne for det private initiativ, herunder andelsbevægelsens, friere udfoldelse undersøges. Landsrådet er af den opfattelse, at det for tiden ikke vil være muligt uden

væsentlige ulemper for befolkningen at afvikle f. eks. GTO og KGH, men at det vil være rigtigt at slå fast, at bl. a. disse institutioner efterhånden bør søges afviklet i det omfang og tempo, det er hensigtsmæssigt og gørligt. Man bør særlig sikre, at spirende privat indsats ikke stilles for vanskeligt, ligesom man i det hele taget ved en afvejning af de fremtidige økonomiske muligheder må tage hensyn til befolkningens egne muligheder for at deltage aktivt i et frit erhvervsliv.

Landsrådet er klar over, at grønlandske spørgsmål hidtil er blevet behandlet stort set uden partipolitiske hensyn, hvilket man har set med tilfredshed og med håb om, at denne tendens kan bevares. Med forbehold heraf finder landsrådet, at kompetencefordelingen mellem myndighederne, specielt Grønlandsministeriet, landsrådet og Folketinget, bør trækkes klart op - alt sigtende imod administrativt og politisk at normalisere forholdene i Grønland og mellem Grønland og Danmark, således at Grønlands placering som en ligeberettiget dansk landsdel - hverken mere eller mindre - fastslås og efterleves med den tilpasning, som landets natur og fjerne beliggenhed må nødvendiggøre.

Udvalgets medlemmer og medarbejdere.

Udvalget blev nedsat den 18. februar 1960 og fik følgende sammensætning:

Folketingsmedlem Victor Gram, formand, Socialdemokratiet
Folketingsmedlem Simon From, Venstre
Folketingsmedlem Erik Ninn-Hansen, Det konservative Folkeparti
Fhv. folketingsmedlem Oluf Steen, Det radikale Venstre
Folketingsmedlem Kr. Kristensen, Retsforbundet
Folketingsmedlem Elias Lauf
Folketingsmedlem Nikolaj Rosing
Landshøvding over Grønland P. H. Lundsteen
Landsrådsmedlem Peter Heilmann
Landsrådsmedlem Erling Høegh
Landsrådsmedlem Jørgen Olsen
Direktør Ebbe Groes, Styrelsesrådet for Den kgl. grønlandske Handel
Konsul Sigurd Warrer, Grossereretskomité og Provinshandelskammeret
Forretningsfører Erling Jensen, Det kooperative Fællesforbund og De samv. danske Andelsselskaber
Fiskeriforeningsformand Albrecht Josefsen, KNAPP (Landsforeningen for fangere og fiskere i Grønland), indstillet af Grønlands landsråd
Forbundsformand Lars Svendsen, Grønlandsk Arbejdersammenslutning (GAS), indstillet af Grønlands landsråd

Departementschef Eske Brun, Ministeriet for Grønland

Kontorchef K. O. Bredahl, Finansministeriet

Direktør Hans C. Christiansen, Den kgl. grønlandske Handel

Som landsrådets repræsentanter indtrådte i første omgang rådets forretningsudvalg. Det endelige valg af landsrådets repræsentanter fandt sted på rådets ordinære samling i 1960, hvor landsrådsmedlemmerne Peter Heilmann, Erling Høegh og Hans Lyng blev valgt som repræsentanter for selve rådet og foreningsformændene Albrecht Josefsen og Lars Svendsen for henholdsvis KNAPP og GAS.

Ved landshøvding P. H. Lundsteens udnævnelse til stiftamtmand og afdelingschef Finn Niensens udnævnelse til landshøvding den 1. september 1960 indtrådte sidstnævnte som medlem, medens stiftamtmanden blev anmodet om at fortsætte sit arbejde i udvalget som tilforordnet sagkyndig.

Efter folketingsvalget den 15. november 1960 indtrådte visitatsprovst Rink Kleist som suppleant for folketingsmedlem, minister M. Gam og folketingsmedlem Holger Vivike som repræsentant for Socialistisk Folkeparti, medens folketingsmedlem Kr. Kristensen udtrådte af udvalget.

Efter at udvalgets formand, folketingsmedlem Victor Gram, blev udnævnt til forsvarsminister den 15. november 1962, blev direktør, cand. polit. Ebbe Groes udpeget til formand og landshøvding Finn Nielsen

som tilforordnet formanden. Samtidig nedlagde Ebbe Groes hvervet som formand for styrelsesrådet for Den kgl. grønlandske Handel. Folketingsmedlem K. Axel Nielsen indtrådte som medlem i stedet for folketingsmedlem Victor Gram.

Samtidig blev direktør A. W. Nielsen anmodet om at indtræde som medlem.

Efter landshøvding Finn Nielsens udnævnelse 1. april 1963 til departementschef i Socialministeriet og kontorchef N. O. Christensens udnævnelse til landshøvding, blev departementschef Finn Nielsen som medlem af udvalget afløst af landshøvding N. O. Christensen, men anmodet om at fortsætte som tilforordnet sagkyndig.

Efter folketingsmedlem Oluf Steens død i december 1963 indtrådte folketingsmedlem Jacob Kirkegaard som repræsentant for Det radikale Venstre.

Endvidere indtrådte forbundsformand Odak Olsen i udvalget som repræsentant for GAS i stedet for Lars Svendsen efter indstilling fra GASs hovedbestyrelse og Grønlands landsråd.

Under 3 møderækker i 1962 og 1963 har GAS været repræsenteret af suppleanten, Kaj Johnsen.

I forbindelse med nedsættelsen af Grønlandsudvalget af 1960 blev daværende kontorchef N. O. Christensen anmodet om at lede udvalgets sekretariatsforretninger og cand. polit. Mogens Boserup knyttet til udvalget som økonomisk konsulent. Sekretær i Ministeriet for Grønland Viggo Svendsen har under hele udvalgsarbejdet været udlånt fra ministeriet og fungeret som fast medarbejder i sekretariatet.

Konsulent Mogens Boserup afsluttede sit arbejde i juni 1963.

Efter kontorchef N. O. Christensens afrejse til Grønland i efteråret 1962 for at fungere som landshøvding under landshøvding Finn Nielsens permission varetog fuldmægtig i Ministeriet for Grønland Pie Barfod udvalgets sekretariatsforretninger.

I maj 1963 blev politimester Erik Hesselbjerg beskikket som tilforordnet formanden og leder af udvalgets sekretariat.

Til sekretariatet har desuden været knyttet følgende medarbejdere til varetagelsen af sekretærarbejdet for underudvalg og løsninger af konkrete opgaver:

Fuldmægtig i Ministeriet for Grønland
E. Bahl (1960)

Fuldmægtig i Ministeriet for Grønland
P. Bryld (1960)

Driftsleder Einar Munch Ellingsen,
Godthåb, har som sagkyndig bistået
udvalget i fiskerispørgsmål (1964)

Fhv. inspektør Kaj Jensen (1960-1964)
Sekretær i Ministeriet for Grønland
Chr. Jensen (1964)

Daværende fuldmægtig i Det statistiske
Departement O. Brandt Jensen
(1960-1961)

Fuldmægtig i Den kgl. grønlandske
Handel Anker Knudsen (1963-1964)
Sekretær i Ministeriet for Grønland J.
Kronborg (1963-1964)

Fuldmægtig i Ministeriet for Grønland
H. Lassen (1961-1964)

Sekretær i Ministeriet for Grønland J.
A. Nolsøe (1960-1964)

Underudvalg.

Til behandlingen af en række særlige spørgsmål har der været nedsat følgende underudvalg:

1. Underudvalget vedrørende kommunalforvaltningen
2. Underudvalget vedrørende kreditforholdene
3. Underudvalget vedrørende trafikforholdene
4. Underudvalget vedrørende Nord- og Østgrønland
5. Underudvalget vedrørende ydelse af børnetilskud
6. Underudvalget vedrørende lønninger og indhandlingspriser
7. Underudvalget vedrørende fiskerispørgsmål.

Underudvalgene har haft følgende sammensætning:

1. *Underudvalget vedrørende kommunalforvaltningen*
Departementschef Eske Brun, formand
Pastor Erling Høegh,
Stiftamtmand P. H. Lundsteen,
Landsrådsmedlem Hans Lyng,
Folketingsmand Nikolaj Rosing,
Landsrådsmedlem Peter K. S. Heilmann,
Ekspeditionssekretær E. Harder, Indenrigsministeriet,
Landsrådsmedlem Albrecht Josefsen.
2. *Underudvalget vedrørende kreditforholdene*
Departementschef Eske Brun, formand,
Kontorchef K. Bredahl,

Direktør Hans C. Christiansen,
Visitatsprovst Rink Kleist,
Stiftamtmand P. H. Lundsteen,
Pastor Erling Høegh,
Landsrådsmedlem Peter K. S. Heilmann,
Landsrådsmedlem Albrecht Josefsen,
Kontorchef Anker Hansen.

3. *Underudvalget vedrørende trafikforholdene*
Kontorchef K. Bredahl,
Direktør Hans C. Christiansen,
Folketingsmand, gårdejer Simon From, formand,
Landsrådsmedlem Peter K. S. Heilmann,
Pastor Erling Høegh,
Konsul, grosserer Sigurd Warrer.
4. *Underudvalget vedrørende Nord- og Østgrønland*
Fhv. folketingsmand, gårdejer Oluf Steen, formand,
Departementschef Eske Brun,
Direktør Hans C. Christiansen,
Landsrådsmedlem Albrecht Josefsen,
Landsrådsmedlem, radioassistent Hans Lyng,
Folketingsmand, landsretssagfører E. Ninn-Hansen,
Folketingsmand Nikolaj Rosing.
5. *Underudvalget vedrørende ydelse af børnetilskud*
Departementschef Eske Brun, formand,
Kontorchef K. Budde Lund,
Kontorchef N. Engberg,
Sekretær E. Brøndberg-Jørgensen,
Fuldmægtig, fru Pie Barfod,

Regnskabschef E. Cortsen,
Folketingsmand Nikolaj Rosing,
Konsulent Mogens Boserup.

6. *Underudvalget vedrørende lønninger og indhandlingspriser*
Kontorchef K. Bredahl,
Departementschef Eske Brun,
Direktør Hans C. Christiansen,
Departementschef Finn Nielsen, formand.
Folketingsmand Nikolaj Rosing.
Underudvalgets betænkning blev i ud-

valget tiltrådt af direktør Ebbe Groes og pastor Erling Høegh.

7. *Underudvalget vedrørende fiskerispørgsmål*
Direktør Hans C. Christiansen,
Direktør Ebbe Groes, formand.
Fisker Michael Heilmann, formand for KNAPP,
Landsrådsmedlem Peter Heilmann,
Landsrådsmedlem Albrecht Josefsen,
Direktør A. W. Nielsen.

Opgørelse over investeringsbehovet 1966-75

	Mill. kr.	Pct. vis fordeling
A. Eksporterhvervene.		
Fiskerfartøjer	135	
Industrianlæg	70	
Tekniske hjælpefunktioner (kajer til fiskerfar- tøjer, udvidelse af el- og vandværker m. v.) ..	55	
Eksporterhvervene ialt	260	14
B. Offentlige institutioner m. v.		
1. Uddannelsesprogrammet:		
Skoler, kollegier og skolehjem	112	
Fagskoler m. v.	48	160 9
2. Sundhedsvæsenet		
3. Kirken	15	1
4. Administrationen		
5. Sociale institutioner:		
Vuggestuer og børnehaver	32	
Ungdomshjem og -klubber	8	
Forsamlingshuse	12	
Andre forsorgsopgaver	13	65 3
6. Brandværn og redningstjeneste		
Offentlige institutioner m. v. ialt	330	18
C. Boligbyggeri.		
Boligstøttelejligheder	370	20
Tjenesteboliger	135	7
Indkvarteringslejre	80	4
Boligbyggeri ialt	585	31
D. Offentlige værker og tekniske virksomheder.		
Elforsyning	90	5
Vandværker	30	2
Renovation	10	0
Entreprenørpladser, værksteder, værfter, ma- skiner og materiel	90	5
Offentlige værker og tekniske virksomheder ialt	220	12
E. Byggemodning		
	100	5

		Mill. kr.	Pct. vis fordeling
F. Kommunikation og transport.			
1. Telekommunikation:			
Færdiggørelse af fjernskriverprojekt, udbygning af telestationer m.v.	25		
Telefonanlæg i de større byer og telekommunikation mellem de større byer	30	55	3
2. Intern flyvning:			
Heliports	11		
Hangarer	4		
Lufthavnsbygning, Sdr. Strømfjord	12	27	2
3. Kysttrafikken:			
Togtefartøjer	10		
Kystskib	15	25	1
4. Havneanlæg			
		60	3
Kommunikation og transport ialt		167	9
G. Forsyningstjenesten m. v.			
Butikker, kontorer og posthuse, havnepakhuse og materiel til transport		130	7
Tankanlæg		60	3
Hoteller		20	1
Forsyningstjenesten ialt		210	11
A-G ialt		1872	100
Reserve (ca. 12 pct.)		ca. 228	
Ialt		2100	

Beretning til Grønlandsudvalget af 1960 fra Uddannelsesrådet for Grønland vedrørende rådets virksomhed og investeringsplaner.

Uddannelsesrådet har, siden det blev nedsat i januar 1962, dels vedtaget at anbefale og iværksætte en række midlertidige foranstaltninger til imødegåelse af det betydelige behov for erhvervsuddannelse, der findes i Grønland, dels drøftet en langtidsplanlægning for uddannelsesområdet.

I det følgende vil der blive gjort rede for:

- A. En skitse til et uddannelsesprogram.
- B. En oversigt over de investeringsbehov, der skønnes at følge af det opstillede uddannelsesprogram.

Rådets sekretariat har stået i kontakt med grønlandsudvalgets sekretariat, således at dette er bekendt med rådets investeringsønsker, der successivt er blevet indarbejdet i en samlet investeringskitse for Grønland.

A. Skitse til et uddannelsesprogram for Grønland.

Ved udarbejdelsen af et uddannelsesprogram for Grønland er rådet gået ud fra den forudsætning, at unge i Grønland bør have mulighed for at gennemgå den uddannelse, der må anses for påkrævet for at give dem de nødvendige forudsætninger for på lige fod med andre at kunne opnå arbejde og stillinger såvel i Grønland som i den øvrige del af riget.

Det grønlandske undervisningsvæsen er imidlertid i dag ikke i stand til at honorere sådanne krav, og der må derfor efter uddannelsesrådets opfattelse i de kommende år ske en særdeles omfattende indsats inden for

dette område, specielt inden for børneskolen, der er det elementære grundlag for den videre erhvervsuddannelse.

Børne- og ungdomsskolen.

Skolesituationen¹⁾.

Undervisningspligten i den grønlandske skole gælder alle børn fra 7 til 14 år. By-skolerne er de fleste steder årgangsdelte, hvilket vil sige, at der er 7 fulde klassetrin. Udstedsskolerne har forskellige former for klassedeling, lige fra 3 til 6 klasser. Bopladsskolerne kan være 2- eller 3-klasset delt eller uden klassedeling. I det øvrige Danmark når man sjældent under en 3-klasset deling.

Lærerstabten.

Den grønlandske skoles største vanskelighed er manglen på kvalificeret arbejdskraft. Ikke alene savnes der dobbeltsprogede lærere, men mange udsendte lærere opholder sig for kort tid i landet til, at deres indsats kan blive virkelig effektiv.

Delt skoletid.

Skolegangen i Grønland er indrettet således, at så godt som alle skoler har delt skolegang, d.v.s. at de ældste klasser normalt undervises hver dag fra kl. 8 til kl. 12-13. De

¹⁾ I den af Udvalget for Samfundsforskning i 1961 udsendte rapport »Uddannelsessituationen i Vestgrønland II« omtales den skolemæssige situation i den grønlandske børneskole side 15 ff. Interesserede henvises til dette afsnit.

Yngste årgange hver dag fra kl. 11 eller 12 til kl. 15 eller 16,30.

Den delte skoletid med dobbelt anvendelse af klasseværelserne har både pædagogiske og visse hygiejniske ulemper.

Skolebøger.

Der kan konstateres et meget stort behov for egnede grønlandske skolebøger. Der er de seneste år sat kraftigt ind for at afhjælpe denne mangel, men endnu er kun de færreste fag dækket med egnede bøger.

Specialundervisning og standpunktsprøver.

Den grønlandske skole mangler en specialundervisning af udviklingshæmmede børn omfattende alt fra organisation til lærervejledning, timeplaner og særligt materiale. Ligeledes er det påkrævet, at der tilrettelægges standpunktsprøver for alle skolebørn.

Stigningen i antallet af skolesøgende børn.

En forbedring af den grønlandske skole vanskeliggøres yderligere af det hastigt stigende antal skolesøgende børn i perioden indtil 1975.

Der forventes en stigning i antallet af skolesøgende børn fra ca. 6.000 i 1961 til ca. 14.000 i 1975.

Det vil således kræve betydelige investeringer blot at opretholde skolevæsenets nuværende kapacitet.

Indsatsen inden for børne- og ungdomsskolen i de kommende år.

Det er uddannelsesrådets opfattelse, at det grønlandske skolevæsen må udbygges, således at det indholdsmæssigt tilsigter den samme kvalitet som det danske skolevæsen, uden at de to skoleordninger behøver at være identiske. De geografiske, samfunds- og erhvervs-mæssige forhold i Grønland vil antagelig på visse punkter gøre afvigelser ønskelige.

Læreruddannelsen.

Som foran anført er mangel på kvalificerede lærere den største vanskelighed med hensyn til en effektivisering af det grønlandske skolevæsen. Antallet af lærere ved det grønlandske skolevæsen var ved begyndelsen af skoleåret 1963/64 ca. 385, hvoraf 180 havde dansk lærereksamen. Af sidstnævnte gruppe var 13 dobbeltsprogede. På grund af skolevæsenets hastige udbygning, bl. a. forårsaget af det stærkt stigende børnetal og den nedenfor foreslåede indførelse af 8.-9. skoleår, forventes der alene i byerne i 1975 efter et foreløbigt skøn at være behov for over 700 lærere.

Af den samlede lærerstab udgør de grønlandske lærere lidt over halvdelen¹⁾, og det ville være uheldigt, hvis antallet af grønlandske lærere forholdsmæssigt forringes væsentligt. Uddannelsesrådet lægger vægt på, at børnene i den grønlandske skole såvidt muligt undervises af lærere udgået af det grønlandske samfund, og uddannelse af grønlandske lærere er derfor det mest presserende problem inden for det grønlandske undervisningsvæsen.

For at øge tilgangen til læreruddannelsen bør undervisningen i Godthåb effektiviseres, og lærergemingen gøres mere tiltrækkende. Uddannelsesrådet har derfor anbefalet et forslag om, at den 2-årige uddannelse ved Godthåb seminarium gøres 4-årig (heraf dog det ene år i Danmark) og sidestilles med uddannelsen på de danske seminarier, således at de dimitterede kan opnå samme vilkår som de danmarksuddannede.

Skolestrukturforslaget.

Uddannelsesrådet kan anbefale de af skoledirektionen fremsatte forslag om ændring i den grønlandske skolestruktur. Specielt bør

¹⁾ Heri inkluderet dansk uddannede, grønlandsk seminarieuddannede, kateketuddannede og uuddannede. De uuddannede udgør ca. 10 pct. af lærerstaben.

danskundervisningen fortsat intensiveres for derved at lette elevernes adgang til en erhvervsuddannelse. Efter den hidtil gældende ordning foretages der på grundlag af sproglige kriterier en deling af børnene efter afsluttet andet skoleår i en grønlandsk- og en dansksproget linie (AB-ordningen). Man er enig med skoledirektionen i, at denne AB-ordning i børneskolen ophæves, således at der gives alle børn mulighed for en undervisning svarende til B-klasserne, og at der skabes lovhjemmel for den hidtil gennemførte forsøgsordning, hvorefter undervisningsplanen for børneskolens to første år-gange ændres, således at faget grønlandsk udskydes til det 3. skoleår.

Indførelse af 8. og 9. skoleår.

Efter uddannelsesrådets opfattelse har de 14-årige, der i dag forlader det grønlandske skolevæsen, ikke tilstrækkelige kundskaber eller modenhed til at gå ind i en moderne erhvervsvirksomhed og klare sig på lige fod med andre danske. Uddannelsesrådet finder derfor, at et 8. og 9. skoleår snarest muligt bør gøres obligatorisk i hvert fald i byerne, fordi sproglige vanskeligheder og vanskeligheder ved overgang fra skole til erhverv gør sig særlig gældende i Grønland.

For at undgå, at der skabes vanskeligheder for de grønlandske erhverv, bør det overvejes at tilrettelægge 8. og 9. skoleår således, at de unge bliver i stand til at deltage i erhvervslivet, specielt i fiskeriet i sommerhalvåret.

Børnehaveklasser.

Uddannelsesrådet er enig med skoledirektionen i, at børnehaveklasser må anses for at have speciel gavnlig betydning for skolearbejdet i Grønland. Rådet henstiller derfor, at der skabes hjemmel til, at skoledirektionen kan oprette børnehaveklasser på frivillig basis, hvor de lokalemæssige og pædagogiske forudsætninger er til stede.

Realskolen.

Uddannelsesrådet kan endvidere anbefale, at der skabes lovhjemmel til indførelse af en 3-årig realskole til afløsning af den gældende 4-årige.

For at skabe den fornødne tilgang til de overordnede stillinger inden for det grønlandske erhvervsliv og administration bør realskolen udbygges således, at den i 1975 er i stand til at dimittere ca. 18 % af en årgang med realeksamen.

Oprettelsen af et gymnasium i Grønland bliver næppe aktuel inden 1975. Egnede elever bør indtil videre som hidtil nedsendes til uddannelse på danske gymnasier.

Udstederne.

En af de største vanskeligheder ved en effektivisering af det grønlandske undervisningsvæsen er den spredte bosættelse i Grønland. Uddannelsesrådet er af den opfattelse, at udstedsbørnene på længere sigt bør have de samme uddannelsesmæssige muligheder som børnene i byerne. Da det imidlertid af tekniske, økonomiske og pædagogiske grunde er umuligt at yde en tilstrækkelig god undervisning på alle de små steder, er rådet enig med skoledirektionen i, at det vil være nødvendigt at oprette et antal skolehjem i forbindelse med byskolerne, således som det allerede i sin tid er foreslået af Grønlandskommissionen. Det er rådets opfattelse, at det næppe er tilrådeligt normalt at sende børnene bort fra hjemmene til skolehjem før ved 5. klasse, d.v.s. ca. i 12-års alderen. Indtil dette tidspunkt bør der i det omfang, det overhovedet er muligt, ydes børnene en god og grundig skolegang på udstedet. Grønlandskommissionen foreslog i sin tid (hæfte 3, side 16), at alle skoler med et elevtal på 40 og derover burde have dansksproget, fuldt seminarieuddannet lærer. Uanset at dette mål endnu ikke er nået, er det et spørgsmål, om grænsen ikke bør sættes endnu lavere, hvor forholdene taler derfor.

Skolehjem i byerne.

Som det vil fremgå af ovenstående, vil der i de kommende år melde sig et stærkt stigende behov for skolehjem. Da disse skolehjem skal være erstatning for børnenes egentlige hjem, bør der sættes visse generelle minimumskrav for deres indretning. Af økonomiske og tekniske grunde er det ønskeligt, at skolehjemmene koncentrerer mest muligt. Rådet er betænkeligt ved de forslag, der er fremkommet om at placere skolehjem ved visse udsteder, ikke alene af tekniske og økonomiske grunde, men også fordi man nærer frygt for, at sådanne skoler kvalitetsmæssigt ikke vil være af samme standard som byskolerne.

Skolernes indretning.

Da der undervises på to sprog, er det nødvendigt at arbejde med temmelig lav kvotient, hvis man vil nå de samme pædagogiske resultater som i det øvrige Danmark.

Uddannelsesrådet anser det for ønskeligt, at man ved udbygningen af det grønlandske skolevæsen tilstræber udelt skoletid i Grønland på samme måde som i det øvrige Danmark. Rådet kan endvidere anbefale, at der ved planlægningen af nye skoler regnes med hjemmeklassesystem, i hvert fald i børneskolen.

Uddannelsesrådet skønner, at der i Grønland er lige så stort behov for specialundervisning som i det øvrige Danmark.

Normalklasseværelser.

Med hensyn til skolernes areal og kubikindhold tilrådes det så vidt muligt at følge de normer, som gælder i det øvrige Danmark.

Faglokaler.

Ønsker man at give den grønlandske skole den samme kvalitet som den danske, bliver det nødvendigt i højere grad end tidligere at opføre faglokaler i forbindelse med skolerne. Man henleder navnlig opmærksomhed

den på naturfags-, sløjd- og skolekøkkenlokaler.

Undervisningsvejledninger og skolebøger.

Det forhold, at mange lærere i Grønland ikke er fuldt uddannede eller er helt uden uddannelse, ligesom der finder en hyppig udskiftning sted af de dansk uddannede lærere, gør det ønskeligt og nødvendigt, at der foreligger fuldt udarbejdede undervisningsplaner og undervisningsvejledninger for hvert enkelt klassetrin, ligesom det er overordentlig vigtigt, at det grønlandske skolevæsen råder over tidssvarende og egnede skolebøger, der svarer til den grønlandske skoles særlige behov.

Udarbejdelsen af undervisningsplaner og undervisningsvejledninger og udgivelsen af visse særlige skolebøger vil stille øgede krav til skolens administration med deraf følgende personalebehov. Dette bør der tages hensyn til ved overvejelserne vedrørende skolevæsenets administrative udbygning.

Ungdomsskoler.

Uanset at der er stort behov for yderligere undervisning af de 14-årige, der forlader den grønlandske børneskole, er uddannelsesrådet betænkeligt ved at anbefale indførelsen af den danske ungdomsskoleordning i Grønland. Rådet finder, at der må kunne opnås bedre og hurtigere resultater ved indtil videre at koncentrere kræfterne om udbygningen af den grønlandske skole med 8. og 9. klasser og senere eventuelt med en 10. klasse.

I den periode der vil gå, indtil en 8. og 9. klasseordning kan gennemføres, er det imidlertid nødvendigt at hjælpe de unge, der står uden uddannelsesmuligheder efter at have forladt børneskolen. Det kan i denne forbindelse oplyses, at kun ca. 100 ud af de ca. 600, der forlod børneskolen i sommeren 1962, havde mulighed for en fortsat undervisning.

Rådet anbefaler derfor, at der efter nær-

mere fastsatte retningslinier arrangeres vinterundervisning i de elementære fag for de unge i aftenskolen og på dagskoler de steder, hvor der kan skaffes lokaler hertil (indkvarteringsleje o. lign.). Endvidere bør der snarest opføres ca. 200 kostpladser ved de større byer og et passende antal klasselokaler til brug for denne ungdomsundervisning. Disse kostpladser vil senere kunne benyttes som skolehjem for udstedsbørn, når byskolen er fuldt udbygget med 8. og 9. klasser, og skulle således kunne indgå i den samlede investeringsplan for skolehjem.

For yderligere at hjælpe de unge, der forlader skolerne uden tilstrækkelige elementære kundskaber, bør det overvejes at lade en del af de unge sende til Danmark for at supplere deres uddannelse, idet der her i landet findes nogen ledig skolekapacitet, specielt på landbrugsskolerne. Det er endvidere sandsynligt, at udnyttelsen af de danske ungdoms- og efterskoler vil være dalende, efterhånden som 8. og 9. klasserne får større betydning.

Erhvervsuddannelsen.

Beskæftigelsessituationen.

Tilstedeværelsen af et betydeligt antal udsendte, og det forhold, at grønlanderne overvejende er beskæftiget i underordnede stillinger og ved ikke-faglært arbejde, har vakt stigende bekymring og har bl. a. været en af årsagerne til uddannelsesrådets nedsættelse¹⁾.

Denne situation har medført, at der i dag fra alle sider er enighed om, at der bør sættes hurtigt og effektivt ind på erhvervsuddannelse for at kvalificere den grønlandske arbejdskraft til at overtage så mange opgaver som muligt og dermed reducere antallet af udsendte. Det er nødvendigt for en naturlig udvikling af samfundet, at der uddannes

¹⁾ Udviklingen er nærmere behandlet i den af Udvalget for Samfundsforskning i 1961 udsendte rapport »Uddannelsessituationen i Vestgrønland I«, hvortil kan henvises.

grønlandsk personale til at drive virksomhederne i Grønland.

Uddannelsesrådets opgaver.

Problemerne inden for erhvervsuddannelsen i Grønland falder naturligt i to afsnit. Dels kan der konstateres et midlertidigt behov for skoling og omskoling af de voksne, der allerede er beskæftiget inden for det grønlandske erhvervsliv uden at have gennemgået en egentlig faglig uddannelse, dels er der behov for en langsigtet planlægning vedrørende den faglige uddannelse af de unge, der forlader skolen.

Uddannelse af de tillærte.

Omskolingen og uddannelsen af voksne tillærte arbejdere og funktionærer er at betragte som en kortsigtet opgave, til hvis løsning der må iværksættes foranstaltninger af midlertidig karakter.

Udover de siden 1959 eksisterende vinterkurser for kystskippere har uddannelsesrådet således i vinteren 1962-63 foranlediget afholdt faglige kurser, der navnlig sigtede mod at forbedre de allerede beskæftigedes kvalifikationer. Der har således i Grønland været arrangeret faglige kurser for ufaglærte motorpassere, for tillærte tømrere, automekanikere og maskinarbejdere og for kontor- og handelspersonale, ligesom der i Danmark er blevet gennemført et særligt arbejdslederkursus for 20 formandsaspiranter. I forbindelse med de første kurser har 23 tillærte håndværkere aflagt svendepøve i overværelse af faglige repræsentanter fra det øvrige Danmark, og 47 handels- og kontorfunktionærer har bestået handelsmedhjælpereksamen. Kursusprogrammerne udvides i den kommende sæson med sætteskipperundervisning og med et kursus for økonomemedhjælper.

Disse midlertidige foranstaltninger vil blive fortsat, indtil behovet for denne form for undervisning er dækket.

Den langsigtede planlægning.

Uddannelsesrådets væsentligste opgave er at udarbejde en langsigtet plan for udbygningen af uddannelsesvæsenet i Grønland.

For at tilrettelægge et sådant uddannelsesprogram, der kan betegnes som realistisk og tilpasset landsdelens behov, har det været nødvendigt at danne sig et indtryk af efterspørgslen efter arbejdskraft i Grønland i tiden fremover. En sådan arbejdskraftsprogno­se hviler ifølge sagens natur på et højt usikkert grundlag, men rådet har alligevel fundet det nødvendigt at iværksætte en undersøgelse, der er blevet gennemført med væsentlig bistand fra GTO, KGH og ministeriet.

Med udgangspunkt i arbejdskraftforbruget i 1963 er der foretaget en proportionering frem til 1975 ud fra et skøn over beskæftigelsen i den forløbne periode sammenholdt med de anlægsplaner, som foreligger for de kommende år. Man er på denne måde nået frem til en oversigt over den formodede arbejdskraftefterspørgsel i 1970 og 1975. Da de fremkomne beregninger er behæftet med mange usikkerhedsmomenter, har man ikke ment det forsvarligt at anvende det indsamlede materiale til at fastsætte detaljerede mål for erhvervsuddannelsen, f. eks. ved konstatering af, hvor mange der bør uddannes inden for hver faggruppe. Derimod har man anset det for muligt på grundlag af materialet at fastslå, hvilke fag der bør have den højeste prioritet i et uddannelsesprogram. Ved hjælp af det indsamlede materiale har man fordelt tilgangen til de forskellige erhvervsgrupper i samme forhold, som den beregnede totale efterspørgsel efter arbejdskraft fordeler sig.

Udvælgelsen af uddannelsesemner.

Under hensyn til de talrige opgaver, der skal løses inden for uddannelsesområdet i de kommende år, har uddannelsesrådet anset det for nødvendigt, at rådet koncentrerer sit

arbejde om uddannelsen inden for de faglige områder, der har størst betydning for beskæftigelsen i Grønland, idet rekrutteringen til andre og mere specielle fag indtil videre som hidtil må foregå gennem uddannelse i Danmark.

Under hensyn hertil agter rådet foreløbigt at koncentrere sig om uddannelsen inden for kontor- og handelsfaget, de vigtigste håndværksfag, endvidere af fiskere, sømænd og navigatører samt af ikke-faglærte arbejdere. Desuden påregner uddannelsesrådet at udarbejde planer for undervisning i arbejdsledelse og for lokale faglige kurser, ligesom man er i gang med at undersøge de problemer, der knytter sig til den øvrige voksenundervisning.

Bør den erhvervsmæssige uddannelse finde sted i Danmark eller i Grønland?

I forbindelse med den grønlandske erhvervsuddannelse rejses ofte det spørgsmål, om den erhvervsmæssige uddannelse bør foregå i Danmark eller i Grønland.

For at skabe et mere sikkert grundlag for en bedømmelse heraf har uddannelsesrådet forsøgt at gennemføre en 1) sammenlignende beregning vedrørende udgifterne i forbindelse med faglig uddannelse i Danmark og Grønland samt iværksat en undersøgelse af, 2) hvorvidt danmarksuddannelsen gennemføres, og om de færdiguddannede vender tilbage til Grønland.

Hvor er det økonomisk mest fordelagtigt at uddanne grønlandske elever?

De foretagne beregninger og overvejelser viser, at der er knyttet så mange usikkerhedsmomenter til en økonomisk sammenligning af uddannelsesomkostningerne i henholdsvis Danmark og i Grønland, at man formentlig ikke for øjeblikket kan sige mere, end at en økonomisk vurdering af spørgsmålet ikke giver mulighed for at træffe en

klar afgørelse for eller imod uddannelse i Danmark henholdsvis i Grønland, og at derfor andre synspunkter end de økonomiske må være afgørende.

I hvor høj grad gennemføres uddannelserne i Danmark, og hvorvidt vender de uddannede tilbage til Grønland?

På grundlag af materiale i ministeriet og øvrige tilgængelige oplysninger er der foretaget en undersøgelse over grønlændere, der har været under uddannelse i Danmark i perioden 1. april 1950 til 31. december 1959.

Hjemrejser de uddannede?

Man har ved undersøgelsen fået kendskab til i alt 468 personer, der har været hjemsendt til uddannelse i Danmark. For 94 personers vedkommende savnes dog oplysninger om uddannelsens gennemførelse og de pågældendes senere beskæftigelse.

For så vidt angår de resterende har for mændenes vedkommende ca. 90 % og for kvindernes vedkommende ca. 70 % fuldført uddannelsen.

Desuden har man undersøgt, hvor mange af de omhandlede personer der opholdt sig i Danmark pr. 1. januar 1963. Af samtlige havde ca. $\frac{1}{4}$ af mændene og ca. $\frac{1}{3}$ af kvinderne ophold i Danmark på dette tidspunkt.

Sammenfattende kan det siges, at af de 264 mænd og 110 kvinder, hvorom der foreligger oplysninger, var omkring $\frac{1}{3}$ af mændene og omkring halvdelen af kvinderne endnu ikke vendt tilbage til Grønland pr. 1. januar 1963 eller har ikke gennemført uddannelsen.

Argumentation til fordel for faglig uddannelse i Danmark.

Som argument for, at grønlændernes faglige uddannelse bør lægges i Danmark, anføres det, at de her får lejlighed til at ud-

vide deres horisont, idet de her i landet har adgang til kulturelle goder som teatre, museer etc., ligesom de i højere grad vil kunne tilegne sig det danske sprog og kultur. De kan endvidere i Danmark blive oplært på stabile arbejdspladser præget af større erfaring og tradition end de grønlandske. I virksomhederne i Danmark får lærlingene et indtryk af moderne arbejdstempo og af arbejdsdisciplin. Ligeledes vil en uddannelse i Danmark give de pågældende en følelse af lighed med den øvrige befolkning.

Argumenter for faglig uddannelse i Grønland.

Tilhængere af, at uddannelsen tilrettelægges i Grønland, anfører, at de unge derved undgår at skifte miljø i en for ung alder. Det danske miljø kan virke stærkt distraherende på en ung grønlænder, og forlystelseslivet er ofte særlig tillokkende for unge, der uddannes langt fra deres hjem.

Ved uddannelsen i Grønland har man desuden større mulighed for at fastholde de færdiguddannede i det grønlandske samfund, hvilket er vigtigt, når man ønsker at udbygge samfundet i Grønland. Som foran påvist, synes en ret betydelig procent af de danmarksuuddannede at gå tabt for det grønlandske samfund.

Endvidere har flere grønlændere mulighed for at klare en faglig uddannelse i Grønland end i Danmark, bl. a. på grund af de sproglige forhold.

Endelig er det af stor værdi for hele det grønlandske samfund, at der findes lokale kulturelle institutioner som realskole, seminarium og teknisk fagskole.

Uddannelsesrådets opfattelse.

Under hensyn til at den officielle politik går ud på at skabe et moderne samfund i Grønland, finder uddannelsesrådet det formålstjenligt, at den elementære faglige ud-

dannelse - i hvert fald hvor det drejer sig om uddannelse af store grupper - og enkelte former for teoretisk uddannelse af længere varighed (eksempelvis lærerseminarium) lægges i Grønland, hvis ikke faglige og økonomiske hensyn taler afgjort derimod.

Uddannelsesrådet anbefaler dog, at de mere avancerede faguddannede i vidt omfang får lejlighed til kortere eller længere studieophold i Danmark for at supplere deres uddannelse og hente nye indtryk.

Det er rådets opfattelse, at problemet om uddannelse i Danmark eller i Grønland ikke drejer sig om at vælge mellem 2 metoder, men snarere er et spørgsmål om at finde den rette balance mellem to slags foranstaltninger.

Er det rigtigt at indføre særlige grønlandske uddannelsesformer?

Ved planlægning af uddannelse i Grønland har der undertiden rejst sig det spørgsmål, om der udelukkende skal tages hensyn til det grønlandske samfunds behov, eller om enhver uddannelsesform bør være identisk med den tilsvarende uddannelse i den øvrige del af riget.

Lægger man overvejende vægt på lokale grønlandske behov, vil dette kunne føles som en indskrænkning i den lige adgang til uddannelse, medens man ved helt at gennemføre danske uddannelsesnormer kan komme til at hindre interesserede i at få en uddannelse inden for fagområder, hvor de i øvrigt kunne have gjort god fyldest, hvis man havde slækket på kravene.

Uddannelsesrådet finder, at heller ikke dette spørgsmål kan besvares entydigt. I visse tilfælde og navnlig på kortere sigt vil der være behov for særlige grønlandske uddannelsesformer. I andre tilfælde vil forholdene tale for en ren »dansk« uddannelse, jfr. de stærke ønsker fra grønlandsk side om indførelse af den danske lærlingelov i Grønland.

Uddannelsesrådet finder dog, at der ved tilrettelæggelse af uddannelse i Grønland, hvor det er muligt, må tages hensyn til, at den pågældende uddannelse eller dele af den bør kunne anvendes i resten af Danmark.

Centraliseret faglig undervisning.

For at sikre en ensartet faglig undervisning af forsvarlig kvalitet og for fuldt ud at udnytte det begrænsede antal kvalificerede lærere, bør den teoretiske faglige uddannelse i Grønland centraliseres mest muligt. Uddannelsesrådet foreslår derfor, at der snarest opføres en centralfagskole i Godthåb, der ikke alene skal virke som teknisk skole for håndværkerlærlinge og som handelsskole for kontor- og handelslærlinge, men også bør være indrettet til undervisning af fiskere, sømænd, navigatører og ikke-faglærte, ligesom der på skolen bør kunne arrangeres faglige kurser af forskellig art, f. eks. i arbejdsledelse.

Uddannelse af tekniske lærere.

Som følge af den voksne befolknings beskedne dansk kundskaber, finder uddannelsesrådet det ønskeligt, at den faglige undervisning i videst mulige omfang bestrides af kvalificerede dobbeltsprogede faglærere.

Rådet har allerede med tilfredsstillende resultat ladet uddanne 4 grønlandske teknikere på det herværende pædagogiske grundkursus for tekniske lærere og agter at fortsætte hermed i det omfang, det er muligt at finde egnede emner.

Redegørelse for uddannelsesprogrammerne inden for de enkelte fagområder.

Lærlingeloven.

Den danske lærlingelov er ved kgl. anordning af 27. juni 1963 sat i kraft i Grønland med virkning fra 1. august 1963 og med de ændringer, der måtte følge af de grønlandske forhold. Anordningen følger på

de fleste punkter den danske lærlingelov. Således sorterer alle principielle afgørelser, herunder godkendelse af uddannelsesplaner, under de samme faglige myndigheder som i resten af riget, men for ikke at sinke den daglige administration er en række beføjelser af mere rutinemæssig karakter henlagt til lokale instanser i Grønland. Lovens administration henhører under Undervisningsministeriet, der for tiden er ved at træffe foranstaltninger til lovens praktiske iværksættelse i Grønland. Uddannelsesrådet er repræsenteret i dette arbejde.

Den teoretiske undervisning af lærlingene vil blive henlagt til den planlagte centrale fagskole i Godthåb. Indtil denne står færdig, formentlig i 1968, skal lærlingeuddannelsen foregå på den midlertidige fagskole i Godthåb, der siden 1962 har været anvendt til undervisning af tillærte håndværkere og ufaglærte motorpassere.

Det må imidlertid med beklagelse konstateres, at den årlige tilgang af lærlinge, beregnet i forhold til efterspørgslen inden for de pågældende fag, vil ligge betydeligt over antallet af lærlingepladser. Manglen på lærepladser vil utvivlsomt blive en alvorlig flaskehals i det faglige uddannelsessystem i Grønland. Det vil derfor fortsat blive nødvendigt at sende en del lærlinge til Danmark, og samtidig bør der til statens større værksteder udsendes særlige lærlingeinstruktører for at muliggøre ansættelsen af flere lærlinge ved disse værksteder. Det vil antagelig vise sig vanskeligt og i hvert fald meget kostbart at oprette egentlige værkstedsskoler i Grønland, da man savner industriforetagender, i hvis produktive virksomhed sådanne skoler kunne indbygges.

Maritime fag.

Uddannelsesrådet anbefaler, at der i Grønland oprettes en forskole for sømænd og fiskere i alderen fra 15-18 år med et undervisningsprogram svarende til de danske sø-

mandsskolers kortvarige kurser. Denne forskole er tænkt oprettet som en del af den centrale fagskole.

Det anbefales, at kyst- og sætteskipperundervisningen gøres permanent i Grønland, hvorimod man finder, at egnede emner til videregående navigationsuddannelse, såsom styrmandseksamen, bør henvises til danske navigationsskoler. Kyst- og sætteskipperkurser foreslås afholdt på den centrale fagskole.

I betragtning af, at fiskeriet er grønlændernes bærende erhverv, finder uddannelsesrådet det nødvendigt, at der i Grønland indføres en faglig uddannelse af fiskere, uanset en sådan ikke eksisterer i den øvrige del af riget. Kursus for fiskere tænkes henlagt til den centrale fagskole.

Uddannelsen af den ikke-faglærte arbejdskraft.

De ikke-faglærte vil også i 1975 udgøre den største gruppe på det grønlandske arbejdsmarked. Uddannelsesrådet anser det for vigtigt, at netop denne kategori får adgang til faglig undervisning.

Loven af 18. maj 1960 om erhvervsmæssig uddannelse af ikke-faglærte arbejdere gælder ikke for Grønland. Indtil videre vil der næppe kunne opnås fordele ved at indføre loven, idet forholdene på det grønlandske arbejdsmarked endnu i betydelig grad adskiller sig fra forholdene i det øvrige Danmark.

Uddannelsesrådet har anbefalet et forslag fra GTO, hvorefter der skal indføres 6 ugers grundkurser for ikke-faglærte, med beskæftigelse hos GTO, KGH og private. Formålet med disse kurser er gennem praktiske øvelser og teoretisk undervisning at tilvænne de ufaglærte til organiseret arbejde og give dem kendskab til den moderne arbejdsplads' krav og teknik. De ikke-faglærte skal senere kunne supplere grundkurserne med specialkurser af ca. tre ugers varighed.

Undervisningen skal foregå på mindre

kostskoler med plads til 12 mand og 2 instruktører.

Det er uddannelsesrådets indtryk, at de specialarbejderkurser, som i Danmark er tilrettelagt i henhold til 1960-lovene, endnu ligger på et for højt niveau for de fleste grønlandske ikke-faglærte, og det vil derfor næppe være formålstjenligt at indføre disse kurser i uændret form i Grønland.

Skulle der imidlertid i Grønland vise sig egnede emner inden for de ikke-faglærtes rækker til en videregående uddannelse, bør sådanne have mulighed for at deltage i kurser på de danske specialarbejderskoler. Uddannelsesrådet har i denne anledning henvendt sig til Arbejdsministeriet med anmodning om, at grønlandske arbejdere får adgang til danske specialarbejderskoler på de vilkår, som gælder i henhold til 1960-lovene.

Fag, der i særlig grad kræver kvindelig arbejdskraft.

Der er i Grønland et betydeligt behov for sygeplejersker, jordemødre, sundhedsplejersker, barneplejersker, økonomaer, oldfruer og børnehavelærere, og endnu er kun et fåtal af disse stillinger besat med grønlandsk arbejdskraft.

Sundhedsvæsenet mener endnu ikke at kunne gennemføre uddannelsen af sygeplejersker i selve Grønland, og aspiranter til denne uddannelse må ligesom vordende sundhedsplejersker og jordemødre som hidtil hjemsendes til Danmark.

For at dække sundhedsvæsenets arbejdskraftsbehov støtter rådet et forslag om at gøre uddannelsen i Grønland af fødselshjælperer 4-årig. Den danske sygehjælperuddannelse bør indgå som en del af fødselshjælperseuddannelsen.

Med hensyn til barneplejen forventes en ny uddannelsesordning gennemført i Danmark, og det bør undersøges, om i hvert fald ikke en del af denne uddannelse kan lægges i Grønland.

Uddannelsen af hospitalsøkonomaer må fortsat foregå i Danmark, men rådet anbefaler, at der arrangeres permanente kurser for økonomamedhjælpere, og sådanne kurser tænkes gennemført i en særlig afdeling ved den husmoderskole, som foreslås opført i Godthåb inden 1975, jfr. nedenfor.

Den praktiske uddannelse af oldfruer burde kunne gennemføres ved de større grønlandske sygehuse, og rådet henstiller, at der snarest optages forhandling herom med de kompetente myndigheder.

Rådet finder det betænkeligt at gå ind for et børnehaveseminarium i Grønland foreløbig. Det anbefales, at egnede emner fortsat sendes til uddannelse i Danmark.

Uddannelse af arbejdsledere.

Ikke mindst under hensyn til de særlige problemer på de grønlandske arbejdspladser, hvor grønlandsk og udsendt arbejdskraft skal virke sammen, anbefales det, at arbejdsledere i Grønland fra formænd og op efter får lejlighed til at gennemgå kurser i arbejdsledelse. Sådanne kurser er på rådets foranledning iværksat for grønlandske formænd.

For de udsendtes vedkommende kan en sådan undervisning arrangeres i forbindelse med permissions- eller tjenesterejser til Danmark, således at de pågældende opfordres til at deltage i kurser på herværende arbejdslederskoler.

Endvidere skønnes det formålstjenligt at arrangere kurser i Grønland for det overordnede personale, specielt inden for KGH og GTO.

Der vil blive udarbejdet en samlet plan for uddannelsen af arbejdsledere inden for grønlandstjenesten.

Andre uddannelsesområder.

Som tidligere anført har uddannelsesrådet af tids- og arbejdsmæssige grunde været

nødsaget til at koncentrere sig om de mest presserende opgaver inden for skolen og erhvervsuddannelsen.

Der foreligger imidlertid herudover opgaver af vigtighed, som rådet endnu ikke har haft mulighed for at tage op, men som man agter at drøfte ved førstgivne lejlighed.

Der skal i denne forbindelse specielt peges på det ønskelige i, at den grønlandske befolkning i stadig højere grad får mulighed for selv at varetage de grønlandske samfundsanliggender. Grundlaget herfor er naturligvis en effektiv skoleundervisning og en tidssvarende erhvervsuddannelse. Men herudover bør der gives voksne grønlandere adgang til uddannelse i offentlig forvaltning og i administration i øvrigt, således at den nulevende voksne generation får lejlighed til at gøre sig stærkere gældende i administration og erhvervsliv.

En anden foranstaltning, som de erhvervsdrivende i Grønland antagelig kunne have nytte af, ville være indførelsen af mesterkurser, svarende til dem Håndværksrådet arrangerer her i landet.

Der er grund til at søge den grønlandske husflid ophjulpet ved oprettelse af en salgsorganisation i Grønland og eventuelt ved ansættelse af en i Vestgrønland boende husflidskonsulent, der kan opmuntre og vejlede producenterne.

Den grønlandske socialforsorg savner stærkt uddannet dobbeltsproget personale som socialrådgivere og lignende. Der er i foråret 1963 nedsat et samarbejdsudvalg med Socialministeriet og Ministeriet for Grønland, der skal overveje reformer inden for socialforsorgen i Grønland, og det forventes, at dette udvalg også vil fremkomme med forslag til uddannelse af grønlandsk personale.

Endelig er der næppe tvivl om, at en brevskole vil kunne få betydning for den spredte grønlandske befolkning.

Erhvervsvejledning.

Behovet for erhvervsvejledning i Grønland er stærkt stigende og vil fortsætte hermed, efterhånden som erhvervsuddannelsen udbygges, og de unge får flere muligheder at vælge imellem.

Der er i eftersommeren 1963 nedsat en arbejdsgruppe med repræsentanter for Arbejdsministeriet og Ministeriet for Grønland, der skal overveje de grønlandske arbejdsmarkedsproblemer og specielt drøfte indførelsen af erhvervsvejledning og arbejdsanvisning.

Det er efter rådets opfattelse yderst påkrævet, at spørgsmålet om en organiseret erhvervsvejledning i Grønland finder en hurtig løsning.

Den almene voksenoplysning.

Det har endnu ikke været muligt for uddannelsesrådet at foretage en nøjere analyse af den almene oplysningsvirksomhed i Grønland, og der vil derfor kun blive fremsat nogle kortfattede og spredte betragtninger vedrørende dette emne.

Aftenskolen.

Aftenskolen, der gennemføres såvel i byerne som på udstederne, har gennem årene haft en ret god søgning. Rådet anbefaler, at skolen fremover gøres mere erhvervs- og samfundsbetonet med emner taget fra det praktiske liv. Man bør overveje at indføre fag som kommunalpolitik og privat forretningsførelse for at give den voksne befolkning en viden, der kan gøre dem mere kvalificerede til at deltage i samfundslivet.

Aftenskolen lider stærkt af mangel på egnede lærebøger, og dette forhold bør ændres, hvis denne form for undervisning skal få betydning.

Radioen.

Med oprettelsen af den grønlandske ra-

diofoni i 1958 er der skabt et værdifuldt instrument til fremme af folkeoplysningen. Imidlertid lider radiofonien af den svaghed, at den ikke dækker hele landet konstant. Modtagerforholdene i Nord- og Sydgrønland er således stærkt svingende. Der er imidlertid planlagt en kortbølgesender opført til den grønlandske radiofoni i 1964, og rådet anbefaler herudover, at forbedringen af lytteforholdene i Nord- og Sydgrønland får en høj prioritet i forbindelse med udbygningen af det grønlandske kommunikationsnet.

Højskolen.

Den nyoprettede Knud Rasmussens Højskole i Holsteinsborg synes allerede i sit første år at have bevist sin eksistensberettigelse, idet der ikke alene har været god tilslutning til højskolens egne kurser, men også en stærk interesse fra anden side for at leje skolen til privat og offentlig kursusvirksomhed.

Det må forventes, at der inden 1975 vil blive fremsat ønske om en udvidelse af højskolens kapacitet.

Husmoderskoler.

På grundlag af Grønlandskommissionens forslag oprettedes i begyndelsen af 50'erne to husmoderskoler i henholdsvis Egedesminde og Julianehåb. Disse skoler har i årenes løb været stærkt søgt, og mange interesserede har måttet afvises på grund af skolerens begrænsede kapacitet. Rådet anbefaler derfor, at der inden 1975 opføres endnu en husmoderskole, hvor der foruden de almindelige husmoderkurser bør kunne tilrettelægges undervisning for økonomemedhjælpere (jfr. foran side 209). Skolen bør placeres i Midtgrønland, antagelig i Godthåb.

Udstederne.

Særligt på ustederne er der et stærkt behov for samfundsmæssig oplysningsvirk-

somhed, og uanset om der kan forventes en stigende koncentration af befolkningen i byerne, må man gå ud fra, at der fortsat vil eksistere udsteder langt ud i fremtiden.

For at lette oplysningsarbejdet på ustederne vil det være formålstjenligt, om oplysningstjenesten fik rådighed over en rejsebåd. Rådet foreslår nedenfor under omtalen af de administrative problemer, at skoledirektøren får bevilget en rejsebåd, der også skal stå til rådighed for oplysningstjenesten.

Administrative problemer.

Foranstående skitse til et uddannelsesprogram for Grønland nødvendiggør foruden omfattende praktiske foranstaltninger tillige ændringer af bestående og udfærdigelsen af nye love og bestemmelser vedrørende uddannelsesområdet. Dette vil i høj grad belaste det forhåndenværende administrative apparat, der må styrkes og udvides, såfremt de foreliggende planer skal kunne realiseres som forudsat.

Der er således allerede på indeværende tidspunkt behov for en betydelig udvidelse af det personale, der står til skoledirektørens disposition, og der er ved at blive søgt bevillingsmæssig dækning for en sådan udvidelse.

Ligeledes savner Ministeriet for Grønland arbejdskraft til at løse de opgaver, som følger af ekspansionen inden for uddannelsesområdet, og en personaleudvidelse skønnes nødvendig.

I øvrigt ville det formentlig være rationelt, om hele den kulturelle forvaltning, herunder oplysningstjenesten og biblioteksvæsenet, samledes i skoledirektørens kontor og under dennes ledelse. Under hensyn til skoledirektørembedets omfang og behovet for hyppige inspektionsrejser inden for skolevæsenet skønnes der at være behov for en rejsebåd til skoledirektøren, idet det forudsættes, at også oplysningstjenesten vil kunne benytte en sådan båd.

B. Oversigt over de investeringsbehov, der skønnes at følge af det skitserede uddannelsesprogram i perioden indtil 1975.

Skolen.

På grundlag af uddannelsesrådets indstillinger foretager G. 60's sekretariat beregninger over skolevæsenets investeringsbehov i tiden indtil 1975 for så vidt angår normalklasser, børnehaveklasser, klasser til specialundervisning, fagklasser samt skolehjem, kollegier og lærerboliger. Resultatet af disse beregninger vil ifølge det oplyste blive forelagt grønlandsudvalget som et led i en samlet oversigt over investeringsbehovene i Grønland.

Erhvervsuddannelsen.

På grundlag af det skitserede program kan investeringsbehovet inden for erhvervsuddannelsesområdet ud fra uddannelsesrådets foreløbige skøn vurderes til følgende:

1. 1 centralfagskole til ca. 200-300 elever med ca. 200 kostpladser. (Handels- og kontorlærlinge, håndværkerlærlinge, navigatører, sømænd, fiskere og fiskeindustriarbejdere samt div. faglige kurser).
2. 4-6 skoler for ikke-faglærte à 12 elever, 8 kostpladser.
3. 1 fødselshjælpereskole i Godthåb, 20-30 kostpladser.
4. 1 husmoderskole i Midtgrønland, ca. 30 kostpladser.
5. Senere 1 fisker- og søfartsskole eller udvidelse af den centrale fagskole med ca. 100 elever og et tilsvarende antal kostpladser.
6. 1 fødselshjælpereskole i Julianehåb, ca. 20 kostpladser.
7. Højskolens kapacitet udvidet med ca. 30 pladser.

Desuden ønskes en fælles rejsebåd til skoledirektøren og oplysningstjenesten.

»Investering i mennesker«.

Det investeringsprogram, der her er skitseret, er meget omfattende og vil lægge beslag på en betydelig del af de økonomiske midler, der forventes stillet til rådighed for Grønland i den kommende periode. Uddannelsesrådet vil derfor gerne pege på den store betydning for samfundsudviklingen, der i de senere år overalt i verden tillægges uddannelsesområdet. Uddannelse har mange aspekter både for den enkelte og for samfundet, men her skal navnlig henvises til, at uddannelse i dag anses at være af direkte økonomisk betydning, idet den virker produktivitsfremmende. »Investering i mennesker« er ikke alene et formålstjenligt valg-sprog, men dækker tillige over økonomiske realiteter. Der synes således at herske enighed om, at investering i uddannelse også ud fra et rent økonomisk synspunkt er lige så nyttigt som investering i fast kapital og maskiner¹).

For Grønlands vedkommende er det som allerede nævnt af afgørende økonomisk og social betydning, at befolkningen gennem forbedrede uddannelsesmuligheder bliver i stand til i højere grad selv at tage del i landets opbygning og løse de opgaver, der i dag varetages af udsendt personale. Og hertil kommer, at Grønlandsudvalget af 1960 i sit skitseforslag til hovedlinier for indkomstdannelsen og erhvervspolitikken har knyttet en fremtidig højnelse af den grønlandske befolknings levestandard til en produktivitsfremgang i det grønlandske samfund. Ikke

¹) Eksempelvis hævdes det i en sammenfattende rapport fra den af O.E.C.D. i 1961 i Washington afholdte konference om »Økonomisk vækst og investering i uddannelse«: »Uddannelsen er også af vital betydning set ud fra et produktivits- og vækstsynspunkt; det er en investering af lige så stor betydning som investering i fast kapital. I virkeligheden er en investering i realkapital, der ikke understøttes af en passende investering i uddannelse, mindre produktiv end den kunne være«.

mindst fremhævelsen af produktivitetens linien synes at lægge et betydeligt ansvar på myndighederne med hensyn til en effektivisering af skole- og erhvervsuddannelsen.

Rådets fortsatte virksomhed.

Nærværende beretning er godkendt på uddannelsesrådets møde den 24. oktober 1963. Beretningen er af foreløbig karakter, bl. a. fordi den på flere punkter omtaler planer og undersøgelser, som endnu ikke er fuldførte. Planlægningen inden for uddannelsesområdet vil blive fortsat efter de retningslinier, som

er omtalt i beretningen. Men den omstændighed, at uddannelsesplanlægning må baseres på forudsigelser af befolkningsudviklingen og ikke altid kan forudse ændringer i samfundslivet forårsaget af ny teknik, medfører, at et uddannelsesprogram skal være yderst fleksibelt og må revideres med jævne mellemrum.

Uddannelsesrådets sekretariat, den 29. ok-

P. R. V.
CL. BORNEMANN

Nogle udviklingsproblemer i Grønlands fangerdistrikter.

Af magister Bent Jensen.

Indledning.

Efter anmodning fra formandskabet i Grønlandsudvalget af 1960 fremlægges i det følgende en række oplysninger og betragtninger vedrørende den aktuelle erhvervmæssige og sociale situation i Grønlands traditionelle fangerdistrikter, specielt med udgangspunkt i forholdene i Umanakbugten.

Synspunkterne i redegørelsen er, i overensstemmelse med den stillede opgave, udtryk for en kortfattet, praktisk betonet vurdering af problemerne. Karakteren af en detaljeret og omfattende videnskabelig felt-rapport må derfor i vid udstrækning vige til fordel for denne skønmæssige og summariske tilnærmelse til udviklingsproblematikken.

Baggrunden for bedømmelsen ligger imidlertid i de forskellige erfaringer, der er indhøstet i forbindelse med løbende systematiske studier i marken. Det skal blot her nævnes, at de pågældende undersøgelser ikke *specielt* tager sigte på praktisk problemløsning, men er tilrettelagt som et grundforsknings-præget langtidsstudium af de kultur- og samfundsmæssige forhold i fangerdistrikterne, fortrinsvis i Umanakbugten. Formålet er i første instans at tilvejebringe et så vidt muligt detaljeret billede dels af det af fremmed indflydelse forholdsvis upåvirkede fangersamfund, dels af de mangeartede ændringer, som har fundet sted i såvel ældre som nyere tid, herunder også de igangværende og fremtidige forandringer inden for samfundslivet og kulturmønstret som helhed. I anden række vil undersøgelsen indgå

i sammenlignende vurderinger af kulturudviklingen i det øvrige Grønland samt i tilsvarende arktiske områder uden for Grønland.

De direkte iagttagelser og indsamlingen af data i det hele taget, der af metodiske grunde finder sted i så nær kontakt med befolkningen som muligt, har foreløbig været gennemført under ophold af kortere og længere varighed i Umanak-området i årene 1956-57, 1959, 1961 og 1963, foruden mere kortvarige besøg i andre fangstegne. En foreløbig afrunding af resultaterne søges efter planen tilvejebragt ved endnu et et-årigt undersøgelsesophold i marken i 1965-66.

Det er altså, som nævnt, i første række forholdene i Umanak-området, der haves for øje i det følgende, omend vurderingerne på enkelte punkter vil kunne overføres på andre fangerdistrikter.

Den erhvervmæssige situation.

Erhvervsskifte.

For Umanak-området som helhed har sælfangsten, fortrinsvis med kajak og garnfangstmetoden, været det dominerende erhverv. I perioder i nyere tid har dog blandt andet haj fiskeriet haft en vis funktion som støtteerhverv i de fleste lokaliteter i området.

I de allerseneste år er der imidlertid indtruffet en erhvervsændring, der tenderer **til** at gribe dybt og afgørende ind i den traditionelle økonomiske struktur, nemlig gennem fiskeriet af hellefisk.

Området har, så langt tilbage man lokalt er i stand til at bedømme det, altid været rigt på hellefisk. De biologiske betingelser herfor synes i særlig grad at være tilstede i det omfattende fjordsystem som Umanakbugten udgør. Gennem flere generationer har denne fisk været anvendt som hundefoder og i nogen grad som menneskeføde, og det har også i en årrække været muligt at indhandle fisken til tørring, dog til en forholdsvis lille pris. Imidlertid er der gennem den sidste halve snes år opstået en række produktionsmæssige og kulturelle betingelser, der tilsammen danner forudsætningen for den nyeste udvikling af denne erhvervs-gren:

For det første er der langsomt sket en tilvænnning til en speciel fisketeknik. Den ældre metode bestod i snørefiskeri med madding, dels fra vinterisen, dels ved benyttelse af kajak og robåd i åbent vand i sommerhalvåret. Men under påvirkning af en teknisk nydannelse i det nordlige Diskobugt-område er fangerne i Umanakbugten efterhånden gået over til benyttelse af den mere givtige langline-metode. Når vinterisen dækker fjordene, sættes linerne ud på store dybde ved hjælp af en simpelt konstrueret »glider«, d.v.s. en metalplade med påsurrede tyngdesten; glideren føres af strømmen skråt nedefter under isen, trækkende efter sig selve langlinen med et antal kroge, der fordeles med mellemrum hen over havbunden, hvor hellefisken holder til.

For det andet er fangernes kulturelt betingede betragtning af fiskeri som noget mindreværdigt i forhold til fangst undergået en tydelig forandring igennem de seneste år. Langline-metoden har vist sig overbevisende effektiv, sammenlignet med det gammeldags snørefiskeri, og den omstændighed, at så mange foregangsmænd inden for den lokale sælfangst med held har givet sig i lag med den nye metode, har været medvirkende til, at den tidligere afstandtagen fra fiskeri i ud-

strakt grad er blevet afløst af en positiv holdning til det nye produktionsobjekt. Der er iagttaget adskillige eksempler på, at man er gået til fiskeriet med en vis iver og begejstring og under udfoldelse af kappestrid, dels inden for udstedets rammer, dels mellem flere steder indbyrdes. Det har endvidere vist sig, at flere fangere med ringe fangstkapacitet har svunget sig op til de højeste indhandlingstal ved fiskeriet.

For det tredje og sideløbende hermed har erhvervene modtaget en kraftig motivation derved, at indtjeningsmulighederne ved fiskeri nu flere steder er blevet væsentligt forøget: Der er fra slutningen af 1950'erne og fremefter opført opvarmede saltehus ved enkelte udsteder i området. Kiloprisen for indhandlede hellefisk til disse anlæg er tre gange større end ved den tidligere indhandling til tørring. Alene denne omstændighed har, viser undersøgelserne, haft en overordentlig animerende indflydelse på fiskeritativiteten. Det var den almindelige opfattelse blandt fangerne, at først de forbedrede indhandlingspriser ved anlæg af saltehus kunne gøre fiskeriet rentabelt for den enkelte producent. Derudover synes det at have haft en vis stimulerende virkning, at Umanakbugtens erhververe i nogle år har erfaret om den erhvervsomlægning til moderne fiskeri, der har fundet sted længere sydpå. Endvidere har indhandlingsstoppet over for sælspek og hajlever tydeligt nok medvirket til at forstærke indsatsen i hellefisk-fiskeriet, der for erhververne er kommet til at stå som den i øjeblikket eneste udvej til supplering af skindindtægterne fra fangsten.

Som et illustrerende eksempel på den, relativt set, stærke intensivering af fiskeriet, som fulgte med forbedrede indhandlingsmuligheder, skal anføres et enkelt udsted, der tog et opvarmet saltehus i brug ved årsskiftet 1962/63. Alle erhvervsdygtige fangere gik igang med fiskeriet, og anlægget blev fyldt op med fisk på få uger. Talmæssigt

kan produktionsstigningen i udstedet belyses derved, at mens de indhandlede hellefisk til tørring i februar og marts 1962 (altså før saltehusets start) udgjorde henholdsvis ca. 4.700 og ca. 2.000 kg, var indhandlingen i de samme måneder i 1963 (hvor anlægget nylig var taget i brug) henholdsvis ca. 17.000 og ca. 23.000 kg.

Som en yderligere forudsætning for intensiveringen af fiskeriet i området må nævnes, at også selve fiskekrog-antallet er blevet væsentligt forøget. Mens man under det begrænsede fiskeri af hellefisk til tørring og til privatforbrug sjældent benyttede mere end 50 kroge på den ene langline, man udsatte ad gangen, har man nu udvidet krogantallet til omkring det dobbelte. Det er desuden ved at blive almindeligt at udsætte to langliner i stedet for een, og man fisker på stadig større dybder for at få både flere og større fisk på kroge.

Endelig må det fremhæves, at erhververne, ligeledes i de allerseneeste år, stort set alle har forladt den tidligere udbredte opfattelse, at kun vinterfiskeriet på hellefisk var rentabelt for dem. Erfaringerne synes nu at have godtgjort, at de faktiske fiskerimuligheder er nogenlunde ens både sommer og vinter. Men mens samtlige erhververe råder over et uundværligt vinter-transportmiddel, nemlig hundeslæden, som forudsætning for vinterfiskeriet, stiller manglen på effektive transportmidler sig hindrende i vejen for en rationel udnyttelse af produktionsmulighederne i hele sommerhalvåret.

Denne problemstilling vil være væsentlig ved en bedømmelse af den lokale erhvervs-mæssige udviklingsproblematik som helhed.

Erhvervsudvikling.

Idet vi her ikke skal komme nærmere ind på det opståede behov for opførelse af et yderligere antal saltehuse, foruden løbende udvidelser af bestående anlæg, forekommer det mest overhængende behov inden for det

nye fiskerierhverv i området at være tilvejebringelsen af tidssvarende transportmidler for sommerhalvåret. Ved en generel bedømmelse af det erhvervsskifte, der foregår i forbindelse med hellefisk-fiskeriet, synes en sideløbende, men dog relativ beskedent motorisering at være en nødvendig forudsætning for produktionsfremgang og effektivitet.

Til forståelse af denne situation må det fremhæves, at sommerfiskeriet idag overvejende foregår ved hjælp af robåde. De egnede fiskepladser må oftest opsøges i sådanne afstande fra beboelserne, at der bliver tale om adskillige timers roning frem og tilbage. Det er ikke ualmindeligt, at roturen ud til en fiskeplads strækker sig over 20 kilometer eller endnu længere. Vil man forsøge nye fiskepladser uden for de almindeligst benyttede strøg, må man indstille sig på endnu større afstande fra hjemstedet og indhandlingscentret.

Mens den nuværende transport med hundeslæde i vinterhalvåret næppe kan underkastes nævneværdige forbedringer, vil det meget store kraftspild, der finder sted ved robådsfiskeriet om sommeren, kunne reduceres ganske væsentligt ved indførelse af motorbåde over alt i området. Det må straks understreges, at de foreløbig indhøstede erfaringer med motoriseret fiskeri i Umanak-bugten afgørende taler for, at det af rentabilitetsmæssige og flere andre grunde kun kommer til at dreje sig om små motorjoller i størrelsen 20-22 fod med indenbordsmotor.

På basis af de direkte iagttagelser samt drøftelserne med et stort antal erhververe er der i det følgende forsøgt opstillet en oversigt over det øjeblikkelige behov for sådanne motorjoller for Umanak-området vedkommende, idet det dog kun er hensigten at angive en strømpil med hensyn til motoriseringsbehovet i denne egn, hvor erhvervslivet endnu ikke har været synderlig influeret af moderne teknik. Det følger af sagens natur, at der må knytte sig adskillige usikkerheds-

momenter til et sådant skøn: Sommerfiskeriet af hellefisk har endnu ikke mange år bag sig i større stil, og når der skal anslås et bådebehov, vil det være hensigtsmæssigt, foruden de enkelte fangeres/fiskeres konkret udtalte ønsker om at få både, at basere skønnet på en række andre faktorer, såsom de i øjeblikket erkendte fiskemuligheder i de enkelte egne af området, afstandene til de nuværende og potentielle fiskepladser, antallet af de i forvejen eksisterende motorbåde, i et vist omfang den almindelige beskæftigelsessituation i sommertiden m. m.

Som basis-år ved bedømmelsen er valgt erhvervssituationen i området i 1963. På baggrund af de nævnte faktorer og et samlet indtryk af forholdene opgøres det aktuelle behov for anskaffelser af motorjoller af den nævnte type til ialt 55-75 stykker, fordelt således på de enkelte beboede pladser:

Ümanaq	8-12
Qaersut	7-9
Sermiarssuit	3-4
Ūmánatsiaq	4-5
Ikerasak	5-7
Sātut	7-9
Uvkusigssat	5-7
Igdlorssuit	6-8
Nūgātsiaq	5-7
Niaqornat	5-7

Skønnet sigter til et øjeblikkeligt minimumsbehov, der imidlertid - hvis det imødekommes — vil betyde en væsentlig transportforbedring for det store flertal af erhververne i området, jfr. nedenfor om samarbejdet mellem fiskerne.

Nødvendigheden af en udstrakt anvendelse af motor joller har længe været erkendt af de aktive fangere og fiskere over alt i Umanak-området. Udover den betydelige tids- og kraftbesparelse, der vil kunne opnås ved motoriseringen alene til fiskeri på de nuværende fiskepladser, fremhæves

det, i hvor høj grad man vil kunne udvide fiskeområderne til at omfatte også fjernere-liggende fjordgrene.

Endvidere vil motoriseringen muliggøre en ønsket kombineret af særfangst og fiskeri. Allerede under det nuværende robådfiskeri medtager man kajakken, anbragt på tværs over rælingerne eller langs med disse. Motorbåden vil betyde en væsentlig forøgelse af kajakkens aktionsradius, og den tid, der forløber mellem udsætningen og røgtningen af langlinerne, vil kunne udnyttes ved sæl-jagt; fra kajak.

Endelig betyder en motorisering af den nævnte størrelsesorden, at de allerede eksisterende robåde vil kunne bugseres ud og hjem med fiskere og produkter - en samarbejdsform, som undertiden har været benyttet med held i flere lokaliteter i området.

Med hensyn til fiskeriets organisering iøvrigt skal det nævnes, at såvel robådfiskeriet som fiskeri med motorbåd normalt kræver et samarbejde mellem flere deltagere. Ved robådsfiskeriet fordrer jo alene roningen til og fra fiskepladserne et større eller mindre bådehold, og et sådant gruppesamarbejde ved fiskeriet foregår over alt i området. Hvadenten fiskeriet drives fra robåd eller motorbåd, kræver såvel lineudsætningen som bjergningen af fisken i reglen flere deltagere i hver båd.

I erkendelse af disse faktiske samarbejdsforhold, der altså i et vist omfang vil fortsætte under en motorisering af erhvervet, vil udviklingstempoet med hensyn til denne motorisering utvivlsomt kunne fremskyndes på den måde, at långivning i større udstrækning end tidligere ydes til sådanne lokale fiskebådelag, sideløbende med de individuelle erhvervslån. Der er i hele Umanakbugten sporet en vis interesse for en sådan fremgangsmåde som en startløsning, især for fangere/fiskere der ikke alene kan præstere en tilstrækkelig låneudbetaling.

Hvad iøvrigt angår det mulige udviklings-

tempo for motoriseringen i området, vil det være af betydning, om de nuværende langvarige forsinkelser ved enkelt-leverancerne af motorjoller kunne undgås mest muligt; det bør formentlig overvejes, hvorvidt det er praktisabelt at placere et permanent salgslager af både i selve området, eventuelt i tilknytning til byens KGH-lager.

Fangst- og fiskehytter.

Spredt rundt omkring i det store fjordområde findes der i øjeblikket et mindre antal fangsthytter til brug ved overnatninger under fangstture og kortere eller længere tids ophold, bl. a. i dårligt vejr. Hytterne er fortrinsvis beliggende ved traditionelle fangstpladser, f. eks. i nærheden af steder med hyppige sæltræk. Ved overgangen til hellefisk-fiskeriet stilles der uvægerligt nye krav, dels til hytternes antal, dels til deres placering.

Gode fangstpladser er langtfra altid identiske med gode fiskepladser. Fiskepladserne — herunder de fjordegne, hvortil man ved en motorisering har mulighed for at udstrække fiskeriet - ligger derfor i de fleste tilfælde på steder, hvor der ikke findes sådanne tilflugsforhold. Over hele området mangler en række egnede ly, specielt mod efterårets ustabile vejrlig og vinterkulden. For vintererhvervet vil opførelse af hytter i nærheden af fiskepladserne muliggøre, at fiskerne kan blive boende her, indtil de har fisket i større mængder - fremfor at skulle begive sig på lange, daglige slædehjemfarter med produkterne. Den fangne fisk dybfryser i fri luft og vil normalt være egnet til indhandling, også nogle dage efter landingen.

Behovet for en dækning af området med sådanne fangst- og fiskehytter vil formentlig vokse fremover i takt med det øgede fiskeri. Det synes godtgjort på basis af de løbende drøftelser med fangerne og fiskerne i hele distriktet, at der idag er brug for nyopførelse af ialt 20-30 hytter for Umanak-

bugtens vedkommende, herunder medregnet nogle af de fiskepladser, der ligger længst fra beboede steder.

Andre sider af udviklingssituationen.

Mens erhvervsskiftet i Umanak-området indebærer en stigende kombination af sælfangst og fiskeri - og måske i stadig større omfang med vægten lagt på fiskeriet - følger heraf en for fangersamfundene hidtil ukendt økonomisk faktor: Kvindernes beskæftigelse i Handelens forarbejdningsanlæg, d.v.s. saltehusene.

Allerede nu har det vist sig, at saltehusene i de mest produktive perioder i et betydeligt omfang har kunnet beskæftige den lokale kvindelige arbejdskraft ved flækning, rensning og saltning af hellefisk. En ny indtjeningsmulighed er dermed opstået i disse fangerudsteder, hvor kvindernes opgaver traditionelt udelukkende har været af husholdningsmæssig art, herunder det krævende arbejde med skindtilberedning. I de hjem, hvor husmoderen nu er beskæftiget nogle timer om dagen i saltehuset, er der tilmed så småt opstået et børnepasnings-problem; der synes dog at være et almindeligt ønske om at nå frem til en lokal, eventuelt kommunal løsning på dette problem, eventuelt i form af et smidigt »børneparkering«-arrangement.

Hvad angår de større, allerede skolesøgende børn, vil mødrenes beskæftigelse i saltehusene næppe i almindelighed få så uheldige konsekvenser, som man umiddelbart skulle tro. Børnene i udstederne er allerede i den tidlige skolealder vant til stor selvstændighed, og i ret høj grad giver det lille udstedssamfund børnene et hjemlignende milieu i de øvrige huse på stedet. Familiernes er som regel mere eller mindre indbyrdes beslægtede, og det er i det daglige almindeligt, at børnene er på længere besøg i andre hjem end deres eget.

At dømme efter de foreløbig indhøstede

erfaringer har der iøvrigt ikke været tale om permanent heldagsbeskæftigelse for kvinderne, men gennemsnitlig kun nogle få timers daglig tjeneste i saltehuset. Endelig må det nævnes i denne forbindelse, at saltehuset i et udsted jo kun ligger få skridt fra hjemmet, og i pauserne har mødre normalt en vis mulighed for at holde sig i kontakt med børnene.

Skolehjem.

Forældrenes traditionelle ønske om at beholde børnene om sig under hele deres opvækst er stærk og tilsyneladende uformindsket i disse egne af Grønland. I almindelighed vil tvungent skolehjemsoophold borte fra forældrene og hjemstedsmilieuet efter alt at dømme let komme til at virke som et ubehageligt indgreb i familielivet - selv om man i praksis formentlig vil bøje sig for en autoritativ ordning på dette punkt.

Denne indstilling må dog sammenholdes med den stadigt voksende trang til bedre skoleuddannelse, som kommer til orde hos befolkningen i disse områder. Fanger- og fiskerfamilierne her er i de senere år blevet mere og mere interesseret i deres børns skolegang, og forældrene beskæftiger sig i højere og højere grad med nødvendigheden af, at børnene kommer til at lære mest muligt i skoleårene.

Generelt betragtet synes det imidlertid at være tilrådeligt, hvis denne situation skal imødekommes med anlæggelse af skolehjem, at disse hjem opføres ved produktive udsteder fremfor i fangerdistrikternes byer. Den lidt ringere tekniske standard, som udsteds-skolehjem i givet fald vil få, vil næppe i synderlig grad hindre dem i at udføre de krævede skolefunktioner, og den socialpædagogiske værdi, der kan ligge i at beholde børnene i et produktivt milieu, vil formentlig ud fra en helhedsbetragtning opveje forskellige ulemper ved placeringen.

Der synes i det hele taget, specielt for

disse områders vedkommende, at være grund til at fremhæve det socialt set betænkelige ved en for kunstig og fremmedartet skoleudvikling, der ikke falder naturligt ind i det stedlige samfundsmønster. Børn, der opholder sig på skolehjem i byerne, vil således - med en forsigtig parallel til erfaringerne med hensyn til adskillige grønlandske børneinstitutioner - næppe i særlig grad blive integrerede i samfundet under deres ophold på hjemmet. Og selv om et by-skolehjem vil kunne vænne udstedsbørn til f. eks. et højt hygiejnisk stude, så kan denne kunnen nok i et vist omfang blive overflødig, når det tages i betragtning, hvor uoverkommelig og uigennemførlig en sådan hygiejne er uden for skolehjemmets vægge. I almindelighed kan det formentlig befrygtes, at fanger- og fiskerbørn på dette som på flere andre punkter vil blive ringere udrustet til at klare sig i det praktiske liv efter en beskyttet og institutionspræget tilværelse på et by-skolehjem.

Sådanne omstændigheder, dog sammenholdt med forældrenes stærke ønske om dels at give deres børn en god skoleuddannelse, dels at beholde dem i så stor nærhed af sig som muligt, synes at tale for, at der for disse distrikters vedkommende nås frem til skolepolitiske foranstaltninger, der ikke nødvendigvis er en kopi af planerne for det øvrige Grønland.

Boliger.

Spørgsmålet om det hensigtsmæssige i en konsekvent regionalt og lokalt betonet indstilling over for disse særområder vil formentlig ligeledes kunne rejses med hensyn til boligudviklingen.

Her skal ikke forsøges nogen omfattende gennemgang af det stedlige boligbehov. Der er som i det øvrige Grønland adskillige sneringsmodne huse, og en del unge familier trænger til egen bolig. Der synes også at være et almindelig udbredt ønske om en vis hæ-

velse af den eksisterende boligstandard. Men der synes dog ikke at være nogen generel tilslutning til en radikal ændring af de lokale boligvaner.

Alle forhold taget i betragtning, herunder også de moderne byggepriser, vil det betyde en imødekommelse af en udbredt indstilling hos fangerbefolkningen, om man på ny åbnede mulighed for opførelse af tørvemurshuse. Der tænkes her på den moderne tillem্পning af sådanne huse, således som de i en række tilfælde er blevet opført i løbet af 1950'erne ved medvirken af Grønlands tekniske Organisation og i et vist omfang bygherren selv («Max R.-huset»). Dette tørvemurshus har vist sig at opfylde en række tidssvarende krav til boligstandard, og yderligere forbedringer vil sikkert kunne føjes til. Huset bygger videre på en nøje indarbejdet boligtradition, som befolkningen i disse områder gennemgående har gode erfaringer med. Hertil kommer, at sådanne moderne tørvemurshuse ved udstrakt selvbyggeri formentlig vil kunne opføres til omkring halvdelen af prisen for de sædvanlige boligstøttehuse («Type 3«).

Det må her nævnes, at man fra myndighedernes side i sin tid er gået bort fra opførelse af tørvemurshuse over boligstøtteordningen - ud fra den erfaring, at den foreskrevne vedligeholdelsespligt i flere tilfælde ikke blev opfyldt, d.v.s. pasningen og suppleringen af selve tørvemuren har undertiden været noget forsømt af beboerne.

Uanset en sådan konstateret forsømmelighed, der dog langt fra er forekommet i alle tilfælde, vil det formentlig være rimeligt, at befolkningen i højere grad end nu får adgang til flere valgmuligheder med hensyn til prisbillige boligtyper - og altså specielt får mulighed for at opnå boligstøtte til moderne tørvemurshuse, sideløbende med adgangen til de mere bekostelige hustyper.

I betragtning af de mange fordele, der knytter sig til tørvemurshuset, vil man for-

mentlig kunne nå frem til en lokal tilsynsordning, der sikrer den nødvendige vedligeholdelse af tørvemuren - evt. i første række gøre indflytning betinget af fuldstændig etablering af denne mur. Endelig vil man utvivlsomt gennem direkte oplysning om boligstøtte-betingelserne og baggrunden herfor kunne gøre bygherren medinteressert i arbejdet.

I dette som i talrige andre spørgsmål af reformkarakter vil en nærmere og mere personligt præget kontakt mellem myndighederne og befolkningen - fremfor en sædvanemæssig administrativ meddelelsesform — efter alt at dømme kunne føre til langt bedre resultater, end man hidtil har opnået.

Regionale fællestræk i udviklingsproblematikken.

Endelig skal det her drøftes, hvorvidt det er muligt at anlægge en samlet vurdering af udviklingssituationen i de forskellige grønlandske fangerdistrikter.

Det ovenfor sagte vedrørende boligbyggeriet og placeringen af skolehjem vil efter alt at dømme i vid udstrækning kunne overføres på forholdene også i andre traditionelle fangerdistrikter end Umanak-området. Dette gælder også i et vist omfang behovet for motorisering i form af indførelse af et større antal små motorjoller. Ligeledes synes det at gælde nødvendigheden af flere fangst-/fiskehytter.

Men herudover er der grund til at understrege, at fangerdistrikterne i erhvervsmæssig henseende trods mange indbyrdes lighedspunkter alligevel frembyder en del variationer fra distrikt til distrikt. Man finder sig ikke overalt på samme produktionsmæssige udviklingstrin. Det gælder både med hensyn til produktionsgenstand og -mængde. Oplysningerne vedrørende hellefisk-fiskeriet i Umanakbugten kan således ikke uden videre omplantes på forholdene i

f. eks. Upernavikdistriktet, hvor forekomsterne af denne fisk ikke synes at være så betydelige, og hvor traditionen for selve fiskeriet som erhverv endnu ikke er skabt i samme omfang.

Ikke mindst i erkendelse af såvel ligheder som forskelle i de enkelte regioners erhvervsstruktur vil behovet for løbende erhvervsanalyser for samtlige distrikters vedkommende fortsat trænge sig på. Dette gælder i første række med hensyn til de såkaldte »naturlige erhverv«. Men samtidig er tiden formentlig inde til indgående overvejelser og undersøgelser vedrørende mulighederne for helt utraditionelle erhvervsformer, som i givet fald fremover vil kunne tjene supplerende funktioner i samtlige disse erhvervsmæssigt set udifferentierede områder.

Her tænkes blandt andet på mulighederne for hjemmeindustri-prægede produktioner (husflid og kunstprodukter i seriefremstilling, vævning af lokale mønstre, stoftryk m. v.); men også endnu mere fabrikmæssige aktiviteter som skindgarverier og hermetikproduktion (evt. i forbindelse med salterianlæg-gene) bør formentlig tages op til overvejelse.

Det må erkendes, at netop fordi der her er tale om utraditionelle produktionsfelter, kan sådanne nydannelser umiddelbart forekomme kuriøse og lidet praktisable. Men for det første er der endnu ikke foretaget nogen grundig analyse af hele dette spørgsmål, og for det andet tyder de indtryk, der er fremkommet i forbindelse med den indledningsvis nævnte langtidsundersøgelse, på, at ialtfald en relativt omfattende kunst- og husflidsproduktion skulle ligge inden for mulighederens rækker.

På det punkt kan der iøvrigt henvises til de erfaringer, der er indhøstet ved bl. a. et canadisk fangerudsted, hvor en velorganiseret hjemmeproduktion har skabt meget betydelige eksportindtægter til stort set samtlige husholdninger i udstedet — ved siden af den

traditionelle erhvervsindtjening. Efterspørgslen efter disse kunstprodukter er stadig voksende, takket være den konstante indsats fra en aktiv salgsorganisation, der dels har nærføling med det nordamerikanske marked, dels gennem reklame og forskellig oplysningsvirksomhed opdyrker nye afsætningsmuligheder fjernt fra produktionsstedet.

Det må her nævnes, at i det canadiske eksempel skabtes den nye erhvervstradition ved bevidst påvirkning og instruktion udefra, vel at mærke under hensyntagen til de mere eller mindre latente evner og kunstneriske traditioner hos befolkningen. Det skønnes, at måske de fleste grønlandske fangerudsteder i givet fald vil kunne præstere tilsvarende resultater, i det omfang den fornødne stimulus og det påkrævede salgsapparat skabes, formentlig ligeledes udefra. Hvad enten der bliver tale om kunstprægede varer eller andre af de ovenfor nævnte virksomheder - eventuelt begge kategorier - vil det formentlig være hensigtsmæssigt med henblik på afsætningen, at der stiles mod stærkt specialiserede aktiviteter, som kan indarbejdes i det købende publikums bevidsthed, i Danmark og måske også i dele af det øvrige Europa.

Afsluttende betragtninger.

Foretager vi sluttelig en kortfattet sammenligning mellem de områder, vi her har beskæftiget os med, og det øvrige Grønland, tyder det foreliggende erfaringsmateriale på, at fangerdistrikterne også fremover - og ikke blot erhvervsmæssigt — vil udgøre en specifik enklave i den grønlandske samfundsudvikling.

Med hensyn til erhvervsstrukturen er det til eksempel ikke tilnærmelsesvis muligt at jævnføre det spæde, omend stigende hellefisk-fiskeri i Umanakbugten med det voksende storfiskeri i de midt- og sydgrønlandske områder. Udviklingssituationen i fangerdistriktet befinder sig i talrige afgørende henseender på et helt andet plan. Den

må sammenholdes med det erhvervs- og kultur-mæssige udgangspunkt, man her havde indtil for ganske nylig og stadig ikke har forladt, nemlig jæger- og fangertilværelsen.

Denne livsform adskiller sig på mangfoldige punkter fra tilværelsen i det by- og industrisamfund, der er under udvikling sydpå. Fangersamfundene har i meget høj grad, uanset visse ændringer, bevaret et arkaisk præg. Og der er tale om et kulturmønster, som gennemgående ikke har været udsat for bratte og hastige omskiftelser, ligesom kontakten med den større verden har været relativt begrænset.

Denne traditionelle tilværelse kommer ikke mindst til udtryk gennem befolkningens almene holdning og indstilling over for sin egen situation. Selv om fangerne gerne ser økonomiske og andre forbedringer i deres samfund og erhverv idag, nærer man generelt tilsyneladende ikke noget altoverskygende ønske om at opnå en europæisk-lignende levestandard eller livsform. I almindelighed er det ikke sådanne problemstillinger, der optager fangerbefolkningen. Der til er den danske tilværelse for fjern og fremmedartet. I betydeligt omfang synes den enkeltes stræben at være koncentreret om umiddelbart nærliggende forhold: Erhvervsudøvelsen og den sociale verden, man er for-trolig med.

Der er en række erfaringer, der tyder på, at et stadig større antal unge, som ikke har fået den fulde oplæring i det lokale erhverv, og måske også andre vil søge større og mere stabile indtjeningsmuligheder i sydligere distrikter, og denne sydflytning vil sandsynligvis kunne stimuleres ved øget påvirkning og indgående instruktion med hensyn til mu-

lighederne uden for hjemegnen. Men bortset herfra synes fangerbefolkningen ikke i almindelighed at påtænke at ændre sin livsform ved flytning til fremmede erhvervscentre. Tværtimod råder der en vis udbredt tiltro til og optimisme med hensyn til de stedlige eksistensmuligheder, for Umanak-bugtens vedkommende specielt de muligheder, der menes at ligge i en udvikling af hellefisk-fiskeriet.

Det må understreges generelt, at det synes at ligge fjernt for fangerbefolkningen at betragte sig selv som en på nogen måde nødlidende eller subsidietrængende befolkningsgruppe. Man er, skønnes det, i udstrakt grad indstillet på det givne eksistensgrundlag, men vil på den anden side også gerne have mulighed for at udnytte alle dets ressourcer for at kunne tilfredsstille nye, dog relativt set beskedne behov.

Hertil må føjes indtrykket af fangerbefolkningens overalt ret stærke følelsesmæssige vedhængen ved det lokale samfundsmønster, herunder ikke mindst den relativt ubundne hverdagsrytme, som erhvervet betinger, og det udstrakte gruppelev, som de små udsteds-samfund gennemgående byder sine medlemmer.

Sammenfattende kan det fastslås, at fangerdistrikterne som helhed repræsenterer en afvigende underafdeling af det moderne grønlandske samfund. En realistisk betonet planlægning af udviklingen må formentlig på så mange punkter som muligt tage sit udgangspunkt i denne specielle situation, og det vil antagelig være formålstjenligt, at disse områders forhold fremover overvåges nøje, netop ud fra deres egenartede, lokalt givne forudsætninger.

Marts 1964.

Finanslov for 1964 vedrørende Grønland.

	Mill. kr.		Mill. kr.
I. Driftsudgifter.		transport	121,8
§ 2.P. Den kgl. grønlandske Handel.		Aktieudbytte fra kryolitselskabet og andre indtægterf 4,9
Forsyningstjenesten	9,6	Merindtægter ved GTOs takstfor- højelse pr. 1/1 1964 til senere for- deling på enkelte bevillingskonti . .	. ÷ 3,0
Tilskud til kystfarten	4,0		
Tilskud til flyvning i Grønland . .	2,9		
Tilskud til besejling af Nord- og Østgrønland16		113,9
Grønlands postvæsen12	KGHs og ministeriets driftsudgif- ter ialt134,4
Landbrugsstationer	0,7		
Andre virksomheder	0,5		
	20,5		
§ 9. Ministeriet for Grønland.		II. Anlægsudgifter.	
Administrationen i København . . .	5,6	Ministeriet.	
Landshøvedingembedet og kæmnerkontorerne	5,4	Den almindelige rammebevilling	51,1
Domstolene og politiet	3,5	Teletjenestens rammebevilling	10,8
Sundhedsvæsenet	27,8	Industriprogram	3,3
Kirken	2,0	Andre anlæg	1,1
Skole, oplysningsarbejde og anden kulturel virksomhed	23,1	KGH.	
Videnskabelige undersøgelser	4,1	Den almindelige rammebevilling	16,1
Tilskud til kommunalt boligbyg- geri og til nedsættelse af bolig- støtteydelse	3,1	Industriprogram	3,8
Tilskud til erhvervsformål	1,0	Kystskib	7,4
GTO-rabatter	2,8	Passagerskib	1,4
Den tekniske organisation, Køben- havn (inkl. telekontoret)	9,2	Tankanlæg	3,8
Elværkerne og installations- virksomhed	3,0	Intern flyvning	7,4
Bygge- og værkstedstjenesten (inkl. skibsværftet)	4,7	KGH's plads, København	4,0
Kulbruddet	3,0	Andre anlæg	2,3
Telestationerne i Grønland	6,1	Anlægsudgifter ialt	112,5
Isrekognosceringstjenesten	7,6	III. Udlån (brutto).	
Vej-, kloak- og dræningsanlæg . .	1,9	Boligstøtte	17,0
Statens beboelsejendomme	3,8	Erhvervsstøtte	11,6
Afsat til imødegåelse af lønstignin- ger som følge af nye overenskom- ster med GAS	2,4	Andre udlån	0,7
Andre udgifter	1,7	Ialt	29,3
	transport 121,8	II + III Bruttoinvesteringer ialt	141,8
		IV. Den grl. konjunkturudligningsfond.	
		Nettoudgifter	6,2
		Samlede udgifter	282,4
		Herfra går	
		Afdrag på bolig- og erhvervslån	5,8
		Afskrivning af faste anlæg under KGH	7,4
			13,2
		Ialt netto	269,2

Fiskeforekomsterne ved Grønland og deres udnyttelse

af dr. phil. Paul M. Hansen

I. Indledning.

Det grønlandske fiskerierhverv, der tidligere så godt som udelukkende var baseret på produktion af saltfisk, bliver efterhånden mere og mere anlagt til tilvirkning af fryseprodukter. Store industrianlæg bliver opført, hvilket kræver store tilførsler af råfisk hele året igennem. Skal dette krav opfyldes, bliver det nødvendigt at omlægge fiskeriet. Derfor vil det være nødvendigt at se på, om den fiskebestand, som skal bære disse virksomheder, er tilstrækkelig stabil, eller om den i løbet af kortere eller længere tid ikke vil være i stand til at yde råvarer nok til anlæggene. Disse forhold vil være afgørende for den form, man skal stille imod i udviklingen af grønlændernes fiskeri.

Det skal fremhæves, at dette spørgsmål er meget vanskeligt at besvare med sikkerhed, da svingningerne i fiskebestandenes størrelse er afhængige af mange forskellige faktorer. Nogle af disse er fysiske og biologiske, andre er menneskets indgriben ved fiskerimæssig udnyttelse af bestandene. De fysiske og biologiske faktorer, som vi sammenfatter under begrebet fiskeriets naturgrundlag, omfatter hydrografi og biologi. Menneskets indgriben bliver mere og mere betydningsfuldt ved den stærke forbedring af fartøjer og redskaber og instrumenter som asdic og ekkolod.

Studiet af de her nævnte forhold indgår i fiskeriundersøgelsems opgaver.

Fiskeriundersøgelserne i grønlandske farvande startede med »Tjalfe«-ekspeditionen i 1908—09. De genoptoges 1924 og er siden udført hvert år indtil nu. Danmark var alene

om dette arbejde indtil 1948, da Norge startede lignende undersøgelser i Davisstrædet, og siden 1951, da Kommissionen for Fiskeriet i det nordvestlige Atlanterhav (I.C.N.A.F.) blev oprettet, har det ene af denne kommissions medlemslande efter det andet tilsluttet sig dette samarbejde, blandt andet foretoges i 1963 gennem I.C.N.A.F. en storstilet undersøgelse i grønlandske farvande med deltagelse af ni nationers havforskningskibe.

I det følgende skal gives en kort fremstilling af, hvad vi ved om naturgrundlaget for fiskeriet i vestgrønlandske farvande. Da torskefiskeriet er det vigtigste fiskeri, vil dette blive særligt behandlet.

II. Dybde- og bundforhold.

Havbunden i grønlandske farvande er ligesom selve grønlandskysten et bjerglandskab, hvor områder med jævn bund er meget begrænsede.

I Davisstrædet strækker der sig parallelt med kysten en række af havbanker med forholdsvis moderate dybder. Nogle af disse banker er en fortsættelse af landsoklen, mens andre er adskilte fra fastlandet ved dybere partier på 100-500 meters dybde. Indbyrdes er bankerne adskilte ved dybe render (i reglen på 200-400 m), der i flere tilfælde er fortsættelser af de større fjorddybder.

De banker, der har interesse i forbindelse med fiskeriet udfor Vestgrønland, ligger mellem Diskobugten og Kap Farvel. De nordligste strækker sig langt vestpå ud i

Davisstrædet, længere sydpå bliver bankerne mindre og smallere. Sejler vi fra Diskobugten sydover, kommer vi først over den udstrakte Store Hellefiske Banke. Ved Holsteinsborgdybet er den adskilt fra Lille Hellefiske Banke, der omfatter to ret lave partier, hvoraf den nordligste er den egentlige banke (af norske fiskere kaldet Helder Banke), den sydligste benævnes efter sin form Banan Banken. I rækkefølge sydover kommer derpå følgende banker: Fyllas Banke, Fiskenæs Banke, Danas Banke, Frederikshåbs Banke, Navnløse Banke og de mere utydeligt afgrænsede banker udfør Julianehåb og Nanortalik distrikter. Langs østkysten finder vi lignende dybdeforhold.

Den største af bankerne, og den, der gennemgående viser de ringeste dybder (mindre end 50 m), er Store Hellefiske Banke, der i nord-sydlig retning strækker sig over 180 sømil. Også på Fyllas Banke, der er ca. 45 sømil lang og 15-20 sømil bred, findes lavtvandede partier (30—35 meters dybde). De øvrige vestgrønlandske bankers mindste dybder ligger gennemgående mellem 50 og 100 m. Vestkanten af samtlige banker skræner brat ned mod den mere end 1000 m dybe del af Davisstrædet.

Bundarten på bankerne er meget varierende. Nogle steder er den klippe, men de fleste steder er bunden større og mindre sten og groft grus med skaller bevoksede med store rurer, en bundart, der ikke egner sig for lette slæbende redskaber som snurrevod og lette trawl. Kun på meget begrænsede områder findes sandbund. Det er dog ikke så meget selve bankerne som deres skrænter, der er de vigtigste fiskepladser for trawlerne. Overalt, selv hvor ekkoloddet viser jævne bundforhold, kan findes store sten og klippeblokke, der kan skade selv de stærkeste redskaber.

Ser vi på bundforholdene ved kysten og i fjordene, finder vi i de fleste tilfælde det samme som i Davisstrædet, nemlig nedsæn-

kede klippepartier, dog kan der i flere fjorde findes partier med jævn bund (200-400 m) bestående af blødt ler, og det er på sådanne steder, at man kan finde rejer af samme art, som vi har i Skagerak.

III. Strøm- og temperaturforhold.

Naturforholdene i Davisstrædet beherskes af to strømme, der begge kommer østfra og løber i nordlig retning. Den ene, der er en kold overfladestrøm og fører vand af ringe saltholdighed, er den østgrønlandske Polarstrøm, der går fra Polhavet sydpå langs Østgrønlands kyst, drejer ved Kap Farvel nordover og fortsætter langs Vestgrønlands kyst. Den anden, der kaldes Irmingerstrømmen, er en varm strøm med vandmasser af høj saltholdighed. Den opstår som en gren af Golfstrømmen, der først beskyller Vestislands kyst og derpå drejer mod sydvest og skyder ind under Polarstrømmen, som den følger som en varm understrøm, idet dens vandmasser på grund af den højere saltholdighed er tungere end Polarstrømmen. Undervejs foregår der en delvis opblanding af de to strømmes vandmasser, så det vand, der strømmer op i Davisstrædet, til dels er blandings vand. Vi kalder denne nordgående strøm Den vestgrønlandske Strøm. Stadig finder vi dog i de øverste vandlag overvejende polarvand, mens vi i dybere vandlag har irmingervand med varmere vand af høj saltholdighed. Polarstrømmen er smallere end Irmingerstrømmen og holder sig nærmest kysten. Udfør Frederikshåb spores den i juli indtil en afstand fra kysten af ca. 60 sømil. Længere ude finder vi irmingervandet i overfladen.

Ved Østgrønlands kyst finder vi i Polarstrømmens vand temperaturer under frysepunktet endog helt ned under -1°C . I august når det kolde vand langs kysten ned til ca. 130 m. På den anden side Kap Farvel finder vi på grund af opblandingen kun

negative temperaturer i en ringe del af strømmen og mest i de øvre vandlag. I større dybde finder vi Irmingerstrømmens varmere og saltere vand. I den varme Irmingerstrøm kan man ved Østgrønland måle temperaturer helt op til 6-7°C. I Davisstrædet er temperaturen faldet til ca. 4-5°C.

I den sydligste del af Davisstrædet er strømhastigheden stærkest. Jo længere man kommer nordpå, jo langsommere flyder strømmen. På bredde med Fyllas Banke skyder en gren af strømmen mod vest over mod Labrador, og kun en lille del af strømmen fortsætter mod nord.

Temperaturforholdene i den sydlige del af Davisstrædet fra Kap Farvel til Fyllas Banke afhænger af, hvilken af de to strømme, Polarstrømmen eller Irmingerstrømmen, der er stærkest. I år hvor Polarstrømmen er særlig stærk, får vi lave temperaturer i Davisstrædet, mens vi i år med svag Polarstrøm og kraftig Irmingerstrøm får højere temperaturer.

Det varme Irmingervand, der strækker sig nordover langs bankernes vestkant i dybder mellem ca. 200-800 m, betinger forekomsten af nogle af de for fiskeriet vigtigste fiskearter som torsk, rødfisk og helleflynder. I forårs- og vintertiden, hvor de øverste vandlag er for kolde til, at disse fisk kan klare sig, har de et tilflugtssted i det varme vand i dybet langs bankernes vestskråninger.

I den nordlige del af Davisstrædet fra Fyllas Banke og nordover er de to strømme meget svage og har kun ringe indflydelse på temperaturforholdene over bankerne. Her er det vinterkulden, der bevirker den stærke afkøling af de øvre vandlag.

Samtlige banker er først på sommeren dækket af koldt vand, der efterhånden opvarmes af luften, men ikke før omkring slutningen af juni og begyndelsen af juli når en sådan temperatur, at fiskene kan trække op på bankerne fra det dybe vand langs bankernes kanter.

IV. Is- og vejrforhold.

Forskellige former for isforekomster kan lægge hindringer i vejen for fiskeriet.

Vinterisen, dannet i kyst- og især fjordområderne, hindrer således vinterfiskeri efter rejer i Diskobugten, men kan også være til stærk gene for fiskeriet andre steder. Enkelte steder (Jakobshavn, Umanak m. fl.) fiskes dog om vinteren hellefisk på isen.

Storisen, der fremtræder som større eller mindre flager af 4-5 m tyk havis, er dannet på østkysten. Den føres af strømmen rundt om Kap Farvel og kan i foråret og forsommeren helt blokere Nanortalik og Julianehåb distrikter, undertiden også Frederikshåb distrikt. Storisen kan helt umuliggøre fiskeri ved kysten og på bankerne. Trænger den ind i fjordene, kan den også forhindre bundgarnsfiskeriet, som netop finder sted i forsommeren og kun på denne tid. Selv en enkelt isskodse kan ødelægge et bundgarn.

Omkring år 1920 indtrådte en mildning i de klimatiske forhold ved Grønland. Dette bevirkede bl. a. ændring i storisforekomsten, der nu i de sidste godt fyre år gennemgående har været mindre end i årene før 1920

Bræisen, afskudt fra bræerne som isskodser og isfjelde, kan i nogle fjorde hindre sejlad og dermed fiskeri. Ligeledes kan sådanne isskodser være til stærk gene, ja helt umuliggøre, bundgarnsfiskeri.

Vejrforholdene har først og fremmest indirekte indflydelse på fiskeriet gennem deres indflydelse på havstrømme og temperaturforhold i havet. Således er torskens tilstedeværelse i grønlandske farvande betinget af den mildning i klimaet, der indtrådte i årene omkring 1920. Denne klimaforandring var af global karakter, men Grønland var dog sikkert et af de steder, hvor klimaforandringen har medført de største forandringer i erhvervsmæssig henseende.

Vejrets direkte indflydelse på fiskeriet er først og fremmest det stormfulde, kolde vintervejr, der kan hindre fiskeri, især på åbent hav. Det meget dårlige fiskeri i 1963 kan formentlig tilskrives de meget urolige vejrforhold i vinteren og foråret, der bevirkede en stærk opblanding af de forskellige vandmasser. Derved hindredes den stabilisering af vandlagene, som menes at være en nødvendighed for planktonproduktionen, og dermed igen for produktionen af fiskeføde, hvilket bevirkede, at torsken ikke som sædvanligt kom ind til kysten, hvor grønlænderne fisker.

V. Torskebestand og torskefiskeri.

A. Periodicitet i torskens forekomst.

Torskens forekomst ved Grønland har været af periodisk karakter. Perioder med store forekomster af torsk har vekslet med lange perioder, hvor torsken var en sjælden fisk i grønlandske farvande.

Fra forrige århundrede kender vi kun to perioder med rige torskeforekomster, nemlig i 1820'erne og i årene 1845-1851. Den sidste periode er den bedst kendte. I den havde torsken en lignende udbredelse som i nutiden, og der blev drevet torskefiskeri både ved kysten og på bankerne fra danske og engelske skibe. Fiskeriet kulminerede i 1848, men allerede i 1849 gik torskemængden stærkt ned, og i 1851 var torskeforekomsten så ringe, at fiskeriet blev opgivet.

Fra 1851 til årene omkring 1920 foreligger ingen meddelelser om perioder med store torskeforekomster ved Grønland. Torsken forekom i den tid lokalt og i ringe mængder. Ved enkelte kystlokaliteter som Fiskesnæsset viste den sig nogenlunde regelmæssigt hver sommer. Heller ikke ude i Davisstrædet var torsken talrig i denne periode. Således fangede amerikanske helleflynderfiskere i 1866 kun 1 torsk for hver 15 helleflyndere på deres langliner. Samme negative

resultater opnåede danske, færøske og tyske ekspeditioner i begyndelsen af indeværende århundrede.

I 1917 indledtes det store torskeeventyr, idet store torskemængder viste sig ved Frederikshåb. I de følgende år bredte torsken sig længere og længere nordover. I 1922 var den nået til Sukkertoppen, i 1928 til Egedesminde og i 1930 viste den sig ved Umanak, ganske få nåede endog så langt nordpå som til Upernavik. Umanak distrikt var det nordligste distrikt, hvor der blev drevet torskefiskeri. Dette ophørte dog i 1950 og er ikke genoptaget siden.

B. Stabiliteten i den nuværende periode.

Der er ikke tvivl om, at den pludselige masseforekomst af torsk skyldtes den ovenfor nævnte klimaændring. Skal man derfor bedømme stabiliteten af den nuværende torskebestand, må man først og fremmest se, hvorvidt den nuværende milde klimaperiode vil fortsætte.

Efter at have kulmineret i årene omkring 1930 faldt temperaturen i slutningen af fyrrene til et minimum, der kun lå en ubetydelighed over temperaturerne i perioden før 1920. Var temperaturen faldet yderligere $0,7^{\circ}$ i perioden 1946-50, kunne der muligvis være indtruffet en katastrofe for den grønlandske torskebestand. Siden 1950 er temperaturen atter steget noget uden dog at have nået 1930's maximum. Man må være indstillet på temperatursvingninger også i fremtiden, men der er i øjeblikket ingen sikre tegn på, at den nuværende torskeperiode står foran sin afslutning. Vi må dog stadig have for øje, at vi befinder os i grænseområdet for torskens udbredelse, hvor selv ganske små temperaturforandringer har store biologiske virkninger.

Af forskellige forhold fremgår det, at den torskebestand, vi har ved Grønland, er kommet til os fra Island. Mærkningsforsøg har vist, at torsken ved Grønland i tyverne og

trediverne stadig havde en stærk tilknytning til den islandske bestand, idet en meget stor del af de ved Grønland mærkede torsk vandrede til Island for at gyde. Efter krigen er denne udvandring blevet ganske ubetydelig. Dette tyder på, at torsken har akklimatiseret sig i grønlandske farvande, og at der er opstået en selvstændig grønlandsk torskestamme, hvilket er sket i løbet af ca. 20 år. Torskeperioden i 1840'erne varede kun i ca. ti år. Det er næppe muligt, at en egen torskebestand har kunnet danne sig i løbet af så få år. Af det her anførte er det rimeligt at antage, at den rige torskeperiode, vi har nu, vil være betydelig mere stabil end torskeperioden i 1840'erne.

C. Gydning. Rige og fattige årgange.

Torsken gyder i april og maj. Den største gydning synes at foregå i midten af april. Gydningen i Davisstrædet foregår på ret stor dybde mellem 300-600 m på bankernes vestskråninger, hvor det varme Irmingervand på 2-4° C forekommer. Over toppen af bankerne er på denne årstid vandet for koldt til, at gydning kan finde sted.

Fiskeri med langline i gydetiden har vist, at man på lavere dybder (100-200m) på øst- og vestkanten af Fyllas Banke kun fanger unge, ikke-kønsmodne torsk, mens man på de større dybder fanger de større gydetorsk, der kan forekomme i tætte koncentrationer. Efter beretninger fra franske og islandske fiskere er det hændt, at man blot ved at sænke trawlen ned og trække den i få minutter har kunnet fylde den helt med store torsk. Sådanne tilfælde indtraf i midten af halvtredserne. I de senere år har man ikke iagttaget torskekoncentrationer af lignende størrelse.

Torskeæggene stiger op mod overfladen og føres af havstrømmen bort fra gydepladserne, undervejs foregår udklækningen i løbet af juni. En del af larverne føres nordpå i Davisstrædet, mens en anden del med en

vestgående gren af strømmen føres vestpå over mod Labrador.

Det er kun en meget lille procentdel af de torskelarver, der udklækkes, der opnår at vokse op til fiskbar størrelse, idet dødeligheden for torskelarvernes vedkommende er overordentlig stor. I nogle år dør næsten alle torskelarverne i grønlandske farvande, og i sådanne år opstår fattige årgange, mens i andre år en stor del af larverne udvikler sig videre, og rige årgange opstår.

Der skal her ikke kommes nærmere ind på hvilke forhold, der er medvirkende til en høj overlevelsesprocent, blot skal lige nævnes, at temperaturen i havet og forekomsten af fødeemner har en meget stor betydning.

Ved fiskeriundersøgelserne i 1920'erne og -30'erne blev det tydeligt fastslået, at svingningerne i udbyttet af torskefiskeriet skyldtes naturlige årsager og ikke menneskets indgriben, idet det påvistes, at fiskeriet var baseret på forekomsten af enkelte gode torskeårgange, der opstod med års mellemrum, og at disse gode årgange kom til verden i år med særlig høje vandtemperaturer. Da en torskeårgang først som 5- eller 6-årig begynder at indgå i fangsterne, blev det muligt ved undersøgelse af mængden af torskeyngel i vandet og forekomster af 1- og 2-års torsk langs kysterne at give gode forudsigelser for fiskeriets chancer i de nærmest følgende år.

I det sidste årti har udviklingen af det intensive fremmedfiskeri udfør Grønlands kyster ændret forholdene væsentligt. Fremkomsten af rige eller fattige årgange af torsk vil stadig være afgørende for fiskeriudbyttet, men tillige har det vist sig, at menneskenes indgriben nu også er en væsentlig faktor. Mens en rig årgang tidligere kunne holde sig som dominerende i fangsterne gennem ca. 8 år eller endog mere, kan en rig årgang nu kun gøre sig gældende ca. den halve tid på grund af opfiskning. Det samme tyder gengangstprocenterne på, og ved beregninger ud fra fiskeristatistikken har det kunnet vi-

ses, at udbyttet pr. fiskeindsats er dalet til ca. det halve gennem den sidste halve snes år. Alt i alt viser disse kendsgerninger, at torskebestanden ved Grønland nu - i modsætning til for blot 10 år siden - er tydeligt præget af befiskningen. - Mod disse alvorlige problemer må fiskeriundersøgelserne nu og i de kommende år rette en væsentlig del af opmærksomheden.

D. Torskens vækst.

Torsken vokser meget langsomt ved Grønland, langsommere end i de fleste øvrige områder hvor torsken forekommer. Iøvrigt har der været ret stærke variationer i væksten, idet denne følger temperatursvingningerne. Tilbagegangen i gennemsnitslængde fra den første halvdel af 1930'erne til den første halvdel af 1950'erne var således fra 65 cm til 50 cm for en 5-årig torsk. Dette svarer til en tilbagegang i vægt fra 2,5 kg til 1,2 kg. I de senere år er væksthastigheden igen forøget noget.

E. Føde og opholdssteder.

Gydetorsken forekommer som nævnt på stor dybde vest for bankerne. Om torskens opholdssteder iøvrigt kan siges, at man i reglen finder de største torsk på de større dybder.

Om den regionale fordeling kan kun nævnes, at man i Diskobugten ved Jakobshavn altid finder store, gamle torsk, mens fangsterne på Store Hellefiske Banke, især på bankens nordlige del, væsentlig består af små, unge torsk.

Torsken er en grådig rovfisk og så godt som altædende. I dens mave kan man finde såvel bunddyr som planktondyr og fisk. En meget stor rolle for dens ernæring spiller lodden og tobisen. Når lodden i forårstiden trækker ind til kysten for at gyde, følges gydestimerne af torsken, og i den tid er der mulighed for at drive bundgarnsfiskeri på torsk. Det kan dog undertiden hende, at

lodden ikke kommer helt ind til stranden, og i sådanne tilfælde svigter fiskeri med bundgarn.

Tobisen er en vigtig torskeføde, navnlig i juli-august, da den trækker ude over bankerne i Davisstrædet næsten helt oppe i overfladen. Den jages da ivrigt af torsken, der ofte er stopfuld af tobis. I tobistiden må torsken fiskes med håndline oppe i vandet. Bundredskaber som langliner og trawl giver da kun ringe fangster.

Bestemte arter af føde kan give torskens kød en højst ubehagelig lugt og smag og udelukker dets anvendelse i hvert fald til filetfabrikation. Der er her navnlig tale om en lille sort vingesnegl og om en tangloppeart. Navnlig i de nordligste egne kan vingesneglen være højst generende, men i enkelte år er det hændt, at den har været talrig helt ned til Sukkertoppen distrikt. I 1952 var den nævnte tangloppe hyppigt forekommende i maveindholdet af torsk på Store Hellefiske Banke og Lille Hellefiske Banke i juli-august. Torsken var på den tid ganske uspiselig.

Tidligt på sæsonen er torsken af ret ringe kvalitet. Kødet er løst og vandholdigt og leveren lille og med ringe olieindhold. Navnlig er den torsk, der lige har gydt, i en meget dårlig tilstand. I sæsonens løb æder torsken sig igen et godt huld til, og fra august og senere på sæsonen er kvaliteten i regelen god. Vægtforøgelsen er ret betydelig fra juni til august. Ved sammenligning mellem vægte af torsk af længder mellem 60 og 90 cm taget på bankerne i juni og august, viste det sig, at vægtforøgelsen for torsk af samme længder lå på $\frac{1}{2}$ kg i gennemsnit.

F. Torskefiskerierne.

Grønlændernes torskefiskeri finder udelukkende sted i kyst- og fjordområderne. De anvendte redskaber er bundgarn, langline og håndline (snelle).

Bundgarn kan kun anvendes i forårs-

tiden og kun på særlige lokaliteter, hvor torsken optræder i stimer under sin jagt på lodde. I visse år kan bundgarnsfiskeriet svigte helt, idet temperaturforholdene kan forhindre såvel torsk som lodde i at optræde på bundgarnspladserne. Ligeledes kan som nævnt isen lægge store hindringer i vejen for bundgarnsfiskeriet. Man må derfor betegne bundgarnsfiskeriet som et normalt udbytte- rigt, men usikkert fiskeri.

Langline og håndline anvendes den øvrige del af året, men i vintertiden er vejrforholdene ofte så ugunstige, at redskaberne ikke kan anvendes. Håndlinefiskeriet er i de senere år blevet stærkt forbedret ved indførelsen af snellen, der muliggør fiskeri ned til nogle hundrede meters dybde. Disse fiskerier drives med småbåde, som ikke kan gå til søs, og fiskeriet er derfor afhængigt af torskens tilstedeværelse ved kysten. Som omtalt har dette fiskeri i nogen grad svigtet i 1963, hvor torsken åbenbart ikke er kommet til kysten i normal mængde. Om vinteren er en stor del af torsken trukket ned på stor dybde og ofte bort fra kysten, hvorfor vinterfiskeriet ved kysten ikke kan forventes at give store resultater. Vinterfiskeriet i dybe fjorde synes heller ikke at være pålideligt fiskeri.

I det følgende behandles det udenskærs fiskeri, som det drives af fremmede fiskere. Siden dette fiskeri begyndte i tyverne, har det undergået en meget stærk udvikling. Indtil verdenskrigen var hånd- og langlinefiskeriet det dominerende ved Grønland. Efter krigen er dette fiskeri opgivet af de fleste nationer, og kun færinger, portugisere og nordmænd driver endnu denne form for fiskeri.

Trawlfiskeriet er nu det dominerende og vil utvivlsomt blive den eneste form for fiskeri i fremtiden. Det utroligt hårde slid, der er forbundet med linefiskeriet, er en af de vigtigste årsager til, at dette fiskeri er i tilbagegang. Portugiserne har vanskeligheder

med at skaffe mandskab til deres flåde af dorymoderskibe og har allerede nu måttet ombygge et par af deres største og mest moderne skibe af denne type til trawlfiskeri.

De norske lineskibe har måttet ombygges med henblik på at skaffe fiskerne bedre levevilkår ombord, og man har måttet opgive at lande hele fangsten i Færingehavn i Grønland og i stedet sejle den hjem til Norge, for at folkene på rejsen kan få en hvileperiode og få lejlighed til at besøge deres familier. Linefiskeriet kræver nemlig hårdt slid i mindst 16 af døgnets timer, så det er forståeligt, at en sådan hvilepause er påkrævet.

Vi har set, at trawlerflåden har gennemgået en stærk udvikling, og at yderligere forbedringer er igang. Fra damptrawleren er man gået over til dieseldrevne trawlere. I de senere år har man konstrueret en type trawlere, de såkaldte hæktrawlere, der ligesom hvalkogerierne har en sliske agter, ad hvilken trawlen sættes og trækkes op i stedet for over siden. Denne nye konstruktion er en væsentlig forbedring, idet det giver en forøget fangsteffektivitet og tillader fiskeri i hårdt vejr ved vindstyrker på 6-8. Der er ikke tvivl om, at hæktrawleren vil blive fremtidens fiskeskib. Som eksempel kan nævnes, at de trawlere, som tyskerne fik bygget i 1960, alle var hæktrawlere, og at alle tyske nybygninger i fremtiden vil være af denne type.

De mindre trawlere har stort set en størrelse omkring 700 BRT (ca. 1000 HK), mens de større er på ca. 1300 BRT (ca. 1300 HK). Udviklingen går i retning af stadig større skibe, ligesom fabrikksskibe på flere tusinde tons bliver talrigere. De er alle forsynede med det mest moderne elektroniske udstyr (ekkolod, fiskelup, asdic), der kan vise fiskestimer på stor dybde og langt borte fra skibene.

Udnyttelsen af fiskeforekomsterne vil intensiveres i en grad, man aldrig tidligere har kunnet forestille sig. Om få år vil fiskebe-

standene i mange havområder være i fare, og drastiske fredningsbestemmelser i form af reguleringer af fiskeriet må iværksættes gennem de forskellige internationale organisationer.

Det største trawlfiskeri finder sted tidligt på sommeren i maj-juni. De vigtigste trawlgunde findes da langs bankernes vestskråninger på ca. 200-600 meters dybde, hvor torsken opholder sig i det varme vand, mens koldt vand dækker bankernes grundere dele. I juli-august finder der så godt som intet trawlfiskeri sted. Torsken er da, fra dybderne langs bankskråningerne, trukket op over bankerne, hvor bundforholdene de fleste steder er uegnede for trawlfiskeri. Endvidere er der en periode midt på sommeren, hvor en tilstrømning af koldt polarvand syd fra dækker toppen af de sydlige banker helt op til Fyllas Banke. I den tid tvinges torsken op i højere vandlag, hvor den trækker efter tobis og forskellige planktondyr som lyskrebs og små blæksprutter. I den periode kan den ikke tages med et bundredskab som trawlen. Når torsken ved efterårstid atter søger mod bunden, er der igen mulighed for et rentabelt trawlfiskeri. På østsiden af Store Hellefiske Banke findes jævne bundforhold, og her er det, at det store trawlfiskeri finder sted i september og oktober, indtil vintervejret sætter en stopper derfor.

Trawlfiskeri om vinteren drives indtil nu kun af England og Tyskland, hovedsageligt i området omkring Kap Farvel, men i de senere år er også områderne udfor Frederikshåb og Godthåb distrikter inddraget i dette fiskeri. Det må dog bemærkes, at rødfisk udgør en stor del af fangsterne på denne årstid.

Torskefiskeriet med langline og håndline finder sted fra juni til omkring 1. oktober. Linefiskeri har hidtil ikke været drevet ved vintertid og i de tidlige forårsmåned. Det er næppe heller tænkeligt, at linefiskeri i denne del af året vil være rentabelt, da tor-

sken på denne tid står dybt, og vejret normalt er meget uroligt.

VI. Andre fiskerier.

Medens man tidligere ret ensidigt har lagt hovedvægten på torskefiskeriet med saltfiskproduktion for øje, vil den nuværende industrialisering med oprettelsen af fryserier give større mulighed for et mere alsidigt fiskeri, hvor fiskearter som rødfisk, havkat, laks, fjeldørred, helleflynder og hellefisk kan få betydning. I fiskemelsfabrikationen vil muligvis også lodden få en vis betydning. Dertil kommer rejefiskeriet, som netop i de aller seneste år har gennemgået en kraftig udvikling. I det følgende skal i korthed omtales disse forskellige fiskerier.

A. Rødfisk.

Rødfisken er en oceanisk fisk med vid udbredelse i det nordlige Atlanterhav. Den er almindeligt forekommende i de vestgrønlandske fjorde med varmt bundvand så langt nord på som til Diskobugten, og mere fåtaligt forekommende i Umanak distrikt. Desuden findes den i store mængder i den sydlige del af Davisstrædet, hvor den opholder sig i det varme atlantiske vand, hovedsagelig i dybder mellem 200 og 600 m.

Medens grønlanderne hovedsageligt fisker rødfisk til eget forbrug og i beskedne mængder til filetfremstilling, har rødfisken i de senere år fået stigende betydning i det nordlige Atlanterhav, særlig for islændingenenes og tyskernes fiskeri. I Davisstrædet udgør den ca. halvdelen af de tyske trawleres fangster og størsteparten af de islandske trawleres. Gode rødfiskforekomster er fundet udfor Nanortalik og Julianehåb distrikter, og på vestkanten af Fyllas Banke fisker tyske trawlere rødfisk så tidligt som i marts.

Vedrørende stabiliteten af bestandene skal nævnes, at da tyskerne i 1955 startede et fiskeri udfor Østgrønland, fik de store

mængder rødfisk og kun få torsk, men i de følgende to år gik mængden af rødfisk meget stærkt tilbage, mens torskemængderne steg i fangsterne. Også i andre områder har man erfaret, at fiskeri på rødfisk til at begynde med kan give gode fangster, men at udbyttet efter kort tid bliver så ringe, at fiskeriet bliver urentabelt. Islandske trawlere har i hjemlige farvande gjort sådanne erfaringer, og ved Labrador, hvor islandske trawlere i 1959 fandt trawlgrunde, der på de første togter ydede rekordfangster, var udbyttet siden kun ringe.

Da den vestgrønlandske rødfiskbestand ganske overvejende forns ved tilførsler fra andre områder, og da den ydermere er meget langsomt voksende, må man være forberedt på, at den let overfiskes.

B. Havkat.

To arter, den plettede og den sribede havkat, har fiskerimæssig betydning. Af disse er den plettede både den talrigeste og den største og derfor også den vigtigste. Den bedst kendte forekomst findes ved Sukkertoppen ca. 10 sømil fra kysten, og her har et betydningsfuldt fiskeri været drevet siden 1955. Desuden er gode forekomster fundet udfor Holsteinsborg og Godthåb. Disse forekomster i det åbne hav synes at være mere stabile end forekomster ved kysten og i fjorden, hvor bestandene synes at være så små, at de hurtigt opfiskes, idet man ved forsøgsfiskeri har fået gode fangster ved de første linesætninger og derpå dårlige fangster. Havkattene synes således at være ret stationære uden større vandringstilbøjelighed.

Havkattene lever på ret store dybder og hovedsagelig på hård bund, hvor de kun kan tages med langline. Biologien er kun lidt kendt, men antagelig findes opvækstområderne hovedsagelig i Davisstrædet nordlige del, hvor havkattene gennemgående er væsentlig mindre, medens ynglepladserne

findes længere sydpå, hvor man finder de store fisk.

C. Laks (*skællaks*).

Denne værdifulde fisk vil antagelig få stor betydning for det fremtidige fiskeri til fryserierne, idet det har vist sig, at den om efteråret forekommer i meget store mængder langs kysten og tillige ude i Davisstrædet, hvortil de foretager næringsvandring fra hele det nordatlantiske område. I de seneste år er der ved Vestgrønland genfanget ca. 16 mærkede laks, som stammer fra elve i USA, Canada, Skotland, England og Sydsverige, hvorfor man må regne med, at det er meget store mængder, der hvert år indfinder sig ved Vestgrønland fra disse fjerne områder. I Grønland kendes kun en enkelt lokalitet, elven Kapisigdlit i Godthåbsfjorden, hvor laksen yngler.

D. Fjeldørred.

Denne laksefisk findes i så godt som alle grønlandske elve, men da disse er små og derfor oftest kun har små bestande, og da fjeldørreden er en langsomt voksende fisk, vil den let blive udsat for overfiskning. Et større eksportfiskeri vil derfor næppe kunne udvikles.

E. Lodden.

Denne lille laksefisk, der har betydet så meget i grønlandernes egen husholdning, når den i gydetiden i maj-juni kan øses op fra stranden i store mængder, har sin største betydning som føde for torsken og andre fisk. I gydetiden er den meget mager, men til andre tider af året er den i god ernæringstilstand og findes da i tætte stimer over store dybder. De kraftige registreringer, som ekkoloddet giver i mange grønlandske fjorde, stammer antagelig fra disse loddestimer.

Som råstof for fiskemelsfabrikationen vil lodden antagelig kunne få en vis betydning, særlig hvis man uden for gydetiden kan fiske

den i større mængder med finmasket flyde-trawl.

F. Helleflynder.

I 1920'erne og i begyndelsen af -30'erne blev den tidligere så store helleflynderbestand i Davisstrædet ødelagt ved hensynsløst fiskeri fra store norsk-engelske fiskerikspeditioner, og siden har helleflynderbestanden ikke kunnet komme sig efter dette rovfiskeri. Helleflynderen tages nu kun som bifangst ved langlinefiskeriet efter torsk, og disse beskedne fangster vil kunne udnyttes i fryserierne.

G. Hellefisk.

Denne arktiske fisk udnyttes særlig ved Jakobshavn og i Umanak distrikt, idet den om vinteren fiskes fra isen og om sommeren fra små både. En vis betydning vil den antagelig kunne få som råfisk til fryserierne i andre distrikter, men det skal bemærkes, at fisken i Godthåbsfjorden gennemgående er meget mager og derfor af så ringe kvalitet, at størstedelen næppe vil være anvendelig.

H. Dybvandsrejer.

Fiskeriet på dybvandsrejer, som er et af de mest indbringende, foregår med finmaskede trawl i fjordområder med varmt bundvand (1-2 C) og med jævn, blød bund, hovedsagelig i 300-400 m dybde. Med den meget kraftige udvidelse af produktionen i Diskobugten og i Julianehåb distrikt i de sidste år, og med et fiskeri på ret små fjordbestande i flere andre distrikter, er det et spørgsmål, om dette fiskeri vil kunne udvides ret meget mere. Bortset fra enkelte små rejefelter i Godthåb distrikt og eventuelt andre steder er der næppe udvidelsesmuligheder. En undersøgelse af rejefeltens ydeevne, særlig i Diskobugt-området, er iøvrigt een af fiskeriundersøgelsernes forestående opgaver.

Udbyttet fra år til år har været og vil for-

mentlig også i fremtiden være svingende, muligvis fordi der også inden for rejebestanden findes store og små årgange. I fjordene ved Holsteinsborg er rejebestanden een gang, i 1949, blevet helt ødelagt af iskoldt bundvand. Dette fænomen vil kunne forekomme igen på denne lokalitet, mens vi på de øvrige lokaliteter, først og fremmest Diskobugten, betragter rejebestandene som værende af permanent art, idet de findes på dybder, hvor temperaturen er så godt som konstant.

VII. Diskussion.

I det foregående er givet en kort oversigt over naturforholdene, fiskene og fiskerierne i grønlandske farvande. Det vil nu være rimeligt, ud fra vore erfaringer, at anstille nogle betragtninger over fiskeriets stabilitet i den nærmeste fremtid. Desuden vil det være rimeligt på samme grundlag at diskutere hvilke retningslinier, man skal følge med hensyn til udviklingen af grønlændernes fiskeri.

A. Fiskebestandens stabilitet.

Angående fiskeriets stabilitet ved vi, at torskens forekomst ved Grønland har været periodisk, og at den er afhængig af ganske små temperaturforandringer. Spørgsmålet er så, om den nuværende rige periode vil slutte snart eller strække sig over mange år endnu. Hvad det spørgsmål angår, vil vi se på, om der i den senere tid har vist sig fænomener, der kan tydes som symptomer på en nær forestående afslutning, eller om der er forhold, der tyder på, at vi kan forvente, at perioden vil vare endnu i mange år.

1963 har som omtalt været et meget dårligt år for torskefiskeriet, idet torsken kun kom til kysten i meget små mængder. Som nævnt regner vi med, at årsagen hertil var helt ekstraordinære meteorologiske forhold. Da disse forhold næppe vil optræde regelmæssigt fremover, er der heller ingen grund

til at tro, at torskefiskeriet ved kysten regelmæssigt vil svigte af samme årsager som i 1963.

Et fænomen, der muligvis kunne tyde på, at dårlige tider er på vej, er den større forekomst af den lille torskefisk uvakken. Denne fisk, der, før torskeperioden satte ind, var uhyre almindelig, gik meget stærkt tilbage i denne periode og var en ret sjælden fisk igennem en længere årrække. Siden lidt over midten af halvtredserne er den begyndt at komme igen i ret store mængder. Hellefisk, der holder sig til koldt vand, har vist en lignende forandring i sin forekomst. Den findes nu i større mængder end for få år siden.

Skal vi nævne forhold, der kan tyde på, at perioden ikke er nær sin slutning, må vi henvise til den sammenligning, der i det foregående er gjort mellem torskeperioden i 1840'erne og den nuværende periode. Den sidstnævnte må, på grund af at en egen grønlandsk torskestamme er opstået, anses for at være den mest stabile.

Et andet forhold, der synes at tyde godt for fremtiden, er det, at havtemperaturerne efter et betydeligt fald i slutningen af fyrerne er i stigning.

Det vil fremgå af det ovenfor nævnte, at der er nogle faktorer, der tyder på, at torskeperioden vil fortsætte i lang tid endnu, og andre, der kan give anledning til at antage, at den står foran sin afslutning. Vi må tilstå, at vi endnu mangler tilstrækkelig erfaring til at fremsætte en klar mening om, hvordan fiskeriets fremtid vil forme sig, men vi må være forberedte på, at perioden engang vil være slut, og selvom der ikke er noget, der tyder på, at dette er umiddelbart forestående, vil det være hensigtsmæssigt snarest at påbegynde udviklingen af et grønlandsk søgående fiskeri, idet en sådan udvikling må antages at tage en ret lang tid.

I denne forbindelse må igen nævnes den vekslen, der finder sted mellem rige og fat-

tige årgange (kap. V. C). Med den stadigt mere og mere intensive fiskeri, holder de enkelte årgange sig nu kun 3-4 år i fiskeriet. Såfremt fiskeriet skal fremvise nogenlunde stabilitet, må der derfor ikke være for lange mellemrum mellem rige årgange. En rig årgang kan nu være opfisket så hurtigt, at nye, rige årgange endnu ikke er opvokset til fiskbar størrelse. Udbyttet vil derfor fremover fremvise større årlige svingninger end tidligere.

Et fænomen af lokal art, men af ret stor betydning, skal omtales her, nemlig den katastrofe, der er overgået den lokale torskebestand i det indre af Godthåbsfjorden. Her var udstedet Kapisigdlit en slags Lofoten, hvortil fiskere fra flere grønlandske distrikter søgte i forårstiden for at fiske på de mange torsk, der gød i fjordarmen nær udstedet. Efter gydetiden blev der her drevet et godt bundgarnsfiskeri. Vinteren 1958-59 var meget streng, og ved gydepladsen fandtes mange kuldedræbte torsk. I de følgende år har der kun været et meget ringe fiskeri, og vinterproduktionen af tørret torsk er faldet betydeligt. Udstedet Kapisigdlit, der tidligere var en af Grønlands bedste fiskepladser for vinter- og forårsfiskeri, er med et slag blevet et meget fattigt sted.

B. Grønlandernes fremtidige fiskeri.

I overvejelserne vedrørende fremskaffelse af råmaterialer til fiskeindustrien i Grønland er der vist almindelig enighed om, at det er påkrævet at udvide grønlandernes fiskeriområde til det åbne hav, idet kyst- og fjordfiskeriet ikke alene vil være i stand til at give tilstrækkelige og jævne fisketilførsler. Dette gælder navnlig i vintertiden, hvor der så godt som intet fiskeri finder sted i de indenskærs farvande. De store spørgsmål, der nu trænger sig på, er: 1. om andre havområder end det grønlandske skal indtages i fiskeriet, 2. hvilken driftsform, man

skal vælge, og 3. hvor store fartøjer, der vil være nødvendige. De endelige afgørelser i disse spørgsmål må henvises til eksperter i praktisk fiskeri. Her skal blot anføres nogle biologiske betragtninger, der har tilknytning til disse problemer.

Der tales ofte om at sende fiskerfartøjer ud på fiskeri på bankerne i vintertiden. Hertil skal bemærkes, at der om vinteren er koldt vand over bankerne og ingen torsk. Torsken holder til på bankernes skråninger i det varme atlantiske vand helt nede i dybder på 300-600 m.

Skulle den katastrofe indtræffe, at torsken forsvandt fra Grønlands kyst, måtte vi forvente, at den også forsvandt fra Davisstrædet, hvor der som nævnt heller ikke forekom torsk før 1920. Dog er der den mulighed, at torsken vil holde sig noget længere i Davisstrædet end ved kysten, hvor polarvandet er stærkere fremherskende. Såfremt torsken forsvinder både fra kysten og fra Davisstrædet, er det ikke nok, at man opretter en fiskerflåde af mindre fartøjer, der netop er store nok til at drive fiskeri nogle få sømil ude i strædet. Det vil være nødvendigt at anskaffe fartøjer, der kan operere på fjerne fiskepladser, f. eks. ved Island eller Newfoundland. Fisken kan så ises om bord og sejles hjem til fabrikken til forarbejdning. Sådan driver tyskerne torskefiskeri ved Sydgrønland, Island og i Barentshavet og lander den isede fisk i nordsøhav-

nene Bremerhaven og Cuxhaven. Det må dog bemærkes, at den landede fisk fra de fjerne områder er af en langt ringere kvalitet end den, vi behandler ved de grønlandske industrianlæg.

Af meget stor vigtighed er det at vælge den mest hensigtsmæssige driftsform. Til at drive fiskeriet i fjerne farvande og også i vintertiden kræves store fartøjer med stærke maskiner, der kan fiske selv i dårligt vejr og arbejde til søs i flere døgn i træk. Til linefiskeri kommer vi næppe under skibe på 150-200 tons (250-450 HK), medens mindre skibe på ca. 100-150 tons måske vil være tilstrækkelige, såfremt fiskeriet kun skal foregå i Davisstrædet. Det er dog som tidligere nævnt et problem, om det i det hele taget er muligt at fiske med langline i vinter- og tidlig forårssæson i strædet. Hidtil har det ikke være forsøgt. Den mulighed kan tænkes, at fisken ikke bider om vinteren og navnlig ikke i gydetiden i marts-april.

Trawlen derimod ved vi giver gode fangster i vintertiden, og det er muligt, at vi, hvor nødt vi end vil, bliver tvunget til at anvende denne driftsform. Det må pointeres, at der er tale om meget svære trawlredskaber, der ikke kan sidestilles med de lette trawl, som anvendes i Nordsøen. Dette vil medføre, at vi må op i samme skibsstørrelse, som de fremmede anvender ved Grønland. En sådan udvikling indebærer imidlertid store økonomiske, tekniske og menneskelige problemer.

Januar 1964

Kalkulation over driftsudgifter og forventet fangst for to linebåde.

I. Kalkulationsgrundlag.

Fra Norge har KGH modtaget tegninger og beskrivelser af to linebåde på henholdsvis 70 t og 100 t. (d.v.s. 70 og 80 fod).

Skibenes anskaffelsessum er henholdsvis 850.000 og 900.000 kr.

Tegninger og specifikationer er gennemgået af en norsk fiskeskipper (der eventuelt vil gå i Handelens tjeneste), og denne udtaler, at skibene er velindrettede og gode til deres formål, men at prisen er for høj i forhold til standarden af det udstyr, der efter specifikationer tænkes anvendt.

Forinden der skal kontraheres linebåde til Grønland, skal der som sædvanlig ved bygning af skibe indhentes tilbud fra forskellige værfter såvel her i landet som i Norge.

Det foreliggende tilbud fra Norge vil således i første omgang blot tjene som grundlag for beregning af de faste omkostninger i den samlede driftskalkule.

Til dette brug er det modtagne materiale fuldt tilstrækkeligt, fordi en variation i anskaffelsessummen — i det niveau der her er tale om - på 100.000 kr. blot påvirker driftskalkulen med ca. 10.000 kr., hvilket svarer til omkring 1 pct. af driftskalkulens totalsum.

Motorstørrelsen er passende for den lille båd, men norske fagfolk mener, at 300 HK

Bådernes hoveddata er følgende:

	A.	B.
Tonnage	70 t.	100 t.
Længde	70 fod	80 fod
Materiale ..	stål	stål
Motor	210 HK	210 HK
» type ..	Semi diesel	Semi diesel
Besætning ..	14	15

er nødvendige for den store. Motortypen vil til sin tid blive bestemt af teknikerne.

I forbindelse med diskussionen om skibe af træ eller stål, spiller reparationsmulighederne en stor rolle i begyndelsen af den kommende udviklingsperiode. Idag er der overvejende træskibsbyggere i Grønland.

Anvendelse af stålskibe fordrer rådighed over stålskibsbyggere. Det er derfor nødvendigt at få oplyst hos GTO, i hvilket tempo man kan forvente værftsudbygningen afviklet, og bemanning med de rette fagfolk gennemført.

Vedligeholdelse af et stålskib er af en helt anden karakter end et træskib.

Et skib af træ bliver man tvunget til at holde ved lige, da det - iøvrigt uden at være ødelagt - ellers vil blive så utæt, at det ikke kan flyde. Det er en helt anden sag med et stålskib. Det bliver ikke læk uden vedligeholdelse de første år, men tæringen kan få så gode vilkår, at der kan opstå ubodeligt skade senere.

II. Skibenes driftsform og arbejdspræstationer.

Skibenes primære opgave er linefiskeri hele året. I tiden fra medio juni til medio september:

Håndlinefiskeri med sneller.

Medio september til medio juni:

Langlinefiskeri.

Det må antages, at det vil være fordelagtigt for begge fartøjsstørrelser at anvende bundgarn i tiden fra slutningen af april til begyndelsen af juni.

De her nævnte redskabstyper er almindelig kendte og anvendt i Grønland idag.

Det må antages, at der i bundgarnstiden (ultimo april-primò juni) og fra medio september til ultimo oktober vil kunne udvikles et torskefiskeri med not. Det er endvidere sandsynligt, at der på bestemte tider af året kan udvikles et fiskeri efter anmgagssat med not, der vil være mere lønsomt end torskefiskeri.

Det er muligt, at disse både også med fordel kan drive laksefiskeri til søs med drivgarn.

De nævnte fiskemetoder er uprøvede i Grønland og kan derfor ikke komme i betragtning i en nogenlunde realistisk kalkulation over bådenes rentabiliteter.

Driftsoverslaget i følgende afsnit III er baseret på ren linedrift.

I den endelige konklusion vedrørende den nødvendige gennemsnitspris for rentabel drift vil der blive indført en modifikation for anvendelse af bundgarn.

Det antal fiskedage på bankerne, man højst kan regne med i en stabil helårsdrift, hvor mandskabet ikke skal nedslides, er 5 dage pr. uge, fordi ekspeditionen af skibet tager ca. een dag og en dag holdes fri.

Der går 2 uger fra til kølhaling og ferie

og ca. 2 uger til højtider, d.v.s. netto 48 uger eller maksimalt 240 driftsdøgn. Uvejr, havari m. v. vil nedsætte dette tal til 200-220 døgn.

Som udgangspunkt for beregninger i det følgende er ansat 210 døgn, heraf 60 døgn i snellefiskeri og 150 døgn i langlinefiskeriet.

Norske fagfolk vurderer disse tal som realistiske, omend lidt optimistiske.

På 70 t. båden kan anvendes 75 stampe a 240 kroge = 18.000 kroge pr. døgn, medens der på 100t. båden kan arbejdes med 85 stampe = 20.000 kroge pr. døgn.

I sommertiden kan der anvendes 13-14 håndliner på hvert skib.

På grundlag af fiskeristatistiske normer for torskefangsten for 1.000 kroge og færøske snellefangster i Davisstrædet er torskefangster for 70 t. båden ansat til 1.200-1.400 t. og for 100 t. båden til 1.400-1.600 t. torsk.

III. Driftskalkuler.

På grundlag af kendskab til prioriteringsvilkårene og gældende forsikringsbestemmelser har man beregnet forrentning, afskrivning og forsikringsudgiften for de to fartøjer.

Følgende driftsregnskaber er herefter opstillet:

	70 fod (70 t.)	80 fod (100 t.)
1. Afskrivninger	50.400	53.800
2. Forrentning, anlægsværdi	15.200	16.100
3. — driftskapital	4.200	4.800
4. Forsikring skib, redskaber	22.200	23.700
5. — mandskab	3.600	3.900
6. Reparationer	50.000	70.000
7. Brændselolie	60.000	90.000
8. Smøreolie	4.000	6.000
9. Mandskabsløn	265.000	280.000
10. Agn	124.000	140.000
11. Redskaber	80.000	90.000
12. Diverse	10.000	10.000
	688.600	788.300
Ansæt til	700.000	800.000

De øvrige udgifter (reparation, brændsels- og smøreolie, is, agn- og redskabsudgifter) er dels beregnet ud fra forudsætninger om fiskedage og dels skønnede ud fra udgiftsområderne efter erfaringer her i landet og på Færøerne. Mandskabslønnen er beregnet under hensyntagen til indtægtsmuligheden for en helårsbeskæftiget, ufaglært arbejder i Grønland og under hensyn til skønnede indtægtsmuligheder i driften af en 20 t rejebåd.

Ad 1. Afskrivninger.

De gældende bestemmelser for finansiering af både på over 10 t. er, at der kan ydes 70 pct. i lån, 20 pct. i tilskud, og egenkapital skal således være 10 pct.

Lånet af drages på 15 år, egenkapitalen er beregnet afskrevet på 10 år.

Ad 2. Forrentning af anlægskapital.

Der ydes 4 pct. p. a. af lånet. Egenkapitalen er beregnet forrentet med 6 pct. p. a. Renteudgiften er beregnet som den gennemsnitlige forrentning i afskrivningsperioderne.

Ad 3. Forrentning af driftskapital.

Drift af både med en årsomsætning på trekvart mill. kr. kræver driftskapital, der er ansat til 70.000 resp. 80.000 kr., forrentet med 6 pct. p. a.

Ad 4. Forsikring af fartøj og redskaber.

Forsikringsudgiften er beregnet med den præmie, der betales ved forsikring gennem den grønlandske landskasse, 2,5 pct.

Ad 5. Mandskab og sikring.

Udgiften til mandskabsforsikringen er beregnet med gældende satser i Danmark.

Ad 6. Reparationsudgifter.

Reparationsudgifterne er skønsmæssigt ansat i samråd med norske fiskerikyndige, KGHs skibsinspektion og GTO.

Ad 7 og 8. Brændsels- og smøreolie.

Udgifterne til brændsels- og smøreolie er ansat i samråd med norske fiskerikyndige.

Ad 9. Mandskabslønninger.

Udgifterne til mandskabet er konstrueret som følger:

	70 t.	100 t.
Skipper	40.000 kr.	40.000 kr.
Bedstemand ..	30.000 »	30.000 »
Mandskab:		
Motormand	30.000 »	30.000 »
11 × 15.000 ..	165.000 »	
12 × 15.000 ..		180.000 »
	265.000 kr.	280.000 kr.

De ledende ombord må kunne forvente en høj løn, for at det søgænde fiskeri kan virke tiltrækkende.

En mandskabsløn på 15.000 kr. i den her forudsatte helårsdrift er måske ansat for lavt, idet den kun er dobbelt så stor som lønnen for en ufaglært på ugeløn (1962-niveau, normal arbejdstid), og der vil her blive tale om mindst 80 timers uge.

Ad 10. Agnudgift.

Udgiften til agn er meget høj på grund af de ret høje agnpriser på Grønland. Udgiften er iøvrigt ansat på grundlag af beregnet forbrug efter færøske og norske normer.

Ad 11. Redskabsudgifter.

Udgift til redskaber er ansat ud fra kendskab til forbrug i færøsk linedrift og iøvrigt i samråd med norske fagfolk.

Ad 12. Diverse.

I forbindelse med drift af sådanne fartøjer vil der altid opstå omkostninger til diverse småting.

IV. Rentabilitet.

Overfor de anførte driftsudgifter på:		
	70 t. båden	100 t. båden
kr.	700.000	800.000
står et forventet		
kvantum torsk på		
. t	1200-1400	1400-1600
d.v.s. de til omkost-		
ningsdækning nød-		
vendige gennem-		
snitpriser udgør pr.		
kg øre	50-58	50-57

Beregninger af denne karakter er forbundet med nogen usikkerhed, navnlig for så vidt angår de forventede fiskemængder.

Man må derfor opfatte disse tal med skønsomhed, men det er sandsynligt, at en gennemsnitspris på omkring 55 øre pr. kg for torsk m/h u/i kan danne baggrund for et søgående fiskeri.

Efter overenskomst af maj 1963 mellem KGH og KNAPP blev prisen for torsk m/h u/i ved de store pladser ansat til:

34 øre pr. kg fra 1. maj til 31. august
45 » » » » 1. sept. til 30. apr.

Der betales endvidere i tiden fra 1. oktober til 31. marts 50 øre pr. kg for torsk i denne form, landet til Sukkertoppen og Narssaq filetfabrikker.

Med den nuværende sæsonfordeling af torskefiskeriet giver de anførte priser en gennemsnitspris på 38-40 øre.

Med den sæsonfordeling, som linebådsfiskeriet må forventes at få, vil ovenanførte priser give en gennemsnitspris til disse på ca. 45 øre pr. kg.

Reelt vil der således blive tale om, at man kan komme ud for at måtte hæve indhandlingsprisen med ca. 20 pct. fra en gennemsnitspris på 45 øre til 55 øre pr. kg.

Som eksempel på, hvorledes en prisstruktur kunne indrettes for de store industrianlæg, skal anføres:

1. maj til 31. aug. 34 øre pr. kg torsk m/h, u/i
april og sept. 45 » » » » » »
1. oktober
til 31. marts 70 » » » » » »

En sådan prisstruktur vil formentlig være acceptabel for linebådsdriften, ligesom den kun i begrænset omfang vil ændre den bestående aftale, som skal sættes i kraft i 1964.

Det er højst sandsynligt, at disse bådtyper med fordel vil kunne anvende bundgarn i forårstiden. Omkostningerne i forbindelse hermed og driftsresultatet er ikke medtaget i kalkulationen for ikke at gøre beregningerne for komplicerede. Et bundgarn koster 12.000-14.000 kr. alt efter størrelse. Driftsudgifterne ved bundgarnsfiskeri til redskaber er forholdsvis beskedne, da garnene holder i mange år.

Det er vanskeligt at sige, i hvor høj grad de pågældende bådes samlede rentabilitet vil kunne forbedres ved anvendelse af bundgarn.

Kan der derimod udvikles et rentabelt notfiskeri efter anmagssat og torsk på samme måde som i Norge, vil dette kunne få afgørende betydning for fartøjernes rentabilitet.

Udviklingen af disse fiskemetoder kan få afgørende betydning for omkostningerne ved fremskaffelse af fisk og dermed på indhandlingspriserne.

Kalkulation over driftsudgifter og forventet fangst for en hæktrawler.

Fra Ankerlokken Verft i Bergen er der modtaget tegning og specifikation over en hæktrawler på 150 fod d.v.s. ca. 450 t. med 1.400 HK maskine fordelt på 2 motorer; der er aptering til 31 mand.

Skibet koster ca. 3,8 mill. n. kr., og værftet har en leveringstid på 15 måneder.

De fremsendte tegninger og specifikationer er udarbejdet i 1960, men der blev på grund af finansienngsvanskeligheder ikke bygget.

De to motorer er hurtiggående franske dieselmotorer.

Til trawling vil man på Færøerne foretrække langsømtgående maskiner, idet flere trawlfiskere er af den opfattelse, at damp-turbiner er at foretrække, navnlig om sommeren når fiskeriet foregår på lavere vand.

Indsættelse af langsømtgående dieselmotor vil forøge anlægsudgifterne med omkring 200.000 kr., men da apteringen kan begrænses til 22 mand, skønnes det, at anlægsværdien kan holdes inden for 4 mill. n. kr. d v s 3 9 mill d kr

Når det skib, der evt. skal erhverves til Grønland, skal projekteres, vil det blive nødvendigt at kontakte færøsk eller måske bedre norsk ekspertassistance, da man i Norge har større erfaring med hæktrawlere. Der bliver en lang række tekniske spørgsmål, hvis afgørelse det ikke er muligt at få kvalificeret bistand til i Danmark (det gælder for så vidt i lige så høj grad de 4 lineskibe).

Følgende driftsregnskab er herefter opstillet:

1. Afskrivninger	230.000
2. Forrentning, anlægsværdi	68.000
3. driftskapital.	12.000
4. Forsikring, skib og redskaber	100.000
5. — mandskab	6.000
6. Reparationer	200.000
7. Brændselolie	300.000
8. Smørelie	30.000
9. Mandskabsløn	610.000
10. Redskaber	300.000
11. Diverse	50.000
	i.906.000

'*adl. Afskrivninger.*

De gældende bestemmelser for finansiering af både på over 10 t. er, at der kan ydes 70 pct. i lån, 20 pct. i tilskud, og egenkapital skal således være 10 pct.

Lånet afdrages på 15 år, egenkapitalen er beregnet afskrevet på 10 år.

ad 2 Forrentning af anlægskapital.

Der ydes 4 pct. p. a. af lånet. Egenkapitalen er beregnet forrentet med 6 pct. p. a. Renteudgiften er beregnet som den gennemsnitlige forrentning i afskrivningsperioderne.

ad. 3. Forrentning af driftskapital.

Drift af både med en årsomsætning på ca. 2 mill. kr. kræver driftskapital, der er ansat til 200.000 kr., forrentet med 6 pct. p. a.

ad 4. Forsikring af fartøj og redskaber.

Forsikringsudgiften er beregnet med den præmie, der betales ved forsikring gennem den grønlandske landskasse, 2,5 pct.

ad 5. Mandskabsforsikring.

Udgiften til mandskabsforsikringen er beregnet med gældende satser i Danmark.

ad 6. Reparationsudgifter.

Reparationsudgifterne er skønsmæssigt ansat.

ad 7. og 8. Brændsels- og smøreolie.

Udgifterne til brændsels- og smøreolie er ansat efter færøsk norm og skønsmæssigt reguleret under hensyn til vilkårene ved Grønland.

ad 9. Mandskabsløbninger pr. år.

1	Skipper	100.000	
1.	Styrmand	150.000	}
1.	Maskinchef		
2.	Maskinmester		
18	Mand à 20.000	360.000	
		<hr/>	
		610.000	

ad 10. Redskabsudgifter.

Udgift til redskaber er ansat efter færøsk norm, men korrigeret under hensyn til vilkårene i Grønland.

ad 11. Diverse.

I forbindelse med drift af sådanne fartøjer vil der altid opstå omkostninger til diverse småting.

Tilværelsen ombord på en hæktrawler vil have en helt anden karakter end på en linebåd.

Pladsforholdene ombord er langt bedre, således at der kan indrettes mere komfortable forhold for mandskabet.

Selve arbejdet ved fiskeriet er ikke nær så slidsomt og enerverende som langline-driften. Bortset fra trawlets indtagning og udsætning vil arbejdet hovedsageligt bestå i fiskebehandling i læ. En sådan driftsform vil være mere tiltrækkende for mandskabet og ikke være nær så opslidende i det lange løb som linedriften.

Skibet vil på grund af sin størrelse få mange fiskedage.

På baggrund af de gode forhold ombord og skibets størrelse og den anvendte fiske-teknik vil man sandsynligvis kunne opnå omkring 300 fiskedage, idet man kan lade besætningen få ferie på skift med supplerende mandskab, der er derfor regnet med 22 mand, d.v.s. 2 i overskud.

Ved indretning af skibets aptering bør det overvejes, om apteringen ikke bør være 3-4 pladser større end det driftteknisk nødvendige for at gøre det muligt at medtage overkomplet mandskab (hvis aflønning skal ligge udenfor skibets drift), i uddannelsesøjemed.

Skibets fangst anslås ved effektiv drift at komme til at ligge på mellem 3.000 og 4.000 t., hvilket med de kalkulerede driftsudgifter svarer til en gennemsnitspris på 60-50 øre pr. kg.

Der er grund til at tro, at denne trawler kan fiske under samme prisvilkår som en linebåd.

Mandskabet på trawleren vil sandsynligvis kunne få en højere gennemsnitsløn ligesom det kvantumsmæssige udbytte i fisk er større.

Eksempel til illustration:

	besætning	ansat løn		fangst	
		ialt kr.	pr. mand kr.	ialt t.	pr. mand t.
Linebåd	15	280.000	18.600	1.500	100
Trawler	22	610.000	27.700	3.500	160

Redegørelse for et uddannelsesprogram for fiskerne i Grønland.

I et notat af 9. januar 1964 har sekretariatet for Grønlandsudvalget af 1960 anmodet uddannelsesrådet om en redegørelse for det uddannelsesprogram, der foreligger vedrørende fiskerne i Grønland.

I den anledning kan det oplyses, at uddannelsesrådet siden sin nedsættelse i 1962 ved forskellige lejligheder har drøftet uddannelsen af de grønlandske fiskere, og der er inden for rådet enighed om, at det er af vigtighed, at uddannelsen inden for fiskerierhvervet bliver så tidssvarende og omfattende som muligt. Der er taget hensyn hertil ved planlægningen af de uddannelsesformer, som rådet anser for aktuelle i tiden indtil 1975. Ved sine beregninger over uddannelsesbehovet er man på basis af foretagne undersøgelser vedrørende efterspørgslen på arbejdskraft gået ud fra, at ca. 20 % af den mandlige arbejdskraft i hver årgang vil søge til fiskeri og søfart.

Den af rådet udarbejdede skitse til et uddannelsesprogram for fiskere og sømænd omfatter følgende foranstaltninger:

1. En forskole for sømænd og fiskere.
2. Fiskerifaglige kurser.
3. Navigationsundervisning.
4. Praktisk oplæring af fiskere.

Det er planen, at den under 1 til 3 omhandlede undervisning skal finde sted på den centrale fagskole i Godthåb, der forventes at kunne tages i brug i 1968.

Om de her nævnte foranstaltninger kan der i øvrigt oplyses følgende:

Ad 1. Forskole for sømænd og fiskere:

Uddannelsesrådet anbefaler, at der i Grønland indføres en forskole for unge, der vil

til søs. Uddannelsen tænkes tilrettelagt efter de retningslinier, som følges på Statens sømandsskoler, d.v.s. med kurser af 3 måneders varighed, der dog ikke alene skal omfatte sømænd, men også fiskere. Det er meningen, at samtlige unge, der agter sig til søs, skal gennemgå denne forskole, hvor der vil blive undervist i praktisk og teoretisk sømandsskab, navigation, dansk motorlære, sundhedslære, samfundslære m. v. Undervisningen forventes i 1968 at ville omfatte 100 elever stigende til 140 elever i 1975.

Ad 2. Fiskerifaglige kurser:

På uddannelsesrådets foranledning foretog civilingeniør Mogens Pryds, Den kgl. grønlandske Handel, i januar 1963 en studierejse til Norge, hvor han besøgte en række fiskerifagskoler, for nærmere at sætte sig ind i den fiskerifaglige undervisning. Ingeniør Pryds hjembragte et omfattende materiale, der blev overgivet til uddannelsesrådets sekretariat.

Der er enighed i rådet om, at der for de grønlandske fiskere bør gennemføres fiskerifaglige kurser om vinteren af ca. 6 måneders varighed efter lignende retningslinier, som de der følges på de norske fiskerifagskoler. Undervisningen vil således komme til at omfatte *almene fag* (dansk, regning, regnskabsførsel, samfundskundskab m.v.), *navigation* (herunder radiotelegrafi, radiopejling og brug af ekkolod) og *erhvervsfag* (redskabslære, praktisk fiskeri, motorlære, biologi og havlære).

Uddannelsesrådet påregner at kunne påbegynde uddannelsen af fiskerifaglige lærere i 1964. Når fagskolen er færdig i 1968, er det planen at uddanne 40 fiskere pr. vinter.

Ad 3. Navigationsundervisning:

I vinteren 1959-60 gennemførte skoledirektøren det første navigationskursus (kystskipperkursus i Grønland). Indtil dette tidspunkt havde kun ganske få grønlændere gennemgået navigationsundervisning i Danmark. I tidsrummet fra 1959 til 1963 er der på vinterkurserne i Grønland uddannet i alt 60 kystskipperere.

I vinteren 1963/64 afholdes i Godthåb et sætteskipperkursus med 17 deltagere sigtende mod sætteskippereksamen af 2. grad.

Det er uddannelsesrådets opfattelse, at navigationsundervisningen i Grønland bør gøres permanent førende til enten kystskippereksamen eller sætteskippereksamen. De grønlandske navigatører, der ønsker en højere uddannelse end denne, må indtil videre hjemsendes til navigationsskolerne i det øvrige Danmark.

På den kommende centrale fagskole påregner man at uddanne 40 navigatører om året (kystskipperere eller sætteskipperere).

Som bekendt stiller lov nr. 208 af 7. juni 1958 om skibes bemanning visse krav til førernes navigationsuddannelse. Ifølge lovens § 2 er fart langs Grønlands kyster klassificeret som »indskrænket fart«, og det medfører, at en grønlandsk sætteskipper af 2. grad vil kunne føre passagerskibe indtil 100 tons, og ikke-passagerskibe indtil 300 tons i grønlandsk kystfart. For fiskerskibe synes kravene for Grønlands vedkommende at være strengere, idet der i afsnittet om fiskerskibets bemanning ikke tales om »indskrænket fart«, og kravene til føreren af et fiskerfartøj, der opererer nord for 35° n. b. og vest for 30° vestlig længde (d.v.s. bl. a. i grønlandske farvande), er, at han er fiskeskipper af 1. grad, hvilket betyder, at han skal have sætteskippereksamen af 1. grad, uanset om han kun skal føre et fiskerskib på 20 tons. Dette

er tilsyneladende et strengt krav, men der føres for øjeblikket forhandlinger mellem Grønlandsministeriet og Handelsministeriet om udstedelsen af en bekendtgørelse i henhold til lovens § 40, stk. 3, hvorved bl. a. kravene utvivlsomt vil blive lempet for fiskerfartøjer hjemmehørende i Grønland.

I øvrigt dispenseres der for øjeblikket i vidt omfang fra bemandingslovens regler, for så vidt angår grønlandske fartøj sførere og fiskere.

Ad 4. Praktisk fiskeriuddannelse:

Uddannelsesrådet finder, at det er overordentligt vigtigt, at grønlandske fiskere får mulighed for praktisk uddannelse på større havgående fiskerfartøjer, således at de oplæres i bankefiskeri. Siden de færøsk/grønlandske fiskeriforhandlinger i Godthåb 1959 har administrationen medvirket til forhyring af grønlandske fiskere på færøske lineskibe, der fisker ved Grønland. Denne adgang til at tage hyre på de færøske skibe er i henhold til foreliggende oplysninger blevet benyttet af 20-30 fiskere om året, men efter rådets opfattelse burde et betydeligt større antal fiskere have mulighed for uddannelse på store fiskerskibe. Rådet har drøftet dette problem, men har endnu ikke kunnet anvise egnede veje til problemets løsning, bl. a. fordi der endnu savnes en nærmere fastlagt udviklingsplan for det grønlandske fiskeri, og specielt for så vidt angår de bådtyper, man agter at anvende i fremtiden. Man er bekendt med, at dette vigtige spørgsmål indgår som et led i det af grønlandsudvalget nedsatte fiskeriudvalgs drøftelser.

Uddannelsesrådets sekretariat, den 30.
januar 1964.

Cl. Bornemann.

Forenklet model af fabriksanlæg med tilhørende linebåde.

De store kapitalbeløb, det er nødvendigt at investere, når der opbygges moderne fiskeindustri, stiller i forbindelse med et stigende omkostningsniveau et øget krav til anlæggenes udnyttelse.

Den traditionelle opfattelse af fiskeriet og tilvirkningen som to virksomhedsområder, der nok er afhængig af hinanden, men hvor et egentligt samarbejde i form af fastere leveringsaftaler ikke er truffet, er fortsat temmelig udbredt.

På Island og i Nordnorge og i begrænset omfang i Danmark er der udviklet et samarbejde mellem fiskerflåde og fabriksanlæg af mere og mere omfattende karakter.

Den sidste fase i denne udvikling er, at ledelsen for Findus' anlæg i Hammerfest ved et mekanisk værksted i Bergen gennem et år har ladet gennemføre videnskabelige undersøgelser til at fastslå, hvilken trawlerstype og -størrelse, der ud fra de givne forudsætninger i Barentshavet vil være den mest hensigtsmæssige at basere Hammerfests råstofforsyning på.

Den skærpede konkurrence og de stigende omkostninger, navnlig for fremskaffelse af ravaren, vil sandsynligvis medføre, at integrationsbevægelse af denne karakter vil få større og større udbredelse.

For at belyse om man under grønlandske forhold med fordel kunne etablere et snævert samarbejde mellem fiskerfartøjer og landanlæg, er der i det følgende opstillet en model på et sådant samarbejde baseret på følgende forudsætninger.

Landanlægget forudsættes indrettet til produktion af torskeblokke med en kapacitet på 40.000 lbs. pr. døgn.

Det forudsættes endvidere, at anlægget

modtager alle fisk fra de tilknyttede både, som man har snævert samarbejde med, men også kun fisk fra disse.

Selvom torskefiskeriet med større linebåde i Grønland vurderes til at være meget jævnt året rundt, vil der dog indtræffe variationer. Konsekvensen af, at virksomheden vil modtage alle fisk fra de både, der er tilknyttet anlægget, bliver, at det antal, der etableres snævert samarbejde med, bliver bestemt af fartøjernes bedste månedlige fangst og fabrikkens kapacitet i den samme måned.

Den forventede årsfangst for det beregnede antal fartøjer bestemmer herefter den udnyttelsesgrad, man efter de givne forudsætninger kan forvente af den beregnede kapacitet.

Fabriksanlæg: Døgncapacitet 18,2 tons færdigvarer = 46 tons torsk m/hoved uden indvolde, d.v.s. 40 pct. udbytte.

Der forudsættes tilknyttet fabrikken 7 linebåde à 80-100 tons. (Se senere beregning af antallet).

Investering i filet-fabrikken	ca. 8 mill. kr.
Investering i linebåde	7 mill. kr.
	<u>15 mill. kr.</u>
Beskæftiget i fabrikken	.160 pr. zone
Beskæftiget i linebådene	98 pr. zone
Ialt	258
Investering pr. beskæftiget	<u>58.000 kr.</u>
Fabrikkens årskapacitet:	
Dage i året	365
Ferie, søndage og højtider	85
Rest	<u>280</u>
Uvejrsgange + driftsstop	.15
Driftsdage i fabrikken	<u>265</u>

En fabrik som denne, der forudsætningsvis får helårsdrift, må forventes drevet således, at de sædvanlige søn- og helligdage må være fridage for personalet. Dernæst er erfaringerne med virksomheder af denne karakter, at det skaber færrest problemer, at ferien holdes samlet med lukning af fabriken i en periode, der kan anvendes til hovedeftersyn af det maskinelle udstyr. Endvidere

må der regnes med et vist antal uvejrsdage og driftsstop. Ud fra en realistisk betragtning vil man næppe opnå et større antal driftsdøgn end de anførte 265.

265 driftsdøgn à 46 tons råvarer giver en kapacitet på 12.190 tons.

Skønsmæssigt vil de beregnede driftsdøgn få følgende fordeling:

Januar	24 døgn à 46 tons	=	1104 tons råvarer
Februar	22 — à 46 —	=	1012 — —
Marts	24 — à 46 —	=	1104 — —
April	20 — à 46 — (påske)	=	920 — —
Maj	25 — à 46 —	=	1150 — —
Juni	25 — à 46 —	=	1150 — —
Juli	6 — à 46 — (ferie)	=	276 — —
August	25 — à 46 —	=	1150 — —
September	25 — à 46 —	=	1150 — —
Oktober	25 — à 46 —	=	1150 — —
November	24 — à 46 —	=	1104 — —
December	20 — à 46 — (jul)	=	920 — —
	265 døgn		12190 tons råvarer

Beregning af antal linebåde.

Det bedste linefiskeri forventes at indtræffe om efteråret med ca. 160 tons pr. båd pr. måned. Da det som anført forudsættes, at fabriken modtager al fisk fra sine linebåde i perioder med maksimumsfiskeri, bliver det antal både, der skal tilknyttes fabriken, bestemt af det månedlige fiskeri i denne periode sammenholdt med fabrikkens kapacitet, d.v.s. $1150 : 160 = 7$ både.

Da der endvidere forudsættes en årlig fangst på 1500 tons råvarer pr. båd (forudsat 210 fiskedage), bliver den samlede råvaretilførsel $1500 \times 7 = 10.500$ tons (se nærmere om linebåde i bilag 9).

En forventet tilførsel på 10.500 tons råfisk giver en udnyttelse af den beregnede kapacitet - 12190 tons - på 85 %. 10.500 tons råfisk giver med 40 pct. udbytte 4.200 tons frosne fisk i blokke.

Beregning af det økonomiske resultat.

Salgspris fob 1964	2,90 kr. pr. kg færdigvarer
- 4- variable udgifter	
(÷ råvarer).	0,73 kr. pr. kg færdigvarer
Til fiskerfartøjer og	
faste omkostninger	2,17 kr. pr. kg færdigvarer
Til fiskerfartøjer og faste omkostninger og overskud.	
4.200 t X 2,17 kr. pr. kg	9,1 mill. kr.
÷ faste omkostninger til fabriken	2,0 mill. kr.
Rest til fiskerfartøjer og overskud	7,1 mill. kr.
Fiskerfartøjernes årsudgifter, jfr. nærmere bilag 9.	
7 både à 800.000 kr.	5.6 mill. kr.
Rest til overskud	1,5 mill. kr.

Dette gunstige økonomiske resultat forudsætter et så vidtgående samarbejde mellem fiskeri og tilvirken, at det i praksis vil blive ensbetydende med fælles overledelse af den

samlede virksomhed, og således væsentlig begrænsning i de enkelte fiskeres dispositionsfrihed.

Den høje udnyttelsesgrad - 85 % - af anlægget er stærkt afhængigt af det snævre samarbejde og forventningen om en ringe sæsonsvingning i linebådenes fiskeri.

Det beregnede overskud kan anvendes til forøgelse af lønnen til de beskæftigede i land og til søs, såvel som til konsolidering af virksomheden ved opbygning af reservefonds o.l.

Der er ved beregningen af overskuddet ikke taget hensyn til affaldet fra produktionen af torskeblokke. Dette kan, oparbejdet til f. eks. fiskemel sammen med andet råstof forudsat yderligere investeringer, forøge overskuddet.

Der vil formentlig ligeledes kunne opnås bedre rentabilitet, hvis man frem for at producere blokke ville producere varer i en lidt højere forædlingsgrad.

Forenklet model af fabriksanlæg med tilførsler fra mindre kuttere og 3 linebåde.

Tænkes et 40.000 Ibs. filetanlæg forsynet at 25 % heraf leveres på 1 måned om sommeren, kan anlægget herudover beskæftige med f. eks. 3.000 t råfisk fra lokale småkuttere (Frederikshåb 1967) og forudsættes, 3 linebåde, idet

25 % af 3.000 t750 t/md
3 linebåde à 125 t/md375 t/md
fait	1.125 t/md
Fabrikkens kapacitet	1.150 t/md

Den samlede råvaretilførsel vil således blive:

Småkuttere	3.000 t/år
3 linebåde à 1.500 t	4.500 t/år
lait	7.500 t/år
og færdigvaremængden 40 % heraf	3.000 t

Til råvarer og faste omkostninger

3.000 X 2,17 kr./kg	=	6,5 mill. kr.
Til råvarer		
7.500 X 0,55 kr./kg	=	÷ 4,1 mill. kr.
Faste omkostninger	=	÷ 2,0 mill. kr.
Overskud		0,4 mill. kr.

Bilag 14

De tekniske virksomheders driftsresultat 1961 og 1962 samt budget for 1963 og 1964.

	1961	1962	Budget for 1963	Budget for 1964	Budgetterede indtægter 1964
	Mill. kr.				
Bygge- og værkstedstjenesten	3,3	3,5	0,1	—	70,0
Rabat til private kunder	3,1	1,4	3,5	2,8	—
Elværkerne	2,1	1,8	2,7	1,6	7,5
Installationsvirksomheden	0,1	÷ 0,2	0,2	—	8,0
Vandværker m. v.	÷ 0,2	÷ 0,1	0,2	—	2,5
Holsteinsborg skibsværft	÷ 0,1	0,0	0,1	—	2,3
Kulbruddet	2,2	1,7	3,0	3,0	9,0
Telestationerne	3,7	3,4	4,3	6,2	11,8
Telefonanlæg	0,0	0,0	0,1	0,1	0,3
Ialt	14,2	11,5	14,2	13,7	111,4

Anni.: Opgørelsen omfatter ikke afskrivning og forrentning af faste anlæg. Disse udgifter er, ekskl. telestationerne, skønsmæssigt anslået til 15 mill. kr. for 1964. I de budgetterede driftsresultater og indtægter for 1964 er medregnet merudgifter i medfør af de i 1963 afsluttede lønoverenskomster med Grønlands Arbejdersammenslutning samt merindtægter i medfør af de henholdsvis pr. 1. januar og 1. april 1964 gennemførte forhøjelser af bygge- og værkstedstjenestens takster og eltarifferne.

Foreløbig redegørelse for en praktisk fremgangsmåde ved indførelse af afgift for brug af jord i Grønland.

Af ligningchef S. Vang og fuldmægtig A. Bernth Pedersen, statens ligningsdirektors afdeling for vurdering af fast ejendom. (Udvalget har ikke taget stilling til de i redegørelsen fremsatte synspunkter, men redegørelsen er medtaget som bilag, da den skønnes at være af værdi for den videre drøftelse af spørgsmålet.)

1. Indledning - inddragelse af jordrenten.

I tilslutning til betænkningens afsnit XI om de principielle overvejelser med hensyn til spørgsmålet om ejendomsretten til Grønlands jord og om indførelse af en jordlejeafgift for brugen heraf redegøres der i nærværende dokument for den praktiske fremgangsmåde for inddragelse af jordrenten.

Under hensyn til det af udvalgsflertallet stillede forslag, at ejendomsretten til jorden tilkommer samfundet, vil det være systematisk og begrebsmæssigt naturligt at anvende udtrykket forpagtningsafgift eller bedre *jordlejeafgift* til beskrivelse af denne inddragelse af jordrenten. Som det vil fremgå af det følgende, er der dog intet væsentligt til hinder for, at man bruger udtrykket grundskatter i stedet for ordet jordlejeafgifter, såfremt man af psykologiske eller andre grunde skulle foretrække denne betegnelse (jfr. dog nedenfor). Af vurderingstekniske hensyn er betegnelsen naturligvis underordnet, når blot man klargør sig forudsætningerne for systemerne, der - forskellene til trods - i betydeligt omfang vil virke på samme måde uden hensyn til benævnelsen.

Ved et grundbeskatningssystem, der kunne anvendes under den af mindretallet foreslåede private ejendomsret til jorden, skal skatten svares med en nærmere fastsat pro-

cent af en kapitalværdi, der er udfundet ved at gange den årlige afkastning eller indtægt eller brugsværdi af grunden (jordrenten) med en faktor, der er afhængig af markedsrenten. For derefter at finde frem til den årlige jordrenteafgift må man dividere kapitalværdien med den udfundne faktor, d.v.s. at man gennemfører den samme proces to gange i indbyrdes modgående retninger. Ved et jordlejeafgiftssystem kan processen indskrænkes til eet led, nemlig en direkte konstatering af grundens årlige afkastning eller indtægt eller brugsværdi, der herefter skal erlægges som afgift til det offentlige.

En egentlig vurdering, hvorved der efter traditionel opfattelse forstås en på basis af kendskab til salgsprisniveauet foretaget ansættelse af en ejendoms kapitalværdi, kan der næppe, i hvert fald ikke på kortere sigt, blive tale om, idet der til gennemførelse heraf forudsættes visse retstilstande, der endnu ikke er til stede, jfr. nedenfor. Det vil formentlig alligevel være hensigtsmæssigt til beskrivelse af fastsættelse af jordlejeafgift og øvrige funktioner i forbindelse hermed at anvende udtryk indeholdende ordet »vurdering«, dels ud fra sproglige hensyn, dels ved en betragtning af den ønskelige retsudvikling på længere sigt, hvor også hensynet til retsenhed med det øvrige Danmark vil spille ind.

De følgende betragtninger vedrørende opbygning af et »vurderingsinstitut« tager som følge af det her anførte sigte på indførelse af et system til inddragelse af jordrenten principielt i form af direkte ansatte jordlejeafgifter, subsidiært i form af »grundskatter«, beregnet på basis af en kapitalværdi. Den nærmere udformning af reglerne herom såvel med hensyn til principper som praktisk fremgangsmåde vil selvsagt bero på lovgivningen.

Det bemærkes, at redegørelsens forfattere er uden særligt kendskab til grønlandske forhold, hvorfor væsentlige modifikationer vil kunne blive påkrævede ved udarbejdelsen af det endelige forslag.

2. I hvilke områder i Grønland skal der svares jordlejeafgift?

Indførelse af jordlejeafgift for brug af jord bør principielt foretages i alle bebyggelser i Grønland. Det vil dog formentlig være rimeligt at etablere en overgangsordning, således at jordlejeafgift i det indledende stadium kun indføres i de af de grønlandske byer, hvor udvikling af egentlige bysamfund allerede er sket eller er undervejs, idet der for den sidstnævnte gruppes vedkommende udover befolkningstilvæksten tages hensyn til naturforholdene.

Begrundelsen for hovedprincippet og overgangsordningen er følgende: Skal formålet med en jordlejeafgift nås, kan man ikke vente med at indføre afgiften, til beliggenhedsværdien har manifesteret sig i form af højere salgspriser på huse og andre bygninger, end disses reelle handelsværdi betinger. Afgiften bør principielt svares, så snart man efter grundige overvejelser skønner, at en jordrente er opstået. Såfremt jordrenten først er kapitaliseret ved salg, kan den næppe inddrages uden erstatning, og et afgiftssystem vil kun kunne inddrage den eventuelle yderligere stigning i jordrenten.

Såvel ud fra praktiske hensyn som ud

fra ønsket om at undgå unødige abstraktioner vil det dog i begyndelsen være naturligt, måske nødvendigt, at nøjes med at indføre ordningen i de største byer. Der er her mest udpræget behov for indførelse af jordlejeafgift, idet der allerede i enkelte tilfælde ved opnåelse af en overpris for huse er konstateret beliggenheds værdier; endvidere vil det i disse byer antagelig være lettest at etablere selve det praktiske vurderingsinstitut, og endelig vil der i de større byer næppe kunne opstå begrundet tvivl om, hvorvidt der i det hele taget foreligger en selvstændig jordværdi.

Indførelse af jordlejeafgift kan iværksættes ved vedtagelse i landsrådet efter indstilling af kommunalbestyrelsen. Afgiften tilfalder kommunen, således at hele provenuet kommer det lokale samfund tilgode, og den opkræves ved kommunalbestyrelsens foranstaltning. Udgifterne ved jordlejeafgiftens fastsættelse afholdes af kommunen. Der henvises iøvrigt til punkt 5 nedenfor.

Det kunne overvejes at klausulere indtægterne af jordlejeafgiften til visse kommunale formål, f. eks. vejanlæg og anden byggemodning, eller til andre kommunale fællesopgaver.

3. Af hvilke ejendomme skal der svares jordlejeafgift?

Jordlejeafgiften bør i de byer, hvori den er indført i overensstemmelse med det under 2 anførte, principielt opkræves af alle selvstændige ejendomme, d.v.s. alle bebyggede grunde samt grunde, der på anden måde anvendes erhvervsmæssigt. Om den nærmere afgrænsning af begrebet selvstændige ejendomme, konstateringen af ejendomsforhold m. v. henvises til bemærkningerne nedenfor under 5 og 8.

Med hensyn til de ejendomme, der tilhører offentlige myndigheder, bemærkes: Da formålet med indførelse af en jordlejeaf-

gift er dels at søge at hindre privates tilegnelse af grundrenten, dels at fremme en for samfundet hensigtsmæssig udnyttelse af grundene, og afgiften ikke er fiskalt begrundet, kunne meget tale for, at alle offentlige ejendomme, d.v.s. alle ejendomme der ejes af kommuner, staten, herunder KGH og GTO, og andre offentlige myndigheder, blev holdt uden for afgiftssystemet derved, at de slet ikke blev vurderet, idet der for disse ejendommers vedkommende ikke ved pålæggelse af jordlejeafgift vil kunne opnås noget, der ikke kunne klares ad anden og lettere vej. Antallet af vurderingspligtige ejendomme ville herved kunne reduceres ret betydeligt, og udgifterne ved vurderingen dermed kunne nedbringes.

Af flere grunde må det imidlertid anses for hensigtsmæssigt at medtage visse offentligejede ejendomme under afgiftsordningen. Denne vil for det første på dette punkt stort set komme på linie med ordningen i det øvrige land. Dernæst vil forståelsen hos befolkningen for afgiftsordningen formentlig være væsentligt større, når visse stats-ejendomme, der har samme funktion som privatejede ejendomme, er omfattet af afgiftspligten, f. eks. KGHs butikker og andre erhvervsdrevne ejendomme. Hertil kommer, at hvis provenuet bliver klausuleret til bestemte offentlige formål, ville det føles ubilligt, om ejendomme af denne karakter kunne holdes uden for byrdefordelingen. Endelig kan det anføres, at visse statsejendomme efter deres karakter udmærket vil kunne afhændes til private, og at det måske kunne virke ejendommeligt, at afgiftspligten indtrådte samtidig med en privatmands køb af ejendommen.

Det foreslås derfor, at vurderingsundtagelsen begrænses til at omfatte de grunde, hvorpå der ligger ejendomme tilhørende staten, kommunen og andre offentlige myndigheder, og som anvendes af administrationen, skolevæsenet, sundhedsvæsenet, kirken m. v.

Det må forudses, at der kan opstå en del praktiske vanskeligheder dels ved afgrænsningen af, hvilke ejendomme der falder ind under dette public utility-begreb, f. eks. med hensyn til lærlingehjem og badeanstalter, dels i tilfælde, hvor kun en del af det på en grund beliggende hus anvendes til et undtaget formål, eksempelvis grunden til et hus, der anvendes til postekspedition og beboelse. Den nærmere principielle fastlæggelse af sådanne tvivlsspørgsmål må ske efter en nøjere undersøgelse af de lokale forhold.

På den anden side bør afgiftspligten (vurderingspligten), som ovenfor motiveret, omfatte de grunde, hvorpå der er opført staten, kommunerne og andre offentlige myndigheder tilhørende ejendomme, der anvendes erhvervmæssigt, f. eks. KGHs ejendomme, samt de staten tilhørende boliger o. lign.

Afgiftspligten omfatter tillige de grunde, der er ubebyggede, men som anvendes erhvervmæssigt, f. eks. til oplagspladser, arbejdspladser for håndværkere, ophalerbedding m.v. En nærmere afgrænsning vil også på dette punkt formentlig være nødvendig. Med hensyn til landbrugsmæssigt udnyttede jordarealer, navnlig de af fåreavlerne anvendte arealer af forskellige kategorier, som efter deres natur er væsensforskellige fra øvrig udnyttet jord i Grønland, henvises til det nedenfor under 9 anførte.

Offentlige veje, gader, pladser, lystanlæg, sportspladser etc. er undtaget fra vurdering. Havneanlæg, stejlepladser og andre til offentlig befordring bestemte anlæg skal formentlig holdes uden for afgiftsordningen, men dette må overvejes nærmere.

Særlige rettigheder såsom jagt, tørveskær, bærplukning, laksefiskeri i elvene o. l. svares der ikke afgift af, medmindre de er knyttet som en eneret til et bestemt grundareal og har økonomisk værdi for indehaveren.

Det bør overvejes, om det ikke vil være

rimeligt at udforme retningslinier for en dispensationsbeføjelse for kommunalbestyrelsen med hensyn til, hvilke vurderingspligtige ejendomme der er helt eller delvis afgiftspligtige.

4. Hvem skal fastsætte jordlejeafgiften (foretage vurderingen)?

Fastsættelsen af jordlejeafgiften skal naturligvis foregå efter faste retningslinier udarbejdet af en central myndighed, hvis opgave det bl. a. bliver at tilse, at der skabes ensartethed i vurderingspraksis. Nok så vigtigt vil det imidlertid være, at de myndigheder, der foretager vurderingen, har et indgående lokalkendskab. Det foreslås derfor, at vurderingen i hver af de byer, der indfører jordlejeafgift, foretages af to (eventuelt tre for at undgå stemmelighed) af kommunalbestyrelsen udpegede vurderingsmænd, hvoraf een så vidt muligt bør være bygningshåndværker. Vurderingsmændene bistås i det praktiske arbejde af kærneren (eller byggelederen).

Som ankeinstans for hele Grønland med hensyn til såvel retsspørgsmål som skøn fungerer Grønlands landsret. Såfremt der viser sig behov derfor, kan man senere overveje at etablere en lokal klageinstans, f. eks. bestående af kredsdommeren og de to domsmænd i hver retskreds, eventuelt bistået af byggelederen (eller kærneren). Det er dog muligt, at det af arbejdsmæssige grunde og på grund af de store afstande ville være hensigtsmæssigt allerede fra starten at lade en sådan lokal klageinstans være øverste myndighed med hensyn til skønsspørgsmål, medens retsspørgsmål altid må afgøres af landsretten.

Som tilsynsmyndighed med instruksbeføjelse virker statens ligningsdirektorat i samarbejde med Ministeriet for Grønland. De lokale vurderingsmyndigheders, ankeinstan-

sernes og tilsynsmyndighedernes opgaver fastlægges nærmere.

5. Den praktiske fremgangsmåde ved fastsættelse af jordlejeafgiften (vurderingens foretagelse) i store træk.

Ved vurderingens påbegyndelse må der foreligge en fortegnelse over samtlige de ejendomme, hvis grund skal vurderes. Da der ikke findes noget matrikelvæsen i Grønland og ej heller noget egentligt tinglysnings-system, hvorefter alle ejendomme er registrerede, vil det være nødvendigt, at vurderingsmændene på anden måde som arbejdsgrundlag får stillet til rådighed en liste over samtlige vurderingspligtige ejendomme i kommunen (byen) i overensstemmelse med det under punkt 3 anførte og tillige - af hensyn til kontrolmulighederne — af vurderingsundtagne ejendomme.

Et væsentligt bidrag til oprettelsen af en sådan ejendomsfortegnelse vil den ved GTO-cirkulære nr. 2015 af 18/7 1963 indførte bygningsregistrering kunne yde, efterhånden som den bliver gennemført. Ved bygningsregistreringen bliver der udarbejdet en liste over samtlige ejendomme (bygninger) i hver kommune med angivelse af, hvortil ejendommen anvendes, og af hvem den ejes, samt med angivelse af dens beliggenhed, udtrykt i et koordinatsystem på et til registreringen hørende kort. For nogle ejendomme er tillige anført husets opførelsesår m. m.

Der indføres en ordning, hvorefter vurderingsmændene modtager et eksemplar af bygningsregisteret og bliver holdt underrettet om afgang og tilgang af bygninger.

Listen over de erhvervmæssigt udnyttede ubebyggede grunde må formentlig udarbejdes af bebyggelsesudvalget, eventuelt i samarbejde med byggelederen eller kærneren.

Vurderingsmændene må ligeledes forsynes med foreliggende kortmateriale, herun-

der det til bygningsregistreringen hørende kort, samt løbende holdes orienteret om GTOs, bebyggelsesudvalgets og andre »byplanmyndigheders« planer, således at de får et så sagligt rigtigt grundlag for deres arbejde som vel muligt.

Vurderingsenheden er den selvstændige, geografisk afgrænsede grund, der er givet i brug til en bestemt person, flerhed af personer eller juridisk person. En grund kan således omfatte grundarealerne til flere særskilt registrerede bygninger, f. eks. et beboelseshus og en butiksbygning, et beboelseshus med tilhørende udhus, forrådshus, garage eller lignende, under fornævnte forudsætninger. Efter foreliggende oplysninger svarer denne afgrænsning til den ved bygningsregistreringen anvendte.

Når vurderingen er foretaget i overensstemmelse med de herom nærmere fastsatte regler, jfr. nedenfor under punkterne 6-8, tilsendes der brugerne af grundene skriftlig meddelelse om størrelsen af den pålagte jordlejeafgift samt gives meddelelse om fremgangsmåden ved indgivelse af klage herover. Da muligheden for sammenligning med jordlejeafgift pålignet brugere af andre grunde vil være meget væsentlig for enhver husbesidder, vil det være nødvendigt at foranstalte en offentliggørelse af hele »vurderingsresultatet«, hvilket formentlig bedst kan ske ved en offentlig fremlæggelse af fortegnelsen over vurderingerne i kommunen i et nærmere angivet tidsrum.

Efter udløbet af fremlæggelsesperioden, hvorunder vurderingsmændene skal have adgang til efter brugernes indsigelse selv at berigtige eventuelle indløbne fejl, sendes en genpart af vurderingsfortegnelsen til oppebørselsmyndigheden, der derefter foretager opkrævningen af jordlejeafgiften. Opkrævningen kan eventuelt fordeles på flere rater.

Fører en klage til ændring, eventuelt bortfald, af jordlejeafgiften, berigtiges den betalte afgift i overensstemmelse hermed.

6. Principperne for fastsættelse af jordlejeafgiften og dennes størrelse.

Fastsættelse af jordlejeafgift sker ved periodiske vurderinger. Sålænge systemet ikke er helt indarbejdet, vil det formentlig være rimeligt at foretage vurdering hvert 2. eller hvert 3. år. Senere vil der kunne tages stilling til, om man kan gå over til længere (4-årige) vurderingsperioder.

Som ovenfor under 1. påpeget er det mere end et terminologisk spørgsmål, om man kalder en afgift, hvorigennem jordrenten søges inddraget, for skat eller jordlejeafgift. Den begrebsmæssige forskel er forklaret, og det er antydnet, at udtrykket *vurdering*, der traditionelt er knyttet til begrebet kapitalværdi, forudsætter visse tilstande af såvel faktisk som retlig art, der endnu ikke er til stede i Grønland.

Før der gås nærmere ind på det væsentlige punkt i dette problemkompleks, nemlig spørgsmålet om *markedet, salgsprisniveauet*, skal gøres nogle bemærkninger om den praktiske fremgangsmåde, som den vil være i Grønland ved påbegyndelsen af det skitse-rede system i de to situationer: Ansættelse af en kapitalværdi som grundlag for en skat og ansættelse af en årlig direkte jordlejeafgift. Såvidt det kan ses, vil man i begge tilfælde stå over for den samme praktiske vanskelighed: Hvad er den årlige brugsværdi af et stykke jord, en bebygget grund, en tømrerplads. Der synes at være meget få holdpunkter til afgørelse heraf, således ikke noget frit »lejeniveau« lige så lidt for ubebyggede grunde som for beboelseshuse eller andre bygninger. Ejheller synes der at kunne fås vejledning om »lejeniveauet« fra byggestøttelovgivningen, hvorved bemærkes, at denne tillige er social i sit sigte.

Det må erkendes, at man i begyndelsen vil stå meget usikker ved fastsættelsen af det vurderingsniveau, man skal nå frem til; men indtil man gennem erfaringerne kan få en

nogenlunde sikker viden om et lejeniveau eller på anden måde kan få vejledning om jordens årlige brugsværdi, er man henvist til at fastsætte jordlejeafgiften efter bedste skøn i et samarbejde mellem myndigheder med nøje lokalkendskab og den overordnede vurderingsmyndighed. Forskellige forhold, der iøvrigt må anses for irrelevante i denne forbindelse, vil kunne være af værdi ved den første udstikning af niveauet for jordlejeafgiftens størrelse, således den typiske ugeløn, aldersrenten m. v.

Gennem almindelige vurderinger med korte - 2-3 årige - intervaller kan man dels gardere sig mod varigtvirkende fejlskøn, dels søge at indpasse jordlejeafgiftens størrelse efter de indvundne erfaringer, dels opnå bedre overensstemmelse med jordlejeniveauet, hvis der er sket ændringer i dette.

Kendskab til markedspriserne, salgspriseniveauet for huse og den formodede beliggenhedsværdi af jorden, der kommer til udtryk gennem højere huspriser, kan man kun få gennem en systematisk registrering af al omsætning af fast ejendom. Det synes ønskeligt at opbygge et sådant omsætningsregistreringssystem i Grønland, hvadenten man vil fastholde jordlejeafgifts-princippet eller gå over til egentlige vurderinger, d.v.s. ansættelse af kapitalværdi på basis af prisniveauet, idet man til begge formål vil kunne drage nyttig viden og få god støtte af oplysninger om prisniveauet. Også ud fra almindelig socialvidenskabelige hensyn er det af værdi at kende huspriserne.

I mangel af et tinglysningsystem kan, indtil et sådant måtte være etableret, registrering af ejendomsomsætningen formentlig bedst varetages af vurderingsmyndigheden, eventuelt i samarbejde med bygningsregistreringens leder og/eller kærneren. Med henblik herpå etableres der en pligt til i alle tilfælde af ejendomsoverdragelse, bortset fra arv og salg mellem nærtbeslægtede, at foretage ind-

beretning i en nærmere foreskreven form om købesummen for den faste ejendom og om måden for købesummens berigtigelse. Da der formentlig ikke kan skabes retsmidler til gennemtvungelse af en sådan pligt, og da de meddelte oplysninger ikke kan kontrolleres gennem offentlige oplysninger om formuebevægelser eller på anden måde, vil det vel være realistisk at regne med, at ikke alle salg registreres i overensstemmelse med de faktiske forhold, i hvert fald i en overgangsperiode. På den anden side skal oplysningerne kun bruges som vejledning, og de erfaringer om prisniveau, der kan udtrages af dem, vil næppe kunne skærpe situationen for borgerne.

Efter hver ejendomsoverdragelse kan vurderingsmændene foretage en vurdering af de solgte bygninger ved et skøn over deres værdi efter alder, indretning, tilstand og prisforhold på vurderingstidspunktet, men uden hensyn til de af husets beliggenhed følgende fordele og ulemper. Denne vurdering bør i den første tid - ja, måske i en ganske betragtelig periode - foretages med vejledning af byggelederen i den pågældende kommune.

En sammenholdelse af den for huset opnåede salgspris og skønnet over husets tekniske værdi skulle i princippet udtrykke, om der i salgsprisen er inkluderet betaling for beliggenhedsværdi. Jævnføring af de to tal kan dog ikke umiddelbart i det enkelte tilfælde entydigt give udtryk for grundens værdi eller husets beliggenheds værdi. Fejlkilderne er flere; mest indlysende er det, at det ikke nødvendigvis er vurderingsmændenes og byggelederens skøn over husets tekniske værdi, der er den fulde sandhed herom, at køberen kan have sine gode grunde - der ikke har noget med beliggenheden at gøre - for at ønske netop dette hus og være villig til at betale en »overpris« for det, og at der i nogen måde vil være mulighed for fejlurdering, navnlig da vurderingen først foretages efter hussalget.

Sådanne bygningsvurderinger har dog navnlig betydning, hvor det drejer sig om grundskyldsbeskatning af grundens kapitalværdi, men kan næppe tillægges særlig betydning i tilfælde af fastlæggelse af en jordlejeafgift, der tilsigter at inddrage hele jordrenten.

En jordlejeafgift må antages at modvirke, at der betales en overpris for bygningerne, idet køberne er klar over, at overpriser kan være betaling for beliggenhed (grundens lejeværdi), og at det må forventes, at sådanne overpriser vil blive inddraget gennem jordlejeafgiften.

Det må herefter understreges, at det bidrag, som den anførte vurderingsmetode kan yde til fastsættelse af jordlejeafgiften, skønnes at være af meget begrænset værdi. Hertil kommer, at antallet af »frie« salg af huse i de grønlandske byer efter foreliggende oplysninger er meget beskedent, hvilket i sig selv medvirker til, at det er begrænset, hvor stor sikkerhed systemet vil kunne give.

Af noget større værdi ville en egentlig bygningsvurdering af alle ejendomme, foretaget i forbindelse med ansættelsen af jordlejeafgiften, være. For det første ville der her ikke kunne opstå mistanke om, at vurderingsmændene er bagkloge; for det andet ville selve forekomsten af en bygningsvurdering antagelig i et vist omfang virke normgivende ved prisdannelsen og derigennem bidrage til udbygning af et *prisniveau*. Det kan vel ejheller udelukkes, at en bygningsvurdering i andre henseender kunne være af betydning, f. eks. under et realkreditsystem, der bygger på sikkerhedsstillelse i de på grunden liggende bygninger, eller som grundlag for ansættelse af forsikringssummer.

Det bør overvejes, om der er anledning til at indføre en sådan almindelig altomfattende bygningsvurdering. Under hensyn til, at en sådan vurdering vil være meget arbejdskrævende og forudsætter betydelig indsigt i handelspriser samt til, at den ikke for tiden skal

have selvstændig betydning, forekommer det dog hensigtsmæssigt at udskyde indførelse heraf.

7. Betydningen af grundforbedringer ved fastsættelse af jordlejeafgiften.

Den tilsigtede inddragelse af jordrenten, beliggenhedsværdien, skal ikke omfatte den værdi, der er skabt af brugeren af jorden gennem arbejde eller kapitalanvendelse, men kun den natur- og samfundsskabte værdi. Vurderingsmændene skal altså ved skønnet over brugsværdien se bort fra denne mulige værdiforøgelse, der f. eks. kan have form af haveanlæg, muldtilførsel eller lignende. Af praktiske grunde vil det formentlig være nødvendigt tillige at bortse fra værdien af grundforbedringer udført af tidligere brugere.

Det må derimod anses for rimeligt, at grundforbedringer, der er udført af offentlige myndigheder, f. eks. vejanlæg, planering, opfyldning, kloakanlæg, nedlægning af vandledninger og andre forsyningsledninger, principielt medregnes ved bedømmelsen af grundens brugsværdi, således at der svares jordlejeafgift heraf. Efter foreliggende oplysninger medregnes ved f. eks. boligbyggeri efter boligstøttelovgivningen grundmodningsudgifter ikke under anskaffelsesudgiften for selve huset; d.v.s. at husets ejer ikke gennem sin købesum for huset og amortisering og forrentning af boligstøttelånet betaler noget for grundmodningen og altså heller ikke kan forvente at få noget vederlag herfor ved salg af huset. Systematisk er det da også klart, at byggemodningsarbejder vedrører grunden - de vil jo bevare deres værdi uanset arten af de på grunden opførte bygninger og uden hensyn til, om bygningerne ødelægges ved hændelig skade, f. eks. brand.

Med hensyn til grundforbedringer af landbrugsjorden henvises til bemærkningerne nedenfor under punkt 9.

8. Fastsættelse af jordlejeafgift for de enkelte ejendomme.

Jordlejeafgiften, der skal pålignes den enkelte ejendom, fastsættes efter et skøn over den årlige brugsværdi, som den pågældende grund har efter sin faktiske fysiske tilstand og efter sin beliggenhed, når grunden forudsættes anvendt på en i økonomisk henseende god måde.

Det vil formentlig være rimeligt at søge at foretage en nærmere afgrænsning af dette begreb »en i økonomisk henseende god anvendelse«, der jo er et centralt punkt i argumentationen for indførelse af en jordlejeafgift. Begrebet lader sig næppe objektivt beskrive i en enkel definition; det fremgår snarere af en negativ afgrænsning. Den faktiske anvendelse vil ofte, navnlig ved nyere bebyggelser, der er foretaget efter en stedfunden planlægning, være lig med den økonomisk gode - ellers ville bebyggelsen og grundforbedringen vel ikke være blevet foretaget således; men den faktiske benyttelse behøver ikke at være den økonomisk gode og vil navnlig ved ældre bebyggelser eller ved tilfældige bydannelser hyppigt være langt fra den økonomisk gode. Eksempelvis vil forbliven af små ældre beboelseshuse på grunde ved en central vej og omgivet af større butikbygninger, der udgør begyndelsen til et forretningskvarter, være en uhensigtsmæssig, økonomisk dårlig udnyttelse af grunden.

Ved jordlejeafgiftens fastsættelse må vurderingsmændene se bort fra grundens konkrete benyttelse og søge at danne sig et skøn over, hvad grundens brugsværdi er, når den tænkes anvendt på en økonomisk god måde. I det fornævnte eksempel vil dette være ensbetydende med, at jordlejeafgiften skal ansættes til det beløb, som en grundudnyttelse til butik kunne svare til, f. eks. x kr., medens brugsværdien til beboelse kun er f. eks. $\frac{1}{3}$. Husets ejer vil herefter blive stillet over for nødvendigheden af enten at betale den højere

afgift eller at sælge huset og flytte til et sted, hvor jordlejeafgiften er $\frac{x}{3}$ eller i nærheden af $\frac{1}{3}$ med den virkning, at den dyrere grund frigøres til den økonomisk bedre anvendelse.

Det vil eventuelt være nødvendigt at indføre en lempelsesordning i overgangsperioden i form af fritagelse for svarelse af hele den pålignede jordlejeafgift enten i et bestemt tidsrum eller indtil huset skifter ejer.

Udover den grundlæggende hovedregel ved ansættelsen af afgiften for den enkelte grund, at der skal ses bort fra den konkrete benyttelse, skal flere andre generelle regler anvendes. Da der som nævnt ikke findes nogen matrikel i Grønland med dertil knyttet fortegnelse over grundarealernes størrelse eller anden form for registrering heraf, kan det ikke praktiseres uden videre at lade de enkelte ejendommers grundareal være kriterium for lejeafgiftens størrelse. Man kunne overveje at foretage en skønsmæssig opmåling af den til hvert vurderingspligtigt hus hørende grund. Ulempen og usikkerheden herved skønnes dog at være ret betydelig, hvorfor en sådan fremgangsmåde ikke kan anbefales, så meget desto mere, som grundarealet i sig selv er uden synderlig betydning for den i antal betydelige gruppe af almindelige beboelseshuse. Denne grundstørrelse kan i byerne ofte være givet efter naturforholdene, i andre tilfælde er det brandpolitilovgivningens bestemmelser om bygningsafstande, der har reguleret grundstørrelsen, og i atter andre tilfælde er denne et resultat af systematisk overvejelse og planlægning, der har fundet udtryk i bebyggelsesudvalgets tilladelse til grundindtagning.

Kriteriet for jordlejeafgiftens størrelse for grunden til de almindelige beboelseshuse findes herefter at måtte være antallet af lejligheder med køkken. Det forudsættes, at det til boliger hørende areal ikke er så stort eller således beliggende, at kommunalbestyrelsen eller bebyggelsesudvalget kan forlange fra-

stykket areal til andet efterspurgt formål. Om det senere vil blive muligt tillige eller udelukkende at lægge størrelsen af det bebyggede areal eller etagearealet til grund, kan der tages stilling til på et senere udviklings-trin.

For ejendomme, der helt eller delvis anvendes til erhverv, ansættes jordlejeafgiften efter et skøn over grundens brugsværdi med støtte i oplysning om størrelsen, dels af husets bebyggede areal, dels af det grundareal ved ejendommen, der anvendes i forbindelse med erhvervet. Disse ejendomme er formentlig ret få i antal, således at skønsmæssig opmåling af grundarealet kan foretages; dertil kommer, at der i en del tilfælde nødvendigvis må tages hensyn til størrelsen af det areal, brugeren råder over, navnlig i tilfælde hvor der antages at være en særlig efterspørgsel efter den pågældende beliggenhed. - Det klarlægges nærmere, hvad der forstås ved erhvervsejendomme.

For ubebyggede grunde, der anvendes erhvervsmæssigt, må formentlig den således anvendte grunds størrelse være grundlaget for fastsættelsen af jordlejeafgiften. Med hensyn til fåreholdernes jord henvises til bemærkningerne nedenfor under punkt 9.

I praksis vil vurderingsmændene formentlig i første omgang være henvist til at fastlægge niveauet på den måde, at fastsættelsen af jordlejeafgift påbegyndes i et af byens yderdistrikter, hvor der kun kan sættes 0 kr. eller et meget lille beløb i afgift. Derefter går man ind mod de mere eftertragtede beboelsesområder for at ende med fastsættelse af jordlejeafgift for de mest værdifulde forretningsgrunde.

Et skøn over størrelsen af jordlejeafgiften er vanskeligt at foretage uden kendskab til de specielle økonomiske forhold i Grønland. Der er dog grund til at antage, at den årlige jordlejeafgift for den middelgode familiebolig med middelgod beliggenhed vil andrage ca. 1-2 % af bygningsværdien, og at afgiften

for de bedste forretningsgrunde vil udgøre 6-10 gange jordlejeafgiften for familieboliger med middelgod beliggenhed.

For ejendomme, der først opføres efter, at afgiftssystemet er iværksat, skal der træffes beslutning om tidspunktet for afgiftens indtræden. Det vil formentlig være mest logisk at fastsætte, at afgiftspligten indtræder samtidig med, at tilladelsen til påbegyndelse af en bebyggelse foreligger fra det i kommunen i henhold til bekendtgørelse af 21/3 1953 om bebyggelse i vestgrønlandske byer nedsatte udvalg. Man kunne dog også finde det rimeligt at udskyde afgiftspligtens indtræden til tidspunktet for bygningens ibrugtagning, men også i denne situation lade vurderingen foretage, når tilladelsen foreligger.

En af de indvendinger, der fra grønlandsk side i den senere tid er rejst mod det gældende ejendomsretssystem, er, at borgerne ikke har mulighed for at udvælge sig en grund, de synes særlig godt om, og at opnå ret til den med henblik på senere udnyttelse, f. eks. når de fratræder en tjenestemandstillingsstilling med tilhørende tjenestebolig. Såfremt »byplanlægningen« i de grønlandske byer kan blive så langsigtet, at der kan udlægges områder til fremtidig boligbebyggelse, ville det ikke være urimeligt, om afgiftspligten blev udstrakt til også at omfatte sådanne grunde, der tildeltes til fremtidig bebyggelse, d.v.s. at afgiftspligten indtræder samtidig med tildelingen. Sådantildeling bør - for at man kan undgå, at den knappe jord henligger ubenyttet for længe - formentlig ledsages af en byggepligt inden for en nærmere angivet tidsfrist.

Man bør endvidere forsøge at udforme vurderingsorganisationen således, at en bruger altid vil kunne få oplyst den årlige jordlejeafgift, inden bebyggelse (tildeling) finder sted, og at der i videst muligt omfang gives en bygherre valgfrihed mellem flere arealer med forud fastsat jordlejeafgift. Der bør muligt gives fremtidige bygherrer af familiebo-

liger sikkerhed for, at jordlejeafgiften vil forblive uændret i en årrække, dog højst indtil salg af huset til en ny ejer (ligesom det svenske tomträttsystem).

9. Særlige forhold vedrørende fåreholdernes jord i Syd-Grønland.

I det foregående er der på en række punkter taget forbehold med hensyn til gennemførelsen af de almindelige vurderingsregler for så vidt angår de arealer, der anvendes landbrugsmæssigt, d.v.s. overvejende til fåreavl, idet disse arealer efter foreliggende oplysninger i flere henseender indtager en særstilling i forhold til grundudnyttelsen iøvrigt i Grønland. Som udgangspunkt for de følgende bemærkninger er taget redegørelsen af 13/5 1957 (dok.nr. 116 a/57) af Det grønlandske lovudvalg om retten til Grønlands jord, punkt IV. Denne redegørelse forudsættes i det efterfølgende bekendt.

Det vil herefter formentlig være naturligt ved udformningen af regler for jordlejeafgift at sondre mellem de tre typiske former for jordtilliggende til fåreavlerejendomme:

a. Hjemmemarken, der udgør den opdyrkede eller opdyrkningsegnede jord, må formentlig behandles på samme måde som andre grunde, d.v.s. at der svares jordlejeafgift af den del af værdien, der ikke hidrører fra ejers eget arbejde eller kapitalanvendelse til grundforbedringer. En betydelig del af denne jords brugsværdi vil dog utvivlsomt netop

hidrøre fra brugerens egne grundforbedringer. Der må søges udarbejdet et system, hvorefter sådanne grundforbedringer kan holdes uden for vurderingen (jordlejeafgiften). - Det her anførte gælder principielt såvel for jord, der var taget i brug før regulativet af 1929, for hvilke arealer der synes at være tvivl om de ejendomsretlige forhold, som for jord, der er givet i brug i henhold til regulativet.

b. Fjeldgræsningsarealerne, der udnyttes i fællesskab uden at være til udelukkende brug for bestemte personer, har vel en ikke ubetydelig økonomisk værdi. Såfremt man mener at måtte ansætte jordlejeafgift også for disse arealer, eventuelt af symbolsk karakter, kan fordelingen af den årlige afgift formentlig foretages efter antallet af får tilhørende de enkelte brugere. Det er dog et spørgsmål, om ikke fjeldgræsningsarealerne bør holdes uden for afgiftsordningen ud fra den betragtning, at de er væsentligt løsere knyttet til fåreholderejendommene; eller man skal i det højeste betragte adgangen til arealerne som en rettighed, hvortil der skal tages hensyn ved ansættelsen af jordlejeafgiften for fåreholderejendommene på samme måde som til andre rettigheder, jfr. ovenfor under punkt 3.

c. Høslætarealerne må formentlig i vurderingsmæssig og afgiftsmæssig henseende behandles på samme måde som fjeldgræsningsarealerne.

